

The logo for the Faculty of Organisation Studies (FOS) features the letters 'FOS' in a bold, serif font. The letter 'O' is stylized with a circular graphic element inside it, resembling a globe or a sphere.

Fakulteta za
organizacijske
študije

Faculty of organisation studies

OSNOVE PRAVA V ORGANIZACIJSKIH ŠTUDIJAH

A close-up photograph of a wooden gavel resting on a wooden block. The gavel has a polished wooden handle with a metal band near the head. The head of the gavel is made of dark wood with a textured, ribbed surface. The background is blurred, showing what appears to be a courtroom or a study area with books and a scale of justice.

MAJA PUCELJ

Maja Pucelj

Osnove prava v organizacijskih študijah

Novo mesto, 2022

Osnove prava v organizacijskih študijah

Maja Pucelj

Recenzenta: dr. Jože Ruparčič in prof. dr. Boris Bukovec

Založila: Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu
Copyright © 2022 po delih in v celoti avtor in Fakulteta za organizacijske študije v Novem mestu, Novo mesto.

Vse pravice pridržane. Nobenega dela tega gradiva ni dovoljeno kopirati ali reproducirati v kakršnikoli obliki, vključujoč (ne, da bi bilo omejeno na) fotokopiranje, skeniranje, snemanje, prepisovanje brez pisnega dovoljenja avtorja ali druge fizične ali pravne osebe, na katero bi avtor prenesel materialne avtorske pravice.

Dostopno na:

<https://www.fos-unm.si/si/dejavnosti/zaloznistvo/>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

COBISS.SI-ID 103030531
ISBN 978-961-6974-77-6 (PDF)

Kazalo vsebine

1	OPREDELITEV IN DELITEV PRAVA	16
1.1	Uvod v opredelitev in delitev prava	16
1.2	Opredelitev prava	18
1.3	Delitev prava	21
1.3.2	Pozitivno pravo	22
1.3.3	Notranje (nacionalno, državno) pravo – mednarodno pravo	24
1.3.4	Materialno pravo – formalno pravo	25
1.3.5	Javno pravo – zasebno pravo	25
1.4	Glavne pravne (pod)panoge	26
1.5	Družbena pravila	30
1.5.1	Pravna pravila	30
1.5.2	Morala	33
1.5.3	Običaj in pravni običaj	34
1.6	Pravna kršitev in pravna sankcija	35
1.6.1	Pravna kršitev	35
1.6.2	Vrste pravnih kršitev	38
1.6.3	Pravna sankcija	46
2	PRAVNI AKTI	51
2.1	Razdelitev pravnih aktov	51
2.2	Hierarhija in vsebinska skladnost pravnih aktov	55
3	USTAVNI SISTEM RS	62
3.1	Pojem države in Ustave RS	62

3.2	Temeljne značilnosti Ustave RS	66
3.3	Človekove pravice in temeljne svoboščine	74
3.4	Človekove pravice in temeljne svoboščine v gospodarstvu	84
3.5	Organizacija državne oblasti	90
3.6	Zakonodajna veja oblasti v Republiki Sloveniji	96
3.7	Izvršilna veja oblasti v Republiki Sloveniji	105
3.7.1	Predsednik republike	105
3.7.2	Vlada	106
3.7.3	Uprava	107
3.8	Sodna veja oblasti v Republiki Sloveniji	108
4	PRAVO EVROPSKE UNIJE	112
4.1	Razlikovanje terminov evropsko pravo, pravo EU in pravo ES	112
4.2	Zgodovinsko ozadje evropskega povezovanja	114
4.3	Geografska integracija EU in delitev pristojnosti	120
4.4	Razdelitev prava EU	123
4.4.1	Primarno pravo	123
4.4.2	Sekundarno pravo	124
4.4.3	Dopolnilno pravo	125
4.5	Institucije EU	126
5	GOSPODARSKO PRAVO	131
5.1	Opredelitev in razdelitev gospodarskega prava	131

5.2	Zgodovina gospodarskega prava	133
5.3	Viri gospodarskega prava	134
5.4	Tipologija gospodarskih družb	136
5.4.1	Opredelitev, dejavnost in organiziranje gospodarskih družb	136
5.4.2	Osebnostne gospodarske družbe	137
5.4.3	Kapitalske družbe	142
5.4.4	Gospodarsko interesno združenje (GIZ)	147
5.4.5	Samostojni podjetnik posameznik (s. p.)	147
5.4.6	Druge oblike pravnih subjektov za opravljanje dejavnosti	149
5.5	Statusno pravne značilnosti pravnih oseb	151
5.5.1	Pravna in poslovna sposobnost pravnih oseb	151
5.5.2	Opravljanje dejavnosti	152
5.5.3	Odgovornost za obveznosti družbe	153
5.5.4	Spregled pravne osebnosti	154
5.5.5	Firma	154
5.5.6	Sedež	156
5.5.7	Zastopanje	156
5.5.8	Poslovne knjige in letno poročilo	157
5.5.9	Poslovna skrivnost in konkurenčna prepoved	162
5.5.10	Sodelovanje delavcev pri upravljanju	163
6	STVARNO PRAVO	167
6.1	Opredelitev stvarnega prava	167
6.2	Predmet pravic stvarnega prava	168
6.3	Viri stvarnega prava	170
6.4	Načela stvarnega prava	173
6.5	Posest in lastninska pravica	178
6.5.1	Posest	178

6.5.2	Lastninska pravica	183
6.5.3	Sosedsko pravo	201
6.5.4	Etažna lastnina	203
6.5.5	Zastavna pravica	215
6.5.6	Prenos lastnine v zavarovanje (fiduciarni prenos)	222
6.5.7	Služnosti	222
7	OBLIGACIJSKO PRAVO	225
7.1	Pojem obligacijskega prava	225
7.2	Obligacijsko razmerje	226
7.3	Pravni viri	227
7.4	Temeljna načela obligacijskega prava	228
7.5	Vrste obveznosti	231
7.6	Zastopanje, pooblastilo in prenehanje obveznosti	236
8	POGODBA	242
8.1	Pravni posli	242
8.2	Vrste pogodb	242
8.3	Sestavine pogodbe in sklenitev le-te	245
8.4	Veljavnost pogodbe	246
8.5	Neveljavnost pogodbe	251
8.6	Prodajna pogodba	254
8.6.1	Pojem prodajne pogodbe	254
8.6.2	Pravni viri prodajne pogodbe	255
8.6.3	Sestavine prodajne pogodbe	255

8.6.4	Obveznosti prodajalca	258
8.6.5	Obveznosti kupca	263
8.7	Podjemna pogodba	263
9	OSNOVE ODŠKODNINSKE ODGOVORNOSTI	270
9.1	Pogoji za obstoj odškodninske odgovornosti oziroma obveznosti	270
9.2	Posebni primeri odškodninske odgovornosti	272
10	UVOD V PRAVO VREDNOSTNIH PAPIRJEV	275
10.1	Vrednostni papir	275
10.2	Zgodovina vrednostnih papirjev	276
10.3	Načela in značilnosti vrednostnih papirjev	277
10.4	Temeljni pravni viri, ki urejajo področje VP	278
10.5	Vrste VP (po vsebini)	279
10.6	Razpolaganje z VP	280
10.7	Indosament	281
10.8	Menica	282
10.9	Ček	283
10.10	Nakladnica	283
10.11	Skladiščnica	284
11	TEMELJI BANČNIH POSLOV	286

11.1	Pravna ureditev bančnih poslov	286
11.2	Temelji bančnih poslov	287
11.3	Načela bančnega prava	288
11.4	Banka	290
11.5	Organizacijska struktura banke	292
11.6	Funkcije banke	293
11.7	Tveganja v bankah	294
11.7.1	Glavne vrste tveganj v bankah	294
11.7.2	Kreditno tveganje in najpomembnejši finančni kazalniki podjetij	295
11.7.3	Ostala tveganja	298
11.8	Politika upravljanja s tveganji v banki – Basel I, II in III	299
11.8.1	Basel I in koeficient kapitalske ustreznosti	299
11.8.2	Basel II	299
11.8.3	Basel III	300
12	UVOD V PRAVO INTELEKTUALNE LASTNINE	304
12.1	Intelektualna lastnina	304
12.2	Pravna ureditev področja intelektualne lastnine	306
12.3	Delitev prava intelektualne lastnine	306
12.4	Avtorska pravica	307
12.5	Avtorska dela	309
12.6	Sorodna dela	314
12.7	Industrijska lastnina	314

12.8	Druge pravice	317
13	UVOD V DELOVNO PRAVO	320
13.1	Viri in delitev delovnega prava	321
13.2	Prepoved diskriminacije	323
13.3	Pogodba o zaposlitvi	325
13.3.1	Opredelitev pogodbe o zaposlitvi	325
13.3.2	Vsebina pogodbe o zaposlitvi	326
13.3.3	Sprememba pogodbe o zaposlitvi	328
13.3.4	Prenehanje veljavnosti pogodbe o zaposlitvi	330
13.4	Človekove pravice in temeljne svoboščine s področja dela	332
	REFERENCE	336

Kazalo slik

Slika 1.1.	Oblika pravnih kršitev	36
Slika 1.2.	Vrste pravnih kršitev (deliktov)	38
Slika 1.3.	Delitev kazenskih deliktov	41
Slika 1.4.	Vrsta delikta in predpisane sankcije	48
Slika 2.5.	Hierarhija pravnih aktov	56
Slika 2.6.	Razdelitev pravnih virov	59
Slika 3.7.	Razlaga 1. člena Ustave RS	68
Slika 3.8.	Razlaga 2. člena Ustave RS	69
Slika 3.9.	Pravna država. Povzeto iz Ustava v stripu (2017).	71
Slika 3.10.	Socialna država. Povzeto iz Ustava v stripu (2017).	72
Slika 3.11.	Razlaga 3. člena Ustave (levo)	73

Slika 3.12. Ali so moje človekove pravice omejene?	77
Slika 3.13. Delitev človekovih pravic	83
Slika 3.14. Delitev oblasti	96
Slika 3.15. Diagram poteka aktivnosti pri pripravi in sprejemanju zakona	100
Slika 3.16. Zakonodajni referendum	104
Slika 4.17. Razmejitev terminov evropsko pravo, pravo EU in pravo ES	114
Slika 4.18. Časovnica nastanka EU	116
Slika 4.19. Slovenija kot članica EU	121
Slika 4.20. Pristojnosti EU. Povzeto iz Publications Europa (2016)	122
Slika 5.21. Razdelitev družb pri uporabi bilančno pravnih predpisov	158
Slika 5.22. Sestava letnega poročila	159
Slika 5.23: Bilanca stanja	160
Slika 5.24: Izkaz poslovnega izida	161
Slika 6.25. Stvarnopravne pravice	168
Slika 6.26. Pridobitev lastninske pravice	186
Slika 6.27. Pojem etažne lastnine – ključni poudarki	204
Slika 6.28. Pravna narava etažne lastnine – ključni poudarki	205
Slika 6.29. Skupni deli – ključni poudarki	207
Slika 6.30. Nastanek etažne lastnine – ključni poudarki	209
Slika 6.31. Razpolaganje z etažno lastnino – ključni poudarki	210
Slika 6.32. Vrste zastavnih pravic	216
Slika 8.33. Obveznosti prodajalca	258
Slika 8.34. Primer kupoprodajne pogodbe	257
Slika 8.35. Primer podjemne pogodbe	267
Slika 13.36. Viri delovnega prava	321
Slika 13.37. Delitev delovnega prava	322

Kazalo tabel

Tabela 1.1. Abstraktna in splošna pravila	32
Tabela 1.2. Konkretna in posamična pravila	32
Tabela 5.3. Prednosti in slabosti d. n. o.	140
Tabela 5.4. Prednosti in slabosti k. d.	141
Tabela 5.5. Prednosti in slabosti d. o. o.	143
Tabela 5.6. Prednosti in slabosti d. d.	145
Tabela 5.7. Prednosti in slabosti s. p.	148
Tabela 6.8. Načini pridobitve lastninske pravice	189
Tabela 7.9. Razmerje zastopanja	237
Tabela 8.10. Pogodbe o odsvojitvi	243
Tabela 8.11. Pogodbe o uporabi	243
Tabela 8.12. Podjemniške pogodbe	243
Tabela 8.13. Mandatne pogodbe	244
Tabela 8.14. Sestavine pogodbe	245
Tabela 8.15. Vrste stvarnih napak	260
Tabela 8.16. Primerjava instituta odgovornosti prodajalca za stvarne napake in garancije za brežhibno delovanje stvari	262
Tabela 9.17. Vrste odškodninskih odgovornosti	272
Tabela 11.18. Značilnosti Basel I, II in III	301
Tabela 12.19. Delitev intelektualne lastnine	307
Tabela 13.20. Glavne razlike med redno in izredno odpovedjo pogodbe o zaposlitvi s strani delavca	331

Beseda avtorice

»Bistvo izobrazbe ni hoditi v šolo in pridobiti diplomo. Gre za širjenje svojega znanja in vsrkavanje resnice o življenju.«

(*Shakuntala Devi*)

Z navedeno mislijo bi začela s svojo uvodno besedo, saj si želim, da bo primarno vodilo bralk in bralcev tega učbenika to, da težijo k pridobivanju znanja in ne izključno samo diplom ali položaja v službi. Saj, kot je rekel že Benjamin Franklin: »Investicija v znanje se vedno najboljše obrestuje.«

Učbenik *Osnove prava v organizacijskih študijah* je primarno namenjen študentkam in študentkom organizacijskih študij, vsekakor pa bo lahko koristil tudi posameznicam ter posameznikom, ki skušajo osvojiti temeljno znanje s področja prava na visokošolski oziroma univerzitetni ravni. Primarna želja pri pisanju pričujočega učbenika je bila, da približam pravo nepravnikom in zahtevne pojme na poljuden način približam bralkam ter bralcem, z namenom, da osvojijo temeljno znanje s področja prava, ki ga lahko nato nadgrajujejo skozi nadaljnji študij, področje dela ali pa ga uporabijo kot temeljno splošno znanje za vse življenjske izzive, s katerimi se soočajo.

V učbeniku predstavljeni in obravnavni pojmi po vsebini sledijo učnemu programu. Na začetku vsakega poglavja je z namenom lažjega vpogleda v posamezno poglavje postavljen uvodni povzetek, kjer je navedeno, kaj sledi v posameznem

poglavju. Med poglavji so navedeni ključni povzetki ključnih sporočil, primeri in naloge za študente, dodane so tudi razlage pojmov, na koncu poglavij pa so navedena tudi vprašanja ter dodatna priporočena literatura za študij, ki študentke in študente napotuje k uporabi virov, ki obsežneje oziroma temeljiteje obravnavajo navedene vsebinske sklope.

Učbenik je razdeljen na trinajst zaokroženih delov. Prvi nas popelje v opredelitev in delitev prava, ki je namenjen temu, da si bralec ustvari miselno sliko delitve prava in nato na omenjeni podlagi »gradi« nadaljnje ugotovitve pričujočega učbenika. V prvem delu bralka ali bralec spozna tudi družbena pravila (pravna pravila, moralo, običaj in pravni običaj) ter pravne kršitve in pravne sankcije. V drugem delu se bralka ali bralec seznanja z razdelitvijo pravnih aktov in njihovo hierarhijo ter vsebinsko skladnostjo. Tretji del učbenika je namenjen spoznavanju ustavnega sistema Republike Slovenije, kjer bralka ali bralec spozna pojem države in Ustave RS, temeljne značilnosti Ustave RS, človekove pravice ter temeljne svoboščine (tudi v gospodarstvu), organizacijo državne oblasti, zakonodajno in izvršilno ter sodno vejo oblasti v RS. Četrty del učbenika je namenjen predstavitvi prava Evropske unije, ki se začne s predstavitvijo razlikovanja terminov evropsko pravo, pravo EU in pravo ES, nadaljuje z zgodovinskim ozadjem evropskega povezovanja, geografsko integracijo ter EU in delitvijo pristojnosti, s predstavitvijo razdelitve prava EU na primarno, sekundarno ter dopolnilno pravo, predstavljene pa bodo tudi institucije EU in njihove pristojnosti. V petem delu

učbenika sledi predstavitev gospodarskega prava, kjer v začetku opredelimo termin in zgodovino ter vire gospodarskega prava, predstavimo tipologijo gospodarskih družb in statusno pravne značilnosti pravnih oseb. Šesti del učbenika govori o stvarnem pravu, kjer skozi opredelitev stvarnega prava preidemo na predmet pravic, vire in načela stvarnega prava, nato pa se posvetimo študiju posesti ter lastninske pravice. V sedmem poglavju se posvetimo obligacijskemu pravu, kjer opredelimo pojem obligacijskega prava, obligacijsko razmerje, pravnih virov, temeljnih načel obligacijskega prava, vključuje pa tudi vrste obveznosti in predstavitev terminov, kot so zastopanje, pooblastilo ter prenehanje obveznosti. Osmi del učbenika je posvečen pogodbam, kjer se spoznavamo s pravnimi posli, z vrstami pogodb, s sestavinami pogodbe in z načini sklenitev le-teh, (ne)veljavnostjo pogodbe, поближе pa se spoznamo tudi z značilnostmi prodajne ter podjemne pogodbe. Deveto poglavje je namenjeno predstavitev osnov odškodninske odgovornosti, kjer se posvetimo spoznavanju pogojev za obstoj odškodninske odgovornosti oziroma obveznosti in študiju posebnih primerov odškodninske odgovornosti. V desetem poglavju se poglobljeno posvetimo študiju prava vrednostnih papirjev, kjer predstavimo pojem in zgodovino vrednostnih papirjev, načela ter značilnosti le-teh, temeljne pravne vire, ki urejajo to področje, vrste vrednostnih papirjev, razpolaganje z le-temi, predstavili pa bomo tudi pojme, kot so indosament, menica, ček, nakladnica in skladiščnica. V enajstem delu učbenika predstavimo temelje bančnih poslov, kjer primarno predstavimo pravno ureditev in temelje

bančnih poslov ter načela bančnega prava, pojem banke, organizacijsko strukturo in funkcije banke, predstavili bomo tudi oblike tveganj v bankah ter politiko upravljanja s tveganji v banki. V dvanajstem poglavju se posvetimo pravu intelektualne lastnine, kjer predstavimo omenjen pojem, predstavimo pravno ureditev in delitev prava intelektualne lastnine, predstavili pa bomo tudi pojme avtorska pravica, avtorska dela, sorodna dela, industrijska lastnina ter druge pravice. V zadnjem, trinajstem, delu pa se posvetimo še delovnemu pravu, kjer opredelimo vire in delitev le-tega, osredotočimo se na razmislek o potrebnosti zagotavljanja napore za prepoved diskriminacije, predstavimo pogodbo o zaposlitvi, učbenik pa zaključimo s pregledom ustavne ureditve človekovih pravic ter temeljnih svoboščin s področja dela.

Iskreno si želim, da bo učbenik koristil čim širšemu krogu ljudi in da bo uspel pravo približati tudi nepravnikom na poljuden ter znanju prijazen način. Ob tem se iskreno zahvaljujem obema recenzentoma, dr. Jožetu Ruparčiču in prof. dr. Borisu Bukovcu, za njune sugestije izboljšav pričujočega učbenika ter podporo na moji poklicni poti.

V Novem mestu, marec 2022

Doc. dr. Maja Pucelj

1 OPREDELITEV IN DELITEV PRAVA

.....

V tem poglavju boste spoznali

- kaj je pravo,*
  - kako delimo pravo ter*
  - kako medsebojno razlikujemo termine,*
  - kot so družbeno pravilo,*
  - pravno pravilo, morala in običaj.*
- .....

1.1 Uvod v opredelitev in delitev prava

Kot ugotavlja Tičar (2019, str. 12), je pravo zgodovinski in civilizacijski pojav, ki je začel nastajati, ko se je pojavila civilizacija, nastaja ter razvija pa se še danes. Pojav, ki dnevno vpliva na človekovo življenje in ureja pravila, ki usmerjajo način vedenja ter ravnanja ljudi v določeni (državno) organizirani družbi, imenujemo **pravo**. Posamezniki zavestno ali podzavestno in posredno ali neposredno dnevno vstopamo v različna pravna razmerja. Takšni primeri so denimo vožnja vozila ali hoja po cesti, ki je urejena s cestno-prometnimi predpisi, sklepanje zakonske zveze in vzgoja otrok, ki sta urejena z družinskim pravom ter tako dalje. Ker pa posamezniki različno interpretiramo pojem svobode, se nenehno nakazuje možnost konflikta. Pravna razmerja je zato potrebno urediti v kontekstu načina, kako se izogniti konfliktu ali pa določitev načina reševanja morebitnega konflikta. V primeru odsotnosti pravne ureditve takšnih dilem bi v družbi nastal kaos in posledično družbe, kot jo poznamo, ne bi bilo.

←.....▶

Primeri dnevnih pravnih razmerij, za katere se pogosto ne zavedamo, da jih lahko opredelimo kot pravna razmerja:

- najem ali nakup stanovanja ali vozila predstavlja obliko najemne ali (kupo)prodajne pogodbe v skladu z ustrežno zakonsko ureditvijo,
- nakup časopisa predstavlja obliko prodajne pogodbe z elementi konkludentnega dejanja, saj je kupec molčeče vzel časopis ob tem, ko je prodajalcu izročil denar, prodajalec pa je molče prevzel denar in posledično dopustil prehod kupljenega časopisa v last in posest kupca,
- pogostitev prijateljev v gostilni predstavlja sklenitev prodajne pogodbe s pravo osebo in darilno pogodbo s prijateljem,...

▶.....←

Pravo tako v družbo posledično vnaša red in za kršenje tega reda skozi normiranje nedopustnega vedenja ter ravnanja predvideva kaznovanje po ustreznem, vnaprej predvidenem pravnem postopku. Pravo tako zadeva vsakega človeka in vsako (razvito) družbo. Izjema so le področja človekove notranje, intimne sfere, kot so denimo ljubezen, prijateljstvo, tok misli itd. in za družbeno sobivanje ter sožitje manj pomembna družbena razmerja, za katera postane nesmiselno, da v njih pretirano posegamo v kontekstu ustrezne pravne regulacije in so posledično prepuščena drugačnim ureditvam, kot denimo morali ter običajem, ki jih bomo podrobneje spoznali v nadaljevanju.

Cerar (2006) ugotavlja, da so »temeljna znanja o pravu neizogibno povezana prav s tistimi vrednostnimi vsebinami, ki posameznika izgrajujejo v odgovorno, družbeno iznajdljivo in nenazadnje tolerantno osebnost«. Zato je za vse državljane, predvsem pa študente organizacijskih študij, ki bodo sooblikovali prihodnost organizacijske klime v naši družbi, ključno, da se spoznajo s konceptualnimi osnovami prava, zato se bomo v pričujočem učbeniku spoznavali s temeljnimi

pravnimi pojmi, hierarhijo in z uporabo pravnih aktov, ustavnim sistemom Republike Slovenije, osnovami prava Evropske unije, gospodarskega prava, stvarnega prava, obligacijskega prava, s pogodbami, z osnovami odškodninske odgovornosti, osnovami prava vrednostnih papirjev, s temelji bančnih poslov, z osnovami prava intelektualne lastnine ter delovnega prava.

Bi pa, preden se podrobneje posvetimo opredelitvi prava, poudarili, da je spoznavanje z osnovami prava izredno zanimiva in pomembna tematika, ki pa je lahko po drugi strani zelo kompleksna, saj posega v vsako poro družbenega življenja. Zaradi izrazite prepletenosti in kompleksnosti pravnih ureditev organizirane družbe si lahko pravo predstavljamo kot gozd. Torej, ob gradnji pravnega znanja dodajamo drevesa, korenine, veje in liste, a vendarle moramo imeti nenehno pred seboj celotno sliko gozda, torej osnovne koncepte prava, ki jih bomo spoznali v pričujočem učbeniku.

1.2 Opredelitev prava

Za pravo je značilna pogojenost z vsakokratno časovno in prostorsko dimenzijo. Kot ugotavlja Accetto (2011), »pojavi, stanja in instituti, ki jih pozna ena družbena ureditev ter posledično en jezik, ne bodo vedno imeli ustreznikov v drugih družbenih ureditvah in posledično jezikih, ali pa bodo na videz sorodni ali identični pojmi vendarle imeli drugačne pomenske odtenke.« Posledično pri pravu zelo težko govorimo o univerzalnosti, kot jo lahko prepoznamo pri naravoslovnih vedah (kot denimo medicina, strojništvo, fizika itd.), kjer

univerzalne zakonitosti teh ved niso odvisne od časovne in prostorske dimenzije, kot to velja za pravo. A vendarle lahko tudi pri pravu zaznamo zametke univerzalnosti, saj ljudje po svetu delimo podobne konceptualne vrednote, kot so denimo pomen življenja, pravičnost, varnost, mir, red, ljubezen itd.

Že filozof Immanuel Kant je dejal, da pravniki še vedno iščejo opredelitev za svoj pojem prava. Navedeno bi lahko pomenilo, da se človek in njegovo okolje nenehno spreminjata ter ravno ta fluidnost onemogoča statično definirano pravo, kar potrjuje tudi Novak (2010, str. 20), ko navaja, da bi poskus neke trajnejše opredelitve »bržkone zahteval določeno statičnost in nespremenljivost nekega pojava, družba ter človek pa sta dinamična in se nenehno spreminjata. Zato se spreminja tudi pravo kot človeški in družbeni proizvod«. Torej, v kolikor se v prihodnosti družbene razmere spremenijo, lahko pride tudi do spremembe opredelitve prava, kot jo poznamo v trenutnem časovnem in prostorskem kontekstu. Navedeno tudi pomeni, da definicija prava kot takšna ne more biti nikoli popolna, kar potrjujejo tudi Bohinc et al. (2006, str. 40), saj »to izvira že iz same narave definiranja pojmov, kajti definicija je vedno pretežno racionalna (razumska) in jezikovno artikulirana tvorba. Razum in njegov pravni simbolni izraz, to je jezik, pa sta le del celote človeškega bitja, zato nikoli ne moreta povsem natančno izraziti tistega (bistveno večjega) dela človeške spoznavne ter drugačne strukture, ki jo zajema človekov **iracionalni** svet (to je področje volje, intuicije, čustev, občutenj itd.), ki se na vseh ravneh ves čas prepleta s človekovo **racionalnostjo**.«

Skladno s tem razmislekom lahko preidemo na opredelitev prava, kot jo definira Pravni terminološki slovar (2018, str. 276), in sicer gre za: 1) sistem pravnih pravil ter pravnih načel, ki veljajo v določenem času na določenem ozemlju, urejajo človekovo ravnanje in imajo vrhovno zavezujočo moč; 2) vedo o sistemu medsebojno povezanih pravnih pravil in pravnih načel, ki urejajo človekovo ravnanje ter imajo vrhovno zavezujočo moč.

Pravo torej predstavlja množico družbenih pravil, s pomočjo katerih država na **organiziran in prisilen** način ureja družbene odnose s končno željo zagotovitve miru ter sožitja med ljudmi, oziroma kot izhaja iz opredelitve Bohinca et al. (2010, str. 41) je pravo »sklop tistih vrednostno utemeljenih norm (načel in pravil), ki kot celota učinkovito urejajo pretežno zunanje vedenje ter ravnanje ljudi, ki je potencialno ali aktualno tako konfliktno in takšne narave, da ga državna oblast zmore ter mora prisilno urediti in sankcionirati«. Podobno pravo utemeljuje tudi Tičar (2019, str. 12), ki pravi: »Pravo je sistem pravil in načel, ki v mejah pravne pravilnosti urejajo življenjsko pomembno zunanje ravnanje ter vedenje subjektov v državno organizirani družbi, pri čemer država zagotavlja izvrševanje pravnih sankcij ob kršitvi pravnih pravil s svojimi organi prisile«. Ključno pri takšnem premisleku o pravu je, da se država za urejanje družbenih odnosov poslužuje organiziranega načina skozi vzpostavljen sistem pravnih pravil in pravnih načel, veljavnih v določenem času, na določenem ozemlju. V kolikor posamezniki kršijo zastavljena pravna pravila, država uporabi prisilo za kaznovanje takšnega

nesprejemljivega vedenja, z željo po povrnitvi miru in sožitja znotraj družbenih odnosov v določeni družbi. Ob tem nastopi pravo v dvojni vlogi, saj po eni strani omogoča vzpostavitev in razvoj človekovih pravic ter temeljnih svoboščin, a jih hkrati tudi omejuje v kontekstu zahtev pravic drugih ali zahtev javne koristi, torej ko obstaja za poseg ustavno dopusten cilj. Država je tako najpomembnejši oblikovalec prava, saj organi državne uprave oblikujejo tako splošne kot posamične pravne akte, kar bomo podrobneje spoznali v nadaljevanju učbenika.

1.3 Delitev prava

Osnovna delitev prava izhaja iz delitve na naravno in pozitivno pravo. Naravno pravo so razvijali že antični filozofi, kot so denimo Aristotel, Platon in Sokrat. Kot ugotavlja Perenič (2001, str. 61), je bistvo naravnega prava »v načelu pravičnosti, temeljne vrednote v družbenih odnosih, kar od slehernega oblikovalca pravnih pravil terja, da so le-ta vsebinsko usklajena z načeli o pravični porazdelitvi dobrin in z zahtevo, da je treba porušeno družbeno ravnovesje po mirni poti znova vzpostaviti.« Gre torej za obliko občutenja ljudi, kaj je prav in kaj narobe. Za naravno pravo, poznano tudi kot božje pravo, večno pravo, umno pravo, torej velja, da so norme ali pravice ustrezne naravi človeka in imajo prednost pred katero koli uveljavljeno pravico. Naravni zakon zagovarja obstoj človekovih pravic, ki naj bi bile utemeljene v človeški naravi, zato jih posledično mora pozitivno pravo spoštovati in zagovarjati. Veljavnost zakona bi, skladno z doktrino naravnega prava, morala biti odvisna od njegove pravičnosti, saj bi nepravilni zakon kršil temeljne človekove pravice in temeljne svoboščine ter kot takšen nasprotoval konceptu pravne države.

Kot primer takšne neusklojenosti lahko navedemo dejanja nacistov ali pa diktatorske režime, kjer so skladno z veljavnimi pozitivnimi zakoni predstavniki omenjenih režimov izvrševali grozodejstva, ki pa niso bila usklajena z zakonitostmi naravnega zakona. Posledično je, k ugotavlja Avsec (2017, str. 4), zaradi hudih odklonov nacistične zakonodaje od načela pravičnosti, filozof Gustav Radbruch razvil tezo, da »zakon, ki nasprotuje temeljnim zahtevam pravičnosti, ni veljavno pravo, ampak zakonito nepravo, ki mu je treba odreči naravo prava in ne zavezuje k poslušnosti«. Posledično ima ljudstvo pravico se zoperstaviti takšni pravni (ne)urejenosti in zahtevati ustrezno ureditev prava, ki spoštuje temeljne zahteve pravičnosti.

1.3.2 Pozitivno pravo

Pozitivno pravo predstavlja pravo, ki je postavljeno s strani ljudi in trenutno velja. Tičar (2019, str. 12) ga imenuje tudi veljavno pravo oziroma gre predvsem za tisto pravo, ki je postavljeno s strani države in velja tukaj ter zdaj. Trditvi naravnega prava, da so norme ali pravice ustrezne naravi človeka in imajo prednost pred katerokoli uveljavljeno pravico, nasprotuje iuspositivizem ali pravni pozitivizem, saj navaja, da je izvor prava zakon, posledično pred njim ne priznava nobene ideje. Kot ugotavlja Pavčnik (1997), »pravni pozitivizem preučuje pravo kot pozitivno pravo, to je pravo, ki dejansko obstaja. Pravo obravnava kot dejstvo, ki ga je mogoče empirično preveriti in ga nato kot takšno opisati, razčleniti ter ugotavljati povezave, ki so med njegovimi sestavnimi deli. Pravni pozitivizem zavrača metafizični pristop k obravnavanju prava in glede na to pozitivno pravo ostro loči od naravnega prava, morale ali od kakšnega drugega vrednostnega merila, ki naj bi bilo vsebinsko merilo pravnosti«. A vendarle, kot ugotavlja Mihelič (2019, str. 102), lahko pravičnost, pravno varnost in zaupanje v pravo »dosežemo, če prava ne ločujemo od morale ter ga ne prepuščamo arbitrarnosti družbenih in

zgodovinskih dejavnikov, pa tudi čisto običajnih značajskih lastnosti posameznika.«

Perenič ugotavlja, da je »vsak pravni sistem v okviru posamezne države posebna celota z jasno izraženimi lastnostmi, ki so pogojene z razmerami politično organizirane družbe, ki jo oklepa pravni sistem: z njenim materialnim temeljem, z njeno ideologijo, vrednotami, zgodovinskim razvojem, znanostjo itn. Vsak pravni sistem zato razvije svoje pravne ustanove, izoblikuje temeljna načela, določi poti svojega oblikovanja in udejanjanja«. Sodobni pravni sistemi se zato umeščajo v naslednje **velike pravne sisteme**:

- **evropski (kontinentalni, celinski) pravni sistem** oziroma rimsko-germanski pravni sistem, kjer je močan poudarek na pravni ureditvi, kot jo predpiše zakonodajalec, torej na kodificiranem pravu;
- **(anglosaški ali) anglo-ameriški pravni sistem**, kjer je močan poudarek na sodniškem pravu in sodnih precedensih;
- **religiozni in tradicionalni pravni sistemi**, kot denimo islamsko, kanonsko ter druga verska oziroma druga doktrinarna prava, za katera je značilno, da so oblikovana po doktrini te institucije.

Razlaga pojmov.

- **kodificirano pravo:** sistem pravnih pravil in pravnih načel, ki na celovit in zaokrožen način ureja določen sklop družbenih razmerij z oblastnim pravnim aktom, navadno z zakonom, t. i. uzakonjeno pravo
- **precedens:** v nekaterih pravnih sistemih sodba višjega ali najvišjega sodišča, ki je zavezujoča za odločanje v kasnejših podobnih primerih
- **doktrina:** teoretično analiziranje, pojasnjevanje in osmišljanje pozitivnega prava, sodne prakse in posameznih pravnih institutov

Pravo razvrščamo tudi v naslednje temeljne skupine.

1.3.3 Notranje (nacionalno, državno) pravo – mednarodno pravo

Notranje, nacionalno ali državno pravo predstavlja pravne panoge, ki urejajo pravna razmerja znotraj posameznih držav oziroma njihovih administrativno-teritorialnih enot. Državno ali notranje pravo tako tvorijo vse glavne pravne panoge, kot so ustavno, civilno, družinsko, gospodarsko, delovno in socialno, upravno, finančno ter bančno pravo in mednarodno zasebno pravo.

Mednarodno (javno) pravo pa predstavlja tiste pravne panoge, ki urejajo razmerja med subjekti mednarodnega prava, predvsem med državami in mednarodnimi organizacijami oziroma kjer pravna pravila veljajo v več državah. Mednarodno pravo predstavlja, kot navaja Pravni terminološki slovar (2018, str. 159), »decentraliziran in horizontalno organiziran sistem pravnih pravil ter načel, ki ureja odnose med svojimi subjekti«.

1.3.4 Materialno pravo – formalno pravo

Materialno pravo predstavlja, skladno z opredelitvijo Pravnega terminološkega slovarja (2018, str. 156), »civilno, kazensko in upravno pravo ter pravna pravila, ki določajo temeljne pravice in dolžnosti pravnih subjektov, t. i. substančno pravo«. O tem pravu govorimo, ko opredeljujemo (pravne) pravice in dolžnosti pravnih subjektov v pogodbenih razmerjih (denimo pri kupoprodajni pogodbi), pri pravicah ter dolžnostih ravnanja državnih organov, v primerih prepovedanega oziroma zapovedanega ravnanja pri kaznivih dejanjih itd. Tipični pravni panogi omenjenega prava sta denimo civilno in kazensko (materialno) pravo.

Formalno pravo, ki ga Pravni terminološki slovar (2018, str. 92) opredeli kot »pravna pravila in pravna načela, ki urejajo ureditev pravnih oseb, postopke, v katerih se pravice ter dolžnosti oblikujejo, uporabljajo in varujejo ter zunanjo spoznavno obliko, ki jo morajo imeti pravni akti, da so pravno veljavni«.

1.3.5 Javno pravo – zasebno pravo

Javno pravo predstavlja tisto pravo, ki na oblasten način ureja razmerja med posameznikom in državnimi organi. Deli se po področjih dela na ustavno pravo, upravno pravo, bančno in finančno pravo, kazensko pravo, gospodarsko pravo, pravo socialne varnosti ter mednarodno pravo (ki se deli na mednarodno javno in mednarodno zasebno pravo). Zasebno ali civilno pravo pa s svojimi dogovori prosto oblikujejo posamezniki, a vendarle mora biti to dogovarjanje v mejah

zakonskih predpisov. Deli se na obligacijsko pravo, stvarno pravo in dedno pravo. Družinsko pravo več ne spada pod civilno pravo, ampak predstavlja samostojno pravno panogo.

1.4 Glavne pravne (pod)panoge

V nadaljevanju pa predstavljamo osnovno razdelitev prava po glavnih pravnih panogah in podpanogah:

- **USTAVNO PRAVO**, ki ureja bistvene prvine pravnega sistema, človekove pravice in svoboščine ter organizacijo države.
- **CIVILNO PRAVO**, ki se deli na civilno materialno (kamor spada stvarno, obligacijsko, dedno in avtorsko pravo) ter civilno procesno oziroma izvršilno pravo (kamor spada pravní postopek v sklopu Zakona o pravnem postopku (ZPP), nepravdni del v sklopu Zakona o nepravdnem postopku (ZNP-1), kamor se uvršča tudi zemljiškoknjižno pravo, arbitražno pravo in ARS, v civilno procesno pravo pa spada tudi civilni izvršilni postopek v sklopu Zakona o izvršbi in zavarovanju (ZIZ).
- **DRUŽINSKO PRAVO**, ki ga ureja Družinski zakonik (DZ).
- **GOSPODARSKO PRAVO**, ki se deli na statusno pravo in pravo gospodarskih poslov, kakor tudi na pravo vrednostnih papirjev, pravo intelektualne lastnine, zavarovalno pravo, transportno pravo, tržno pravo,

konkurenčno pravo, stečajno pravo ter prevzemno pravo.

- **DELOVNO IN SOCIALNO PRAVO**, pri čemer se delovno pravo deli na individualno in kolektivno delovno pravo, socialno pravo pa na pokojninsko ter invalidsko zavarovanje, zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje, pravo družinskih ter socialnih prejemkov, zavarovanje za primer brezposelnosti.
- **UPRAVNO PRAVO**, ki se deli na organizacijsko upravno pravo, materialno upravno pravo, upravno postopkovno pravo, poznamo pa tudi sodno varstvo v upravnih zadevah (t. i. upravni spor).
- **FINANČNO PRAVO**, ki se deli na proračunsko pravo, davčno pravo in monetarno-bančno pravo.
- **KAZENSKO PRAVO**, ki se deli na kazensko materialno (ureja ga Kazenski zakonik (KZ-1)) in kazensko procesno pravo (ki ga ureja Zakon o kazenskem postopku (ZKP)), poznamo tudi še kazensko izvršilno pravo, ki ga ureja Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1), ter mednarodno kazensko pravo.
- **MEDNARODNO (JAVNO) PRAVO**, ki se deli na mednarodno javno pravo (ki se deli na mirnodobno in mednarodno pravo oboroženih spopadov, njegove podpanoge pa so pomorsko pravo, diplomatsko ter konzularno pravo, mednarodno sosedsko pravo, vojno,

nevtralnostno in humanitarno pravo) ter mednarodno zasebno pravo (ki ureja statusna, družinska, premoženjska ali pa druga materialnopravna razmerja z mednarodno (tuje) vsebino).

- **EVROPSKO PRAVO**, ki se deli na pravo EU in pravo Sveta Evrope.

Spodaj prilagamo razlago pojmov, ki smo jih spoznali v pričujočem podpoglavju, z namenom, da spoznate osnovno delitev prava na glavne pravne (pod)panoge in njihove opredelitve.

Razlaga pojmov

- **Ustavno pravo** je pravo, ki ureja temeljna pravna razmerja v družbi, ustavno ureditev državi, predvsem organizacijo državne oblasti, bistvene prvine pravnega sistema, človekove pravice in svoboščine ter odnose med državo, nedržavnimi političnimi in drugimi subjekti
- **Upravno pravo** je pravo, ki ureja upravna razmerja med oblastjo in naslovniki norm, praviloma v javnem interesu, ureja pa hkrati tudi vsebinsko, organizacijsko in postopkovno delovanje javne uprave ter nadzor nad njenim delom
- **Kazensko pravo** je pravo, ki določa, katera dejanja so kazniva, katere sankcije se lahko izrečejo storilcem kaznivih dejanj, kakšni so pogoji za njihovo izrekanje in kakšen je postopek obravnave storilcev kaznivih dejanj
- **Gospodarsko pravo** obravnava status gospodarskih subjektov in njihove posle; t. i. trgovinsko pravo
- **Pravo socialne varnosti** predstavlja državne ukrepe, ki so namenjeni zagotovitvi socialne varnosti. Posamezniku omogoča uveljavljanje pravic iz socialnega varstva, kot je denimo socialno-varstveni prejemki, socialnega zavarovanja, kot je denimo pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zavarovanje za primer brezposelnosti ter iz ostalih vidikov s področja socialne varnosti, kot so denimo štipendije
- **Obligacijsko pravo** je del civilnega prava, ki ureja obligacijska razmerja med prirejenimi subjekti, t. i. obveznostno pravo
- **Stvarno pravo** je pravo, ki ureja razmerje pripadnosti in oblasti na stvareh in pravna razmerja med posamezniki
- **Dedno pravo** je pravo, ki ureja vprašanja prehoda zapuščine umrle osebe na druge osebe, torej dediče
- **Družinsko pravo** je pravo, ki ureja zakonsko zvezo, zunajzakonsko skupnost, partnersko zvezo, razmerja med starši in otroki, posvojitve, rejništvo, skrbništvo, kakor tudi ukrepe za varstvo in koristi otrok
- **Delovno pravo** je pravo, ki ureja individualna in kolektivna delovna razmerja, delavcem in javnim uslužbencem pa v zameno za njihovo podrejenost delodajalcu zagotavlja ustrezno delovnopravno varstvo

1.5 Družbena pravila

1.5.1 Pravna pravila

Družbena pravila predstavljajo sredstvo, s katerim se uravnava človekovo vedenje oziroma urejajo odnosi v posamezni družbi. Družbena pravila določajo, kakšno sme ali pa mora biti določeno ravnanje in vedenje v določeni družbi. Družbena pravila niso nekaj večnega in nesprejemljivega, ampak se spreminjajo skozi časovno ter prostorsko dimenzijo. Med družbena pravila spadajo pravo oziroma pravna pravila, morala, običaj in pravni običaj.

Pravna pravila potrebuje vsaka družba za urejanje medsebojnih odnosov, saj predstavljajo obvezna pravila za vedenje in ravnanje ljudi. Gre za osnovno enoto prava, ki rešuje in preprečuje konflikte v družbi, ureja razmerja med posamezniki ter družbenimi skupinami, s končnim ciljem zagotovitve družbenega sožitja, ki je potrebno za preživetje in razvoj družbe. Kot smo zgodovinsko že videli, za določeno družbo ne zadostuje le to, da preživi, ampak mora delati na tem, da doseže lasten razvoj. Le-tega pa lahko doživi le v primeru ustrezne pravne urejenosti, ki vnaprej določa urejenost odnosov in s tem onemogoča nepotrebno izčrpavanje skozi nastale konfliktna situacije ter lastne proaktivnosti, z željo po doseganju razvoja na različnih segmentih družbe. Za upoštevanje pravnih pravil in v izogib pravnih kršitev skrbi **država** s pomočjo različnih oblik **sankcij**, ki jih bomo podrobneje spoznali v nadaljevanju učbenika.

Vsako pravno pravilo mora biti, če si želi doseči svoj družbeni namen, sestavljeno iz **dispozicije**, **sankcije** in **hipoteze**.

- Iz **dispozicije** zvemo, na koga se nanaša pravno pravilo in kakršno ravnanje dopušča ali zahteva od njega. Razlikujemo 3 vrste dispozicij, in sicer zapoved, prepoved ter dovoljenje.
- **Hipoteza** je predpostavka pravnega pravila, s pomočjo katere pojmovno določamo tisto dejansko stanje, ki mora nastopiti, zato da postane dispozicija zavezujoča za tiste osebe, ki so naslovljenci pravnega pravila.
- **Sankcija** vsebuje napoved ukrepa, iz katerega je razvidno, kaj čaka tistega, ki se ukrepu ne bo podredil.

Pravna pravila, torej obvezne ali zapovedane načine vedenja in ravnanja, delimo glede na splošnost, abstraktnost, posamičnost ter konkretnost, kar je prikazano v Tabelah 1.1. in 1.2.

- **Splošna in abstraktna pravila** oblikujejo vzorce vedenja ter ravnanja ljudi za nedoločeno število oseb, za katere je značilno, da morajo biti vnaprej določena (to so denimo zakoni).

Tabela 1.1. Abstraktna in splošna pravila

ABSTRAKTNA PRAVILA	SPLOŠNA PRAVILA
Se nanašajo na nek vnaprej namišljen primer (<i>npr. kdor se ukvarja s pranjem denarja</i>).	Se nanašajo na neidentificirane (neimenovane) subjekte (<i>npr. delavec, dijak, uradna oseba ...</i>).

- **Konkretna in posamična pravila** predstavljajo konkreten primer ter razmerja med točno določenimi osebami v pravnem razmerju. Gre za individuacijo tipskega pravnega pravila (denimo davčna odločba o dohodnini ali prodajna pogodba, v kolikor je naslovljena na konkretno osebo).

Tabela 1.2. Konkretna in posamična pravila

KONKRETNA PRAVILA	POSAMIČNA PRAVILA
Se nanašajo na konkreten primer.	Se nanašajo na individualno osebo.

Posebna vrsta pravnih pravil so tista, ki dajejo (predvsem upravnim) državnim organom pri njihovem odločajo pravico, da se odločajo skladno s **pravico do prostega preudarka** oziroma skladno z diskrecijsko pravico. Sicer morajo državni organi pri premisleku o sprejetju ustrezne odločitve tudi v primeru pravice do prostega preudarka še vedno izhajati iz identificiranja takšne rešitve, ki bo najbolj ustrezala javnemu interesu. Vendarle pa ustvarjalec pravnega pravila meni, da bi

bilo pretirano vnaprejšnje natančno določanje ravnanja državnih organov preveč togo in zato oceni, da bi bilo takšno ravnanje najbolje prepustiti v presojo državnemu organu. Pri tej pravici je potrebno biti zelo pragmatičen, saj se s širjenjem le-te, veča tudi možnost zlorabe oblasti in s tem tudi nedovoljenega posega v pravice posameznikov.

Primer prepoznave hipoteze, dispozicije in sankcije podajata Kovač in Bertonec (2008):

*»Kdor pri gospodarskem poslovanju z namenom, da bi preslepil kupca ali uporabnike storitev (to je **hipoteza**, ki opisuje in opredeljuje okoliščine, položaje, dogodke in razmere), uporabi firmo, tuj žig, tujo varstveno znamko ali tujo posebno označbo, ali uporabi posamezne znake tujih označb v svoji firmi, svojem žigu, svoji varstveni znamki ali v svoji posebni označbi za blago (to je **dispozicija**, ki določa način ravnanja oz. obnašanja – dovolitev, zapoved, prepoved), se kaznuje z zaporom do treh let (to je **sankcija**).«*

1.5.2 *Morala*

Morala izhaja iz vrednotenja človekovega ravnanja glede na to, ali je le-to dobro ali zlo, pravično ali krivično, s končnim ciljem, da vodi k uresničevanju dobrega in pravičnega ravnanja. Sankcije, ki so predvidene v sklopu amoralnega početja, se od pravnih sankcij razlikujejo v tem, da je pri pravnih sankcijah zagrožena sankcija v obliki uporabe prisilnih sredstev, kazni itd., pri moralnih sankcijah pa lahko pride do **notranje sankcije** oziroma občutka slabe vesti ali pa **zunanje sankcije**, kot je denimo prezir, zgražanje ali celo izključitev iz družbe, ki pa prispeva k utrjevanju morale, le v primeru, da zmore vplivati na posameznikovo vest in zavest ter utrditi moralo posameznika, ki je kršil moralne zapovedi, s čimer se sproži posameznikov občutljiv mehanizem »peklenja« vesti

(torej, ko rečemo, da nekoga »peče vest«). V kolikor do tega ponotranjenja moralnih zapovedi ne pride, posameznik ne razvije »delujoče« ponotranjene morale, ampak razvije »moraliziranje«, torej le besedno pristajanje na moralne zapovedi ob hkratnem izmikajočem se dejanskem moralnem vedenju.

Za razliko od moralnih zapovedi, ki predstavljajo nepisana pravila, pa so v nekaterih družbeno pomembnih in moralno občutljivih poklicih sprejeli pisana moralna pravila, t. i. moralne kodekse, ki veljajo denimo za zdravnike, sodnike, odvetnike, policiste, novinarje, javne uslužbence itd. Le-ta so nastala z namenom opozorila, da se pri opravljanju poklicnega dela ni dovolj le podrediti pravnim pravilom, ampak moramo za najobčutljivejše družbene položaje upoštevati tudi moralne zapovedi.

1.5.3 Običaj in pravni običaj

Za običaj je značilno, da se istovrstno vedenje oziroma ravnanje ljudi dolgotrajno ponavlja in da so ljudje prepričani, da le-to predstavlja obvezno vedenje oziroma ponotranjijo dolžnost ravnanja v skladu z običajem.

Pravni običaj je tisti običaj, ki vsebinsko ustreza tistim normam, ki odločajo o vsebini prava oziroma običaj, ki je pravno zavezujoč.

1.6 Pravna kršitev in pravna sankcija

Izhajajoč iz zgoraj navedenega slikovnega prikaza, bomo predstavili razliko med pravnimi pravili, moralo in običaji. Če začnemo najprej z moralo. Če vidimo gorečo hišo in v njej človeka ali žival, ki bi jo bilo potrebno rešiti, bomo zaradi našega moralnega čuta (v kolikor ga seveda imamo razvitega do te mere) odhiteli v to hišo in skušali tega posameznika ali žival iz goreče hiše tudi rešiti. A vendarle nas iz pravnega vidika nihče v to ne more prisiliti, saj vas nobena pravna določba ali konsekvентno zagrožena sankcija ne more prisiliti v to, da tvegate svoje življenje za to, da rešite nekoga drugega.

Če pa bližje pogledamo primer običaja. Torej ko pridemo na obisk k nekemu, ki praznuje rojstni dan, je običaj, da s seboj za rojstnodnevnega slavljenca prinesemo darilo. A vendarle nas nobena pravna določba ali konsekvентno zagrožena sankcija ne more prisiliti v to, da darilo dejansko prinesemo.

Če pa bližje pogledamo pravno pravilo, lahko ugotovimo, da v kolikor na cesti skozi naselje drvimo z višjo hitrostjo od zakonsko predpisane, torej 50 km/h in pri tem našo hitrost izmeri policist, nas bo le-ta na za to primerem mestu ustavil in nas skladno z določili 46. člena Zakona o pravilih cestnega prometa (Uradni list RS, št. 156/21 – uradno prečiščeno besedilo in 161/21 – popr.) tudi oglobil. Torej za kršitve pravnih pravil pa je določena sankcija, ki jo predpiše zakonodajalec, za nadzor nad upoštevanjem pravnih pravil pa skrbi predstavnik države, v tem primeru policist.

←.....→

1.6.1 Pravna kršitev

O pravni kršitvi govorimo takrat, ko ravnanje posameznika ni skladno z dispozicijo določenega pravnega pravila. Vzroki, zakaj posameznik stori pravno kršitev, so različni, a največkrat izvirajo iz dejstva, da pravno pravilo, ki od posameznika zahteva določeno ravnanje, ni skladno s posameznikovim dojemanjem posameznih vrednot ali z njegovimi interesi. Nenazadnje je pomembno tudi, kako strogo sankcijo

predvideva posamezno pravno pravilo v primeru kršitve dispozicije, saj posameznik vedno tehta med prepovedano koristjo in težo predpisane sankcije, ki ga bo zadela v primeru ravnanja neskladno s predvideno dispozicijo. Učinkovitost prava pa ne sme temeljiti izključno samo na sankcijah, torej prisili. Učinkovitost prava je tako odvisna od usklajenosti prava s povprečno moralo v družbi, kako demokratično je oblikovanje prava, kakšna je stopnja poznavanja prava in pravne kulture nasploh. Slika 1.1. prikazuje oblike pravnih kršitev.

Slika 1.1. Oblika pravnih kršitev

Vzrok, zakaj posameznik krši dispozicijo pravnega pravila, pa lahko izhaja tudi iz nepoznavanja prava. V sedanjem času prihaja do izrazitih sprememb pravnih predpisov in težko je od vsakega posameznika pričakovati, da bo dnevno sledil vsem pravnim pravilom, a vendarle velja, da **nepoznavanje prava kršitelja ne opravičuje!** Izjema tega je kazensko pravo, kjer velja določilo, da storilec kaznivega dejanja, ki iz opravičenih razlogov ni vedel, da je to dejanje prepovedano, ni kazensko odgovoren. Poleg tega velja tudi načelo, če bi se storilec

kaznivega dejanja lahko izognil zmoti, je sicer kazensko odgovoren, ga pa sme sodišče kaznovati mileje.

Glede na vsebino dispozicije ima lahko pravna kršitev obliko dejanja ali opustitve, kar je razvidno z zgornje slike. V prvem primeru torej naslovljenec norme krši dispozicijo z dejanjem, ki je nasprotno ravnanju, kot ga predvideva oziroma zahteva pravno pravilo, v drugem primeru pa opušča dejanje oziroma ravnanje, ki mu ga pravno pravilo nalaga.

ALI IMAJO NAVEDENE PRAVNE KRŠITVE OBLIKO DEJANJA ALI OPUSTITVE?

- Učenec je ukradel sošolcu športna oblačila.
- Romana ni oddala napovedi za dohodnino do 31.3.2020, čeprav je davčna zavezanica.
- Cepljenje proti klopnemu meningoencefalitisu je obvezno za dijake in študente, ki so pri praktičnih vajah izpostavljeni nevarnosti okužbe. Eden izmed dijakov, ki spada v to skupino, se ni želel cepiti.
- Delavec je prišel vinjen na delo.

UGOTOVITE IN OPREDELITE VRSTO DELIKTA, KI GA JE STORIL KRŠITELJ
(označite, ali gre za kaznivo dejanje, prekršek, disciplinski postopek, civilni delikt, kršitev pogodbenih obveznosti ali za sankcije zoper pravne akte)

- Maj sodeluje pri prodaji prepovedanih drog.
- Delavec je zaradi malomarnosti povzročil zastoj v proizvodnji.
- Študent je prečkal cestišče zunaj prehoda za pešce.
- Bernard je pri sklepanju poslov z namenom pridobitve osebnih koristi ogoljufal poslovnega partnerja in mu s tem dejanjem povzročil veliko premoženjsko škodo.

Za nastanek odgovornosti za storjeno pravno kršitev mora biti poleg protipravnega ravnanja prisotna tudi **krivda storilca**. Krivda je odnos storilca do storjenega dejanja, pri katerem bi se moral in mogel storilec zavedati, da dela nekaj, kar je protipravno.

Posledično so lahko za storjeno dejanje krive le **zrele in duševno zdrave osebe**, ne pa otroci ali duševno bolne ter neprištevne osebe, ki ne morejo v celoti razumeti pomena svojega protipravnega dejanja. Slika 1.2. prikazuje vrste pravnih kršitev.

Slika 1.2. Vrste pravnih kršitev (deliktov)

Poznamo dve obliki krivde, in sicer:

- **naklep**, ki pomeni, da se storilec zaveda svojega dejanja in ga tudi hoče storiti, zato so za takšna dejanja zagrožene hujše sankcije, medtem ko
- **malomarnost** pomeni, da storilec noče nastanka kaznivih posledic, le-te pa nastanejo zaradi njegove nepazljivosti.

1.6.2 Vrste pravnih kršitev

Delikt je skladno s Pravnim terminološkim slovarjem (2018, str. 56) protipravno ravnanje, prekršek ali kaznivo dejanje, za katero je predpisana kazenska, civilna ali upravna sankcija. Gre torej za strokovni izraz, s katerim opredeljujejo pravne kršitve.

Glede na moč ogrožanja dobrin in vrednot, priznanih z določenim družbenim redom, se delikti delijo v dve skupini, in sicer v:

- I. **kazenske** (gre za tiste pravne kršitve, ki so posebno nevarne za družbo. Vanje spadajo kazniva dejanja, prekrški, kot so upravni prekrški in gospodarski postopki ter kršitve delovnih obveznosti in delovna disciplina);
- II. **civilne** delikte (gre za tiste pravne kršitve, ki povzročajo premoženjsko ali osebno (nepremoženjsko) škodo posameznim pravnim subjektom).

Poznamo pa tudi **kršitve pravic**. Le-te so morale biti predhodno ustanovljene s posebnimi pravnimi posli ali z opravili, kot so denimo dogovori, pogodbe ali izjave prizadetih pravnih subjektov, torej strank.

1.6.2.1 Kazenski delikti

Pravne kršitve, ki so posebno nevarne za družbo, spadajo pod kazenske delikte. Najhujša med njimi so kazniva dejanja, ki jih urejajo kazenski zakoniki in nekateri drugi zakoni. Za ugotavljanje, ali je določeno dejanje kaznivo in kakšno kazensko sankcijo se jim bo prisodilo, je odgovorno sodišče. Namen kaznovanja je skladno s 45 a. členom Kazenskega zakonika (2008) ta, da »država varuje temeljne vrednote in načela pravnega reda, vzpostavlja zavedanje storilca kaznivega dejanja ter drugih o nedopustnosti izvršitve kaznivih dejanj, predvsem pa ob spoštovanju človeškega dostojanstva in osebnosti storilca kaznivega dejanja omogoča, da se storilcu z

ustrezno sankcijo omogoči dostojna vključitev v skupno družbeno okolje«.

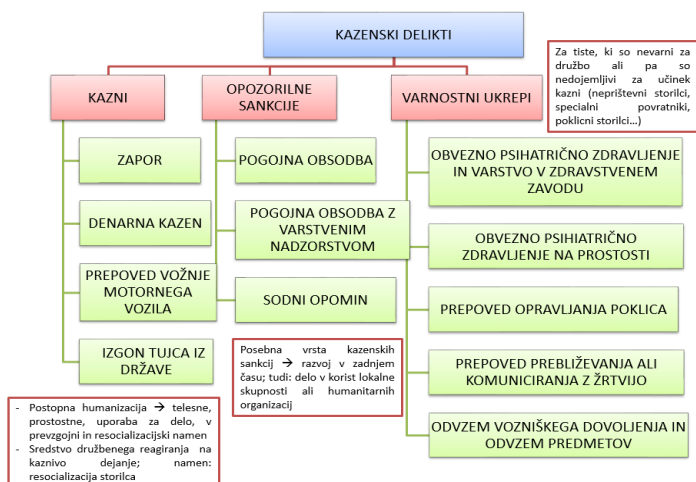
Za **kazniva dejanja** se smejo krivim storilcem izreči kazni **zapora** (pri čemer bi opozorili, da omenjena kazen ne sme biti krajša od enega meseca in ne daljša od tridesetih let, le za kazniva dejanja genocida, hudodelstva zoper človečnost, vojnega hudodelstva ter agresijo se sme izreči kazen dosmrtnega zapora), **denarne kazni**, **prepovedi vožnje motornega vozila** in **izgon tujca iz države**. Za kazni je značilno, da smo bili skozi stoletja priča postopni humanizaciji kazni, saj so najprej prevladovale telesne kazni, nato so le-te postale primarno prostostne narave, sledila je ugotovitev, da se kazni lahko uporabijo tudi za delo, sedaj pa se kazni uporabljajo v prevzgojne in resocializacijske namene. Kazen je sredstvo družbenega reagiranja na kaznivo dejanje, njen namen pa je, kot smo navedli že zgoraj, storilca prevzgojiti in resocializirati, z namenom, da ga vključi v družbeno okolje po izpolnitvi predpisane ustrezne sankcije.

Sodišče sme ob pogojih, ki so določeni s kazenskim zakonikom, storilcu kaznivega dejanja namesto kazni izreči pogojno obsodbo. Gre za posebno vrsto kazenskih sankcij, ki so se razvile v zadnjem času. Kazenski zakonik (2008) v členu 57. določa, da »s pogojno obsodbo določi sodišče storilcu kaznivega dejanja kazen, ki pa ne bo izrečena, če obsojenec v času, ki ga določi sodišče in ne sme biti manj kot eno leto ter ne več kot pet let (preizkusna doba), ne bo storil novega kaznivega dejanja.« Kazenski zakonik tako predvideva

naslednje opozorilne sankcije: pogojno obsodba, pogojno obsodba z varstvenim nadzorstvom in sodni opomin, k njim pa se prišteva tudi delo v korist lokalne skupnosti ali humanitarnih organizacij.

V družbi pa je prišlo tudi do spoznanja, da kazni in opozorilne sankcije niso zadostni družbeni odziv za tiste storilce, ki so nevarni za družbo ali pa so nedojemljivi za učinek kazni, kot so denimo neprišteveni storilci, specialni povratniki ali pa poklicni storilci ...). Storilcu je tako možno izreči naslednje varnostne ukrepe: 1) obvezno psihiatrično zdravljenje in varstvo v zdravstvenem zavodu; 2) obvezno psihiatrično zdravljenje na prostosti; 3) prepoved opravljanja poklica; 4) prepoved približevanja ali komuniciranja z žrtvijo; 5) odvzem vozniškega dovoljenja; 6) odvzem predmetov.

Na Sliki 1.3. spodaj je prikazana delitev kazenskih deliktov.

Slika 1.3. Delitev kazenskih deliktov

Sodišče pri odmerjanju kazni upošteva težo storjenega dejanja in storilčevo krivdo, pri čemer pa skuša upoštevati vse olajševalne ter obteževalne okoliščine, ki vplivajo na to, kakšna naj bo kazen (torej manjša ali večja). In sicer skladno z 49. členom Kazenskega zakonika (2008) daje poudarek na »stopnjo storilčeve krivde, nagibe, iz katerih je dejanje storil, stopnjo ogrožanja ali kršitve zavarovane pravne vrednote, okoliščine, v katerih je bilo dejanje storjeno, prejšnje življenje storilca, njegove osebne in premoženjske razmere, njegovo obnašanje po storjenem dejanju, zlasti, ali je poravnal škodo, povzročeno s kaznivim dejanjem ter druge okoliščine, ki se nanašajo na storilčevo osebnost in pričakovani učinek kazni na prihodnje življenje storilca v družbenem okolju.«

Obstajajo tudi možnosti nadomestitve kazni, kot jih določa Kazenski zakonik (2008) v 86. členu:

- Kazen **zapora do treh let**, razen za kaznivo dejanje zoper spolno nedotakljivost, se lahko izvršuje tudi tako, da **obsojenec med prestajanjem kazni zapora še naprej dela ali se izobražuje in prebiva doma**, razen v prostih dneh, praviloma ob koncu tedna, ko mora biti v zavodu.
- Kazen **zapora do devetih mesecev** se lahko izvršuje tudi s **hišnim zaporom**, če glede na nevarnost obsojenca, možnost ponovitve dejanja in osebne, družinske ter poklicne razmere obsojenca v času izvrševanja kazni ni potrebe po prestajanju kazni v zavodu ali če je zaradi bolezni, invalidnosti ali

ostarelosti obsojenca kaznen potrebno in jo je mogoče izvrševati v ustreznem javnem zavodu.

Med kazenske delikte uvrščamo tudi **upravne prekrške** in **gospodarske prestopke** kot posebne oblike prekrškov. Kot ugotavlja Perenič (2001, str. 70), le-ti nastanejo »s kršitvijo tistih pravnih pravil, ki v svojih dispozicijah zahtevajo družbeno disciplino na pomembnih področjih življenja, da bi se dosegel red in normalen potek družbenih dejavnosti (v prometu, nudenju storitev ter uslug, javni higieni in podobno)«. K pravnim kršitvam pa spadajo tudi *kršitve delovnih obveznosti* in *delovna disciplina*. Delavec ima poleg pravic tudi obveznosti, ki izhajajo iz delovnega razmerja, spoštovanja odločitev organizacije in spoštovanja delovne discipline. V kolikor le-te krši, lahko skladno z zakonom, s kolektivno pogodbo ali pa splošnimi akti organizacije, v kolikor le-ti predvidevajo sankcije za takšna ravnanja, za le-te odgovarja. Zoper odločbo, izdano zaradi disciplinskega postopka, je zagotovljeno tudi ustrezno sodno varstvo.

1.6.2.2 Civilni delikti

Skladno s pojmovanjem Pravnega terminološkega slovarja (2018, str. 45) je civilni delikt »nedopustno dejanje, s katerim oškodovalec povzroči škodo oškodovancu, s katerim ni v poslovnem razmerju, in je temelj za neposlovno odškodninsko obveznost.« Torej gre za takšna protipravna dejanja in protipravne opustitve, ki povzročijo premoženjsko ali osebno (torej nepremoženjsko) škodo posameznim pravnim subjektom. Le-ti lahko, kot ugotavlja Perenič (2001, str. 71),

nastanejo pri izvrševanju pravic in obveznosti v konkretnih pravnih razmerjih ter tudi pri nedopustnih posegih v pravno zavarovane pravice in interese pravnih subjektov«. Obligacijski zakonik (2001) tako v 131. členu določa, da »kdor povzroči drugemu škodo, jo je dolžan povrniti, če ne dokaže, da je škoda nastala brez njegove krivde.« Primer takšnega delikta je denimo tožba posameznika zaradi nastalih duševnih bolečin ob izgubi svojca, ki je izgubil življenje zaradi storilčevega protipravnega ravnanja in izrek premoženjske sankcije v prepričanju, da bo z le-to možno vsaj delno omiliti nastalo nepremoženjsko škodo.

1.6.2.3 Vzgojni ukrepi

Vzgojni ukrepi so posebna vrsta ukrepov, namenjenih samo mladoletnikom. Trenutno za vzgojne ukrepe velja, da so le-ti urejeni v obstoječem Kazenskem zakoniku, naj bi pa v prihodnosti prišlo do oblikovanja posebnega kazenskega zakonika za mladoletnike. Obstoječi Kazenski zakonik (2008) tako v 71. členu določa, da se proti mladoletni osebi, ki ob storitvi kaznivega dejanja **še ni bila stara štirinajst let (otrok), ne smejo uporabiti kazenske sankcije**. Za svoja dejanja pa že odgovarjajo mladoletniki, ki **so že dopolnili 14. let**. Te kazni so usmerjene predvsem v vzgojno sankcioniranost, saj gre za osebnosti v razvoju, ki so še vedno dovolj dojemljive za prilagoditve in spremembe, osnovna težnja pa je, da se mladoletnikom skozi prevzgojo pomaga k odmiku od težnje po povzročitvi nesprejemljivih družbenih dejanj ter s tem pomaga, da se ponovno polnopravno vključi v družbo in postane njen produktiven ter ne destruktiven člen.

Vzgojni ukrepi so lahko: ukor, navodila in prepovedi, nadzorstvo organa socialnega varstva, oddaja v vzgojni zavod, oddaja v prevzgojni dom ter oddaja v zavod za usposabljanje na kazen ali mladoletniški zapor.

Tako za **kazniva dejanja**, storjena s strani mladoletnikov, velja:

- mladoletniku, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja že star štirinajst let, ni pa bil star šestnajst let (torej gre za **mlajšega mladoletnika**), se smejo izreči le vzgojni ukrepi;
- mladoletniku, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja že star šestnajst let, pa še ni bil star osemnajst let (torej gre za **starejšega mladoletnika**), se smejo izreči vzgojni ukrepi, poleg tega pa lahko tudi denarna kazen ali mladoletniški zapor, kakor tudi stranska kazen prepovedi vožnje motornih vozil. Mladoletnim storilcem kaznivih dejanj se lahko izrečejo tudi varnostni ukrepi, razen prepovedi opravljanja poklica, če jim je izrečen vzgojni ukrep, denarna kazen ali mladoletniški zapor. Kazensko odgovornemu starejšemu mladoletniku se sme izjemoma izreči tudi denarna kazen ali mladoletniški zapor, ob teh kaznih pa kot stranski kazni tudi prepoved vožnje motornega vozila ali izgon tujca iz države.

Za **prekrške**, storjene s strani mladoletnikov velja, da se:

- za **mlajše mladoletnike** predpišejo le vzgojni ukrepi;
- za **starejše mladoletnike** pa se lahko predpiše tudi globa, v kolikor se starejši mladoletnik dovolj visoko zaveda posledic svojega ravnanja in je hkrati tudi zmožen plačati zastavljeno globo; za vse nad 14 let se lahko predvidijo tudi stranske kazni, kot so odvzem predmetov, kazenske točke ali celo prepoved uporabe vozniškega dovoljenja, v kolikor mladoletnik z njim že razpolaga.

1.6.3 *Pravna sankcija*

Kot smo že pojasnili, je sankcija poleg dispozicije in hipoteze, del pravnega pravila. Gre za neprijeten ukrep, katerega cilj je, da zadane tistega, ki svojega ravnanja ne uskladi z dispozicijo pravnega pravila. Iz nje posredno sledi tudi določitev pristojnega organa, ki skrbi za izrek in izvršitev ustrezne sankcije.

Večinoma uporabljamo terminologijo *negativne* sankcije, saj sankcionira neustrezno ravnanje in za takšno sankcioniranje predvidi ustrezno vrsto sankcij. Poznamo tudi sorazmerno redko *pozitivno* sankcijo, torej nekakšno obliko nagrade, katere namen je, da zakonodajalec spodbudi družbeno zaželeno ravnanje, ki naj bi v prihodnje vse bolj pridobivalo na svoji relevantnosti v razvoju sodobnega prava, katerega želja je doseči odmik od oblik družbene prisile v kontekstu pozitivne motivacije za družbeno želeno ravnanja.

Izbira ustrezne sankcije je družbeno občutljivo dejanje, saj je potrebno razmišljati o namenu, ki ga želimo s sankcijo doseči in ali zagrožene sankcije lahko družbeno učinkovito izvedeno tako, da bodo ljudje te sankcije sprejeli za pravične ali vsaj družbeno upravičene. Če so le-te ustrezno oblikovane, ni več nujno, da do pravne kršitve sploh pride.

Za kazniva dejanja kot najhujše oblike kazenskih deliktov lahko izrečemo različno dolge kazni odvzema prostosti, kot so zaporne kazni, prav tako tudi denarne kazni. Medtem ko po svetu obstaja še kar nekaj držav, ki še prakticirajo smrtno kazen, kot so denimo Belorusija, Iran, Japonska, Kitajska, Pakistan, Saudska Arabija, Severna Koreja, Singapur ..., pa v **Sloveniji smrtna kazen ni predvidena**. Najnižja možna zaporna kazen znaša 15 dni. Za **kazniva dejanja** je, kot izhaja s Slike 1.4., zagrožena kazen zapora, denarna kazen ali vzgojni ukrep. Za **upravne prekrške** se izrekajo predvsem denarne kazni, v hujših primerih pa so možne tudi krajše zaporne kazni, medtem ko je za **gospodarske prestopke** možno izrekati samo denarne kazni.

Za **disciplinske prestopke** so, ker prizadenejo storilca samo v tisti lastnosti, ki zahteva posebno disciplinsko odgovornost, predvidene predvsem sankcije z moralno težo, kot so denimo opomin in ukor, lahko pa se predvidijo tudi strožje sankcije, kot denimo denarna kazen ali celo prenehanje delovnega razmerja.

Pri **civilnih deliktih** je ključno, da mora sankcija povrniti škodo, ki je nastala s civilnim deliktom oziroma vzpostaviti

stanje, kakršno je bilo pred nedopustnim posegom. V primeru **kršitev pogodbenih obveznosti** se lahko zahteva povrnitev škode. Dosedanje sankcije so bile usmerjene proti storilcem protipravnih dejanj.

Zadnje v vrsti deliktov, ki jih omenjamo, pa so **sankcije zoper pravne akte** in to tiste, s katerimi se poskušajo doseči prepovedani učinki. Predvideni sankciji v tem kontekstu **sta ničnost in neveljavnost**. Ničnost predstavlja hujšo obliko sankcije, saj z njo odpravimo vse učinke pravnega akta. Pri neveljavnosti pa velja, da pravni akt od dne razglasitve neveljavnosti ne more več povzročati nobenih pravnih učinkov. S spodnje Slike 1.4. lahko razberemo, katere vrste deliktov in sankcij za le-te poznamo.

VRSTE DELIKTA	SANKCIJE
Kazniva dejanja	Zapor, denarna kazen in vzgojni ukrepi
Prekrški	Denarne kazni, krajše zaporne kazni
Disciplinski prestopki	Opomin in ukor (moralna teža), denarne kazni, prenehanja razmerja
Civilni delikt	Povrnitev škode, vzpostavitev prejšnjega stanja
Kršitev pogodbenih obveznosti	Povrnitev škode
Sankcije zoper pravne akte	Ničnost (odprava vseh učinkov) in neveljavnost (od dne razglasitve ne povzroča pravnih učinkov)

Slika 1.4. Vrsta delikta in predpisane sankcije

RAZMISLEK V ESEJSKI OBLIKI

1. Menite, da so pravna pravila dejansko potrebna za ustrezno delovanje družbe ali ne? Zakaj tako menite?
2. Postavljeni ste v kožo zakonodajalca, ki mora urediti pravno urediti delitev dobrin v družbi. Kaj bi v tem primeru upoštevali v največji meri: a) eksistenčne potrebe ljudi; b) posameznikov prispevek pri ustvarjanju dobrin ne glede na potrebe; c) stopnje omejenost pridobitve te dobrine; č) višine sredstev, ki jih lahko posameznik nameni za pridobitev določene dobrine; d) kakšno drugo merilo? Pojasnite, zakaj bi se tako odločili?

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Kakšna je definicija prava?
2. Ali pravo posega na vsa območja družbenega življenja?
3. Kaj pomeni dvojna vloga prava?
4. Na kakšen način država ureja družbene odnose?
5. Kakšne osnovne delitve prava poznamo in katere velike pravne sisteme poznamo?
6. Ali je pravo, kot ga poznamo v Sloveniji, identično veljavno po celotnem svetu?
7. Kako bi opredelili družinsko pravo?
8. Kaj pomeni, da je pravo pogojeno z določenim časom in s prostorom?
9. Ali lahko rečemo, da je pravo univerzalno? Prosim, pojasnite.
10. Ali je nujno, če v prihodnosti pride do spremenjenih razmer, da pride tudi do spremembe opredelitve prava? Prosim, pojasnite.
11. Kako razumete pojem družbeno pravilo?
12. Kaj je osnovna enota prava?
13. Kakšen je namen pravnih pravil?
14. Razmislite, katerih pravnih pravil ste se doslej morali držati in zakaj?

15. Menite, da so pravna pravila dejansko potrebna za ustrezno delovanje družbe ali ne? Zakaj tako menite?
16. Kako razumete pojem morala? Prosim, pojasnite.
17. Kaj je moralni kodeks in kdo se ga mora držati?
18. Če bi morali na hitro našteti nekaj moralnih zapovedi, katere bi navedli in zakaj prav te?
19. Postavljeni ste v kožo zakonodajalca, ki mora pravno urediti delitev dobrin v družbi. Kaj bi v tem primeru upoštevali v največji meri? a) eksistenčne potrebe ljudi; b) posameznikov prispevek pri ustvarjanju dobrin ne glede na potrebe; c) stopnje omejenosti pridobitve te dobrine; č) višine sredstev, ki jih lahko posameznik nameni za pridobitev določene dobrine; d) kakšno drugo merilo?
20. Kako razumete pojem običaj? Prosim, pojasnite.
21. Če bi morali na hitro našteti nekaj najpomembnejših običajev, katere bi navedli in zakaj prav te?
22. Pojasnite, kako razlikujete pojme pravno pravilo, morala in običaj.
23. Iz katerih treh sestavin je sestavljeno pravno pravilo?
24. Kako delimo pravna pravila? Navedite primere.
25. Kaj velja za nepoznavanje prava?
26. Kakšne oblike pravnih kršitev poznamo in kdo lahko odgovarja za pravno kršitev?
27. Kateri dve obliki krivde razlikujemo?
28. Ali v Sloveniji obstaja smrtna kazen?
29. Kakšna je lahko najnižja zaporna kazen v Sloveniji?
30. Kako razumete pojem pozitivna in kako negativna sankcija?
31. Kaj velja za mladoletnike, ki storijo kaznivo dejanje ali prekršek in kakšne sankcije se jim lahko prisodijo?
32. Kakšne sankcije zoper pravne akte poznamo in kaj velja za omenjene sankcije?

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Avsec, F. (2014). *Pravni okviri poslovanja*. Novo mesto: Visoka šola za upravljanje in poslovanje Novo mesto.

- Brezovar, N., Čufar, K., & Novak, J. (2022). *Osnove prava in državne ureditve* [Elektronski vir]: praktikum. Ljubljana: Fakulteta za upravo, 2022.
- Murtič, S., Murgel, J., & Vidiček, M. (2009). *Osnove prava v logistiki*. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije.
- Perenič, A. (2001). *Pravo*. Ljubljana: DZS.
-

2 PRAVNI AKTI

V tem poglavju boste spoznali

- kaj so pravni akti in kako jih razdelimo
- kaj sestavlja obliko pravnega akta
  - kakšna je hierarhija in vsebinska skladnost pravnih aktov
- kako pravna teorija deli pravne vire

2.1 Razdelitev pravnih aktov

Preden se posvetimo vsebini, po svojem znanju skušajte ugotoviti pravilno hierarhijo pravnih aktov, kot izhaja iz spodnje naloge.

PREIZKUS OBSTOJEČEGA ZNANJA

Preizkusite svoje znanje brez preverjanja nadaljevanja učbenika ali iskanja po spletnih brskalnikih in po vašem doseganju znanju skušajte razporediti pravne akte, skladno z dejansko vzpostavljeno hierarhijo pravnih aktov od 1 do 7, torej od hierarhično najvišjega (1) do hierarhično najnižjega pravnega akta (7): Ustava RS, zakon, mednarodne pogodbe, ki jih ratificira DZ, podzakonski akti, uredba z zakonsko močjo, pravo EU, mednarodne pogodbe, ki jih ratificira vlada.

Za nastanek pravnih pravil so potrebna zavestna dejanja pravnih subjektov, ki jih označujemo s pojmom **pravni akt**. Pravni terminološki slovar (2018, str. 273) opredeljuje pravni akt kot »izjavno dejanje ene ali več oseb, ki delno ali v celoti ustvari pravno pravilo«, medtem ko ga Perenič (2001, str. 75) opredeli kot »zavestno izjavo volje posameznega subjekta, s katero tak subjekt ustvarja zaželena pravna pravila«. Torej, če izhajamo iz navedenih definicij, lahko ugotovimo, da mora hotenje doseči določen učinek in se preoblikovati v ustrezen zunanji izraz, na tak način lahko pravni subjekt poseduje svoje hotenje preko dogovorjenega sistema znakov za sporazumevanje (najpogosteje jezik, lahko pa tudi z grafičnimi znaki, določenimi gibi itd.). Pri tem je bistvena vsebina, torej učinki, jih želimo z ustvarjanjem pravnega akta tudi doseči.

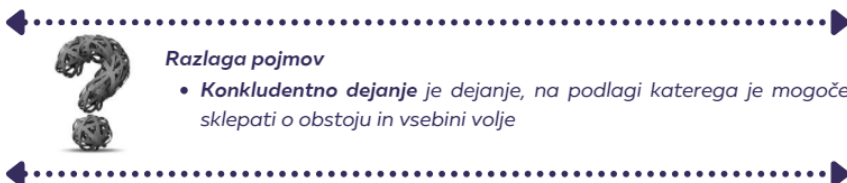
Obliko pravnega akta sestavljajo **pravni subjekti**, ki ustvarjajo pravne akte, **postopki**, v katerih se pravni akt oblikujejo in predstavljajo obvezen potek ravnanja pri nastajanju pravnega akta, pri čemer je od zahtevnosti pravnega akta odvisna tudi dolgotrajnost priprave le-tega, *oblike pravnega akta*, ki je lahko pisna, ustna (pri čemer se zahteva prisotnost prič ali uradne osebe) ter elektronska. Pomemben je pa tudi namen pravnega akta, ki naj vodi v premišljeno delovanje in usmerja državljane v zaželeno družbeno smer.

Pravni subjekt je nosilec pravic in obveznosti. Z voljo in zavestjo je sposoben ustvarjati pravne akte. Pravne akte, skladno z opredelitvijo pravnih subjektov in njihove vloge, razdelimo v:

- **oblastne** → izdaja jih država oziroma državna uprava in nosilci javnih pooblastil pri uresničevanju javnih pooblastil zaradi uveljavljanja splošnih oziroma javnih interesov. Nastanejo ne glede na voljo tistih, na katere se nanašajo njihovi učinki;
- **neoblastne** → izdajajo jih vsi pravni subjekti, torej vse fizične osebe in pravne osebe, vsak v okviru svoje avtonomije, zanje pa je značilna enakopravnost pravnih subjektov.

Poznamo tudi:

- **splošne pravne akte** → gre za tiste oblastne (kot je denimo Ustava) ali neoblastne pravne akte (kot je denimo statut) narave, s katerimi ustvarjamo splošna in abstraktna pravna pravila. Gre za najpomembnejšo vrsto pravnih aktov in so zato v pravni teoriji poimenovani tudi kot viri prava. Objavljajo se v uradnih glasilih, zanje pa velja, da morajo biti izraženi pisno in javno, z namenom dostopnosti vsem tistim, katerih vedenje ter ravnanje urejajo;
- **posamične pravne akte** → le-ti so najpogostejši manifest konkretne uresničitve in posamičnega

uveljavljanja splošnih pravnih aktov v vsakdanjem življenju. Lahko so oblastni (najpogostejša oblika je odločba, izdajajo jih upravni in sodni organi, izdani morajo biti pisno → izjema mandatni upravni postopek, kjer denimo policist za ugotovljen prometni prekršek izreče denarno kazen, ki jo izterja na kraju samem ter za to izda potrdilo o ustreznem plačilu) in neoblastni (najpogostejša oblika je pogodba; če urejajo pomembnejša in trajnejša razmerja morajo biti izraženi pisno, v prisotnosti prič, za manj pomembna ter kratkotrajnejša razmerja pa zadošča tudi ustrezni ustni sporazum ali konkludentno dejanje).

Torej, kot ugotavljata Jerman in Vidic (2012, str. 16), splošni pravni akt vsebuje eno ali več splošnih ter abstraktnih pravnih pravil, posamični pravni akt pa splošnost in abstraktnost konkretizira. Med obema oblikama je vzpostavljeno tesno razmerje, ki zahteva, kot ugotavlja Perenič (2001, str. 78), da »sleherni posamični pravni akt vsebinsko in oblikovno temelji na ustreznem splošnem pravnem aktu«. Izjema je le takrat, ko za urejanje konkretnega družbenega razmerja v nobenem splošnem aktu ni predvidene ustrezne pravne rešitve, gre pa vendarle za razmerje, ki zahteva takšno rešitev. Gre za tako imenovano *pravno praznino*, za katero pa še vedno velja, da poskušamo nastalo situacijo reševati z opiranjem na splošni pravni akt, ki ureja podobno družbeno razmerje ali pa na splošna načela, izhajajoč iz najbolj relevantnih splošnih aktov. S povezanostjo med splošnimi in posamičnimi akti dosežemo dva cilja, in sicer enotnost pravnega urejanja ter načelo

zakonitosti, ki je jamstvo za spoštovanje prava in varstvo posameznikovih svoboščin ter pravic.

Potrebno je poudariti še določilo Ustave Republike Slovenije (1991), ki v 155. členu določa, da zakoni, drugi predpisi in splošni akti ne morejo imeti učinka za nazaj ter da samo zakon lahko odloči, da imajo njegove posamezne določbe učinek za nazaj, v kolikor to zahteva javna korist in v kolikor se s tem ne posega v pridobljene pravice. Gre za določilo prepovedi retroaktivnosti, ki predstavlja prepoved povratne veljavnosti. Izjeme tega pravila so: 1) zakonsko določilo; 2) zahteva javne koristi in 3) neposeganje v pridobljene pravice. To določilo je poudarjeno v kazenskem pravu, saj velja, da se sme storilca kaznovati samo po zakonu, ki je veljal ob storitvi dejanja.

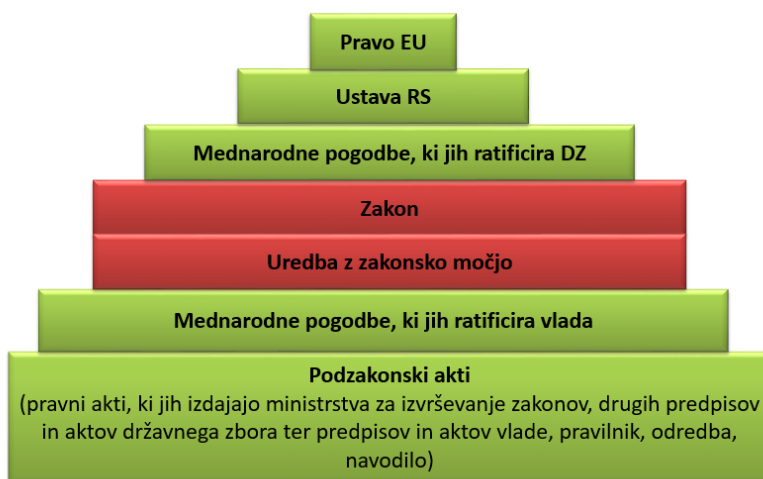
2.2 Hierarhija in vsebinska skladnost pravnih aktov

Vsak normativni pravni akt ima določeno pravno veljavo. Le-ta je lahko nadrejen, prirejen ali podrejen. Temeljni načeli hierarhije pravnih aktov sta naslednji: **posamični pravni akt mora biti v skladu s splošnim pravnim aktom in splošni pravni akt nižje veljave mora biti v skladu s splošnim pravnim aktom višje veljave.**

V 153. členu Ustave Republike Slovenije (1991) je navedeno ključno izhodišče, ki velja v kontekstu hierarhije pravnih aktov, in sicer ta, **da morajo posamični akti in dejanja državnih organov, organov lokalne skupnosti ter nosilcev javnih pooblastil temeljiti na zakonu ali zakonitem**

predpisu. S Slike 2.5. lahko razberemo hierarhijo pravnih aktov v Sloveniji.

Slika 2.5. Hierarhija pravnih aktov

Skladno z zgoraj navedeno hierarhijo pravnih aktov lahko ugotovimo, da je glede na raven, ki jo nacionalno pravo v notranjem pravnem redu priznava pravu EU, le-to nad Ustavo RS. Najvišji splošni (normativni) pravni akt v notranjem pravnem redu Republike Slovenije je **Ustava, medtem ko imajo ostali pravni akti hierarhično nižji položaj oziroma manjšo pravno veljavo.**

V hierarhično nižji položaj od Ustave lahko umestimo mednarodne pogodbe, ki jih ratificira državni zbor. Skladno z določbami 75. člena Zakona o zunanjih zadevah (2001) mednarodne pogodbe ratificira državni zbor, razen spodaj navedenih, ki jih ratificira Vlada, torej tistih, ki:

- urejajo vprašanja, za katera je vlada pristojna po notranjem pravnem redu;
- se sklepajo zaradi izvajanja za Republiko Slovenijo obvezujočih aktov mednarodnih organizacij;
- se sklepajo zaradi uresničevanja sklenjenih mednarodnih pogodb;
- jih sklepajo ministristva o izmenjavi izkušenj in vzdrževanju stikov z ministrstvi drugih držav;
- urejajo vprašanja v zvezi z diplomatskimi in s konzularnimi odnosi;
- na področju obrambe ali notranjih zadev pomenijo izvedbo prevzetih obveznosti ali sprejetih odločitev o mednarodnem sodelovanju Republike Slovenije.

Slednje so hierarhično uvrščene pod zakon in uredbo z zakonsko močjo. Skladno z 8. členom Ustave (1991) morajo biti **zakoni in drugi predpisi v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava ter z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo**. Ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe se uporabljajo neposredno. Zadošča že ratifikacija, včasih pa je poleg ratifikacije potrebna še izdaja posebnega notranjega predpisa.

Zakon, ki je hierarhično umeščen pod mednarodne pogodbe, ki jih ratificira državni zbor, opredeljuje 87. člen Ustave (1991), kjer je navedeno, da lahko »pravice in obveznosti državljanov ter drugih oseb državni zbor določa samo z zakonom.« Zakon, ki ga sprejema državni zbor, oblikuje zavezujoče ravnanje na

najpomembnejših področjih družbenega življenja. Delimo jih na **splošne ali sistemske zakone**, ki se nanašajo na vse pravne subjekte (kot denimo Zakon o sodišču, Zakon o prekrških ...) in na posebne ali specialne zakone, ki se nanašajo na določeno skupino pravnih subjektov (kot denimo Zakon o orožju, Zakon o tujcih ...). **Zakone** je potrebno ločiti od **zakonika**. Slednji namreč celovito, kompleksno in sistematično urejajo določeno pravno panogo (lahko gre za zbirko zakonov ali pa za obsežen zakon, kot so denimo Kazenski zakonik, Obligacijski zakonik ...).

Uredba za zakonsko močjo predstavlja uredbo, ki jo je potrebno izdati v sili, saj jo lahko izdata vlada ali šef države v izrednih razmerah, torej, kadar velika in splošna nevarnost ogroža obstoj države ali pa v vojnem stanju. Temelji na posebnem ustavnem pooblastilu, njihovo izdajanje pa je strogo omejeno, poleg tega pa jih mora potrditi tudi zakonodajalec, kakor hitro se lahko sestane. Le-te so formalnopravno izenačene z zakonom.

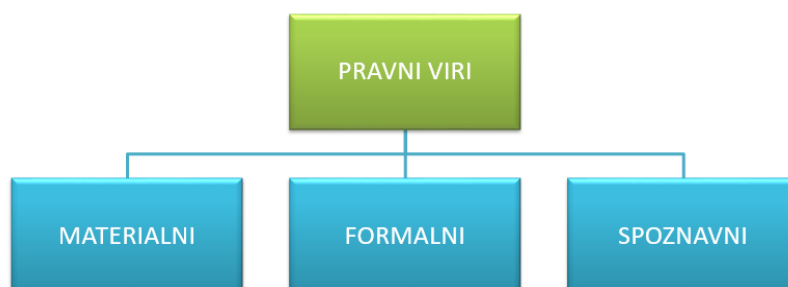
Sledijo že prej omenjene **mednarodne pogodbe, ki jih ratificira vlada**. Le-te so sklenjene na podlagi pogodbe, ki jo je predhodno ratificiral DZ z zakonom in urejajo predvsem tehnična vprašanja ter vprašanja sodelovanja med posameznimi organi države. Lahko so tudi samostojne pogodbe, ki pa se nanašajo predvsem na delo enega državnega organa (npr. glede izmenjave dobih praks, informacij ipd.).

Sledijo **podzakonski pravni akti**, kamor spadajo **uredbe** kot osrednji podzakonski akt. Le-te predstavljajo izvršilni predpis,

s katerim se podrobneje razdelajo zakonske določbe, kadar je to potrebno zaradi njihovega uveljavljanja. Pooblastilo za njihovo izdajanje (izdaja jih vlada) je vsebovano v Ustavi in zakonih. Pravni akti, ki jih izdajajo ministrstva za izvrševanje zakonov, drugih predpisov in aktov državnega zbora ter predpisov in aktov vlade, pa se imenujejo **pravilniki, odredbe ter navodila**.

S Slike 2.6. je razvidno, da pravna teorija pravne vire deli na:

- **materialne** (v njih se skriva temeljno vprašanje, kakšno je bistvo prava, vprašanje, zakaj pravo in od kod);
- **formalne** (predstavljajo skupni izraz za zunanje oblike, v katerih se pojavljajo splošna in abstraktna pravila) in
- **spoznavne** (pri njih nas zanima zgolj to, s kakšnimi sredstvi je mogoče spoznati pravo).

Slika 2.6. Razdelitev pravnih virov

»V nasprotju s formalnimi pravnimi viri materialni pravni viri ne vsebujejo dejanskih pravnih pravil. Med **materialne**

pravne vire spadajo dobra vera, pravičnost in razumno ravnanje.« (E-justice, 2017). Med **formalne vire** prava spadajo *splošni pravni akti*, in sicer *ustava, zakon ter uredba z zakonsko močjo, podzakonski pravni viri (kot so uredbe, pravilniki, odredbe in navodila), neoblastni splošni akti, ki nastanejo v podjetjih, zavodih ter nekaterih drugih organizacijah (statut, kolektivne pogodbe ...)* in *splošni akti organov lokalne samouprave, kakor tudi mednarodne pogodbe*. Omenjene pogodbe postanejo vir državnega (notranjega) prava šele potem, ko jih ustrezno ratificira, torej potrdi pristojni državni organ (ali parlament ali vlada).

Med **spoznavne vire** pa spadajo *posebna glasila (uradni listi), registri (sezname) splošnih pravnih aktov, različne zbirke predpisov, komentarji* (ki nam služijo za razlago določb posameznega pomembnejšega splošnega pravnega akta, z namenom olajšanja uporabe le-tega v praksi) in *zbirke odločb državnih organov* (najbolj znane so zbirke sodnih odločb). Kot spoznavne vire pa lahko izpostavimo še dela, ki nastanejo kot plod teoretičnega preučevanja prava, kot so denimo učbeniki in različna znanstvena dela, ki pripomorejo k razumevanju prava.

PRIDOBIVANJE ZNANJA

S pomočjo Ustave RS, ustreznih zakonskih predpisov ter spletnih virov odgovorite na spodnja vprašanja.

- Opredelite, kaj je domneva nedolžnosti?
- Kateri zakon ali zakonik opredeljuje, kaj je zakonska zveza?
- V katerem zakonu ali zakoniku je opredeljeno, kaj je komanditna družba?
- Za kakšen čas se običajno sklepa pogodba o zaposlitvi in kje je to določeno?
- Kaj je domneva obstoja delovnega razmerja? V katerem zakonu ali zakoniku je to določeno?
- Kdaj je pogodba sklenjena in v katerem zakonu ali zakoniku je to določeno?
- Kdaj se šteje, da je sprejeta ponudba in v katerem zakonu ali zakoniku je to določeno?
- Opredelite, kaj pomeni krajevna pristojnost in navedite en primer le-te.
- Kateri zakon ali zakonik ureja grb, zastavo in himno Republike Slovenije ter slovensko narodno zastavo?
- V katerem zakonu ali zakoniku so opredeljene vrste kazni in pogoji za njihovo izrekanje?

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Kaj razumete pod pojmom pravni akt?
1. Opredelite razliko med zakonom in zakonikom?
2. Kako bi opredelili razliko med materialnimi, formalnimi in spoznavnimi viri prava? Za vsak vir prava navedite primer.
3. Katere so sestavine pravnega akta?
4. Kaj je namen pravnega akta?
5. Kako razmete pojem prepovedi retroaktivnosti splošnih aktov?
6. Kakšno je temeljno načelo hierarhije pravnih aktov?
7. Na čem morajo temeljiti posamični pravni akti in dejanja državnih organov lokalne skupnosti ter nosilcev javnih pooblastil?
8. Kakšna je ustrezna hierarhija pravnih aktov?

9. Katere vrste pravnih virov poznate in kaj je značilno za vsakega izmed njih?
10. Kaj je značilno za uredbo in za uredbno z zakonsko močjo ter kako se le-ti medsebojno razlikujeta?

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Avsec, F. (2014). *Pravni okviri poslovanja*. Novo mesto: Visoka šola za upravljanje in poslovanje Novo mesto.
- Brezovar, N., Čufar, K., & Novak, J. (2022). *Osnove prava in državne ureditve* [Elektronski vir]: praktikum. Ljubljana: Fakulteta za upravo, 2022.
- Murtič, S., Murgel, J., & Vidiček, M. (2009). *Osnove prava v logistiki*. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije.
- Perenič, A. (2001). *Pravo*. Ljubljana: DZS.

3 USTAVNI SISTEM RS

V tem poglavju boste spoznali

- kaj so temeljne značilnosti Ustave RS
- katera načela Ustave RS poznamo
- kaj pomenijo in katere človekove pravice in temeljne svoboščine poznamo

3.1 Pojem države in Ustave RS

Pojem države opredeljujejo naslednje prvine: 1) ozemlje, 2) prebivalstvo in 3) država v ožjem smislu kot organizacija javne

oblasti, ki po načelu delitve dela povezuje različne posameznike ter skupine z oblastnimi funkcijami (Avsec, 2017 str. 9). Trenutni državni položaj in ustavni sistem Slovenije sta posledici plebiscitarno izražene volje slovenskega naroda ter prebivalcev RS na plebiscitu o samostojnosti Slovenije, ki je potekal 23. decembra 1990, na podlagi trajne in neodtujljive pravice slovenskega naroda do samoodločbe. Na vprašanje »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?« je republiška volilna komisija dne 26. decembra 1990 ugotovila, da je bila na plebiscitu 93,2 % udeležba in da se je kar 1.289.369 udeležencev oziroma 95 odstotkov, kar predstavlja 88,5 odstotkov vseh takratnih volilnih upravičencev, odločilo **za** samostojno ter neodvisno Slovenijo.

25. junija 1991 je tako slovenski parlament sprejel ustavni zakon za uresničitev Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije, Deklaracijo o neodvisnosti ter več zakonov, s katerimi je Slovenija prevzela prejšnje pristojnosti federacije na svojem ozemlju, s čimer je Slovenija postala samostojna in neodvisna država, kar predstavlja največji dosežek slovenskega naroda, ki je v stoletjih ohranil svoj jezik ter kulturo, vendar ni imel svoje države oziroma samostojnosti. 23. decembra 1991 je Skupščina RS sprejela Ustavo Republike Slovenije (URS), ki:

- predstavlja najpomembnejši vir ustavnega prava;
- določa pravice in svoboščine posameznika, ureja temelje državne ureditve ter je pravni akt z največjo pravno močjo;

- gre torej za temeljni in najvišji splošni pravni akt, ki vsebuje tudi elemente ideološko-političnega akta, »s katerim se oblikuje organizacija državne oblasti ter pravno uredijo odnosi med njo in posamezniki z razglašanjem temeljnih človekovih pravic ter svoboščin« (Perenič, 2002, str. 108);
- z njo morajo biti nujno usklajeni vsi ostali pravni akti;
- je pisana, kodificirana, toga, izhaja iz načela ljudske suverenosti, je utemeljena na republikanski vladavini, parlamentarni obliki državne oblasti, unitarni obliki državne ureditve in na demokratični ureditvi političnega sistema. Po obsegu je popolna, po vsebini pa konstitutivna.

Razlaga pojmov

- **kodificirana ustava** = ustava, ki vsebuje temeljne pravne norme in načela v enovitem pravnem aktu (enovita ustava)
- **republikanska vladavina** = gre za državo, kjer oblast ni v rokah monarha, ampak je v tej državi prebivalstvo te države udeleženo pri odločanju o državnih zadevah
- **toga ustava** = ustava, ki se sprejema in spreminja po zahtevnejšem postopku, lahko se za to oblikuje poseben ustavodajni organ, kar ji daje najvišjo pravno veljavo (rigidna ustava, trdna ustava)
- **ljudska suverenost** = načelo, po katerem ima vrhovno oblast v državi ljudstvo
- **unitarna država** = država, v kateri je edini nosilec suverenosti osrednja državna oblast, ki po lastni presoji prenaša izvrševanje svojih pristojnosti na druge državne ali lokalne organe (enotna država, enovita država, ozemeljsko enotna država)
- **konstitutivni akt** = oblastni pravni akt, ki ustanavlja, spreminja ali ukinja pravno pravico, dolžnost ali pravno razmerje

Ustava je sestavljena iz:

- **PREAMBULE** (ki ne predstavlja nujnega dela zgradbe ustave), ki se opira na: 1. temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije; 2. temeljne človekove pravice in svoboščine; 3. pravico slovenskega naroda do samoodločbe; 4. večstoletni boj Slovencev za narodno osvoboditev; 5. subjekt, ki je sestavo sprejel (torej Skupščina RS).

»Izhajajoč iz Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter temeljnih človekovih pravic in svoboščin, temeljne ter trajne pravice slovenskega naroda do samoodločbe in iz zgodovinskega dejstva, da smo Slovenci v večstoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost ter uveljavili svojo državnost, sprejema Skupščina Republike Slovenije Ustavo Republike Slovenije« (Ustava RS, 1991, preambula).

Ta je sestavljena iz:

- **NORMATIVNEGA dela**, ki obsega 174 členov, razvrščenih v 10 poglavij →

I. poglavje (členi: 1–13): **splošne določbe**

II. poglavje (členi: 14–65): **človekove pravice in svoboščine**

III. poglavje (členi: 66–79): **gospodarska in socialna razmerja**

IV. poglavje (členi: 80–137): **državna ureditev**

V. poglavje (členi: 138–145): **samouprava**

VI. poglavje (členi: 146–152): **javne finance**

VII. poglavje (členi: 153–159): **ustavnost in zakonitost**

VIII. poglavje (členi: 160–167): **ustavno sodišče**

IX. poglavje (členi: 168–171): **postopek za spremembo
ustave**

X. poglavje (členi: 172–174): **prehodne in končne
določbe** (začetek veljavnosti ter uporabe, sprejetje
ustavnega zakona).

3.2 Temeljne značilnosti Ustave RS

Predmet urejanja Ustave RS so ob upoštevanju redkih izjem vprašanja, ki spadajo v standardno ustavno materijo. Če se na kratko dotaknemo vprašanja učinkovanja ustavnih določb oziroma njihovega uresničevanja, razlikujemo ustavne norme, ki:

1) so **neposredno uporabljive** (takšne norme so izjema → denimo ustava predpisuje, da se človekove pravice in temeljne svoboščine uresničujejo neposredno na podlagi ustave);

2) zahtevajo **zakonsko razčlenitev** (ker so ustavne določbe zapisane kot splošne in abstraktne, njihovo razčlenitev ter zakonsko urejanje ali urejanje v drugih splošnih pravnih aktih

zahteva že ustava, na način, da zakonodajalca pooblasti za zakonsko ureditev določene stvarine, zakonodajalcu zapove, da mora določena vprašanja zakonsko urediti, ali pa zakonodajalcu prepove, da poseže na nekatera področja, denimo človekove pravice in svoboščine, v kolikor mu takšnega posega ne dopusti že ustava);

3) **neposredno niso uporabljive in tudi ne zahtevajo zakonske razčlenitve** (nekatero ustavne določbe so izjemoma moralne ter programske narave, ali pa predstavljajo izključno samo ugotovitve, zato jih ni moč neposredno uporabiti. Določajo okvir, ki naj bi ga zakonodajalec upošteval pri urejanju takšnih vprašanj, a ob odsotnosti pravne sankcije – takšne norme so predvsem v poglavju o gospodarskih in socialnih razmerjih ter delno med splošnimi določbami).

Ker je Ustava RS **toga ustava**, je za spreminjanje ustave pristojen državni zbor, v tem postopku pa lahko sodelujejo tudi **državljeni z ljudsko iniciativo in referendumom**. Ustavo lahko spreminjamo z *amandmiranjem* (kar pomeni, da dopolnjujemo prvotno besedilo ustave z ustavnimi amandmaji, ki so pravno-tehnično ločeni del) in *noveliranjem* (ki se uporablja za dopolnjevanje ter spreminjanje ustave). Ustava se novelira z ustavnim zakonom, ki v prvem delu vključuje besedilo ustavne spremembe in v drugem delu vsebuje določbe o izvedbi spremembe ustave, poleg tega pa se sprejema po istem postopku, kot je predpisan za spremembo ustave, ter ima enako stopnjo pravne veljave kot sama ustava. Predlog za začetek postopka za spremembo ustave lahko poda 20

poslancev državnega zbora, vlada, najmanj 30.000 volivcev (Kaučič & Grad, 2007, str. 69). Sprememba ustave je sprejeta, če se zanjo opredeli vsaj 60 poslancev državnega zbora, v primeru referendumu pa se mora za spremembo izpolniti dvojna večina: torej »večinska udeležba volilnih upravičencev in večina pritrdilnih glasov volivcev, ki so glasovali« (Kaučič & Grad, 2007, str. 70). Po tako sprejeti odločitvi državni zbor zaradi vezanosti na izid referendumu dve leti po njegovi izvedbi ne sme sprejeti akta o spremembi ustave, ki bi predstavljal nasprotje izidu referendumu, torej v nasprotju z izraženo željo ljudstva.

Ustava v 1. in 2. členu določa, da je Slovenija demokratična republika ter pravna in socialna država. S spodnje Slike 3.7. je razvidna razlaga 1. člena Ustave RS, kot je navedena v Lahko berljivi Ustavi.

► **1. člen**

Slovenija je demokratična republika.

❓ **Razlaga**

Slovenija je demokratična republika.

To pomeni, da **državljeni** odločajo o tem, kdo vodi državo.

Vlada so ljudje,
ki vodijo državo.

Slika 3.7. Razlaga 1. člena Ustave RS. Povzeto iz Lahko berljiva Ustava (2021).

Kot demokratična republika je Slovenija država vseh svojih državljanek in državljanov, ki temelji na trajni ter neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe, kar torej pomeni, da oblast izhaja iz ljudstva, izvršuje pa se neposredno in z volitvami. Slovenija je parlamentarna republika. S spodnje Slike 3.8. je razvidna razlaga 2. člena Ustave RS, kot je navedena v Lahko berljivi Ustavi.

➤ **2. člen**
Slovenija je pravna in socialna država.

❓ **Razlaga**
Slovenija je pravna država.
To pomeni, da deluje na podlagi ustave in zakonov.
Zakoni veljajo za vse enako.
Slovenija je socialna država.
To pomeni, da skrbi za kakovost življenja in varnost svojih prebivalcev.
Še posebej skrbi za tiste prebivalce, ki se znajdejo v težkih življenjskih razmerah.
To so na primer: revni, brezposelni, **invalidi** ...
Kakovost življenja pove, v kakšnih razmerah živimo:

- kje in kako stanujemo,
- kako se prehranjujemo,
- kakšna je naša **izobrazba**,
- kako preživljamo prosti čas,
- ali se počutimo varne.

državljan Slovenije

Slika 3.8. Razlaga 2. člena Ustave RS. Povzeto iz *Lahko berljiva Ustava* (2021).

V 2. členu je določeno, da je Slovenija pravna država. Gre za kompleksno pravno načelo, ki predstavlja načelo, ki veže izvrševanje državne oblasti, zlasti izvršne in sodne na pravna pravila. Ključno pri tem določilo je, da morajo ustava in drugi pravni akti zagotavljati človekove pravice ter svoboščine in njihovo pravno varstvo pred morebitnimi nedopustnimi posegi države. Zahteva določnost, javnost in predhodno, torej pred

uveljavitvijo, objavo pravnih pravil. Pojem pravne države je tesno povezan z demokracijo kot eno izmed oblik političnega sistema, v širšem pomenu pa tudi z določenimi drugimi ustavnimi načeli. Kot primer izpostavljamo spodaj navedeno človekovo pravico in temeljno svoboščino, torej enakost pred zakonom, kjer je v 16. členu Ustave RS (1991) opredeljeno, da so v Sloveniji »vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki.« S spodnje slike je torej razvidna ključna sporočilna nota omenjenega načela enakosti pred zakonom, torej, da je pred sodnim in s tem povezanim zakonskim obličjem vsak posameznik enak, ter se ga ne razlikuje po gmotni ali kakršnikoli drugi obliki indikativnega ločevanja. V tem členu je zajeta tudi prepoved retrospektivnosti in obveznost objave predpisov, preden le-ti začnejo veljati (tj. 15. dan po objavi, razen, če je v pravnih določbah za določeno pravno vsebino določeno drugače). S Slike 3.9. je razvidna ilustrirana interpretacija pravne države.

Slika 3.9. Pravna država. Povzeto iz *Ustava v stripu* (2017).

V 2. členu je določeno tudi to, da je Slovenija socialna država. To določilo se v ustavah uveljavlja v novejšem času, ko so spremenjene družbene, predvsem pa ekonomske razmere botrovale k temu, da je država posvetila večjo pozornost višji stopnji socialnosti. Ugotovili s(m)o, da prosto delovanje tržnih zakonitosti namreč ne more zagotavljati optimalnega družbenega razvoja. S tem namenom je prišlo do posega države v gospodarsko in družbeno življenje, s končnim ciljem zagotovitve (vsaj) osnovne socialne varnosti ter vključenosti ranljivih skupin in ustvarjanja možnosti za vključevanje čim širšega kroga ljudi v segmente izobraževanja, dela ter v druga področja družbenega življenja. S spodaj navedene slike je lepo razvidno, da socialna država pomeni to, da država skuša preko svojih mehanizmov moči pomagati na različne, pravno dopustne, načine družbeno marginaliziranim skupinam, kot so brezposelni, invalidi ... S Slike 3.10. je razvidna ilustrirana interpretacija socialne države.

Slika 3.10. Socialna država. Povzeto iz *Ustava v stripu* (2017).

3. člen ustave (1991) določa, da je Slovenija »država vseh svojih državljanek in državljanov, ki temelji na trajni ter neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe. V Sloveniji ima oblast ljudstvo. Državljanke in državljanji jo izvršujejo neposredno ter z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno.« S Slike 3.11. je razvidna razlaga 3. člena Ustave.

► 3. člen

Slovenija je samostojna država.
Tako so se odločili njeni **državljeni**.
V Sloveniji imajo **oblast državljeni**.
Državljeni oblast izvajajo sami direktno.
Državljeni oblast izvajajo z **volitvami**.
Oblast se deli na zakonodajno **oblast**,
izvršilno **oblast** in sodno **oblast**.

V parlamentarni zgradbi deluje **državni zbor**.

? Razlaga

V Sloveniji imajo **oblast državljeni**.
Državljeni so pripadniki države.
Državljeni direktno izvajajo **oblast** na **volitvah** in na **referendumu**.
To pomeni, da se **državljeni** na **volitvah** odločijo, kdo bo vodil državo.
Oblast se deli na zakonodajno, izvršilno in sodno.
Zakonodajna **oblast** v Sloveniji je **državni zbor**.
Ena izmed najpomembnejših nalog **državnega zbora** je sprejemanje zakonov.

Izvršilna **oblast** v Sloveniji je **vlada**.
Vlada predlaga zakone in jih izvaja.

Sodna **oblast** v Sloveniji so **sodišča**.

Sodišče odloča o:

- sporih med posamezniki,
- sporih med **organizacijami**,
- sporih posameznikov in **organizacij** z državo.

Vlada so ljudje, ki vodijo državo.

Slika 3.11. Razlaga 3. člena Ustave (levo). Povzeto iz *Lahko berljiva Ustava* (2021).

V omenjenem členu se reflektirajo naslednje pravice in načelo:

- **pravica do samoodločbe** (ta pravica temelji na trajni in neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe, kar pomeni, da je Slovenija organizirana po državljanskem načelu);
- **načelo ljudske suverenosti** (suverenost pomeni najvišjo, neomejeno in neodvisno oblast. Vsa oblast v državi tako izhaja iz ljudstva, kateremu tudi pripada, nosilci oblasti tako delujejo kot predstavniki ljudstva; istovetna z demokracijo; ljudska suverenost se lahko izvršuje posredno (preko predstavnikov ljudstva v imenu ljudstva; posredna

demokracija) ali neposredno (neposredna demokracija; predstavniški sistem; predlaganje, obravnavanje posameznih vprašanj in odločanje o njih v enotah lokalne samouprave v obliki skupščin ali zborov državljanov ali pa v obliki predlaganja določenih aktov – ljudska iniciativa ali pa odločanje o njih – referendum));

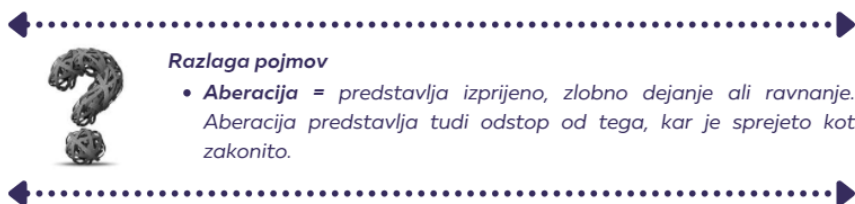
- **načelo delitve oblasti** (ureditev razmerij med zakonodajno, izvršilno (upravno) in sodno oblastjo).

3.3 Človekove pravice in temeljne svoboščine

Človekove pravice so velikokrat zapisane in hkrati tudi zaščitene s pravom, predvsem v obliki pogodb, z običajnim mednarodnim pravom, s splošnimi načeli ali z drugimi viri mednarodnega prava. Tendenco prava človekovih pravic je, da vlada usmerja in sočasno obvezuje, da delujejo oziroma se vzdržijo določenih škodljivih dejanj, s končnim ciljem spodbujanja ter varovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ljudi. Debelak in Rakočević (2004, str. 34) ugotavljata: »Za medsebojna razmerja med državljani in organi državne uprave je posebnega pomena obstoj ter zagotovitev določenih pravic in svoboščin, ki so v ustavah sodobnih demokratičnih držav ter v številnih mednarodnih dokumentih določene kot temeljne.«

Zgodovinsko so se človekove pravice razvile iz namena varstva človeka pred samovoljo države, ki naj bi svoje funkcije omejevala na varstvo javnega reda in miru. Izkušnje 2. svetovne vojne pa so nato prinesle spoznanje, da mora pravo

vsebovati minimum pravičnosti, kar sedaj predstavljajo človekove pravice. Kot je bilo v času 2. svetovne vojne ugotovljeno, vsaka vsebina ne more biti pravo. V kolikor pravo postane zločinsko oziroma je opazna popolna aberacija pravičnosti, lahko pride do izgube značaja narave prava.

10. decembra 1948 je Generalna skupščina Združenih narodov sprejela Splošno deklaracijo o človekovih pravicah, kar smatramo kot skupni standard dosežkov vseh ljudstev in narodov. Splošna deklaracija človekovih pravic predstavlja ključen dokument razvoja na tem področju, saj pravice in svoboščine posameznika pred nastankom tega dokumenta niso bile tako natančno opredeljene. Gre za prvi dokument, ki je dosegel mednarodni dogovor in priznanje, da so človekove pravice ter temelje svoboščine prisotne vsepovsod in se nanašajo na vsakogar, ta vpliv pa je moč zaznati še dandanes, saj predstavlja zgled za številne mednarodne pogodbe ter deklaracije, vključena pa je tudi v številne ustave in zakonodajo držav. Deklaracija poudarja načelo univerzalnosti, torej, da so človekove pravice prirojene, pripadajo pa vsakomur, brez razlikovanja. To načelo se reflektira tudi v 1. točki 14. člena Ustave RS, kjer je navedeno, da so v Sloveniji »vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali

drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino.«

Za tem je bila kot ena izmed ključnih dokumentov na področju človekovih pravic leta 1950 sprejeta še Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (EKČP), na podlagi katere je oblikovano Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP). Generalna skupščina Združenih narodov je nato leta 1966 sprejela Mednarodni pakt o političnih in državljskih pravicah, istega leta pa je bil podpisan tudi Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

Na podlagi sprejetja Splošne deklaracije o človekovih pravicah in EKČP, je posledično v 60. letih prejšnjega stoletja prišlo do povečane prisotnosti emancipacije človekovih pravic, priča smo bili močnemu predrugačenju razumevanja konceptov človekovih pravic ter temeljnih svoboščin, opazna je povečana senzibilnost za manjšine in ljudi na socialnem robu, zato posledično postane družba precej boljši kraj za življenje kot pred omenjenim obdobjem.

V sodobnem času pa se, kot ugotavlja Avsec (2017), zaradi pomembnega posega države v družbeno življenje in velike družbene moči gospodarskih korporacij, zastavlja vprašanje človekovih pravic ter svoboščin v razmerju človeka do drugih ljudi in pravnih oseb ter do države kot nosilke neoblastnih gospodarskih funkcij. Zato je **ključno zavedanje, da pravice in svoboščine niso neomejene, ampak so omejene s pravicami ter svoboščinami drugih.**

Pri tem pa je potrebno upoštevati tudi izhodišče, da mora posameznik izhajati tudi iz občutka potrebe po branjenju pravic drugih ljudi, kot lepo ponazori francoski filozof Voltaire na spodnji sliki. S Slike 3.12. je razvidno prepričevanje smiselnosti omejitev človekovih pravic posameznika.

Ali so moje človekove pravice omejene?

Vsakemu posamezniku pripadajo vse človekove pravice, vendar te pripadajo tudi vsem **drugim** ljudem, s katerimi je posameznik v stiku. Zato mora vsakdo spoštovati pravice **drugih** ljudi. Še več, **braniti** mora pravice drugih ljudi. Francoski

filozof **Voltaire** je v pismu prijatelju **Helvetiju** napisal naslednji stavek: *„Morda se ne strinjam s tistimi, kar govorite, vendar se bom do konca boril za vašo pravico, da to poveste.“*

Kaj je hotel reči filozof? To je mogoče pojasniti na naslednjem primeru: neka učenka ima na svoji majici veliko sliko filmske igralkice. Njenemu sošolcu ta igralkica ni všeč. Če sošolko drugi sošolci zaradi majice dražijo, bi sošolec moral reči tako kot Voltaire:

„Ni mi všeč igralkica na tvoji majici, ampak branil bom tvojo pravico, da nosiš takšno majico, kakršno želiš.“

Francoski filozof Voltaire (izg. „volter“) je živel v 18. stoletju. Branil je pravice „navadnih“ državljanov in zahteval, naj bodo ljudje različnih ver in prepričanj med seboj strpnji, ne pa nasilni. Branil je človekovo osebno svobodo in dostojanstvo.

Slika 3.12. Ali so moje človekove pravice omejene? Povzeto iz Čepič Vogrinčič et al. (2014).

A vendarle velikokrat pozabimo na ostale v družbi in v tem kontekstu tudi naše obveznosti ter razmišljamo samo skozi lastno percepcijo pravic, ne da bi pri tem razmišljali skozi dimenzijo družbene koristi ali koristi drugih.

Človekove pravice in svoboščine je izjemoma moč omejevati ali razveljaviti v primeru vojnega ali izrednega stanja v omejenem obsegu, pri tem pa je potrebno paziti na to, da se pri tem ne povzroča neenakopravnosti.

Razlaga pojmov

- **Svoboščine** = "tista upravna upravičenja, na podlagi katerih človek (državljan) ohranja svojo individualnost (emancipacija)" (Kocjančič in drugi, 1998, str. 99); "možnost ravnanja posameznika v pravnem položaju, ko njegovo ravnanje ni pravno urejeno, temveč je prepuščeno njegovi svobodni volji" (Pravni terminološki slovar, 2018, str. 353)
- **Pravice** = "tista ustavna prepričanja, na podlagi katerih uveljavlja svojo družbenost (afirmacija)" (Kocjančič in drugi, 1998, str. 99)

Vprašanje človekovih pravic in svoboščin je moč zaslediti skozi celotno ustavo. V 5. členu Ustava RS (1991) izrecno zaveže državo, da na svojem ozemlju:

- varuje človekove pravice in temeljne svoboščine;
- varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske ter madžarske narodne skupnosti;
- skrbi za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce ter pospešuje njihove stike z domovino;
- skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije.

V tem členu pripozna tudi osebni pravni položaj osebam, ki jih šteje za svoje državljane, saj, kot navaja, lahko Slovenci brez slovenskega državljanstva uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti, pri čemer je zakonsko določeno, kakšna je vrsta ter obseg teh pravic in ugodnosti. Skladno z navedenim torej Slovincem brez slovenskega državljanstva prizna določene

pravice, ki jih drugim tujcem ne in jih s tem postavi v privilegiran položaj napram ostalim tujcem.

Človekove pravice so nedeljive, medsebojno povezane, kakor tudi soodvisne, ne glede na to, ali gre za *državljske in politične* pravice (kot pravica do življenja, enakost pred zakonom, svoboda izražanja), *ekonomske, socialne ter kulturne pravice* (kot pravica do dela, socialne varnosti in izobraževanja) ali pa *kolektivne pravice* (kot pravica do razvoja ter samoodločbe). Tako napredek kot odvzem pravice vpliva na drugo pravico (ali negativno ali pozitivno v obliki napredka).

Eno najpomembnejših načel mednarodnega in nacionalnega prava človekovih pravic je nediskriminacija, saj posameznika ni dovoljeno diskriminirati na podlagi njegove narodnosti, rase, spola, jezika, vere, političnega ali drugega prepričanja, gmotnega stanja, rojstva, izobrazbe, družbenega položaja, invalidnosti ali katerikoli druge osebne okoliščine. Le-ta je povezana z načelom enakosti, kot izhaja iz 1. člena Splošne deklaracije človekovih pravic (2018), kjer je navedeno: »Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo ter enake pravice.«

Človekove pravice in temeljne svoboščine so torej določene v Ustavi ter so zagotovljene vsakemu posamezniku na območju Republike Slovenije. Če izpostavimo najpomembnejše, so le-te:

- **enakost pred zakonom** (na področju Slovenije ne obstaja razlikovanje med ljudmi na podlagi kakršnihkoli razločevalnih dejavnikov, ki izhajajo iz osebnih okoliščin,

zakonodajalec pa ne sme oblikovati takšnih določb, iz katerih bi bilo lahko razvidno zapostavljanje ali podeljevanje izjemnih pravic pravnim subjektov, ki bi se znašli v enakih ali podobnih družbenih položajih. Poleg tega mora biti vsakomur zagotovljeno enako varstvo pravic pred organi, ki so jim zaupane oblastne funkcije (sodišča, drugi državni organi, organi lokalne skupnosti ...));

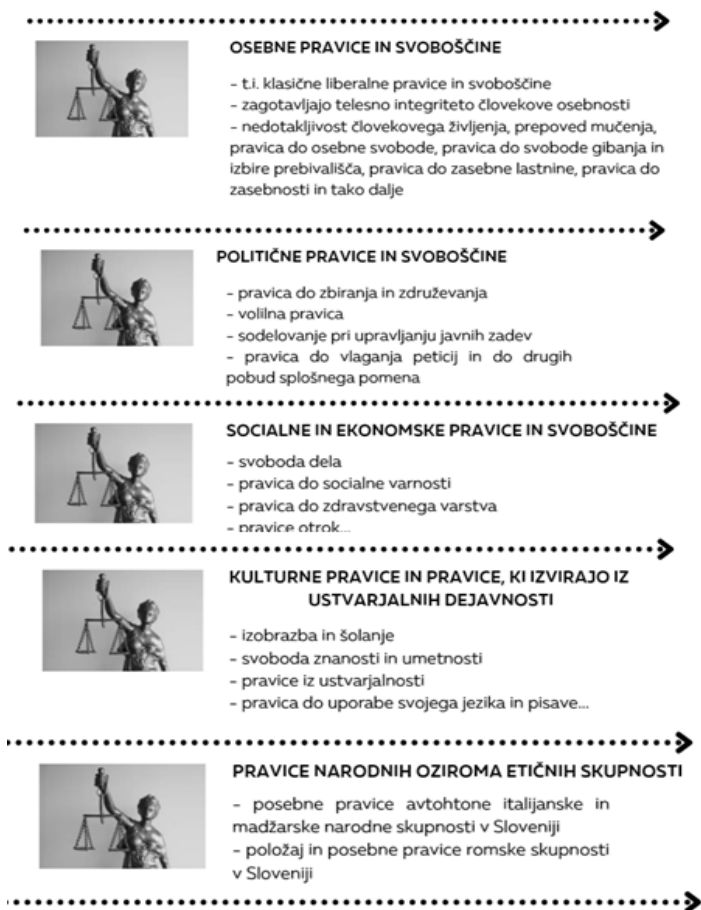
- **nedotakljivost človekovega življenja** (v Sloveniji ni smrtne kazni, odvzem človekovega življenja pa je protipravno dejanje);
- **prepoved mučenja** (prepovedano je mučenje, torej vsako dejanje, s katerim lahko osebi povzročimo hude telesne in duševne bolečine, nečloveško ter ponižujoče kaznovanje in ravnanje. V tej določbi je tudi zajeta prepoved uporabe različnih oblik nasilja, ki bi jih lahko državna oblast uporabila z namenom izsilitve priznanja ali pri izvrševanju kazenskih sankcij, iz katerih pa je izvzeto zakonito izvrševanje zakonito izrečene kazni);
- **varstvo osebne svobode** (vsakdo ima pravico do osebne svobode, omejiti jo je mogoče samo v primerih, ko to izrecno dopušča zakon. Vsakomur je potrebno ob odvzemu prostosti v njegovem materinem jeziku ali jeziku, ki ga razume, sporočiti, zakaj mu je odvzeta prostost, nato pa mu v čim krajšem času tudi pisno sporočiti navedene razloge, poučen pa mora biti tudi o tem, da ni dolžan ničesar izjaviti, da ima pravico, da

pridobi pravno pomoč svobodno izbranega zagovornika. Državni organ pa je dolžan, da na njegovo zahtevo obvesti njegove bližnje o tem, da mu je bila odvzeta prostost. Ustava tudi določa, kako dolgo sme trajati odvzem prostosti in kdo odloča o tem odvzemu);

- **domneva nedolžnosti** (obdolženec kaznivega ravnanja velja do trenutka ugotovitve krivde s pravnomočno sodbo za nedolžnega);
- **svoboda gibanja** (omenjena pravica zagotavlja vsakomur, da se lahko prosto giblje in izbira prebivališče, zapusti državo ter se vanjo kadarkoli vrne; možnost omejitve le z zakonom v primerih zagotovitve poteka kazenskega postopka, preprečenje širjenja nalezljivih bolezni, zavarovanja javnega reda oziroma če to zahtevajo interesi obrambe države);
- **pravica do zasebne lastnine in dedovanja** (zagotavlja varstvo pred posegi v državo tako v lastninsko, kot tudi v druge oblike premoženjskih pravic);
- **pravica do osebnega dostojanstva in varnost ter varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic** (ki določata, da ima vsakdo pravico do osebnega dostojanstva ter varnosti in da je zagotovljena nedotakljivost človekove telesne ter duševne celovitosti, njegove zasebnosti in osebnostnih pravic).

Skladno z Ustavo pa so zagotovljene še druge pravice: nedotakljivost stanovanja, varstvo tajnosti pisem in drugih občil, varstvo osebnih podatkov, svoboda izražanja, pravica do popravka ter odgovora, svoboda vesti, pravica do zbiranja in združevanja, volilna pravica, sodelovanje pri upravljanju javnih zadev, pravica do peticije, pravica do ugovora vesti, prepoved izročitve, pravica pribežališča tujim državljanom ter osebam brez državljanstva, ki so preganjane zaradi zavzemanja za človekove pravice in temeljne svoboščine, pravica do svobode dela, pravica do socialne varnosti, pravica do zdravstvenega varstva, pravice invalidov, pravice, ki izhajajo iz zakonske zveze ter družine, pravice in dolžnosti staršev, pravica do svobodnega odločanja o rojstvih otrok, pravice otrok, pravica do svobodnega izobraževanja, avtonomnost univerz ter drugih visokih šol, svoboda znanosti in umetnosti, pravice iz ustvarjalnosti, pravica do svobodnega izražanja pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, pravica do uporabe svojega jezika ter pisave, svobodna uporaba in razvoj slovenskega znakovnega jezika, prepoved spodbujanja k neenakopravnosti ter nestrpnosti in prepoved spodbujanja k nasilju ter vojni, posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti v Sloveniji, položaj ter posebne pravice romske skupnosti v Sloveniji.

Poleg tega pa se človekove pravice delijo še v naslednje skupine, prikazane na Sliki 3.13.

Slika 3.13. Delitev človekovih pravic

V ustavi je tudi posebno poglavje **Gospodarska in socialna razmerja**. V tem poglavju je določeno, da država ustvarja možnosti za zaposlovanje in za delo ter zagotavlja njuno zakonsko varstvo; da je način pridobivanja in uživanje lastnine predviden v zakonu na način, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna ter ekološka funkcija; da tujci lahko pridobijo lastninsko pravico na nepremičninah pod pogoji, ki

jih določa zakon ali mednarodna pogodba, ki jo ratificira državni zbor; da se lahko lastninska pravica na nepremičnini v javno korist odvzame ali omeji proti nadomestilu v naravi ali proti odškodnini pod pogoji, ki jih določa zakon; da se na javnem odboru lahko pridobi posebna pravica uporabe pod pogoji, ki jih določa zakon in da zakon določa pogoje, pod katerimi se smejo izkoriščati naravna bogastva.

V tem poglavju je tudi določeno, da so vodni viri javno dobro v upravljanju države in da je potrebno postaviti posebne pogoje za uporabo zemljišč zaradi smotrnega izkoriščanja le-teh, da ima vsakdo v skladu z zakonom pravico do zdravega življenjskega okolja, da je vsakdo dolžan v skladu z zakonom varovati naravne znamenitosti ter redkosti in kulturne spomenike, da je gospodarska pobuda svobodna, da delavci sodelujejo pri upravljanju v gospodarskih organizacijah ter zavodih na način in pod pogoji, ki jih določa zakon, da je ustanavljanje ter delovanje sindikatov in včlanjevanje vanje svobodno, da imajo delavci pravico do stavke (le v primeru zahtev javne koristi, se lahko pravica do stavke, upoštevajoč vrsto in naravo dejavnosti, z zakonom omeji), da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje ter da imajo v Sloveniji zaposleni tujci in člani njihovih družin posebne pravice, določene z zakonom.

3.4 Človekove pravice in temeljne svoboščine v gospodarstvu

Spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin je nujno potrebno zagotoviti na vsakem koraku človeškega delovanja

oziroma udejstvovanja. Pri tem niso izjeme niti gospodarski subjekti, ki lahko zaradi svojega sklepanja pogodb (s partnerji, z zaposlenimi itd.). Predstavljajo (vidnega) potencialnega kršitelja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Omenjeno potrjuje tudi Ministrstvo za notranje zadeve: »Gospodarski subjekti, ki so ustanovljeni po slovenskem pravu ali poslujejo v Sloveniji, so dolžni spoštovati in varovati človekove pravice« (MNZ, 2021).

Svet Organizacije združenih narodov (OZN) za človekove pravice je 16. junija 2011 sprejel Smernice OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu: izvajanje okvirnega programa Združenih narodov »varovati, spoštovati in pomagati« z resolucijo 17/4. »Njihov glavni cilj je izboljšati državne in korporativne prakse pri varovanju človekovih pravic v gospodarstvu« (Letnar Černič, 2021). Iz temeljnih načel Smernic (2011) izhaja, da morajo države »na svojem ozemlju in/ali na ozemlju pod svojo pristojnostjo zagotoviti, da tretje strani, tudi gospodarski subjekti, ne kršijo človekovih pravic. Treba je preprečiti, preiskati in kaznovati takšne kršitve ter zagotoviti odškodnino zanje z učinkovitimi strategijami, zakonodajo, s predpisi in sodnimi postopki. /.../ Države morajo jasno izraziti pričakovanje, da bodo vsi gospodarski subjekti s sedežem na njihovem ozemlju in/ali na ozemlju pod njihovo pristojnostjo spoštovali človekove pravice v celotnem poslovnem procesu.«

Vlada Republike Slovenije je z namenom »zagotoviti uresničevanje Smernic OZN za spoštovanje človekovih pravic v

gospodarstvu in pripomoči k zagotavljanju spoštovanja človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih v celotni vrednostni verigi ter dodatno razvijati sodelovanje med državo, podjetji in gospodarskimi združenji, sindikati, nevladnimi organizacijami ter drugimi deležniki«. Novembra 2018 je vlada sprejela Nacionalni akcijski načrt za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (MNZ, 2021). Iz Nacionalnega akcijskega načrta Republike Slovenije za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (NAN, 2018) izhaja, da lahko izpostavimo kot glavna tveganja za človekove pravice v gospodarskih procesih diskriminacijo, različne oblike izkoriščanja zaposlenih in negativne vplive na okolje. »Za preprečevanje diskriminacije je potrebno posebno pozornost namenjati enakosti spolov, krepitvi vloge žensk, pa tudi pravicam otrok, invalidov, starejših, istospolno usmerjenih in drugih manjšin.« Poseben poudarek je bil na ugotovitvi, da je »kljub temu, da lahko podjetja v veliki meri zagotavljajo spoštovanje človekovih pravic s tem, da dosledno izvajajo že obstoječe predpise, potrebno spodbujati mehanizme, s katerimi bodo podjetja pravočasno zaznala potencialne kršitve človekovih pravic, jih preprečevala oziroma odpravljala ali pa tudi blažila negativne vplive na človekove pravice« (NAN, 2018). »Za uresničevanje NAN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu skrbi primarno Ministrstvo za zunanje zadeve, ki pri tem sodeluje z drugimi ministrstvi in vladnimi službami. Ministrstvo za zunanje zadeve je za podjetja pripravilo tudi Zavezo k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju (2021), ki ga kot primer predstavljamo spodaj.«

»Človekove pravice so prirojene, neodtujljive, univerzalne, neločljive in medsebojno povezane. Predstavljajo minimalne pogoje, ki omogočajo, da vsi ljudje ohranijo dostojanstvo. Človekove pravice pripadajo nam vsem, a pri njihovem izvajanju moramo spoštovati tudi človekove pravice drugih. Spoštovanje človekovih pravic je pokazatelj zrelosti družbenega in poslovnega okolja ter je tako pomemben element družbene odgovornosti podjetja. Mehanizem varovanja in spoštovanja človekovih pravic je treba v poslovnih procesih upoštevati na vseh ravneh.

S podpisom tega dokumenta se kot podjetje zavezujemo k spoštovanju človekovih pravic v celotnem poslovnem procesu in k izogibanju ter preprečevanju možnih negativnih vplivov na človekove pravice.

Zaveza temelji na Splošni deklaraciji človekovih pravic, ki jo je Generalna skupščina OZN sprejela leta 1948, in na drugih relevantnih mednarodnih instrumentih s področja človekovih pravic ter na mednarodnih dokumentih s področja varovanja in spodbujanja spoštovanja človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih, kot so Smernice OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu, Smernice OECD za večnacionalne družbe, Tripartitna deklaracija Mednarodne organizacije dela o večnacionalnih podjetjih in socialni politiki ter smernice s področja družbene odgovornosti (mdr. ISO 26000, GRI). Na nacionalni ravni to področje ureja Nacionalni akcijski

načrt Republike Slovenije za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu.

1. **SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC KOT DEL POLITIKE PODJETJA** – Spoštovanje človekovih pravic bomo umestili med vrednote oziroma temeljna načela podjetja, v etični kodeks in druge ustrezne interne dokumente, ki bodo zagotavljali identifikacijo ter njihovo operativno izvajanje v vseh poslovnih procesih.

2. **SKRBNIK ZA ČLOVEKOVE PRAVICE** – Imenovali bomo skrbnika za človekove pravice, ki bo spremljal in nadzoroval spoštovanje človekovih pravic, organiziral izobraževanja ter vzpostavil mehanizem za obravnavanje kršitev. Poleg skrbnika bomo o vsebinah s tega področja ustrezno izobrazili tudi vodje in odgovorne osebe. Skrbniku bomo zagotovili pogoje za izvajanje rednih izobraževanj za vse zaposlene, ki bodo vključevala konkretne okoliščine in tveganja.

3. **SKRBNI PREGLED** – Za identifikacijo ključnih dejavnikov tveganja za kršitve človekovih pravic bomo izvedli skrbni pregled. Opravili ga bomo ob upoštevanju vseh poslovnih procesov. Vključili ga bomo v sistem upravljanja s tveganji in v skladu z ugotovitvami vzpostavili mehanizem za odzivanje na nepravilnosti ter mehanizem za omilitev posledic nespoštovanja človekovih pravic.

4. *POROČANJE – Spoštovanje človekovih pravic bomo redno spremljali in o tem poročali v letnem ali trajnostnem poročilu.*

5. *OZAVEŠČANJE/KOMUNICIRANJE IN PRITOŽBENI MEHANIZEM – Zavezujemo se, da bomo o človekovih pravicah in poslovanju ozaveščali ter izobraževali zaposlene in druge deležnike. Vzpostavili bomo notranji pritožbeni mehanizem, ki bo na voljo zaposlenim in drugim deležnikom, o njem pa bodo ustrezno obveščeni.*

6. *SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC V VREDNOSTNI VERIGI – Spoštovanje človekovih pravic bomo spodbujali tudi pri poslovnih partnerjih.*

7. *SODELOVANJE ZA VEČJE SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC – Kot podpisniki te zaveze bomo dejavno iskali skupne rešitve in sodelovali s ključnimi deležniki v želji po napredku v spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju.*

S podpisom te izjave se zavezujemo, da bomo navedene ukrepe izvedli postopoma, najpozneje pa v treh (3) letih od podpisa te izjave.

Ljubljana, ...

Ime podjetja«

Vir: Zaveza k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju
(2021)

A kljub temu lahko ugotovimo, da Slovenija še vedno zaznava pomanjkljivosti na področju nadzora nad upoštevanjem

ukrepov in smernic s strani gospodarskih subjektov, kar potrjuje tudi Medoš (2020) v svoji diplomski nalogi, ki predstavlja nadaljevanje akademskega dela dr. Jerneja Letnarja Černiča, kar pomeni, da ima Slovenija na tem področju pred seboj še kar nekaj izzivov. Kljub temu pa smo lahko zaznali, da se trend tudi na tem področju izboljšuje ravno zaradi prilagoditev slovenskih družb novostim in zahtevam evropskega ter pravnega reda, a mora kljub temu, kot ugotavlja dr. Letnar Černič, Slovenija v prihodnje resneje jemati svoje pozitivne obveznosti, da preprečuje oziroma primerno sankcionira gospodarske družbe, ki posegajo v človekove pravice, hkrati pa bi morala poskrbeti tudi za merjenje spoštovanja človekovih pravic s pomočjo različnih nefinančnih kazalnikov ter ukrepanje in prilagajanje poslovanja na njihovi podlagi (Letnar Černič, 2021).

3.5 Organizacija državne oblasti

V pričujočem podpoglavju se bomo najprej posvetili spoznavanju pojma države in državne oblasti, spoznali bomo tudi oblastne funkcije države, načelo enotnosti ter načelo delitve oblasti, oblike vladavine, oblike državne oblasti in sistem organizacije oblasti v Sloveniji.

Izraz država se pojavlja v dveh pomenih:

- v širšem pomenu predstavlja celotno družbeno skupnost na državno zamejenem ozemlju, ki jo ureja državna organizacija. Država je v takšnem pomenu sestavljena iz **ozemlja, prebivalstva in državne organizacije**, pri

čemer so vse tri sestavine nujne ter se medsebojno prepletajo, če hočemo govoriti o državi;

- v ožjem pomenu pa je država državna organizacija (le-ta na prisilen način edina izvaja suvereno državno oblast (t. i. državna oz. notranja suverenost) in ureja, organizira življenje ter delovanje družbene skupnosti v državi).

Gledano v preteklost, lahko ugotovimo, da se je državna oblast izvajala bolj ali manj enotno, nato pa se je začela ločevati na več različnih oblastnih funkcij. V Sloveniji je uveljavljena **trifunkcijska delitev državnih funkcij**, ki je eksplicitno ali implicitno uveljavljena v veliki večini sodobnih ustav, in sicer:

- **zakonodajna** funkcija (kjer državna oblast izdaja zakone, ki so poleg ustave najvišji pravni akti v državi, s čimer postavlja tudi okvir in meje za izvajanje drugih državnih funkcij. Izvaja jo *zakonodajni organ (parlament)*, del le-te pa izvaja tudi *izvršilni organ v okviru t. i. delegirane zakonodaje*);
- **izvršilnoupjavna** funkcija (izvajajo jo izvršilni organi, za namen izvrševanja zakonov, ki jih sprejme zakonodajno telo; primer takšnega izvršilnega organa so vlada, upravni organi itd.; za izvajanje svoje funkcije sprejemajo različne pravne akte, kot so splošni akti (izvršilni predpisi) in posamični akti (kot so upravne odločbe));
- **sodna** funkcija (se izvaja skozi avtoritativno ugotovitvijo, da je prišlo do kršenja pravne norme in ugotavljanja

načina njene odstranitve v primeru spora glede tega; v okviru te funkcije pa se izvaja tudi ustavnosodna kontrola).

Skozi leta sta se oblikovali dve temeljni načeli organizacije državne oblasti, in sicer:

- načelo **delitve oblasti** (gre za prevladujoče načelo v sodobnih ustavnih ureditvah; različne državne oblasti, ki bi se naj ločile na zakonodajno, izvršilno in sodno, naj bi med seboj sodelovale ter se nadzorovale);
- načelo **enotnosti oblasti** (državna oblast je lahko samo enotna, saj predstavlja izraz suverenosti ljudstva in je zato posledično ni moč deliti, osredotočena pa je v enem samem državnem organu, ki naj bi bil praviloma zakonodajno telo, ostali državni organi pa so mu podrejeni; gre za redko uveljavljeno načelo v ustavnih ureditvah).

Oblika vladavine je odvisna od organiziranosti in pravnega položaja šefa države, in sicer poznamo:

- **monarhijo** (monarh je suverena oseba in kot takšna pravno ter politično neodgovoren, oseba tak položaj pridobi z dedovanjem po nasledstvenem redu in je na tej funkciji praviloma dosmrtno, razen v primeru lastnega odstopa; ločujemo *absolutno*, *ustavno* in *parlamentarno* (ki prevladuje v sedanjih evropskih monarhijah ter

pomeni, da ima parlament prevlado nad monarhom) *monarhijo*);

- **republiko** (šef države v republiki pa je za razliko od monarha izpostavljen pravni, ne pa tudi politični odgovornosti, funkcijo pa pridobi z izvolitvijo, ki je lahko posredna ali neposredna, njeno trajanje pa je časovno omejeno na mandat; ločimo *predsedniški* (šef države ima najmočnejši položaj, saj je osebni nosilec izvršilne funkcije), *parlamentarni* (vloga šefa države zgolj reprezentativna in simbolična) ali *skupščinski sistem* (kjer šefa država nadomesti kolektivni izvršilni organ, ki je za svoje delo odgovoren skupščini in zgolj izvršuje njena navodila)).

Državne ureditve izhajajo iz načina vertikalne organiziranosti državne oblasti, a v konceptualnem izhodišču ločujemo:

- **unitarno** (enovita država, ki je najbolj običajna in najbolj pogosta oblika državne ureditve; za njo je značilno, da vsa državna oblast izvira iz enega centra; ločimo centralizirane in decentralizirane unitarne države);
- **federativno** (zvezna država, ki je manj pogosta oblika državne ureditve; linija oblasti je prekinjena, v njej pa obstajajo poleg centralne oblasti relativno samostojni centri oblasti delov države, to so federalne enote, ki so poimenovane država, republika, dežela, kanton in podobno; prva sodobna federacija so Združene države Amerike) urejeno državo.

Poznamo tudi **konfederacijo** kot obliko državne ureditve, kjer v obliki zveze samostojnih držav le-te razrešujejo probleme sobivanja načeloma samostojnih, a med seboj tesno povezanih državnih tvorb. Le-ta ni samostojni pravni subjekt v mednarodnih odnosih, ampak so to njene članice, torej države. Denimo elemente konfederacije lahko zasledimo pri Evropski uniji, ki pa vsebuje tudi elemente federacije, saj so, kljub temu da so njene članice samostojne države, del suverenosti prenesle na organe skupnosti, ki izdajajo predpise, ki so neposredno obvezni na ozemlju Evropske unije.

Ločimo tri oblike državne oblasti, in sicer:

- **predsedniški** (primer: ZDA; trije temeljni državni organi – kongres, predsednik in vrhovno sodišče; zakonodajno funkcijo opravlja kongres, ki je sestavljen iz predstavniškega doma in senata, izvršilno funkcijo ima predsednik države, ki predstavlja hkrati tudi šefa države ter vrhovnega šefa izvršilne oblasti s podrejenim celotnim upravnim aparatom države. Vrhovno sodišče predstavlja vrh sodne funkcije in opravlja tudi ustavnosodno kontrolo);
- **parlamentarni** (načelo delitve se pokaže predvsem v enakopravni moči, vplivu in sodelovanju zakonodajne ter izvršilne oblasti, sodna veja pa ima bolj postransko funkcijo; vlada je odgovorna parlamentu, lahko nastane in deluje samo po njegovi volji, dokler ima v parlamentu seveda podporo; hkrati pa lahko vlada, v primeru izglasovanja nezaupnice, od šefa države zahteva, da

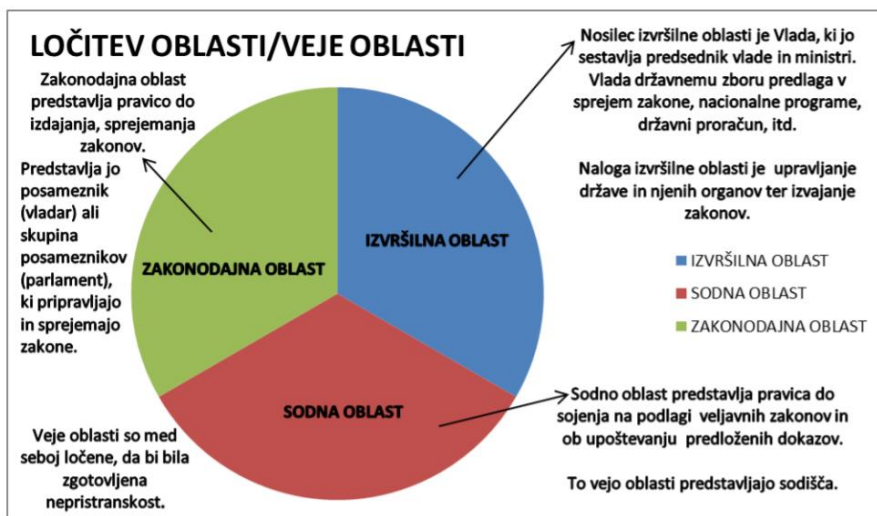
razpusti parlament in razpiše predčasne volitve; izvršilna oblast je razdeljena med vlado in šefa države);

- **skupščinski** (izhaja iz načela enotnosti oblasti, »kot nosilec zakonodajne oblasti in izvoljeno predstavniško telo ljudstva najvišji organ oblasti v razmerju do vseh državnih organov. Vse druge državne organe voli in odpoklicuje skupščina« (Kaučič & Grad, 2007, str. 178) sistem.

Slovenija je bila do osamosvojitve del zvezne enote jugoslovanske federacije. Po osamosvojitvi in sprejetju ustave pa je Slovenija leta 1991 postala samostojna država z unitarno obliko državne ureditve, (demokratsko) republikansko obliko vladavine ter parlamentarnim političnim sistemom kot organizacijo državne oblasti. Za parlamentarni sistem pa Kaučič in Grad (2007, str. 179) dodajata, da je »v ustavo prišlo tudi nekaj določb, ki so kljub razglasitvi načela parlamentarnega sistema v razmerje med zakonodajno in izvršilno oblastjo uvedle vrsto elementov nekdanjega skupščinskega sistema. Zato naš sistem v praksi deluje na način, ki je bližje skupščinskemu kot parlamentarnemu«.

Državna ureditev izhaja izrecno iz načela delitve oblasti, kot je opredeljeno v drugem odstavku 3. člena ustave RS (1991): »V Sloveniji ima oblast ljudstvo. Državljanke in državljani jo izvršujejo neposredno ter z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno.« S spodnje Slike 3.14 je razvidna navedena delitev oblasti v Sloveniji.

Slika 3.14. Delitev oblasti. Povzeto iz Komisija za preprečevanje korupcije (2013).

3.6 Zakonodajna veja oblasti v Republiki Sloveniji

Zakonodajno oblast torej predstavljata **državni zbor** in **državni svet**. *Državni zbor* ima kot zakonodajno telo položaj splošno predstavniškega telesa, kar pomeni, da je predstavnik vseh državljanov, ne glede na njihove posebne družbene interese ali njihov družbeni položaj in vlogo. Torej, državni zbor ima:

- I. *zakonodajno* funkcijo, saj sprejema spremembe ustave, zakone in druge splošne akte, in sicer po rednem, nujnem ter skrajšanem zakonodajnem postopku. Ima tudi lasten poslovnik, zadolžen je za ratificiranje mednarodnih pogodb, sprejem državnega poročuna in razpis referendumov;

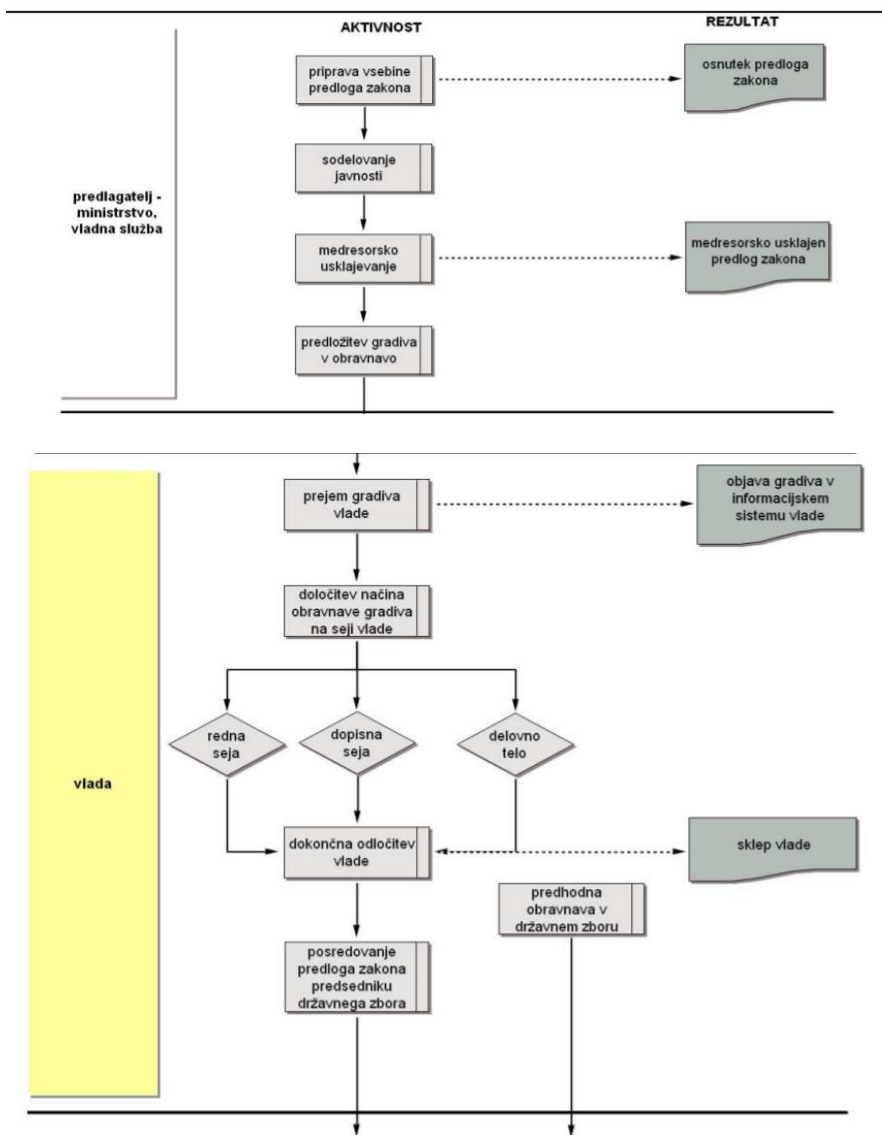
- II. *volilno funkcijo*, saj voli, imenuje in razrešuje predsednika vlade ter ministre, predsednika in podpredsednika državnega zbora, sodnike ustavnega sodišča, varuha človekovih pravic ...;
- III. *nadzorno funkcijo*, saj lahko odreja parlamentarno preiskavo, odloča o (ne)zaupnici vlade, o obtožbi predsednika republike, vlade in ministrov pred ustavnim sodiščem ...

Državni zbor šteje 90 poslancev, ki jih za štiriletno mandatno dobo po proporcionalnem volilnem sistemu izvolijo državljani Slovenije s splošnim, z enakim, neposrednim in s tajnim glasovanjem (2 poslanca morata biti pripadnika italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti). Postavljen je 4 % volilni prag za vstop v državni zbor, pri čemer imajo volivci odločilen vpliv na dodelitev mandatov kandidatom. Volilna doba celotnega državnega zbora in poslancev kot njegovih članov je skladno z določili ustave štiri leta, skrajša se lahko le v primeru razpusta državnega zbora, daljša pa v primeru vojne ali izrednega stanja. Za uresničevanje funkcij parlamenta so ustanovljeni parlamentarni odbori in komisije (t. i. delovna telesa), ki so sestavljeni iz samih poslancev ter pred vsako odločitvijo v parlamentu preučijo vsako zadevo, se do nje opredelijo in podajo usmeritve, ki poslancem pomagajo pri sprejemanju ustrezne odločitve.

Poslanci imajo pri svojem delu zagotovljeno imuniteto glede svojih odločitev, kar pomeni, da z namenom zagotavljanja neodvisnosti in samostojnega delovanja poslancev 83. člen

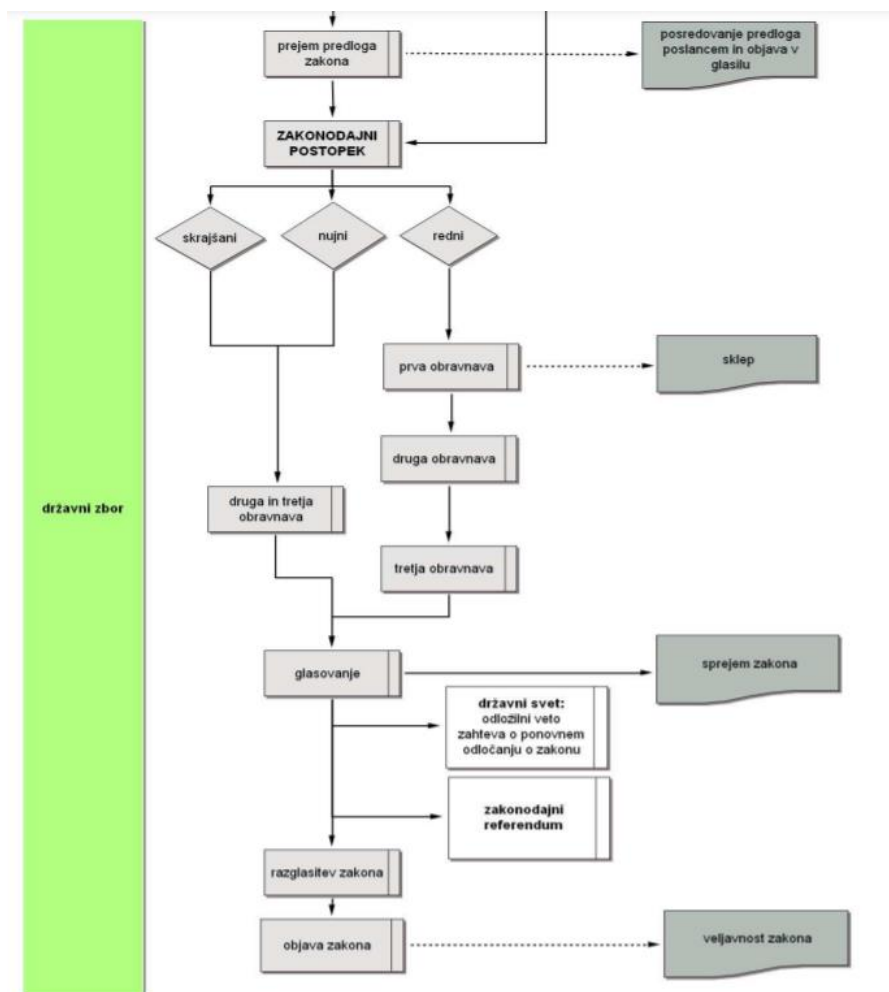
ustave RS (1991) določa, da: »Poslanec državnega zbora ni kazensko odgovoren za mnenje ali glas, ki ga je izrekel na sejah državnega zbora ali njegovih delovnih teles. Poslanec ne sme biti priprt, niti se zoper njega, če se sklicuje na imuniteto, ne sme začeti kazenski postopek brez dovoljenja državnega zbora, razen če je bil zaloten pri kaznivem dejanju, za katero je predpisana kazen zapora nad pet let. Državni zbor lahko prizna imuniteto tudi poslancu, ki se nanjo ni skliceval ali ki je bil zaloten pri kaznivem dejanju iz prejšnjega odstavka.« Državni zbor lahko sprejema odločitve oziroma sklepa, če je na seji navzoča večina poslancev, če je torej zagotovljen zadostni kvorum oziroma je zagotovljena sklepčnost. Državni zbor sprejema zakone in druge svoje odločitve ter ratificira mednarodne pogodbe z **večino opredeljenih glasov navzočih poslancev**, razen kadar je z ustavo ali z zakonom za posamične odločitve določena *večina glasov vseh poslancev* (t. i. absolutna navadna večina), *dve tretjini glasov navzočih poslancev* (t. i. relativna kvalificirana večina) in *dve tretjini glasov vseh poslancev* (t. i. absolutna kvalificirana večina).

Skladno s poslovnikom državnega zbora se sprejemanje zakonov deli na tri faze, in sicer na pripravo gradiva na ministrstvu ali vladni službi, postopek na vladi ter postopek v državnem zboru, kar je razvidno s spodnje Slike 3.15.

»se nadaljuje«

»nadaljevanje«

Slika 3.15. Diagram poteka aktivnosti pri pripravi in sprejemanju zakona.
 Povzeto iz Računsko sodišče Republike Slovenije (2012).

Torej, kot sledi z zgoraj navedene Slike 3.15, predlagatelj zakona, ki je lahko ministrstvo ali vladna služba, pripravi vsebino predloga zakona v obliki osnutka predloga zakona.

Nato ob sodelovanju javnosti in skozi medresorsko usklajevanje pripravi medresorsko usklajen predlog zakona, ki ga nato predloži v obravnavo na vlado. Vlada RS prejme gradivo in ga objavi v informacijskem sistemu vlade, nato pa določi način obravnave gradiva na seji vlade. Lahko se odloči za redno, dopisno sejo in s pomočjo mnenja delovnega telesa sprejme dokončno odločitev vlade v obliki sprejetega sklepa vlade.

Predlagatelj zakona lahko skladno z določili poslovnika državnega zbora pred »vložitvijo predloga zakona predlaga, naj se opravi predhodna obravnavo o temeljnih vprašanjih in družbenih razmerjih, ki naj bi se uredila z zakonom. Predhodna obravnavo se opravi na podlagi prikaza stanja na področju, ki naj se uredi z zakonom in tez za normativno ureditev, ki lahko vsebujejo variantne rešitve« (Poslovnik državnega zbora, 2007). Lahko pa se predlog zakona brez predhodne obravnave v državnem zboru po sklepu vlade posreduje predsedniku državnega zbora. Le-ta ga prejme in posreduje predlog zakona poslancem ter hkrati objavi predlog zakona v glasilu državnega zbora. Tako se po opravljeni predhodni obravnavi ali prejemu predloga s strani predsednika državnega zbora prične zakonodajni postopek. Le-ta je lahko *skrajšani, nujni ali pa redni*. Redni zakonodajni postopek se po poslovniku državnega zbora deli na tri faze, in sicer *prvo, drugo ter tretjo obravnavo zakona*. **Prva objava** se opravi izjemoma ob zahtevi najmanj 10 poslancev (če te zahteve ni, je prva obravnavo opravljena s posredovanjem predloga zakona poslancem). Izvede se splošna razprava o predlogu zakona v

kontekstu razlogov, ki zahtevajo sprejem le-tega, o ciljnih in poglobitvenih rešitvah zakonskega predloga. »Prva obravnava je namenjena seznanitvi s predlogom zakona, s posredovanjem predloga zakona poslancem ali na posebno zahtevo desetih poslancev na splošni razpravi na seji Državnega zbora« (Državni zbor, Zakonodajni postopek). Prva objava se konča s sklepom državnega zbora o nadaljevanju postopka ali nesprejemu zakona – s slednjim sklepom je postopek končan.

Druga obravnava zakona »vključuje razpravo in glasovanje o členih ali delih predloga zakona na matičnem delovnem telesu ter na seji Državnega zbora; vključuje tudi spremembe in dopolnitve predloga zakona z amandmaji« (Državni zbor, Zakonodajni postopek). Druga obravnava zakona se torej najprej opravi v matičnem delovnem telesu in nato na podlagi poročila le-tega na seji državnega zbora. Besedilo predloga zakona se v tej fazi dopolnjuje le z amandmaji, ki jih lahko vlagajo poslanci in matično delovno telo, vlada pa samo v primeru, če ni predlagatelj zakona. Po končani obravnavi amandmajev in členov na matičnem delovnem telesu, se pripravi dopolnjen predlog zakona, na podlagi le-teh pa državni zbor opravi razpravo ter glasovanje o dopolnjenem predlogu zakona in o tistih členih zakona, h katerim so bili vloženi amandmaji. V kolikor so bili v drugi obravnavi sprejeti amandmaji k manj kot desetini členov dopolnjenega predloga zakona, lahko predlagatelj na isti seji opravi tudi tretjo obravnavo zakona. V kolikor k zakonu ni bil sprejet noben amandma, lahko državni zbor na isti seji že glasuje o zakonu. V kolikor matično telo sklene, da zakon ni primeren za nadaljnjo

obravnavo, državni zbor brez razprave preide na glasovanje o tem sklepu in če ga potrdi, se zakonodajni postopek zaključí.

Tretja obravnava »je namenjena razpravi in glasovanju o predlogu zakona v celoti; opravi se na seji Državnega zbora« (Državni zbor, Zakonodajni postopek). Zakon je sprejet, če je število glasov, ki so oddani za, večji od števila glasov, ki so oddani proti, kar pomeni, da je zakon sprejet z večino opredeljenih glasov, izjema pa je, v kolikor je za sprejemanje posameznega zakona predpisana zahtevnejša večina.

Skrajšani postopek se uporablja za »manj zahtevne spremembe in dopolnitve zakona, prenehanje veljavnosti posameznega zakona ali njegovih posameznih določb, manj zahtevne uskladitve zakona z drugimi zakoni ali s pravom Evropske unije, spremembe ter dopolnitve zakona v zvezi s postopkom pred ustavnim sodiščem oziroma z odločbo ustavnega sodišča« (Poslovnik državnega zbora, 2007). Sprejem zakona po nujnem postopku se uporablja, kadar »je sprejem zakona nujen zaradi interesov varnosti ali obrambe države ali zaradi odprave posledic naravnih nesreč ali zato, da se preprečijo težko popravljive posledice za delovanje države« (Poslovnik državnega zbora, 2007). V obeh primerih, torej tako sprejemu zakona po skrajšanem kot nujnem postopku, se splošna razprava ne opravi, druga in tretja obravnava pa se opravita na isti seji. Po tretji obravnavi pride do glasovanja in v kolikor za sprejem ni tehtnih zadržkov, pride do sprejema zakona. Po sprejemu le-tega lahko državni svet, v kolikor ima pomislek glede sprejetega zakona, vloži odločilni veto ali zahteva

ponovno odločanje o zakonu, lahko pa pride tudi do razpisa zakonodajnega referendumu, kjer se volivke in volivci odločajo o zavrnitvi zakona, ki ga je sprejel državni zbor, kot je razvidno s slike spodaj. V kolikor ne pride do takšnih pomislekov, se po sprejemu zakona le-tega razglasi in objavi. Skladno z določili ustave zakone razglša predsednik republike najkasneje v osmih dneh po njihovem sprejetju (izjema od tega določila sta prej navedena pomisleka). Zakon začne veljati 15 dni po objavi, razen če zakon določa drugačne roke. S Slike 3.16. je razviden ilustrativni prikaz zakonodajnega referendumu.

Slika 3.16. Zakonodajni referendum. Povzeto iz Ustava v stripu (2017).

Državni svet ima 40 članov, ki so izvoljeni po elektorskem volilnem sistemu, gre torej za posredne volitve, ki jih volijo volilna telesa. Le-ta zastopa posebne družbene interese, saj zastopa nosilce socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih interesov (torej delodajalce, delavce, kmete, obrtnike, predstavnike negospodarskih dejavnosti, predstavnike lokalnih interesov). Državni svet predlaga državnemu zboru sprejem zakonov, daje mnenja o vprašanih iz pristojnosti državnega zbora, poleg tega pa lahko zahteva, da v 7 dneh od sprejetja zakona in še pred njegovo razglasitvijo državni zbor o tem zakonu ponovno odloča (t. i. suspenzivni ali odložilni veto). Pri ponovnem odločanju mora za sprejem zakona glasovati večina vseh poslancev, je pa ponovna odločitev v državnem zboru dokončna.

3.7 Izvršilna veja oblasti v Republiki Sloveniji

3.7.1 Predsednik republike

Izvršilno vejo oblasti v Republiki Sloveniji izvajajo **predsednik republike, vlada in uprava**.

Predsednik republike je individualni (enoosebni) šef države, ki predstavlja Republiko Slovenijo in je vrhovni poveljnik njenih obrambnih sil. Izvoljen je za dobo 5 let, prejeti pa mora večino veljavnih glasov na neposrednih, splošnih in tajnih volitvah, ki jih je razpisal predsednik državnega zbora, izvoljen pa mora biti najmanj 15 dni pred potekom mandatne dobre predhodnega predsednika. Naloge predsednika republike so, da »razpisuje volitve v državni zbor, razglašča zakone, imenuje

državne funkcionarje, kadar je to določeno z zakonom, postavlja in odpoklicuje veleposlanike ter poslanike republike in sprejema poverilna pisma tujih diplomatskih predstavnikov, izdaja listine o ratifikaciji, odloča o pomilostitvah, podeljuje odlikovanja ter častne naslove, opravlja druge naloge, določene s to ustavo. Na zahtevo državnega zbora mora predsednik republike izreči mnenje o posameznem vprašanju« (Avsec, 2017, str. 21).

3.7.2 *Vlada*

Vlado sestavljajo predsednik in ministri, ki so kot celota ter posamezno odgovorni državnemu zboru. Vlada Republike Slovenije je osrednji organ izvršilne oblasti s široko opredeljenimi izvedbenimi in predlagalnimi pristojnostmi. Poleg tega pa je tudi poglavitni dejavnik oblikovanje državne politike, saj preko svojih predlogov zakonov, proračuna, ratifikacij mednarodnih pogodb, nacionalnih programov in drugih političnih aktov odločilno vpliva na oblikovanje politike, čeprav navedene akte formalno sprejema državni zbor. Njene funkcije so: *politično-izvršilna* (skrb za izvajanje političnih aktov državnega zbora), *predlagalna* (predlaga zakone in druge politične akte državnemu zboru) ter *upravna* (usmerja, usklajuje in nadzoruje delo državne uprave). Oblikuje se v dvofaznem postopku imenovanja, saj državni zbor praviloma na predlog predsednika republike izvoli predsednika vlade, nato pa na predlog predsednika vlade imenuje ministre.

3.7.3 Uprava

Uprava pripravlja predloge zakonov in predpisov, sodeluje pri oblikovanju politik, izvršuje zakone ter druge predpise državnega zbora in predpise ter akte vlade, opravlja inšpekcijski nadzor nad izvajanjem predpisov, spremlja stanje na področjih svoje pristojnosti, spodbuja in usmerja družbeni razvoj ter zagotavlja javne službe. Upravne naloge opravljajo ministrstva, organi v njihovi sestavi in upravne enote kot upravni organi, obstaja pa tudi možnost podelitve pooblastila na javne agencije ter na druge osebe javnega prava, posameznike in pravne osebe zasebnega prava. Za opravljanje teritorialnih upravnih nalog so se oblikovale upravne enote. Le-te odločajo na prvi stopnji v upravnih zadevah iz državne pristojnosti (izjema od te določbe je lahko le v drugačni zakonski opredelitvi za posamezne upravne vsebine), na drugi stopnji pa odloča ministrstvo, pristojno za določeno upravno področje. Za izvrševanje zakonov, drugih predpisov državnega zbora, predpisov vlade in predpisov Evropske unije lahko ministri izdajajo *pravilnike, odredbe ter navodila*.

Razlaga pojmov

- **pravilnik** = podzakonski pravni predpis, ki razčlenjuje posamezne določbe zakona za njegovo izvrševanje
- **odredba** = podzakonski predpis ministra, s katerim se določijo ukrepi, ki imajo splošen pomen
- **navodilo** = podzakonski pravni ali interni akt, ki ga izda minister ali drugi centralni organ, s katerim se ureja način ravnanja upravnih in drugih organov

3.8 Sodna veja oblasti v Republiki Sloveniji

Sodniki so pri opravljanju sodniške funkcije neodvisni, saj so vezani le na ustavo in zakone. Sodniška funkcija je trajna, sodnike pa vodi državni zbor na predlog sodnega sveta. Sodniki uživajo imuniteto. Kot redna sodišča delujejo **okrajna, okrožna in višja sodišča** ter **Vrhovno sodišče Republike Slovenije** kot najvišje sodišče v državi. V Republiki Sloveniji pa delujejo tudi specializirana sodišča, in sicer gre za sodišča, ki so pristojna za odločanje na ožjih določenih področjih, kot so upravno sodišče, delovno ter socialno sodišče. Ustavno sodišče je najvišji organ sodne oblasti za varstvo ustavnosti in zakonitosti ter človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Razlaga pojmov

- **okrajno sodišče** = sodišče splošne pristojnosti, ki odloča na prvi stopnji o manj zahtevnih kazenskih in civilnih zadevah ter opravlja druga dejanja, določena z zakonom. V Sloveniji je 43 okrajnih sodišč, območja pa so določena na podlagi katastrskih občin
- **okrožno sodišče** = sodišče splošne pristojnosti, ki odloča na prvi stopnji o zahtevnejših kazenskih in civilnih zadevah ter opravlja druga dejanja, določena z zakonom. V Sloveniji je 11 okrožnih sodišč
- **višje sodišče** = sodišče, ki je pristojno za odločanje o pritožbah zoper odločbe prvostopenjskega sodišča in za opravljanje drugih zadev, določenih z zakonom, npr. za reševanje sporov o pristojnosti med sodišči s svojega področja. V Sloveniji so štiri višja sodišča (s sedeži v Celju, Kopru, Ljubljani in Mariboru)
- **vrhovno sodišče** = najvišje sodišče v državi, pristojno za odločanje o izrednih pravnih sredstvih zoper odločbe nižjih sodišč in za opravljanje drugih zadev, določenih z zakonom, npr. za reševanje sporov o pristojnosti med sodišči z območja različnih višjih sodišč
- **ustavno sodišče** = sodišče, ki odloča o ustavnosti zakonov, ustavnosti ali zakonitosti drugih predpisov, o ustavnih pritožbah in drugih zadevah ustavnopravnega pomena

PRIDOBIVANJE ZNANJA

Navodilo: S pomočjo Ustave RS, ustreznih zakonskih predpisov, spletnih virov ter pričujočega učbenika odgovorite na spodnja vprašanja.

1. Opredelite pojem države.
2. Na kratko predstavite Ustavo RS.
3. Na kratko predstavite koncept človekovih pravic.
4. Opišite koncept omejitev človekovih pravic skozi predstavitev primera.
5. Katere človekove pravice bi izpostavili kot najpomembnejše in zakaj?
6. Izberite si poljubni 2 človekovi pravici in jih predstavite.
7. Kaj to pomeni, da je slovenski parlament dvodomen?
8. Kaj je Vrhovno sodišče, katere so njegove pristojnosti in kdo ga predstavlja?
9. Kaj je Ustavno sodišče, katere so njegove pristojnosti in kdo ga predstavlja?
10. Kakšne so pristojnosti Državnega sveta.

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Na kakšen način se je Slovenija osamosvojila in kdaj se je to zgodilo?
2. Kakšne oblike je Ustava RS in kaj velja za takšno obliko?
3. Katere ustavne norme razlikujemo?
4. Kaj določata 1. in 2. člen Ustave RS? Podrobneje pojasnite.
5. S katerim načelom je povezan člen, ki določa, da je Slovenija pravna država?
6. Ali lahko prosto delovanje tržnih zakonitosti zagotavlja optimalen družbeni razvoj?
7. Katere pravice in načela so zajeta v 3. členu Ustave in kaj določajo?
8. Opišite nastanek človekovih pravic.
9. Ali je lahko vsaka vsebina pravo?

10. Kateri so ključni mednarodni dokumenti na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin?
11. Ali so človekove pravice omejene?
12. Pojasnite besede francoskega filozofa Voltaira, ki je v pismu prijatelju Halvotlju napisal: »Morda se ne strinjam s tistim, kar govorite, vendar se bom do konca boril za vašo pravico, da to poveste.«, skozi krajši diskurz z izpostavljenim primerom iz vašega življenja.
13. Ali se lahko človekove pravice in temeljne svoboščine omejujejo?
14. V katere sklope razdelimo človekove pravice in temeljne svoboščine?
15. Katere oblike državne ureditve je Slovenija?
16. Kakšna je organizacija državne oblasti v Sloveniji?
17. Kako ločimo oblast v Sloveniji?
18. Kdo predstavlja zakonodajno, izvršilno in sodno vejo v Sloveniji?
19. Katere funkcije ima državni zbor?
20. Kakšna je funkcija državnega sveta?
21. Kakšne so naloge predsednika republike?
22. Kakšne funkcije ima vlada RS?
23. Kaj lahko izdajajo ministri za izvrševanje zakonov, drugih predpisov DZ, predpisov vlade in predpisov EU?
24. Katere vrste sodišč poznamo v Sloveniji?

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Brezovar, N., Čufar, K., & Novak, J. (2022). *Osnove prava in državne ureditve* [Elektronski vir]: praktikum. Ljubljana: Fakulteta za upravo, 2022.
- Kocjančič, R., Ribičič, C., Grad, F. & Kaučič, I. (1998). *Ustavno pravo*. Ljubljana: Visoka upravna šola.
- *Lahko berljiva ustava* (2021). Zveza Sožitje. Pridobljeno na https://www.zveza-sozitie.si/modules/uploader/uploads/system_menu/dokumenti/Lahko_berljiva_Ustava_RS_male_tiskane.pdf.

- Murtič, S., Murgel, J., & Vidiček, M. (2009). *Osnove prava v logistiki*. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije.
- Perenič, A. (2001). *Pravo*. Ljubljana: DZS.
- *Ustava Republike Slovenije*. Uradni list RS št. 33/91-I, 42/97 - UZS68, 66/00 - UZ80, 24/03 - UZ3a, 47, 68, 69/04 - UZ14, 69/04 - UZ43, 69/04 - UZ50, 68/06 - UZ121,140,143, 47/13 - UZ148, 47/13 - UZ90,97,99, 75/16 - UZ70a in 92/21 - UZ62a.
- *Ustava v stripu: ilustrirana Ustava Republike Slovenije - izbor členov*. (2017). Pridobljeno na <https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/IMiSNetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/a774afe4e16cf12c1662d7569e02ac4d8194edd558cc52b98cb9b4274dob4e18>

4 PRAVO EVROPSKE UNIJE

.....

V tem poglavju boste spoznali

- zgodovinsko ozadje evropskega povezovanja
  - geografsko integracijo EU in delitev pristojnosti
  - razdelitev prava EU
- .....

4.1 Razlikovanje terminov evropsko pravo, pravo EU in pravo ES

Ob proučevanju terminov, ki se pojavljajo v povezavi s pravom Evropske unije (v nadaljevanju: pravo EU), lahko poleg navedenega zasledimo tudi pojem evropsko pravo in pravo Evropske skupnosti (v nadaljevanju: pravo ES). Spodaj in na Sliki 4.17 predstavljamo razlikovanje med navedenimi termini.

Torej **evropsko pravo** se nanaša na geografsko poimenovanje, torej gre za pravo, ki je skupno državam v prostoru med Nordkappom na severu in Gibraltarjem na jugu ter Uralom na vzhodu in Atlantskim oceanom na zahodu. Termin se nanaša na poimenovanje pravnih redov evropskih držav, t. i. »*The common law of Europe*«. Evropsko pravo temelji na vplivu rimskega prava na kodifikaciji civilnega prava v Franciji in Nemčiji ter preko njih na civilno pravo drugih evropskih držav in na skupnih pravnih virih ter splošnih (pravnih) načelih pravnih redov večine evropskih držav (spoštovanje temeljnih

pravic in svoboščin, demokratičnosti ...). Uporablja se v omejenem, ožjem pomenu, kot oznaka za pravo evropskih gospodarskih integracij.

Pravo EU predstavlja celovit sistem pravnih načel in pravil, ki jih sprejemajo institucije EU, ki temeljijo na Pogodbi o EU, Pogodbi o delovanju EU ter Listini EU o temeljnih pravicah. Pravo EU je utemeljila šele Lizbonska pogodba, ki velja od 1. 12. 2009, saj do tedaj EU ni imela pravne subjektivitete, ampak je šlo za politično povezavo.

Pravo ES je predstavljalo najpomembnejši in najobsežnejši del prava EU pred uveljavitvijo Lizbonske pogodbe. V njem so bila zajeta pravna pravila Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES) in vsi drugi pravni akti (uredbe, direktive ter mednarodne konvencije), ki so bile sprejeti oz. sklenjene na podlagi PES. Stopnja sodelovanja med državami članicami je bila v ES na najvišji ravni, zato so se države članice ES odločile še za sodelovanje tudi na drugih področjih in na različnih ravneh, zato se ES nadomesti z EU. Razmejitev med navedenimi pojmi je razvidna s Slike 4.17.

EVROPSKO PRAVO	PRAVO EU	PRAVO ES
<p>- Geografski smisel = pravo, ki je skupno državam v prostoru med Nordkappom na severu in Gibraltarjem na jugu ter Uralom na vzhodu in Atlantskim oceanom na zahodu</p> <p>- Pravni redi evropskih držav „<u>The common law of Europe</u>“</p>	<p>Celovit sistem pravnih načel in pravil, ki jih sprejemajo institucije EU → temelji na Pogodbi o EU, Pogodbi o delovanju EU in Listini EU o temeljnih pravicah</p>	<p>Najpomembnejši in najboljšežnejši del prava EU pred uveljavitvijo Lizbonske pogodbe</p>
<p>Temelji na:</p> <p>- vplivu rimskega prava na kodifikacije civilnega prava v Franciji in Nemčiji ter preko njih na civilno pravo drugih evropskih držav</p> <p>- skupnih pravnih virih in splošnih (pravnih) načelih pravnih redov večine evropskih držav (spoštovanje temeljnih pravic in svoboščin, demokratičnosti...)</p>	<p>Opredelila še Lizbonska pogodba, ki velja od 1. 12. 2009 → do tedaj EU ni imela pravne subjektivitete, ampak je šlo za politično povezavo</p>	<p>Pravna pravila Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES) in vsi drugi pravni akti (uredbe, direktive in mednarodne konvencije), ki so bili sprejeti oz. sklenjeni na podlagi PES</p>
<p>Uporablja v omejenem, ožjem pomenu, kot oznaka za pravo evropskih gospodarskih integracij</p>		<p>Stopnja sodelovanja v ES na najvišji ravni → zato so se DČ ES odločile za tesnejše sodelovanje tudi na drugih področjih in na različnih ravneh → ES se nadomesti z EU!</p>

Slika 4.17. Razmejitev terminov evropsko pravo, pravo EU in pravo ES

4.2 Zgodovinsko ozadje evropskega povezovanja

Če na kratko povzamemo zgodovinsko ozadje evropskega povezovanja, lahko ugotovimo, da se že v 14. stoletju pojavi ideja o kulturnem in političnem povezovanju. Navedeno se manifestira v delu *De recuperatione Terrae Sanctae*, ki ga je pripravil francoz Pierre Dubois in v katerem je razvil idejo o politični enotnosti. Na ideji Francoza Antona Marinija, izraženi v delu *O Zvezi in federalni pogodbi med kraljem Ludvikom XI, češkim kraljem Georgom ter visokim Beneškim svetom* iz leta 1462, je češki kralj Georg Podjebrad razvil idejo o oblikovanju supranacionalnosti in o omejitvi državne suverenosti. Nato se v

17. stoletju na podlagi ideje pariškega meniha Emerica Grucea iz leta 1623 oblikuje ideja o svobodnem gospodarstvu in trgovini.

Konrad Friedrich von Schmidt – Phiseldek leta 1820 izda knjigo z naslovom Evropa in Amerika, leta 1821 pa knjigo Evropska zveza, v kateri predlaga združitev Evrope v federacijo. Po prvi svetovni vojni se razvije panevropsko gibanje, ki privede do ustanovitve Panevropske unije, katere ustanovitelj je Richard Coudenhove – Kalergi. Zunanji minister Francije Aristide Briand leta 1930 oblikuje Briandov memorandum o vzpostavitvi evropske federacije. Leta 1943 pa Winston Churchill razvije idejo o skupnem odporu proti fašizmu. Zaradi nujnosti obnove Evrope in odziva na politični konflikt vzhod-zahod, si Amerika prizadeva okrepiti gospodarsko moč države. Leta 1950 Robert Schuman na ideji Jeana Monneta predlaga ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo, na podlagi Marshallovega plana Viner razvije idejo o povezavi zahodnoevropskih držav v carinsko unijo.

Evropska komisija je v dokumentu Evropa v 12. poglavjih predstavila ključno časovnico nastanka EU, kot je razvidna s spodnje Slike 4.18.

- ▶ **1951:** Šest ustanovnih članic ustanovi Evropsko skupnost za premog in jeklo (ESPJ).
- ▶ **1957:** Istih šest držav v Rimu podpiše Rimsko pogodbo, s katero sta ustanovljeni Evropska gospodarska skupnost (EGS) in Evropska skupnost za atomsko energijo (Euratom).
- ▶ **1973:** Skupnosti se razširijo na devet držav članic in uvedejo več skupnih politik.
- ▶ **1979:** Prve neposredne volitve v Evropski parlament.
- ▶ **1981:** Prva sredozemska širitev.
- ▶ **1992:** Evropski enotni trg postane resničnost.
- ▶ **1993:** Z Maastrichtsko pogodbo je ustanovljena Evropska unija (EU).
- ▶ **2002:** V obtok pride evro.
- ▶ **2004:** EU ima 25 članic, do leta 2013 pa se članstvo poveča na 28.
- ▶ **2009:** Z začetkom veljavnosti Lizbonske pogodbe se spremeni način delovanja EU.
- ▶ **2014:** Potekajo evropske parlamentarne volitve, za mesto predsednika Evropske komisije se poteguje več kandidatov.
- ▶ **2015:** Po sedmih letih svetovne krize in utrditvi območja evra se postopoma vrača zrna gospodarska rast.

Slika 4.18. Časovnica nastanka EU. Povzeto iz Evropska komisija (2017 a).

Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo je bila podpisana leta 1951 v Parizu, v veljavi pa je bila od leta 1952 do leta 2020. Bila je plod t. i. Schumanovega načrta, ki ga je zasnoval Jean Monnet. Z omenjeno pogodbo se proizvodnja premoga in jekla v Franciji ter Nemčiji postavi pod skupno, neodvisno Visoko oblast, z namenom onemogočanja skrivnega oboroževanja, kar izhaja iz posledic izkušenj 1., predvsem pa 2. svetovne vojne. Znotraj ustanovnih članic (Belgije, Zvezne republike Nemčije, Francije, Italije, Luksemburga in Nizozemske) se zato vzpostavi skupni trg za premog ter jeklo, s ciljem zagotoviti mir po 2. svetovni vojni in oblikovati enakovredne partnerje, ki medsebojno sodelujejo v prid skupnim interesom. Omenjena pogodba je predstavljala šele začetek poti k precej obsežnejši in tesneje povezani skupnosti.

Na podlagi t. i. Spaakovega poročila, ki se je tako imenovalo po belgijskem ministru Paulu-Henriju Spaaku, ki je bil hkrati tudi predsednik odbora za pripravo omenjenega poročila, se je izvedla medvladna konferenca, na kateri sta bili pripravljene Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti (le-ta naj bi vključevala širši skupni trg za celo vrsto blaga kot tudi storitev) in Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za atomsko energijo.

25. marca leta 1957 so Belgija, Zvezna republika Nemčija, Italija, Francija, Luksemburg in Nizozemska podpisale »**Rimsko pogodbo**, ki je začela veljati 1. januarja 1958. S tem dogovorom sta bili ustanovljeni Evropska gospodarska skupnost (EGS) in Evropska skupnost za jedrsko energijo (EURATOM). Evropsko gospodarsko skupnost štejemo za naslednika Evropske skupnosti za premog in jeklo, ki je bila ustanovljena s »Pariško pogodbo« leta 1951. Med navedenimi državami so bile 1. julija 1968 odpravljene carine, v 60. letih pa so se vzpostavile tudi skupne politike (področje trgovine in kmetijstva). Na podlagi takšnega uspeha se leta 1973 skupnostim pridružijo še Danska, Irska in Združeno kraljestvo. Leta 1975 se nato ustanovi Evropski sklad za regionalni razvoj. »Junija 1979 je bil s prvimi splošnimi neposrednimi volitvami v Evropski parlament narejen odločilni korak k Evropski skupnosti. Te volitve potekajo vsakih pet let« (Evropska komisija, 2017 a).

Nato se leta 1981 Skupnostim pridruži še Grčija, leta 1987 pa še Španija in Portugalska, po padcu diktatur v vseh treh

navedenih državah. Ker se je pričela Skupnost širiti tudi v južno Evropo, se pokaže izrazita potreba po izvedbi programov regionalne pomoči.

Evropska komisija pod predsedstvom Jacquesa Delorsa leta 1985 objavi »belo knjigo, ki je vsebovala časovni razpored, po katerem naj bi se do 1. januarja 1993 oblikoval enotni trg. Evropske skupnosti so ta visokoleteči načrt sprejele in ga vnesle v Enotni evropski akt, ki je bil podpisan februarja 1986, veljati pa je začel 1. julija 1987« (Evropska komisija, 2017 a).

Rimska pogodba je bila osnova za nastanek današnje Evropske unije, ki je nastala z »**Maastrichtsko pogodbo**«, sprejeto decembra 1991, s čimer so bila sistemu skupnosti dodana področja meddržavnega sodelovanja.

Evropski uniji se leta 1995 pridružijo še 3 države, in sicer Avstrija, Finska ter Švedska (skupaj 15 držav).

Pogodba iz Nice je bila podpisana 26. februarja 2001, medtem ko je začela veljati 1. februarja 2003. Njen ključen doprinos je bila reforma institucij, z namenom učinkovitega delovanja Unije po širitvi na 25 članic.

1. januarja 2002 je EU ustvarila skupno plačilno sredstvo, tj. evro, kar je precej olajšalo poslovanje in življenje prebivalcem ter podjetjem v EU. Evro še dandanes predstavlja eno najmočnejših valut na svetu.

Pogodba o pristopu desetih novih članic (tudi Slovenije) je bila podpisana 16. aprila 2003, začela pa je veljati 1. maja 2004.

Sledila je priprava Konvencije o prihodnosti Evrope, ki je vsebinsko do takrat veljavnih pogodb oblikovala v Evropsko ustanovno pogodbo, tj. evropsko ustavo. Osnutek le-te je bil podpisan oktobra 2004 in naj bi nadomestil vse dotedanje pogodbe, vendar pa je bilo besedilo na dveh nacionalnih referendumih, tj. v Franciji ter na Nizozemskem, zavrnjeno.

Ustavo je nato nadomestila Lizbonska pogodba, ki je začela veljati 1. decembra 2009 in tako zaključila večletna pogajanja o institucionalnih zadevah. Sicer se prejšnje pogodbe z njo ne nadomeščajo, se pa uvedejo naslednje novosti:

- bolj demokratična in preglednejša Evropa – večja vloga Evropskega parlamenta ter nacionalnih parlamentov, več možnosti za izražanje mnenja državljanov in boljši pregled nad pristojnostmi na evropski ter nacionalni ravni;
- učinkovitejša Evropa – poenostavljene metode dela in pravila glasovanja, racionalizirane ter sodobne institucije za Evropsko unijo s 27 članicami in boljša usposobljenost za ukrepanje na prednostnih področjih današnje Unije;
- Evropa pravic in vrednot, svobode, solidarnosti ter varnosti – uveljavitev vrednot Evropske unije, vključitev Listine temeljnih pravic v evropsko primarno zakonodajo, novi mehanizmi solidarnosti in več varnosti za evropske državljane;

- vloga Evrope na svetovnem prizorišču – združitev zunanjepolitičnih orodij Evropske unije pri oblikovanju in odločanju o novih politikah. Lizbonska pogodba omogoča enoten nastop Evropske unije v odnosih s partnerji po svetu. Evropsko ekonomsko, humanitarno, politično in diplomatsko moč ter vpliv izkorišča za uveljavitev evropskih interesov in vrednot v svetu, pri tem pa v zunanjih odnosih spoštuje posamezne interese držav članic.

Evropska unija tako postane ekonomska in monetarna unija, ki temelji na štirih temeljnih svoboščinah: svobodnem pretoku blaga, oseb, storitev ter kapitala.

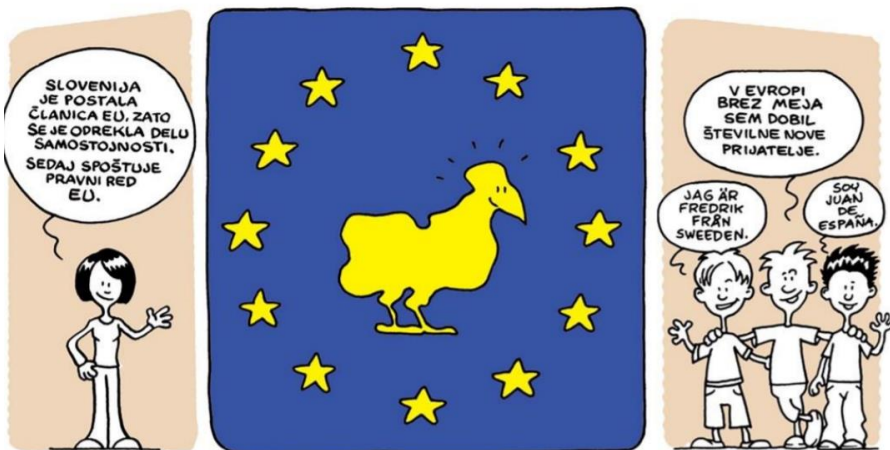
4.3 Geografska integracija EU in delitev pristojnosti

V nadaljevanju predstavljamo **geografsko integracijo EU**. Ustanovne članice EU so: Nemčija, Francija, Italija, Belgija, Nizozemska, Luksemburg, nato pa se v spodaj navedenih letih pridružijo še:

- 1973: Danska, Irska in Združeno kraljestvo (+ Grenlandija),
- 1981: Grčija,
- 1986: Portugalska in Španija,
- 1995: Avstrija, Finska in Švedska,
- 2004: Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovaška in Slovenija,

- 2007: Bolgarija in Romunija,
- 2013: Hrvaška.
  - Države kandidatke, ki so v postopku prenosa (oziroma vključevanja) zakonodaje EU v nacionalno zakonodajo: Albanija, Črna gora, Severna Makedonija, Srbija, Turčija.
  - Potencialne kandidatke, ki še ne izpolnjujejo zahtev za članstvo v EU: Bosna in Hercegovina, Kosovo.

Ko država prestopi v EU, se odreče delu svoje suverenosti, kar je razvidno tudi s podnje Slike 4.19.

Slika 4.19. Slovenija kot članica EU. Povzeto iz *Ustava v stripu* (2017).

EU deluje samo v mejah tiste pristojnosti, ki so jih nanjo, skladno z načelom prenosa pristojnosti, prenesle države članice (v nadaljevanju: DČ) za uresničevanje ciljev, določenih v pogodbah, kar pomeni, da DČ torej ohranijo vse pristojnosti, ki niso s pogodbama dodeljene EU. Skladno z določbami Lizbonske pogodbe se delitev pristojnosti med EU in DČ loči v tri glavne kategorije: 1) izključne pristojnosti, 2) deljene pristojnosti ter 3) podporne, usklajevalne in dopolnilne pristojnosti. Na spodnji Sliki 4.20. so te tri glavne kategorije razvidne, pod njimi pa je opredeljeno, v katerih primerih ima EU izključno pristojnost, kdaj je deljena pristojnost med EU in DČ ter katere so podporne, usklajevalne in dopolnilne pristojnosti EU.

IZKLJUČNA PRISTOJNOST EU	DELJENA PRISTOJNOST EU IN DČ	PODPORNE, USKLAJEVALNE IN DOPOLNILNE PRISTOJNOSTI EU
Carinska unija	Notranji trg	Varovanje in izboljšanje človekovega zdravja
Določitev pravil o konkurenci, potrebnih za delovanje notranjega trga	Socialno politiko glede vidikov, opredeljenih v Pogodbi o delovanju EU (PDEU)	Industrija
Monetarna politika DČ, katerih valuta je euro	Ekonomsko, socialno in teritorialno kohezijo	Kultura
Ohranjanje morskih bioloških virov v okviru skupne ribiške politike	Kmetijstvo in ribištvo, razen ohranjanja morskih bioloških virov	Turizem
Skupna trgovinska politika	Okolje	Izobraževanje, poklicno usposabljanje, mladino in šport
Sklenitev mednarodnega sporazuma, kadar je ta sklenitev predvidena v zakonodajnem aktu EU	Varstvo potrošnikov Promet Vseevropska omrežja Energijo Območje svobode, varnosti in pravice Skupno skrb za varnost na področju javnega zdravja glede vidikov, opredeljenih s PDEU	Civilno zaščito Upravno sodelovanje

Slika 4.20. Pristojnosti EU. Povzeto iz *Publications Europa* (2016).

4.4 Razdelitev prava EU

4.4.1 Primarno pravo

Slovenija je s polnopravno pridružitvijo EU leta 2004 prevzela tudi pravni red Unije. Posledično moramo pri spoznavanju slovenskega pravnega reda izhajati tudi iz upoštevanja načela neposredne uporabe, kakor tudi neposrednega učinka določb prava EU. Pravo EU, imenovano tudi pravni red EU, ima tri vire: primarno pravo, sekundarno pravo in dopolnilno pravo.

Glavni vir primarnega prava so pogodbe o ustanovitvi EU, navadno imenovane *temeljne pogodbe*. Gre za vire prava EU z največjo pravno močjo:

- Pogodba o EU,
- Pogodba o delovanju EU in
- Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za atomsko energijo.

Te pogodbe določajo delitev pristojnosti med EU in državami EU ter opisujejo pooblastila evropskih institucij. Določajo torej pravni okvir, v katerem morajo pri izvajanju politik delovati institucije EU.

Primarno pravo vključuje tudi:

- pogodbe EU o spremembi,

- protokole k ustanovitvenim pogodbam in pogodbam o spremembi,
- pogodbe o pristopu novih držav k EU,
- Listino o temeljnih pravicah (od Lizbonske pogodbe dalje – decembra 2009),
- splošna načela Sodišča Evropske unije.

Do zadnje spremembe primarnega prava EU je prišlo s sprejetjem Lizbonske pogodbe, ki je začela veljati decembra 2009.

4.4.2 *Sekundarno pravo*

Sekundarno pravo zajema enostranske akte in sporazume, ki se lahko razdelijo na dve kategoriji:

- tiste, ki so navedeni v členu 288 Pogodbe o delovanju EU: uredbe, direktive, sklepi, mnenja in priporočila;
- tiste, ki niso navedeni v členu 288 Pogodbe o delovanju EU, tj. netipične pravne akte, kot so sporočila in resolucije ter bele in zelene knjige.

Tudi mednarodni sporazumi z državami zunaj EU ali z mednarodnimi organizacijami so sestavni del prava EU. Ti so ločeni od primarnega prava in sekundarne zakonodaje ter tvorijo kategorijo *sui generis*. V skladu z nekaterimi sodbami Sodišča Evropske unije imajo lahko neposreden učinek in večjo

pravno veljavo kot sekundarna zakonodaja, ki se mora zato z njimi uskladiti.

4.4.3 Dopolnilno pravo

Dopolnilni viri so elementi prava, ki niso izrecno navedeni v pogodbah. Te kategorije vključujejo:

- sodno prakso Sodišča Evropske unije (Sodišča EU);
- mednarodno pravo – pogosto vir navdiha Sodišču EU pri razvoju sodne prakse. Sodišče EU navaja zapisano pravo, običaje in uporabo;
- splošna pravna načela – nezapisani viri prava, nastali na podlagi sodne prakse Sodišča EU. Sodišču EU so omogočila izvajanje predpisov na različnih področjih, ki niso omenjena v pogodbah.

Razmerje med pravom EU in pravnimi redi držav članic ponazarjajo tri načela:

- a) **primarnost prava EU**, ki podrazumeva, da v primeru odstopanj med pravilom, sprejetim na ravni EU, in pravilom, vsebovanim v pravnem redu države članice, prevlada pravo EU;
- b) **neposredna uporaba prava EU**, ki podrazumeva, da lahko akti institucij EU neposredno veljajo brez nadaljnjih aktov držav članic;
- c) **avtonomnost prava EU**, ki podrazumeva, da je izoblikovan pravni sistem EU neodvisen od prava, ki velja

znotraj samih držav članic, kar pomeni, da so predpisi EU veljavni v vseh državah članicah in zahtevajo prilagoditev vseh neskladnih predpisov v nacionalnih zakonodajah.

4.5 Institucije EU

Evropska unija ima edinstveno institucionalno ureditev:

- **Evropski svet**, v katerem so voditelji držav članic in EU ter določa splošne politične smernice EU (ne more pa sprejemati zakonodaje).

Pri sprejemanju zakonodaje EU sodelujejo tri glavne institucije EU:

- **Evropski parlament**, v katerem sedijo neposredno izvoljeni poslanci, ki zastopajo državljane EU, ti pa jih neposredno izvolijo. Skupaj s Svetom EU si na številnih področjih delita pristojnost odločanja. »Evropski parlament je skupaj s predstavniki vlad držav članic EU v Svetu pristojen za sprejemanje zakonodaje EU. V rednem zakonodajnem postopku obe instituciji nastopata kot enakovredna sozakonodajalca« (Evropski parlament, 2018). Parlament ima tudi funkcijo odobritve vsakoletnega proračuna EU, imenuje varuha človekovih pravic, skrbi za nadzor nad delom institucij EU ...
- **Evropska komisija** je izvršni organ EU. Njene člane imenujejo vlade držav članic, skrbi za interese EU kot celote. »Komisija pomaga oblikovati celovito strategijo EU, predlaga nove predpise in politike EU, spremlja

njihovo izvajanje ter upravlja proračun EU. Ima tudi pomembno vlogo pri podpiranju mednarodnega razvoja in zagotavljanju pomoči« (Evropska komisija, 2017 b).

- **Svet Evropske unije**, ki mu izmenično predsedujejo DČ, skrbi za usklajevanje splošnih ekonomskih politik DČ, poleg tega pa skrbi za določanje prioritet, podajanje političnih usmeritev, pospeševanje razvoja EU ... »V Svetu EU, ki se mu neformalno reče tudi kar samo Svet, se sestajajo vladni ministri oziroma ministrice iz vsake države EU, da razpravljajo o zakonodajnih predlogih, jih spreminjajo in sprejemajo ter usklajujejo politike. Ministri imajo pooblastilo, da v imenu svoje vlade prevzamejo obveznost glede ukrepov, dogovorjenih na sestankih« (Evropska unija, 2021). Njegove naloge so: »Obravnava predpise EU in jih sprejema skupaj z Evropskim parlamentom na podlagi zakonodajnih predlogov Evropske komisije. Usklajuje politike držav EU. Pripravlja zunanjo in varnostno politiko EU v skladu s smernicami Evropskega sveta. Sklepa sporazume med EU in drugimi državami ali mednarodnimi organizacijami. Sprejme letni proračun EU – skupaj z Evropskim parlamentom« (Evropska unija, 2021).

Vse tri institucije skupaj v rednem zakonodajnem postopku sprejemajo predpise, ki se uporabljajo po vsej EU. Načeloma Evropska komisija predlaga nove zakone, Parlament in Svet pa jih po razpravi sprejmeta. Komisija in države članice jih nato izvajajo, Komisija pa zagotavlja njihovo pravilno uporabo.

Pomembno vlogo imata tudi:

- **Sodišče Evropske unije**, ki zagotavlja spoštovanje evropskega prava;
- **Računsko sodišče**, ki preverja financiranje dejavnosti EU.

Pooblastila in naloge institucij so zapisane v pogodbah, ki so temelj vseh dejavnosti EU. Določajo tudi pravila in postopke, ki jih morajo institucije EU spoštovati. O vsebini pogodb se na pogajanjih dogovorijo predsedniki držav in/ali vlad vseh držav EU, nato ratificirajo nacionalni parlamenti.

EU ima še številne druge institucije in medinstitucionalne organe za izvajanje posebnih nalog:

- **Evropska centralna banka** je odgovorna za evropsko monetarno politiko;
- **Evropska služba za zunanje delovanje** pomaga visokemu predstavniku Unije za zunanje zadeve in varnostno politiko. Visoki predstavnik je vodja Sveta za zunanje zadeve – vodi skupno zunanjo in varnostno politiko EU ter skrbi za doslednost in usklajenost zunanjepolitičnih ukrepov EU;
- **Evropski ekonomsko-socialni odbor** zastopa civilno družbo, delodajalce in delojemalce;

- **Evropski odbor regij** zastopa regionalne in lokalne organe;
- **Evropska investicijska banka** financira naložbene projekte EU in z **Evropskim investicijskim skladom** pomaga majhnih podjetjem;
- **Evropski varuh človekovih pravic** preiskuje pritožbe v zvezi z nepravilnostmi v institucijah in organih EU;
- **Evropski nadzornik za varstvo podatkov** varuje zasebnost osebnih podatkov posameznikov;
- **Urad za publikacije** objavlja informacijsko gradivo o EU;
- **Evropski urad za izbor osebja** skrbi za zaposlovanje osebja za institucije in druge organe EU;
- **Evropska šola za upravo** skrbi za usposabljanje članov osebja EU na različnih področjih;
- številne **specializirane agencije in decentralizirani organi** izvajajo različne tehnične, znanstvene ter upravljaljske naloge.

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Kaj je Evropska unija (v nadaljevanju EU)?
2. Katere so temeljne vrednote EU?
3. Kakšne so pristojnosti EU?
4. Katere organe in institucije EU poznamo?
5. Katere so članice EU in katere države trenutno čakajo na vstop v EU?
6. Kakšna je struktura evropskega parlamenta?
7. Kakšna je sestava Evropskega sveta?
8. Katera dva organa sta posvetovalna organa Unije?
9. Opredelite razliko med Evropsko centralno banko (ECB) in Evropsko investicijsko banko (EIB)?

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Borchardt, K.-D. (2011). *Osnove prava EU*. Luksemburg: Urad za publikacije Evropske unije.
- Ferčič, A. et al. (2011). *Uvod v pravo Evropske unije*. Ljubljana: GV založba, Maribor: Pravna fakulteta.
- Fontaine, P. (2017). *Evropa v 12 poglavjih*. Luksemburg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno na: http://publications.europa.eu/resource/cellar/009305e8-2a43-11e7-ab65-01aa75ed71a1.0007.01/DOC_1.

5 GOSPODARSKO PRAVO

.....

V tem poglavju boste spoznali

- zgodovino gospodarskega prava
  - vire gospodarskega prava
  - tipologijo gospodarskih družb
- .....

5.1 Opredelitev in razdelitev gospodarskega prava

Gospodarsko pravo predstavlja široko in kompleksno pravno panogo, ki ga sestavljajo pravne norme, ki urejajo položaj gospodarskih subjektov, njihove pravice ter obveznosti. Gospodarsko pravo se je razvilo iz civilnega prava (kamor spadajo tudi osebno pravo, stvarno pravo, obligacijsko pravo, rodbinsko in dedno pravo, torej trgovinsko ali gospodarsko pravo).

Pod gospodarsko pravo uvrščamo:

- statusno pravo ali pravo gospodarskih družb, *ki se mu bomo v pričujočem učbeniku podrobneje posvetili*, v širšem smislu obsega poleg prava gospodarskih družb tudi statusno ureditev specifičnih pravnih subjektov, kot so denimo zavodi, zadruga, ustanove ipd.;
- pogodbeno gospodarsko pravo, za katerega je značilno, da so gospodarske pogodbe zaradi profesionalnosti subjektov, ki jih sklepajo, urejene s posebnim pravnim

režimom, ki je drugačen od splošnega pogodbenega prava;

- podjetniško pravo, ki vsebuje različna pravila o poslovanju podjetij, kot denimo vodenje računovodstva, poročanje o poslovanju pristojnim organom, pravila o ravnanju v primeru likvidacije podjetij ali v primeru prenehanja tudi brez likvidacije ...;
- insolvenčno pravo zajema postopke, povezane z insolventnostjo, kot so denimo stečaj, prisilna poravnava;
- trgovinsko pravo, ki predstavlja posebno pravo trgovcev ali drugih subjektov, ki se primarno ukvarjajo z gospodarsko dejavnostjo pretoka blaga in storitev, ali pa tistih, ki se za opravljanje le-te ukvarjajo z za to potrebnim transportom ter drugimi povezanimi dejavnostmi; uporabljajo uzance, INCOTERM-s klavzule, dobre poslovne običaje ipd.;
- mednarodno gospodarsko pravo, ki podrazumeva uporabo številnih mednarodnih pravnih aktov, ki nastanejo kot rezultat delovanja številnih gospodarskih asociacij, katerih namen je poenotenje področja gospodarskega prava, z namenom lažjega poslovanja med svetovnimi gospodarskimi subjekti;
- pravo intelektualne lastnine, kamor spadajo avtorsko pravo in pravo industrijske lastnine, t. i. patentno pravo, blagovne in storitvene znamke, vzorci, modeli ...;

- konkurenčno pravo, ki je urejeno z zakonodajo EU;
- pravo vrednostnih papirjev, kamor uvrščamo delnice, obveznice, menično in čekovno pravo, kakor tudi ostale oblike novodobnih vrednostnih papirjev;
- pravo bank, zavarovalnic, investicijskih skladov in družb za upravljanje (kljub temu da so omenjeni specifični subjekti podrejeni posebnim pravilom predvsem bančnega prava, pa posebna ureditev teh subjektov v širšem smislu sodi v gospodarsko pravo);
- registrsko pravo, ki ureja postopke in pravila Sodnega registra. V le-tem se vodijo vsi gospodarski subjekti in drugi subjekti, v kolikor zanje zakon predpisuje takšen način vodenja.

5.2 Zgodovina gospodarskega prava

V 5. oziroma 6. stoletju pred našim štetjem pri Grkih v polisu Atene že srečamo pravne norme, ki urejajo trgovino. V rimskem civilnem pravu ne obstaja posebna veja trgovinskega prava, saj so pravila za trgovce in druge osebe enaka. Razvoj obrti in trgovine povzroči nastanek prava trgovcev, kot prava določenega razreda ter določenega stanu trgovcev, kjer se izpostavi subjektivni kriterij presoje. Pravo uresničujejo »*consoli*«, ki so bili izvoljeni izmed trgovcev, vpisanih v register trgovcev.

Po francoski revoluciji, ki odpravi privilegije različnih stanov, tudi trgovcev, dobimo prvi trgovinski zakonik 1807 – Code de

Commerce. Sledijo kodifikacije v Nemčiji – 1861, Avstriji – 1863, Italiji – 1865. Trgovinsko pravo tako postane pravo trgovinskih sporov in ne več pravo trgovcev, s čimer se vzpostavi objektivni kriterij presoje.

Nato skozi nadaljnji zgodovinski razvoj pride do delitev trgovinskega prava na statusno in pogodbeno pravo, poleg tega pa se pojavi tudi komercializacija civilnega prava. Danes pa prevladuje enotna ureditev pogodbenega prava v civilnih zakonikih in ločen ter samostojen razvoj statusnega trgovinskega prava, ki vključuje vse več javnopravnih institutov. V Evropi sta dve izjemi od navedenega, in sicer Italija ter Švica, ki imata statusna vprašanja podjetnikov in družb urejena v civilnem zakoniku.

Kako pa se zgodovinsko razvija gospodarsko pravo pri nas? Leta 1863 stopi v veljavo Avstrijski trgovinski zakonik, leta 1937 Trgovinski zakonik kraljevine Jugoslavije, leta 1946 Temeljni zakon o državnih gospodarskih podjetjih, leta 1950 Temeljni zakon o upravljanju državnih gospodarskih podjetij in višjih gospodarskih združenj po delovnih kolektivih, leta 1965 Temeljni zakon o podjetjih, leta 1976 Zakon o združenem delu, leta 1988 Zakon o podjetjih, nato pa se leta 1993 sprejme Zakon o gospodarskih družbah ter leta 2006 še Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1), ki velja še danes.

5.3 Viri gospodarskega prava

Med vire gospodarskega prava uvrščamo:

- **državne ali nacionalne vire**, kamor spadajo *Ustava* (znotraj le-te so za vsebino gospodarskega prava pomembne določbe, kot so lastnina, podjetniška svoboda ...), *zakoni* (kot so Obligacijski zakonik, Zakon o gospodarskih družbah, Zakon o prevzemih, Zakon o bančništvu, Zakon o zavarovalništvu, Obrtni zakon, Zakon o gostinstvu, Zakon o sodnem registru, Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence itd.) in *podzakonski akti* (kot so uredbe ter pravilniki);
- **avtonomne vire**, kamor uvrščamo tiste *pravne norme, ki jih udeleženci na trgu oziroma njihove organizacije in skupnosti same oblikujejo*, sem pa uvrščamo tudi *statute, statusne pogodbe, poslovne običaje, uzance, formularne pogodbe ter splošne pogoje, trgovinske izraze ali termine*;
- **nadnacionalne vire EU**, kamor uvrščamo *ustanovne pogodbe* (Pogodba o ustanovitvi Evropske gospodarske skupnosti, tj. Rimska pogodba iz leta 1957 in Pogodba o Evropski uniji – Maastricht iz leta 1992, Amsterdamska pogodba iz leta 1997 ...), *uredbe* (Uredba o evropskem gospodarskem interesnem združenju, Uredba o statutu evropske delniške družbe ...), *direktive* ter *mednarodne vire* (ki so lahko univerzalni, multilateralni ali bilateralni).

5.4 Tipologija gospodarskih družb

5.4.1 *Opredelitev, dejavnost in organiziranje gospodarskih družb*

Gospodarska družba je pravna oseba, ki na trgu samostojno opravlja pridobitno dejavnost kot svojo izključno dejavnost. Gre torej za družbo, ki je bila ustanovljena, z namenom opravljanja pridobitne dejavnosti na trgu. Eden poglobitnih elementov, zaradi katerega se gospodarska družba razlikuje od ostalih družb, je gospodarska dejavnost, ki jo ta družba opravlja. Kot ugotavljata Jerman & Vidic (2012, str. 372), je osnovna značilnost gospodarske družbe ta, da se ustanovi zaradi opravljanja gospodarske dejavnosti, njen poglobitni cilj pa je primarno ustvarjanje dobička.

Dejavnost gospodarske družbe je dejavnost, ki je navedena v statutu ali družbeni pogodbi navedene družbe in predstavlja dejavnost, katere namen je predvsem pridobivanje dobička (*pridobitna dejavnost*). Družbe torej smejo opravljati gospodarske posle le v okviru dejavnosti, ki je vnaprej določena v statutu ali družbeni pogodbi. Sicer sme družba opravljati tudi vse druge posle, ki so potrebni za njen obstoj in opravljanje dejavnosti, a vendarle le-ti sočasno ne pomenijo neposrednega opravljanja dejavnosti. Družba lahko prične opravljati dejavnost, ko je vpisana v register, a le pod pogojem, da ni določenih posebnih pogojev za opravljanje dejavnosti. Če drug zakon za začetek opravljanja dejavnosti določa še posebne pogoje, lahko družba začne opravljati to dejavnost šele po tem, ko izpolni te posebne pogoje.

Ko družba nastopa v pravnem prometu, lahko pride do nastopa **odgovornosti družbe** in do **odgovornosti družbenikov**, vendar pa je odgovornost družbe vedno popolna ter primarna, ne glede na obliko družbe (torej ali gre za osebno ali kapitalsko družbo).

Gospodarske družbe se organizirajo v eni izmed oblik:

I. **kot osebne gospodarske družbe** (kjer je predvidena ***osebna odgovornost družbenikov***):

- družba z neomejeno odgovornostjo d. n. o.,
- komanditna družba (k. d.).

II. **kapitalske gospodarske družbe** (kjer ***ni predvidene osebne odgovornosti družbenikov***):

- družba z omejeno odgovornostjo (d. o. o.),
- delniška družba (d.d.),
- komanditna delniška družba (k. d. d.),
- evropska delniška družba.

5.4.2 Osebne gospodarske družbe

Kot smo spoznali zgoraj, so lahko osebne družbe organizirane kot družba z neomejeno odgovornostjo (d. n. o.) ali kot komanditna družba (k. d.). Osebne gospodarske družbe predstavljajo tiste družbe, kjer družbeniki za obveznosti družbe odgovarjajo z vsem svojim premoženjem. »Kljub tej

okoliščini je treba upoštevati, da je odgovornost družbenikov subsidiarna. Upniki morajo naprej poseči po premoženju osebne družbe, šele če se iz njega ne poplačajo, lahko terjajo družbenike« (Jerman & Vidic, 2012, str. 385).

5.4.2.1 Družba z neomejeno odgovornostjo (d. n. o.)

Družba z neomejeno odgovornostjo (d. n. o.) je temeljna in najpreprostejša oblika gospodarske družbe. Gre za osebno družbo dveh ali več oseb, odgovornih za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem. Status pravne osebe pridobi po vpisu v register, ki je konstitutivne narave. Glavna značilnost te družbe je majhno število družbenikov, ki morajo med seboj dobro sodelovati, se angažirati in si med seboj zaupati, glede na to, da za obveznosti družbe družabniki odgovarjajo z vsem svojim premoženjem. Zaradi odgovornosti z vsem svojim premoženjem predstavlja d. n. o. veliko bolj tvegano pravnoorganizacijsko obliko kot denimo kapitalske družbe (npr. d. o. o.).

Za ustanovitev le-te je potrebno skleniti pisno družbeno pogodbo. Za razliko od družbe z omejeno odgovornostjo (d. o. o.) pri družbi z neomejeno odgovornostjo (d. n. o.) **ni predpisanega minimalnega osnovnega kapitala**, morajo pa družbeniki zagotoviti določen prispevek, ki je lahko v delu, znanju, storitvah, denarju, pravicah, izkušnjah itd., ki pa se lahko sproti spreminja. Ker so si družbeniki med seboj enaki, si na takšen način delijo tudi dobiček in izgubo, v družbi pa odločajo s soglasjem, v kolikor družbena pogodba ne določa drugače. Družbo lahko **zastopa vsak družbenik**, v kolikor ni

z družbeno pogodbo določeno drugače. Glede **odgovornosti družbenikov** velja, da družbeniki sicer odgovarjajo za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem, a je potrebno izhajati iz *primarne odgovornosti družbe* za njene obveznosti in šele, v kolikor se upniki ne morejo poplačati iz premoženja družbe, lahko upniki terjajo družbenike (t. i. subsidiarna odgovornost). D. n. o. ima večjo kreditno sposobnost kot samostojni podjetnik posameznik (s. p.).

Družbeniki so dolžni izpolnjevati vse obveznosti v družbi s skrbnostjo, kot bi ravnali v lastnih zadevah. Opustitev te skrbnosti se lahko manifestira v odškodninski odgovornosti. Ker je pri d. n. o. prisotna zelo močna vezanost družbenikov na družbo in medsebojna odvisnost, le-ti načeloma ne smejo nastopati kot delavci ali prokuristi v drugi družbi ali pa v pravnem prometu nastopati kot samostojni podjetniki posamezniki, ki bi izhajala iz dejavnosti v konkurenčnem razmerju z družbo (izjema od tega so lahko drugačna določila družbene pogodbe). *Družbeniki torej praviloma zastopajo družbo (samostojno in neomejeno), imajo pravico ter dolžnost voditi posle in opravljati nadzor nad poslovanjem družbe (razen, če družbena pogodba določa drugače).*

Družba lahko preneha s svojim poslovanjem na različne načine, in sicer s potekom časa, za katerega je bila ustanovljena, s soglasno sprejetim sklepom družbenikov, s stečajem, s prenehanjem članstva v družbi ter z upadom števila družbenikov na enega, ta pa v roku enega leta ne prilagodi družbe dvoosebni družbi ali nadaljuje z opravljanjem

dejavnosti kot samostojni podjetnik posameznik. Prenehanje članstva v družbi je vezano na številne razloge, največkrat pa izhaja iz izločitve družabnika. S tem se sicer končajo njegove pravice družabnika, pridobi pa določene premoženjske pravice (denimo vrnitev predmetov, ki jih je imela družba v uporabi, denarnega nadomestila, ki je sorazmeren z njegovim deležem v premoženju družbe, ki bi ga lahko prejel, če bi družba prenehala med njegovo izločitvijo itd.). V Tabeli 5.3 so prikazane prednosti in slabosti d. n. o.

Tabela 5.3. Prednosti in slabosti d. n. o.

PREDNOSTI D. N. O.	SLABOSTI D. N. O.
Ni predpisanega minimalnega osnovnega kapitala.	Družbeniki odgovarjajo za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem.
Večja kreditna sposobnost kot denimo v primeru statusa s. p.	Prisotna je močna vezanost družbenikov na družbo in medsebojna odvisnost.
Družbenik lahko vplača svoj osnovni vložek tudi v storitvah.	Gre za veliko bolj tvegano pravnoorganizacijsko obliko, kot so denimo kapitalske družbe (npr. d. o. o.).

5.4.2.2 Komanditna družba (k. d.)

Komanditna družba (k. d.) je družba dveh ali več oseb, v kateri najmanj *en družbenik osebno odgovarja za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem (komplementar), medtem ko najmanj en družbenik za obveznosti družbe ne odgovarja (komanditist) oziroma odgovarja le s sredstvi, ki jih je vložil v družbo.* Prednost le-tega je, da se lahko mobilizira več kapitala,

kar ne bi bilo možno, če bi vsi družbeniki odgovarjali s svojim celotnim osebnim premoženjem. Za njeno ustanovitev je potrebna družbena pogodba. **Komplementar načeloma vodi posle in zastopa družbo v pravnih poslih s tretjimi osebami, medtem ko komanditist zagotavlja kapital ter hkrati tudi nadzoruje poslovanje.** Komanditist torej ni upravičen do tega, da vodi posle družbe, hkrati pa tudi ne sme nasprotovati komplementarju pri običajnih poslih. V kolikor komanditist prične z vodenjem poslov, prevzame isto odgovornost kot komplementar, kar pomeni, da začne odgovarjati z vsem svojim premoženjem. Ima pa zato komanditist splošno pravico do nadzora, kot tudi nadzora pri rednem poslovanju, v kolikor dvomi v poštenost vodenja poslov. V spodnji Tabeli 5.4. so prikazane prednosti in slabosti k. d.

Tabela 5.4. Prednosti in slabosti k. d.

PREDNOSTI K. D.	SLABOSTI K. D.
Ni predpisanega minimalnega osnovnega kapitala.	Komplementar odgovarja za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem.
Komanditist lahko vplača svoj osnovni vložek tudi v storitvah.	Pojavi se lahko potencialno nasprotje interesov med posameznimi vrstami družbenikov.
Omogoča oblikovanje družbe, v katero nekateri družbeniki prispevajo samo kapital (komanditist), nekateri pa samo delo (komplementar), kar omogoči, da se lahko v družbo mobilizira več kapitala, kar pa ne bi bilo možno, če bi vsi družbeniki odgovarjali s svojim celotnim osebnim premoženjem.	Zaradi osebne odgovornosti komplementarja, je le-ta oblika pravnoorganizacijske oblike bolj tvegana od kapitalskih družb (npr. d. o. o.).

5.4.3 Kapitalske družbe

5.4.3.1 Družba z omejeno odgovornostjo (d. o. o.)

Kapitalske družbe so tiste družbe, kjer njihovi družbeniki ali pa imeniki korporacijskih pravic ne odgovarjajo s svojim osebnim premoženjem za obveznosti omenjenih družb. Poznamo naslednje kapitalske družbe: družbo z omejeno odgovornostjo, delniško družbo, komanditno delniško družbo in evropsko delniško družbo, ki jih bomo podrobneje spoznali v nadaljevanju.

Družbo z omejeno odgovornostjo (d. o. o.) lahko ustanovi ena ali več fizičnih ali pravnih oseb, ki postanejo z ustanovitvijo družbe družbeniki. Na podlagi osnovnega vložka in sorazmerno z njihovo vrednostjo v osnovnem kapitalu pridobi družbenik svoj poslovni delež. Najpomembnejša lastnost d. o. o. je ta, da **družbeniki niso odgovorni za obveznosti družbe**. Kapital je razdeljen na osnovne vložke, ki se lahko povečajo z novimi vložki ali iz sredstev družbe, lahko pa pride tudi do zmanjšanja osnovnega kapitala z efektivnim in nominalnim zmanjšanjem. Delitev poslovnih deležev v d. o. o. je dopustna le v primeru odtujitve, delitve skupnega premoženja med zakoncema in dedovanja. S sklenitvijo družbene pogodbe postanejo družbeniki subjekti pravic in obveznosti z najpomembnejšo obveznostjo v *obliki plačila osnovnega vložka ter ohranjanja osnovnega kapitala*. Pravice družbenikov se delijo na: 1) **premoženjske** (pravica do udeležbe pri dobičku, pravica do poslovnega deleža, pravica do osvojitve in dedovanja poslovnega deleža, pravica do razdelitve

premoženja iz likvidacijske mase, prednostna pravica pri povečevanju osnovnega kapitala z vložki) ter 2) **članske** (pravica do upravljanja, pravica do izstopa družbenika, pravica zahtevati izključitev drugega družbenika in pravica do upravljanja).

V Tabeli 5.5. so prikazane prednosti in slabosti družbe z omejeno odgovornostjo (d. o. o.).

Tabela 5.5. Prednosti in slabosti d. o. o.

PREDNOSTI D. O. O.	SLABOSTI D. O. O.
Družbeniki ne odgovarjajo za obveznosti družbe.	Potrebno je vplačati osnovni kapital.
Možnost sklepanja pravnih poslov med družbo in njenimi družbeniki.	Izplačevanje dobička je visoko davčno obremenjeno.
Večji ugled in zaupanje na trgu.	Višji stroški poslovanja.
Hitra in enostavna ustanovitev.	

5.4.3.2 Delniška družba (d.d.)

Delniška družba je družba, kjer je **osnovni kapital razdeljen na delnice**. Ustanovi jo ena ali več fizičnih oziroma pravnih oseb, ki sprejme statut (ustanovitveni akt), ki mora biti pripravljen v obliki notarskega zapisa. **Kot pravna oseba odgovarja upnikom za svoje obveznosti s celotnim premoženjem, medtem ko delničarji za obveznosti družbe ne odgovarjajo**. Delničarji (imelniki delnic) tudi niso lastniki družbe, temveč z naslova vplačanega deleža (delnic) v osnovnem kapitalu le uresničujejo svoje članske in

premoženjske pravice, obseg teh pravic pa je odvisen od števila ter vrste delnic, s katerimi razpolaga delničar. Delniška družba je primerna za veliko koncentracijo kapitala, primarno je ustanovljena za opravljanje gospodarske dejavnosti, lahko pa se ustanovi tudi za dejavnost, ki nima pridobitne narave.

Kot izhaja iz Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1), je delnica vrednostni papir, ki se glasi na prinosnika ali na ime. Delnice so lastniški vrednostni papirji, ki so eden izmed najbolj razširjenih oziroma najpogostejših finančnih instrumentov, s katerimi se trguje na borzi, saj predstavljajo del večine naložbenih portfeljev, ki jih imajo vlagatelji po svetu. Osnovni kapital delniške družbe je razdeljen na določeno število delnic. Imenik delnice z njenim lastništvom pridobi določene pravice – najbolj poznana je pravica do izplačila dividende, ki izhaja iz udeležbe v dobičku, mora pa se za vsako delnico izdati delniška listina, s čimer imetnik lahko izkazuje svoje lastništvo in pridobi določene pravice. Obseg pravic, ki jih pridobimo z delnico v Sloveniji, opredeljuje Zakon o gospodarskih družbah. »Najnižji znesek osnovnega kapitala je 25.000 EUR, najnižji nominalni znesek delnice je 1 EUR. Višji nominalni zneski se morajo glasiti na večkratnik 1 EUR-a. Delnice se lahko vplačujejo v denarju ali s stvarnimi vložki ali pa stvarnim prevzemom (družba prevzame sedanje ali prihodnje obrate ali druge premoženjske predmete), vendar mora biti vsaj tretjina osnovnega kapitala plačana v denarju« (Spot, 2020).

Namen delnic je zagotavljanje zadostnih finančnih resursov za podjetje, saj vlagatelji v zameno za lastniške pravice delniški

družbi izročijo denar, le-ta pa ga lahko uporabi za namen svojega poslovanja, svojih poslovnih podjemih oziroma projektih. V Tabeli 5.6. so prikazane prednosti in slabosti delniške družbe (d.d.).

Tabela 5.6. Prednosti in slabosti d.d.

PREDNOSTI D.D.	SLABOSTI D.D.
Družbeniki ne odgovarjajo za obveznosti družbe.	Vplačilo osnovnega kapitala.
Možnost sklepanja pravnih poslov med družbo in njenimi družbeniki.	Visoka davčna obremenitev izplačila dobička.
Možnost delovanja na borzi.	Višji stroški poslovanja. Zahtevnejši postopek ustanovitve.

5.4.3.3 Komanditna delniška družba (k. d. d.)

Gre za družbo, ki vsebuje sestavine komanditne in delniške družbe. Komanditna delniška družba je družba, pri kateri je najmanj en družbenik odgovoren za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem (komplementar), medtem ko komanditni delničarji, ki imajo delež v osnovnem kapitalu, za obveznosti družbe do upnikov niso odgovorni. Postopek ustanovitve k. d. d. je podoben ustanovitvi d.d., saj se družba ustanovi s sprejetjem statuta, ki pa ga mora sprejeti najmanj pet oseb.

Podobno kot pri d.d., ima tudi k. d. d. obvezne organe:

- upravo,
- skupščino, ki jo sestavljajo komanditni delničarji in
- fakultativni odbor komanditnih delničarjev.

Lahko ima tudi nadzorni svet oziroma ga mora imeti v primerih, ki izhajajo iz zakonskih določil. Komplementarji pa nimajo pravice glasovati na skupščini, izjema od navedenega je udeležba le-teh pri osnovnem kapitalu in ne predstavljajo članov skupščine.

5.4.3.4 Evropska delniška družba

Evropska delniška družba je vrsta delniške družbe (Societas Europae – SE). Pravila glede njenega načina ustanavljanja, upravljanja, prenosa sedeža in prenehanja sledijo Uredbam EU. Družbe lahko pri ustanavljanju evropske družbe izbirajo med štirimi načini: združitev, preoblikovanje, ustanovitev holdinga in hčerinske družbe SE. Za prijavo evropske delniške družbe za vpis v register se uporabljajo določbe, ki veljajo za delniške družbe.

ZGD⁻¹ poleg gospodarskih družb pozna še dve vrsti gospodarskih subjektov, in sicer:

- gospodarsko interesno združenje ter
- samostojnega podjetnika – posameznika.

Druge oblike pravnih subjektov za opravljanje dejavnosti:

- zavod,
- društvo,
- zadruga,
- ustanova,
- socialno podjetje.

5.4.4 Gospodarsko interesno združenje (GIZ)

Gospodarsko interesno združenje (GIZ) je pravna oseba, ki jo lahko ustanovita vsaj dve družbi oziroma podjetnika. GIZ se lahko ustanovi brez osnovnega kapitala. Cilj GIZ je olajševati in pospeševati pridobitno dejavnost njegovih članov, izboljševati ter povečevati rezultate te dejavnosti, ne pa ustvarjati lastnega dobička. Dejavnost GIZ mora biti v povezavi z gospodarskimi dejavnostmi članov in je lahko v razmerju do teh dejavnosti le pomožne narave. Primer: Gospodarsko interesno združenje za distribucijo zemeljskega plina.

Evropsko gospodarsko interesno združenje (EGIZ) je zasnovano tako, da čim bolj zmanjša pravne, davčne in psihološke težave, s katerimi se soočajo fizične osebe, družbe ter druge pravne osebe pri čezmejnem sodelovanju. Primer: Slovensko inovacijsko stičišče – evropsko gospodarsko interesno združenje.

5.4.5 Samostojni podjetnik posameznik (s. p.)

Samostojni podjetnik posameznik (s. p.) je fizična oseba, ki na trgu samostojno opravlja pridobitno dejavnost kot svojo izključno dejavnost. Poslovni izid te dejavnosti je obdavčen z dohodnino. Po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju se mora vključiti v sistem obveznega zavarovanja ter vsak mesec plačevati prispevke za socialno varnost. S. p. ni v delovnem razmerju, temveč gre za samozaposleno osebo, zato si ne izplačuje plače, regresa in drugih bonitet, ki sicer pripadajo zaposlenim. Za razliko od gospodarskih družb lahko s. p. prosto razpolaga z zaslužkom in ga lahko kadarkoli

prenaša v porabo gospodinjstva. V Tabeli 5.7. so predstavljene slabosti in prednosti s. p.

Tabela 5.7. Prednosti in slabosti s. p.

PREDNOSTI S. P.	SLABOSTI S. P.
Ni potreben denarni vložek v obliki osnovnega kapitala.	Oblika s. p. ni ločena od fizične osebe, zato s. p. in fizična oseba med seboj ne moreta poslovati.
Podjetnik prosto razpolaga z denarjem.	Podjetnik odgovarja za svoje obveznosti neomejeno z vsem svojim premoženjem.
Hitra in enostavna ustanovitev.	Ob višjih dobičkih je davčno breme visoko.
Nižji administrativni stroški.	Ni primerna v primerih, kadar želi podjetje ustanoviti več oseb.
	Nižja kredibilnost v pravnem prometu v primerjavi z drugimi pravnoorganizacijskimi oblikami.

→ POPOLDANSKI S. P. / DOPOLNILNA DEJAVNOST / OPRAVLJANJE DEJAVNOSTI KOT POSTRANSKI POKLIC

Popoldanski s. p. je podjetnik, ki opravlja dopolnilno dejavnost in je zavarovan z drugega naslova (npr. je v delovnem razmerju). Pri »popoldanskem s. p.-ju se ustanovitelju ni potrebno zavarovati z naslova opravljanja dejavnosti oziroma mu ni treba plačevati polnih prispevkov za socialno varnost, kljub temu pa lahko z zelo nizkimi obveznimi stroški opravlja različne dejavnosti. Ustanovi ga lahko le zaposlena oseba.

Pravni status, pravice in dolžnosti popoldanskega s. p.-ja ter polnega s. p.-ja so enake. Razlika je le v višini prispevkov.

Ustanovitev »popoldanskega s. p.-ja« je brezplačna, vendar pa je potrebno, enako kot pri polnem s. p.-ju po ustanovitvi opraviti izpit iz varnosti in zdravja pri delu (če ne opravlja enakih ali podobnih del pri redni zaposlitvi ter je že tam opravil izpit) in pripraviti Izjavo o varnosti z oceno tveganja delovnih mest (odvisno od dejavnosti, ki jo izvajajo).

5.4.6 Druge oblike pravnih subjektov za opravljanje dejavnosti

Druge statusno-pravne oblike dejavnosti so zavod, društvo, zadruga, ustanova in socialno podjetje.

Zavod je urejen v Zakonu o zavodih (ZZ), kjer je v 1. členu opredeljeno, da so zavodi organizacije, ki se ustanovijo za opravljanje dejavnosti vzgoje in izobraževanja, znanosti, kulture, športa, zdravstva, socialnega varstva, otroškega varstva, invalidskega varstva, socialnega zavarovanja ali drugih dejavnosti, če cilj opravljanja dejavnosti ni pridobivanje dobička.

Društvo je urejen v Zakonu o društvih (ZDru-1), kjer je navedeno, da je društvo prostovoljno, samostojno, nepridobitno združenje fizičnih oziroma pravnih oseb, ki se združujejo zaradi skupno določenih interesov, opredeljenih v temeljnem aktu in v skladu z Zakonom o društvih. Ustanovijo ga lahko najmanj 3 poslovno sposobne fizične ali pravne osebe,

ki na ustanovnem zboru sprejmejo sklep o ustanovitvi društva in temeljni akt društva (statut).

Zadruga je urejena v Zakonu o zadrugah (ZZad), kjer je opredeljeno, da je zadruga organizacija, ki pospešuje gospodarske koristi in razvija gospodarske ali družbene dejavnosti svojih članov. Temelji na prostovoljnem pristopu, svobodnem izstopu, enakopravnem sodelovanju in upravljanju članov. Število njenih članov ni vnaprej določeno.

Ustanova oziroma fundacija je urejena v Zakonu o ustanovah (ZU) in predstavlja na določen namen vezano premoženje ter označuje pravno osebo zasebnega prava. Status pravne osebe ustanova pridobi takrat, ko ministrstvo, v katerega delovno področje sodi, za namen, za katerega je ustanova ustanovljena, izda soglasje k aktu o ustanovitvi.

Cilj **socialnega podjetja (so. p.)** je, skladno z Zakonom o socialnem podjetništvu (ZSocP), trajno opravljanje dejavnosti socialnega podjetništva ali drugih dejavnosti pod posebnimi pogoji zaposlovanja. Torej **ustvarjanje dobička ni osnovni cilj opravljanja dejavnosti**. Glavni namen je zaposliti dolgotrajno brezposelne osebe in jih angažirati tako, da v okviru socialnega podjetništva samostojno ustvarjajo prihodke ter poskrbijo za lastno preživetje. Nepridobitna pravna oseba lahko posluje kot socialno podjetje, če pridobi tak status. Poznamo dva tipa socialnega podjetja, in sicer:

- ✓ **socialno podjetje tipa A:** podjetje mora biti ustanovljeno za trajno opravljanje dejavnosti socialnega

podjetništva na način, da bo trajno zaposlovalo najmanj delavca v prvem letu in najmanj dva delavca v naslednjih letih poslovanja;

- ✓ **socialno podjetje tipa B:** je ustanovljeno za zaposlovanje določenega tipa oseb (iz 6. člena ZSocP) tako, da bo določeno dejavnost opravljalo s trajnim zaposlovanjem najmanj tretjine vseh zaposlenih delavcev.

5.5 Statusno pravne značilnosti pravnih oseb

5.5.1 Pravna in poslovna sposobnost pravnih oseb

Pogoji, ki jih mora izpolnjevati vsaka družba (osebna ali gospodarska), da ji pravo priznava pravno subjektiviteto, predstavljajo statusno pravne značilnosti družb:

- pravna in poslovna sposobnost pravnih oseb,
- opravljanje dejavnosti,
- odgovornost za obveznosti družbe,
- firma,
- sedež,
- zastopanje,
- poslovne knjige in letno poročilo,
- poslovna skrivnost ter konkurenčna prepoved,
- sodelovanje delavcev pri opravljanju.

Vse družbe, zadrage in gospodarska interesna združenja so **pravne osebe**. Lahko so **lastnice premočnin in**

nepremičnin, lahko pridobivajo pravice ter prevzemajo obveznosti in lahko tožijo ter so tožene.

PРАВNA SPOSOBNOST je **spodobnost imeti pravice in obveznosti**. Pravne osebe imajo zato, ker jih pravo izrecno priznava kot osebe, **pravno sposobnost**. Imajo načeloma enake pravice in obveznosti kot posamezniki, razen tistih pravic, ki predpostavljajo biološke značilnosti fizične osebe.

POSLOVNA SPOSOBNOST je sposobnost **z lastnim ravnanjem** (s pogodbami in podobnimi izjavami volje ter z drugimi pravno upoštevanimi dejanji ali opustitvami) **sprejemati pravice in obveznosti**. Te sposobnosti pravna oseba nima, zato ima vsaka pravna oseba enega ali več zakonitih zastopnikov, torej posameznikov, ki zastopajo pravno osebo po samem zakonu.

Pravna oseba pridobi lastnosti pravne osebe **z vpisom v register**.

5.5.2 Opravljanje dejavnosti

Družbe smejo kot dejavnost opravljati vse posle (po vpisu v register!), **razen tistih, ki se po zakonu ne smejo opravljati kot gospodarski posli**.

6. člen ZGD -1 določa, da se lahko vrši opravljanje gospodarskih družb **le v okviru dejavnosti, določene v statutu ali družbeni pogodbi**. Družbe lahko opravljajo tudi ostale dejavnosti, v kolikor so le-te potrebne za obstoj in opravljanje dejavnosti, ne pomenijo pa neposrednega

opravljanja dejavnosti. Iz tega izhaja **temeljno pravilo**: Družba lahko opravlja le tiste posle, ki sodijo v krog registriranih dejavnosti (»ultra vires«).

Za opravljanje dejavnosti se lahko za določeno pravno osebo zahteva tudi izpolnjevanje posebnih pogojev. Družba lahko začne s svojim poslovanjem šele po izdaji odločbe državnega organa ali organizacije z javnimi pooblastili, da izpolnjuje vse pogoje za opravljanje takšne dejavnosti.

Ob tem je potrebno poudariti še, da so **posli, ki prekoračijo vpisano dejavnost, sicer veljavni, razen če je tretja oseba vedela ali bi morala vedeti za prekoračitev. Če tretja oseba ni v dobri veri, takšni posli niso veljavni!**

5.5.3 *Odgovornost za obveznosti družbe*

Pravne osebe odgovarjajo za svoje obveznosti z vsem svojim premoženjem (**popolna odgovornost**). Poleg družb z vsem svojim premoženjem odgovarjajo še:

- ✓ podjetnik posameznik,
- ✓ družbenik v d. n. o.,
- ✓ komplementarij v komanditni družbi.

Družbeniki, ki ne odgovarjajo za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem, pa so:

- ✓ delničarji v d.d.,

- ✓ družbeniki v d. o. o.,
- ✓ komanditisti v k. d. oziroma k. d. d.

Izjema od navedenega pa je spodaj pojasnjen spregled pravne osebnosti!

5.5.4 Spregled pravne osebnosti

Spregled pravne osebnosti torej predstavlja izjemo pravila, da družbeniki v določenih primerih ne odgovarjajo za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem, in sicer v naslednjih primerih:

- I. če so pravno osebo zlorabili za doseg ciljev, ki so zanje kot posameznike prepovedani;
- II. če so pravno osebo zlorabili za oškodovanje svojih upnikov ali njenih upnikov;
- III. če so v nasprotju z zakonom ravnali s premoženjem pravne osebe kot s svojim lastnim premoženjem;
- IV. če so v svojo korist ali v korist kake druge osebe zmanjšali premoženje družbe in so vedeli ali bi morali vedeti, da ta ne bo sposobna poravnati svojih obveznosti tretjim osebam (8. člen ZGD-1).

5.5.5 Firma

Firma je ime, s katerim družba posluje. V firmi mora biti oznaka, ki nakazuje dejavnost družbe. **Najpomembnejša načela firmskega prava so:**

- ✓ **Načelo uporabe** (kjer se zahteva, da se uporabi zgolj in samo tisto ime firme ter tista dejavnost družbe, ki sta uradno registrirani).
- ✓ **Načelo uporabe slovenskega jezika** (ime firme in dejavnost morata biti opredeljena v slovenskem jeziku).
- ✓ **Načelo izključnosti firme** (ime firme se mora jasno razlikovati od firm drugih družb).
- ✓ **Načelo obveznosti** (uporabljati se mora v obliki, kot je vpisana v register – lahko se sicer uporablja skrajšana firma, če vsebuje vsaj sestavino, po kateri se firma razlikuje od firm drugih družb in oznako, za kakšno družbo gre).
- ✓ **Načelo varstva firme** (omenjeno načelo obsega: tožbeni zahtevek, da sodišče zavrne predlog za firmo in na opustitev uporabe firme – izbris iz registra ter plačilo odškodnine).

Firma se lahko prenaša samo s podjetjem. Obstaja možnost vpisa firme v register brez hkratne ustanovljene družbe. Firma ima lahko **dodatne sestavine**, ki družbo podrobneje označujejo, ki pa ne smejo biti take, da spravljajo ali utegnejo spraviti v zmotu glede vrste ali obsega poslovanja, ali da bi utegnili priti do zamenjave s firmo ali znakom razlikovanja druge osebe ali bi kršile pravice drugih oseb. Te so za osebne družbe fakultativne, za kapitalske pa obvezne. Firma družbe se mora jasno razlikovati od firm drugih družb, ne sme zavajati

drugih udeležencev na trgu in ne sme posegati v pravice industrijske lastnine ter v druge pravice oseb. Ne sme vsebovati imen ali znakov tujih držav ali mednarodnih organizacij. Izrecno prepovedana je uporaba nekaterih firm, ki nasprotujejo zakonu ali morali: vsebujejo znane blagovne znamke ali storitvene znake drugega upravičenca; vsebujejo ali posnemajo uradne znake. Nekatero sestavino so vezane na soglasje upravičencev – na primer: beseda Slovenija, zgodovinske ali druge znamenite osebnosti ... V navedenih primerih sodišče po uradni dolžnosti zavrne vpis.

5.5.6 *Sedež*

Sedež predstavlja kraj, kjer družba posluje (za sedež se šteje kraj, ki je kot sedež vpisan v register, lahko se določi kot kraj, kjer se **dejavnost opravlja** ali **kraj, kjer se v glavnem vodijo njeni posli** ali kraj, kjer **deluje posloводство družbe**). Predstavlja samostojno in obvezno statusno sestavino. Družba ima lahko tudi podružnico, ki predstavlja dislocirane enote, ki niso pravne osebe, smejo pa opravljati vse posle, ki jih opravlja matična družba, hkrati pa morajo biti tudi vpisane v sodni register. Sedež je pomemben za določanje pripadnosti družbe določeni državi, pravnemu sistemu, izročitev stvari, določanja krajevne pristojnosti sodišč ...

5.5.7 *Zastopanje*

Družbo zastopajo osebe, ki so določene z zakonom ali aktom o ustanovitvi družbe na podlagi zakona (*zakoniti zastopnik*). Zakoniti zastopnik lahko opravlja vsa pravna dejanja, ki spadajo v pravno sposobnost družbe. Po OZ zakoniti zastopnik

ne sme odtujiti ali obremeniti nepremičnin, ne sme prevzeti meničnih ali poroštvenih obveznosti, ne sme skleniti posojilne ali kreditne pogodbe, ne sme se spustiti v spor ali skleniti arbitražnega sporazuma ... ZAKON opredeljuje, da je zakoniti zastopnik pri d. n. o. – vsak družbenik, pri k. d. – komplementar, pri d.d. – uprava, pri k. d. d. – komplementar in pri d. o. o. – poslovodja.

Poznamo tudi posebno vrsto pooblastila, tj. **PROKURA**, ki zajema vsa pravna dejanja, ki spadajo v pravno sposobnost družbe, razen za odsvojitve in obremenitve nepremičnine, za kar mora biti prokurist posebej pooblaščen. Za pridobitev statusa prokurista mora biti le-ta vpisan v register, podpis prokurista pa je potrebno hraniti pri sodišču. Prokuro se lahko podeli z izrecno izjavo in po postopku, določenem v aktu o ustanovitvi. Prokurist je lahko eden ali pa več oseb – v slednjem primeru lahko le vse osebe skupaj zastopajo družbo.

5.5.8 Poslovne knjige in letno poročilo

Družbe, zadruga in samostojni podjetniki **morajo voditi poslovne knjige ter jih enkrat letno zaključiti** v skladu z zakonom in s slovenskimi računovodskimi standardi ali z mednarodnimi standardi računovodskega poročanja. Na podlagi le-teh se za vsako poslovno leto v **treh mesecih** po koncu tega poslovnega leta sestavi **letno poročilo**. Običajno se vodijo sistemi dvostavnega knjigovodstva, izjema navedenega je le drugačna zakonska določba. Obseg in vsebina letnega poročila je po zakonu odvisna od pravne vsebine, kakor tudi velikosti gospodarskih subjektov. Letno poročilo mora biti

jasno, pregledno, izkazovati mora resničen in pošten prikaz premoženja ter obveznosti družbe, finančnega položaja in poslovnega izida.

ZGD -1 v 55. členu določa, da se družbe pri uporabi bilančno pravnih predpisov razvrščajo na mikro, majhne, srednje in velike družbe z uporabo navedenih meril na bilančni presečni dan letne bilance stanja: **1. povprečno število delavcev v poslovnem letu, 2. čisti prihodki od prodaje ter 3. vrednost aktive.**

S spodnje Slike 5.21. je razvidna razdelitev družb pri uporabi bilančno pravnih predpisov, medtem ko je s spodnje Slike 5.22. razvidno, kako je sestavljeno letno poročilo.

Merila	Mikro družbe	Male družbe	Srednje družbe	Velike družbe
Povprečno število zaposlenih	do 10	do 50	do 250	nad 250
Čisti prihodki od prodaje	do 700 tisoč €	do 8 mio €	do 40 mio €	nad 40 mio €
Vrednost aktive	do 350 tisoč €	do 4 mio €	do 20 mio €	nad 20 mio €

Slika 5.21. Razdelitev družb pri uporabi bilančno pravnih predpisov. Povzeto iz 55. člen ZGD-1.

Letno poročilo je sestavljeno iz:	Pri osebnih družbah, za obveznosti katerih odgovarja vsaj ena fizična oseba, in podjetnikih z majhnim podjetjem	Pri majhnih kapitalskih družbah, z vrednostnimi papirji katerih se ne trguje na organiziranem trgu	Pri družbah velikih in srednjih kapitalskih družb, dvojnih družb in tistih majhnih kapitalskih družb, z vrednostnimi papirji, katerih se trguje na organiziranem trgu
Bilance stanja	x	x	x
Izkaz poslovnega izida	x	x	x
Izkaza denarnih tokov			x
Izkaza gibanja kapitala			x
Priloge s pojasnili k izkazom		x	x

Slika 5.22. Sestava letnega poročila

Bilanca stanja prikazuje stanje sredstev in obveznosti do virov sredstev ob koncu poslovnega leta. Sredstva izkazujejo premoženje. Na pasivni strani bilanca izkazuje vire premoženja: lastni kapital in obveznosti (dolgovani kapital). Lastni kapital je razlika med knjigovodsko vrednostjo premoženja in višino obveznosti družbe. Spodnja Slika 5.23. prikazuje bilanco stanja.

Ime podjetja	Bilanca stanja	
Sredstva		
Kratkoročna sredstva:	Leto	Leto
Denarna sredstva	- €	- €
Naložbe	- €	- €
Inventar	- €	- €
Terjatve	- €	- €
Vnaprej plačani stroški	- €	- €
Drugo	- €	- €
Skupaj kratkoročna sredstva	- €	- €
Osnovna sredstva:	Leto	Leto
Nepremičnine in oprema	- €	- €
Izboljšave zakupa	- €	- €
Lastni kapital in druge naložbe	- €	- €
Minus obračunana amortizacija	- €	- €
Skupaj osnovna sredstva	- €	- €
Druga sredstva:	Leto	Leto
Poslovna vrednost	- €	- €
Skupaj druga sredstva	- €	- €
Skupaj sredstva	- €	- €
Obveznosti in lastni kapital		
Trenutne obveznosti:	Leto	Leto
Obveznosti	- €	- €
Obračunane plače	- €	- €
Obračunano nadomestilo	- €	- €
Davek na dohodek	- €	- €
Prenosne premije	- €	- €
Drugo	- €	- €
Skupaj trenutne obveznosti	- €	- €
Dolgoročne obveznosti:	Leto	Leto
Hipoteka	- €	- €
Skupaj dolgoročne obveznosti	- €	- €
Lastni kapital:	Leto	Leto
Kapitalska naložba	- €	- €
Zbrani zadržani dobiček	- €	- €
Skupaj lastni kapital	- €	- €

Slika 5.23: Bilanca stanja. Povzeto iz *Bilanca stanja* (2022).

Izkaz poslovnega izida prikazuje prihodke, odhodke in poslovni izid v poslovnem letu (5. odstavek 60. člena ZGD-1). Izkaz gibanja kapitala prikazuje gibanje posameznih sestavin kapitala v poslovnem letu, vključno z uporabo čistega dobička in s pokrivanjem izgube. Izkaz denarnih tokov prikazuje gibanje prejemkov in izdatkov ali pritokov ter odtokov v poslovnem letu in pojasnjuje spremembe pri stanju denarnih sredstev. Spodnja Slika 5.24. prikazuje izkaz poslovnega izida.

	v EUR	
	2016	2015
1. Čisti prihodki od prodaje	38.650.457,33	35.263.035,02
a) Čisti prihodki od prodaje na domačem trgu	27.924.438,59	26.846.284,02
b) Čisti prihodki od prodaje na tujem trgu	10.726.018,74	8.416.751,00
2. Sprememba vrednosti zalog proizvodov in nedokončane proizvodnje	0,00	0,00
3. Usredstveni lastni proizvodi in lastne storitve	0,00	0,00
4. Drugi poslovni prihodki (s prevrednotovalnimi poslovnimi prihodki)	264.324,67	188.214,43
5. Stroški blaga, materiala in storitev	-30.747.697,31	-27.841.470,14
a) Nabavna vrednost prodanih blaga in materiala ter stroški porabljenega materiala	-28.547.819,01	-25.714.967,92
b) Stroški storitev	-2.199.878,30	-2.126.502,22
6. Stroški dela	-3.722.459,90	-3.485.145,07
a) Stroški plač	-2.928.805,64	-2.755.116,91
b) Stroški socialnih zavarovanj	-478.415,33	-447.335,71
od tega stroški pokojninskih zavarovanj	262.797,97	0,00
c) Drugi stroški dela	-315.238,93	-282.692,45
7. Odpisi vrednosti	-705.766,61	-745.757,05
a) Amortizacija	-663.036,90	-662.187,00
b) Prevrednotovalni poslovni odhodki pri neopredmetenih dolgoročnih sredstvih in opredmetenih osnovnih sredstvih	-32.902,83	-31.794,56
c) Prevrednotovalni poslovni odhodki pri obratnih sredstvih	-9.826,88	-51.775,49
8. Drugi poslovni odhodki	-175.632,42	-187.907,64
9. Finančni prihodki iz deležev	250.895,55	143.675,09
a) Finančni prihodki iz deležev v družbah skupini	0,00	0,00
b) Finančni prihodki iz deležev v pridruženih družbah	0,00	0,00
c) Finančni prihodki iz deležev v drugih družbah	250.700,45	101.310,05
č) Drugi prihodki iz drugih naložb	195,10	42.365,04
10. Finančni prihodki iz danih posojil	92,92	260,93
a) Finančni prihodki iz posojil, danih družbam v skupini	0,00	0,00
b) Finančni prihodki iz posojil, danih drugim	92,92	260,93
11. Finančni prihodki iz poslovnih terjatev	11.449,77	35.580,89
a) Finančni prihodki iz poslovnih terjatev do družb v skupini	0,00	0,00
b) Finančni prihodki iz poslovnih terjatev do drugih	11.449,77	35.580,89
12. Finančni odhodki iz ostanitve in odpisov finančnih naložb	-1.585,30	-307.376,95
13. Finančni odhodki iz finančnih obveznosti	-17.789,34	-6.108,45
a) Finančni odhodki iz posojil, prejetih od družb v skupini	0,00	0,00
b) Finančni odhodki iz posojil, prejetih od bank	0,00	0,00
c) Finančni odhodki iz izdanih obveznic	0,00	0,00
č) Finančni odhodki iz drugih finančnih obveznosti	-17.789,34	-6.108,45
14. Finančni odhodki iz poslovnih obveznosti	-8.185,73	-14.038,56
a) Finančni odhodki iz poslovnih obveznosti do družb v skupini	0,00	0,00
b) Finančni odhodki iz obveznosti do dobaviteljev in meničnih obveznosti	-8.185,73	-14.038,56
c) Finančni odhodki iz drugih poslovnih obveznosti	0,00	0,00
15. Drugi prihodki	10.512,28	12.137,34
16. Drugi odhodki	-116.566,69	-87.016,20
17. Davek iz dobička	-611.180,32	-535.167,05
18. Odloženi davki	1.263,99	0,00
19. ČISTI POSLOVNI IZID OBRAČUN SKEGA OBDOBJA	3.082.132,89	2.432.916,59

Slika 5.24: Izkaz poslovnega izida. Povzeto iz Kamenšek (2019).

5.5.9 Poslovna skrivnost in konkurenčna prepoved

Poslovna skrivnost je podatek oziroma informacija, ki je po zakonu ali volji nosilca in v skladu z zakonom znana le določenemu krogu ljudi (pri tem nosilec podatka ni pomemben). **Njeno poznavanje je omejeno na določen krog ljudi, ni javnega značaja in ima zaupno naravo.** Družba s pisnim sklepom določi, kateri podatki so tajni, način varovanja in odgovornost oseb. **Z navedenim sklepom morajo biti seznanjeni družbeniki, delavci, člani organov družbe in druge osebe, ki morajo varovati poslovno skrivnost. Ne glede na sklep pa morajo biti varovani tudi podatki, za katere je očitno, da bi nastala občutna škoda, če bi zanje izvedela nepooblaščenca oseba.**

Za nekatere osebe, povezane z družbo, že po samem zakonu velja **prepoved opravljanja konkurenčne dejavnosti**, za druge povezane osebe pa se lahko takšna pogodba določi s statutom ali z ustanovno pogodbo. Družbeniki d. n. o., komplementarji k. d., družbeniki in poslovodje d. o. o., člani uprave, upravnega odbora ter nadzornega sveta d.d. in prokuristi ne smejo sodelovati pri nobeni od teh vlog, pa tudi ne kot delavci v katerikoli družbi ali kot podjetnik, ki opravlja dejavnost, ki je ali bi lahko bila v konkurenčnem razmerju z dejavnostjo prve družbe. V primeru kršitve konkurenčne prepovedi lahko družba zahteva: da ji kršilec povrne škodo oziroma plača odškodnino, ji prepusti posle, sklenjene za svoj račun, kot posle, sklenjene za račun družbe ali na družbo prenese koristi iz poslov, sklenjenih za svoj račun, ali da družbi odstopi svojo pravico do odškodnine.

5.5.10 Sodelovanje delavcev pri upravljanju

Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju (ZSDU) se uresničuje:

- s pravico do pobude in s pravico do odgovora na to pobudo;
- s pravico do obveščenosti (npr. o gospodarskem položaju in razvojnih ciljih družbe, letnem poročilu ... – 89. čl. ZSDU);
- s pravico dajanja mnenj in predlogov ter s pravico do odgovora nanje;
- z možnostjo ali obveznostjo skupnih posvetovanj z delodajalcem (glede statusnih in kadrovskih vprašanj družbe ter glede vprašanj varnosti in zdravja delavcev pri delu, 91. čl. ZSDU);
- s pravico soodločanja (o osnovah za odločanje o izrabi letnega dopusta in odločanje o drugih odsotnostih z dela, merilih za ocenjevanje delovne uspešnosti delavcev ...);
- s pravico zadržanja odločitev delodajalca (2. čl. ZSDU).

V kontekstu sodelovanja delavcev pri upravljanju je potrebno poudariti, da se oblikuje svet delavcev, sestavljen iz članov, ki jih delavci izvolijo iz svojih vrst, v kolikor imamo več kot 20 delavcev z aktivno volilno pravico, medtem ko se izvoli delavski zaupnik, v kolikor imamo do 20 zaposlenih z aktivno volilno pravico.

PRIDOBIVANJE ZNANJA

Navodilo: Opreделите se, ali trditev drži ali ne drži (bodite zelo pazljivi pri branju!):

Družba z neomejeno odgovornostjo (d.n.o.) je osebna družba dveh ali več oseb, ki niso odgovorne za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem.

Komanditist lahko vplača svoj osnovni vložek tudi v storitvah.

Pri družbi z omejeno odgovornostjo družbeniki niso odgovorni za obveznosti družbe.

GOSPODARSKO INTERESNO ZDRUŽENJE (GIZ) se ne more ustanovi brez osnovnega kapitala.

Samostojni podjetnik posameznik ni v delovnem razmerju.

Pravni status, pravice in dolžnosti popoldanske s.p. in polnega s.p. se medsebojno razlikujejo.

Pri zavodu in društvu cilj opravljanja dejavnosti ni pridobivanje dobička.

Pravna sposobnost je sposobnost z lastnim ravnanjem (s pogodbami in podobnimi izjavami volje in drugimi pravno upoštevanimi dejanji ali opustitvami) sprejemati pravice in obveznosti.

Spreglek pravne osebnosti je izjema od pravila, da družbeniki v določenih primerih ne odgovarjajo za obveznosti družbe z vsem svojim premoženjem.

Vsak podatek družbe je poslovna skrivnost.

Družbe se pri uporabi bilančnopравниh predpisov razvrščajo na mikro, majhne, srednje in velike družbe z uporabo navedenih meril na bilančni presečni dan letne bilance stanja: 1. povprečno število delavcev v poslovnem letu, 2. čisti prihodki od prodaje, 3. vrednost aktive

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Katere oblike prava uvrščamo pod terminom gospodarsko pravo?
2. Katere vire gospodarskega prava poznamo?
3. Kaj je gospodarska družba?
4. Kaj je dejavnost gospodarske družbe?
5. Kako se organizirajo gospodarske družbe?
6. Ali drži, da je družba z neomejeno odgovornostjo (d. n. o.) temeljna in najpreprostejša oblika gospodarske družbe?
7. Ali drži, da je pri družbi z neomejeno odgovornostjo (d. n. o.) predpisan minimalni osnovni kapital?

8. Opišite prednosti ni slabosti družbe z neomejeno odgovornostjo (d. n. o.).
9. Kaj je komanditna družba (k. d.)?
10. Ali drži, da se pri komanditni družbi (k. d.) ne more pojaviti potencialno nasprotje interesov med posameznimi vrstami družbenikov?
11. Opredelite razliko med osebnimi in kapitalskimi družbami.
12. Ali drži, da je najpomembnejša lastnost družbe z omejeno odgovornostjo (d. o. o.) ta, da družbeniki niso odgovorni za obveznosti družbe?
13. Kako se delijo pravice družbenikov pri družbi z omejeno odgovornostjo (d. o. o.)?
14. Opredelite prednosti in slabosti družbe z omejeno odgovornostjo (d. o. o.).
15. Ali za delniško družbo (d.d.) velja, da tako pravna oseba kot delničarji odgovarjajo upnikom za svoje obveznosti s celotnim premoženjem?
16. Opredelite prednosti in slabosti delniške družbe (d.d.).
17. Katere obvezne organe ima d.d. in katere k. d. d.?
18. Kako bi opredelili evropsko delniško družbo?
19. ZGD-1 poleg gospodarskih družb pozna še dve vrsti gospodarskih subjektov – kateri?
20. Katere so še druge oblike pravnih subjektov za opravljanje dejavnosti?
21. Kako bi opredelili Gospodarsko interesno združenje (GIZ)?
22. Katere so prednosti in slabosti oblike samostojnega podjetnika posameznika (s. p.)?
23. Razlika med polnim s. p. in popoldanskim s. p.?
24. Kako bi opredelili zavod?
25. Kaj je društvo?
26. Kaj velja za ustanovo?
27. Kaj velja za socialno podjetje (so. p.) in katera dva tipa socialnega podjetja poznamo?
28. Katere pogoje mora izpolnjevati vsaka družba (osebna ali gospodarska), da ji pravo priznava pravno subjektiviteto?
29. Opredelite razliko med pravno in poslovno sposobnostjo pravnih oseb.
30. Opredelite, kako razumete termin spregled pravne osebnosti.
31. Kaj je prokura?
32. Kako se razvrščajo družbe pri uporabi bilančno pravnih predpisov?

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Bohinc, R. (2008). *Korporacije (razlaga pravnih pravil in sodna praksa)*. Ljubljana: Nebra.
- Grilc, P., Juhart, M., & Galič, A. (2001). *Pravo. Uvod v civilno in gospodarsko pravo*. Ljubljana: DZS.
- Kocbek, M. et al. (2014). *Veliki komentar Zakona o gospodarskih družbah*, dopolnjena izd. z novelami ZGD-1A do ZGD-1H. Ljubljana: IUS Software, GV založba.
- Korže, B. (2010). *Pravo družb in poslovno pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 261.

6 STVARNO PRAVO

.....
V tem poglavju boste spoznali

- predmet pravic stvarnega prava
  - vire stvarnega prava
  - načela stvarnega prava
  - kaj je posest, lastninska pravica, sosedsko pravo, etažna lastnina, zastavna pravica, prenos lastnine v zavarovanje (fiduciarni prenos), služnost
- .....

6.1 Opredelitev stvarnega prava

Skladno z opredelitvijo Pravnega terminološkega slovarja (2018, str. 350) je stvarno pravo tisto pravo, ki ureja razmerje pripadnosti in oblasti na stvareh ter pravna razmerja med posamezniki. Kot ugotavlja Tratnik (2020, str. 27), se stvarno pravo ukvarja z vprašanjem, komu neka stvar pripada, kdo lahko z njo upravlja, jo uporablja, uživa njene plodove in z njo tudi razpolaga.

Stvarno pravo sodi »poleg obligacijskega in dednega prava v sklop premoženjskega prava, ki je najpomembnejši del civilnega (zasebnega) prava, ki ureja premoženjska razmerja med zasebniki« (Tratnik, 2020, str. 27). Za razliko od obligacijskih pravic, ki učinkujejo le med strankami, ki sodelujejo v obligacijskem razmerju, stvarne pravice učinkujejo proti vsem (t. i. *erga omnes* učinek oziroma absolutni učinek). »Posledično velja načelo omejenega oziroma zaprtega števila (*numerus clausus*) stvarnih pravic« (Avsec, 2017, str. 137), saj so stvarnopravne pravice lahko samo tiste, ki so določene v 2.

členu Stvarnopravnega zakonika (2002), ki jih predstavljamo spodaj, na Sliki 6.25.

Slika 6.25. Stvarnopravne pravice

6.2 Predmet pravic stvarnega prava

Temeljna pojma stvarnega prava sta stvar kot predmet upravičevanj upravljanj, uporabe, uživanja njenih plodov in razpolaganja z le-temi, kakor tudi lastninska pravica, ki predstavlja temeljno pravico, ki jo lahko ima določena oseba na določeni stvari. Primarno so torej predmet stvarnih pravic:

- **Stvari**, kjer je v 15. členu Stvarnopravnega zakonika določeno, da je stvar samostojen telesni predmet, ki ga človek lahko obvladuje in da se za stvar lahko štejejo

tudi različne oblike energije ter valovanja, ki jih človek lahko obvladuje. Večina stvari pa je sestavljena iz več sestavnih delov (**sestavlin**), ki praviloma delijo pravno usodo celotne oziroma glavne stvari.

- Izjemoma pa je lahko predmet stvarnih pravic tudi **pravica**, kjer stvarno pravo poleg lastninske pravice pozna tudi druge stvarne pravice, kot denimo pravica, ki upravičuje uporabo oziroma uživanje tuje stvari (kot denimo služnost ali stavbna pravica) in »zavarovalne« pravice, katere namen je zavarovati dolgove lastnika določene obremenjene stvari ali morebiti tretje osebe.

Ker so mnoge stvari sestavljene iz sestavin, pa 16. člen Stvarnopravnega zakonika določa, da je sestavina vse, kar se v skladu s splošnim prepričanjem šteje za del druge stvari in da le-ta ne more biti samostojen predmet stvarnih pravic, dokler se ne loči od glavne stvari.

Stvari se delijo predvsem na **nepremičnine** in **premičnine**. V sklopu le-tega Stvarnopravni zakonik (SPZ) definira naslednje pojme:

- **Pritiklina** (17. člen SPZ) je premičnina, ki je v skladu s splošnim prepričanjem namenjena gospodarski rabi ali olupšanju glavne stvari. V dvomu pritiklina deli usodo glavne stvari. Tipični primeri pritikline so orodje, oprema in stroji kot pritiklina zemljišča, na katerem stoji denimo proizvodni objekt ...

- **Nepremičnina** (18. člen), ki je prostorsko odmerjen del zemeljske površine, skupaj z vsemi sestavinami. Vse druge stvari so premičnine. Imajo naslednje pojavne oblike, in sicer zemljišča, posamezni deli stavbe ter samostojne stavbe.
- **Javno dobro** (19. člen) je stvar, ki jo v skladu z njenim namenom ob enakih pogojih lahko uporablja vsakdo (splošna raba). Zakon določa, katera stvar je javno dobro in kakšni so pogoji za njegovo uporabo. Na javnem dobro se lahko pridobi tudi posebna pravica uporabe pod pogoji, ki jih določa zakon.
- **Plodovi** (20. člen) so neposreden proizvod stvari, ki so do ločitve sestavina stvari, z ločitvijo pa postanejo samostojna stvar. Plodovi so naravni in civilni.
- **Zbirna stvar** (21. člen) je več stvari, ki se po splošnem pojmovanju štejejo za eno stvar.

6.3 Viri stvarnega prava

Lastninska pravica je osnovna pravica stvarnega prava, kakor tudi ena izmed temeljnih človekovih pravic. Njeno varstvo zagotavljajo številni *mednarodni pravni akti* na področju človekovih pravic, kot tudi *Listina EU o temeljnih pravicah (2012)*, kjer je v 17. členu denimo določena lastninska pravica: »Vsakdo ima pravico imeti v posesti svojo zakonito pridobljeno lastnino, jo uporabljati, z njo razpolagati in jo komu zapustiti. Lastnina se nikomur ne sme odvzeti, razen v javno korist v primerih in pod pogoji, ki jih določa zakon, vendar le proti

pravični ter pravočasni odškodnini za njeno izgubo. Uživanje lastnine se lahko uredi z zakonom, kolikor je to potrebno zaradi splošnega interesa.« Vendar pa se pravo Evropske unije razen v določenih izjemah ne pogloblja v problematiko stvarnega prava, saj je to urejanje prepuščeno državam članicam. Kot izhaja iz 1. člena Dodatnega protokola h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1952) ima vsaka fizična ali pravna oseba »pravico do mirnega uživanja svojega premoženja. Nikomur ne sme biti premoženje odvzeto, razen če je to v javnem interesu, v skladu s pogoji, ki jih določa zakon in ob spoštovanju splošnih načel mednarodnega prava«.

Med **vir** **stvarnega prava** osrednje mesto zaseda *Stvarnopravni zakonik*, ki celovito ureja področje stvarnega prava. SPZ ureja tudi dve obligacijski pravici, ki sta prepoved odtujitve ali obremenitve ter odkupno pravico. SPZ je sestavljen iz enajstih delov: I. Temeljna načela, II. Temeljni pojmi, III. Posest, IV. Lastninska pravica, V. Etažna lastnina, VI. Povezane nepremičnine, VII. Zastavna pravica, VIII. Zemljiški dolg, IX. Prenos v zavarovanje, X. Stvarno breme, XI. Stavbna pravica ter XII. Prehodna in končna določila.

Poleg zakonika pa se uvrščajo med pravne vire stvarnega prava tudi *zakonski oziroma formalni viri*, ki posegajo na urejanje posebnih področij stvarnega prava (kot denimo Zakon o evidentiranju nepremičnin (ZEN), Zakon o zemljiški knjigi (ZZK-1), Stanovanjski zakon (SZ-1), Zakon o varstvu kupcev stanovanj in enostanovanjskih stavb (ZVKSES), Zakon o varstvu okolja (ZVO-1), Zakon o graditvi objektov (ZGO-1),

Zakon o gozdovih (ZG), Pomorski zakonik (PZ), Zakon o obligacijskih in stvarnopravnih razmerjih (ZOSRL), Zakon o nematerializiranih vrednostnih papirjih (ZNVP), Zakon o hipotekarni in komunalni obveznici (ZHKO-2), Zakon o finančnih zavarovanjih (ZFZ), Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju (ZFPPIPP) itd.). Poleg formalnih virov pa med vire stvarnega prava spadajo tudi *drugi pravni viri, kot denimo sodna praksa, pravna doktrina in odločbe arbitražnih razsodišč*.

Poleg tega pa na to področje posega tudi Ustava. Sicer ustavne določbe neposredno ne urejajo stvarnopravnih razmerij, nakazujejo pa njihov pomen in pravno naravo v družbenoekonomskem, kakor tudi pravnem sistemu. Tako lahko izpostavimo denimo:

- 33. člen Ustave (1991), ki določa, da je zagotovljena pravica do zasebne lastnine in dedovanja;
- 67. člen Ustave (1991), ki se nanaša na stvarnopravna razmerja in se ponovi v 37. členu Stvarnopravnega zakonika ter določa, da zakon opredeljuje način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna ter ekološka funkcija in hkrati tudi določa način ter pogoje dedovanja;
- 68. člen Ustave (1991), ki določa, da lahko tujci pridobijo lastninsko pravico na nepremičninah pod pogoji, ki jih

določa zakon ali mednarodna pogodba, ki jo ratificira državni zbor;

- 69. člen Ustave (1991), ki opredeljuje, da se lahko lastninska pravica na nepremičnini v javno korist odvzame ali omeji proti nadomestilu v naravi ali proti odškodnini pod pogoji, ki jih določa zakon;
- 70. člen Ustave (1991), ki navaja, da se lahko na javnem dobrem pridobi posebna pravica uporabe pod pogoji, ki jih določa zakon, da zakon določa pogoje, pod katerimi se smejo izkoriščati naravna bogastva in da lahko zakon določi, da smejo naravna bogastva izkoriščati tudi tuje osebe ter določi pogoje za izkoriščanje;
- 71. člen Ustave (1991), ki navaja, da zakon zaradi smotrnega izkoriščanja določa posebne pogoje za uporabo zemljišč, določa posebno varstvo kmetijskih zemljišč in da država skrbi za gospodarski, kulturni ter socialni napredek prebivalstva na gorskih in hribovitih območjih.

6.4 Načela stvarnega prava

Stvarnopravni zakonik (SPZ) poleg absolutnega učinka stvarnopravnih pravic (kar torej pomeni, da učinkujejo proti vsakomur, so pa zelo pomembne v izvršbi in stečaju; **načelo absolutnosti** stvarnih pravic – za razliko od obligacijskih pravic, ki imajo relativen učinek in učinkujejo le proti določeni osebi, torej dolžniku), pripoznava še naslednja načela:

- **načelo omejenega števila stvarnih pravic (*numerus clausus*)** pomeni, da zaradi omejenega kroga stvarnih pravic stranke nimajo možnosti oblikovanja nove pravice in lahko izbirajo samo med vnaprej določenimi pravicami, kot izhajajo iz 2. člena SPZ. Denimo za razliko od stvarnega prava, ki omejuje število stvarnih pravic, pa obligacijsko pravo s pravnim poslom lahko ustvarja nove pogodbene tipe;
- **prednostno načelo** (ali načelo vrstnega reda), kjer je v 6. členu SPZ določeno, če obstaja na isti stvari več stvarnih pravic, ima prej pridobljena stvarna pravica iste vrste prednost pred pozneje pridobljeno stvarno pravico (*prior tempore, potior iure*). Omenjeno načelo velja tako za primer kolizije istovrstnih (denimo dveh hipotek) kot raznovrstnih stvarnih pravic (denimo hipoteke in stavbne pravice), medtem ko pa ne velja glede več lastninskih pravic, saj na isti stvari hkrati ne moreta obstajati dve lastninski pravici, ampak mora pred tem obstoječa lastninska pravica prenehati, da lahko nastane nova;
- **načelo specialnosti**, kjer je v 7. členu SPZ določeno, da je lahko samo individualno določena samostojna stvar predmet stvarnih pravic, ne pa tudi del stvari. Denimo zastavi se lahko kolo kot samostojna stvar, ne more pa se zastaviti denimo del kolesa (primer gonilka kolesa), ki predstavlja sestavino kolesa. To pravilo je pomembno pri prodaji blaga, ki se ga določa po količini ali deležu

na celoto, je pa del neke večje celote in ni individualizirano, saj do trenutka, ko ni individualizirano, nanj ni mogoče prenesti lastninske pravice. Obstajajo tri izjeme tega načela: priposestvovanje dela nepremičnine, etažna lastnina in stavbna pravica;

- **načelo povezanosti zemljišča in objekta** (*superficies solo cedit*), ki predstavlja izpeljavo iz načela specialnosti in izhaja iz 8. člena SPZ, kjer je določeno, da je vse, kar je po namenu trajno spojeno ali je trajno na nepremičnini, nad ali pod njo, sestavina nepremičnine, razen če zakon določa drugače. Navedeno torej pomeni, da se zemljišče dojema kot samostojna (glavna) stvar, medtem ko se vse, kar je nad ali pod njim, dojema kot nesamostojna stvar in praviloma ne more predstavljati predmeta stvarnih pravic, zato deli pravno usodo zemljišča. »Za sestavine nepremičnine se štejejo le tisti objekti, ki so z njo trajno povezani. Tako se skladno s sodno prakso za sestavino nepremičnine šteje na njej stoječa kapelica, brunarica, zidanica in zapornica na dovozni poti. Za sestavino nepremičnine pa se ne šteje nagrobni spomenik, podkleten čebelnjak, montažna garaža, ki z zemljiščem ni trajno spojena, kontejner s platneno streho, tudi če je vpisan v kataster stavb, in tudi ne kovinski montažni kiosk, ki je na temeljno podlago privarjen ter ga je po določenem postopku mogoče ločiti od tal in ga preseliti na drugo lokacijo, s čimer se ne bi bistveno poseglo v njegovo substanco.

Najpomembnejša izjema obravnavnega načela je **etažna lastnina**. Do neke mere pa je potrebno šteti za izjemo obravnavnega načela tudi stavbno pravico, vendar ta pravica v večini primerov ni trajnega značaja, po njenem prenehanju se zopet vzpostavi pravna povezava med zemljiščem in stavbo« (Tratnik, 2020, str. 53);

- **domneva dobre vere**, kjer 9. člen SPZ določa, da se dobra vera domneva, kar pomeni, da dobre vere ni potrebno dokazovati tistemu, ki se nanjo sklicuje, ampak je dokazno breme morebitne nedobrovernosti oziroma slabe vere na strani nasprotne stranke oziroma tistega, ki se sklicuje na to dejstvo. Dobrovernost se kot pogoj za nastop pravne posledice reflektira v načelu zaupanja v zemljiško knjigo (10. člen in drugi odstavek 44. člena SPZ), priposestvovanju (43. člen SPZ), gradnji čez mejo (47. člen SPZ), pridobitvi lastninske pravice na plodovih (59. člen SPZ), pridobitev lastninske pravice od razpolagalno nesposobne osebe (64. člen) ...;
- **načelo zaupanja v zemljiško knjigo** varuje samo dobroverne pridobitelje v pravnem prometu, kar pomeni tiste, ki so sklenili pravni posel neposredno z zemljiškoknjižnim imetnikom pravice, iz česar so torej izvzeti dediči, pridobitelji prisilne hipoteke ... Navedeno načelo je opredeljeno v 10. členu SPZ, kjer je navedeno, da tisti, ki v pravnem prometu pošteno ravna in se zanese na podatke o pravicah, ki so vpisane v zemljiški

Primer, ki ga izpostavlja Tratnik (2020, str. 54):

Če je v zemljiški knjigi vpisan kot lastnik nepremičnine A, velja to za dobrovernega C-ja, čeprav je resnični lastnik B (pozitivni vidik). Če služnost, ki jo je priposestvoval D, (še) ni vpisana, velja za dobrovernega C-ja, da ne obstaja (negativni vidik).

knjigi, zaradi tega ne sme trpeti škodljivih posledic. Iz navedenega izhaja, da torej podatki, ki so zapisani v zemljiški knjigi, uživajo javno zaupanje. »Načelo zaupanja ima pozitiven in negativen vidik. Pozitivni vidik varuje zaupanje dobroverne tretje osebe, da je pravno stanje nepremičnine v zemljiški knjigi pravilno. Negativni vidik pa varuje njeno zaupanje, da je zemljiškknjižno stanje nepremičnine popolno. Povedano drugače: kar je vpisano, velja, kar ni vpisano, pa ne velja« (Tratnik, 2020, str. 54);

- **domneva lastninske pravice**, kjer je v 11. členu navedenega zakonika določena domneva, da je lastnica oziroma lastnik nepremičnine tisti, ki je vpisan v zemljiško knjigo, domneva se, da je lastniški posestnik premičnine njen lastnik;
- **prepoved zlorabe pravic** je opredeljena v 12. členu SPZ, kjer je določeno, da je lastnik stvari oziroma imetnik druge stvarne pravice omejen z enakimi pravicami drugih in da je lastninsko ter druge stvarne pravice treba izvrševati v skladu s temeljnimi načeli stvarnopravnega zakonika, z namenom in naravo stvari. Torej, kot ugotavlja Tratnik (2020, str. 58), gre za

zlorabo pravic, »če se ta izvršuje brez upravičenega cilja ali z namenom, da se drugemu škoduje. V takšnih primerih lahko tretji uveljavlja zahteve za prenehanje takšnega izvrševanja.«

Poznamo še naslednja načela stvarnega prava: **načelo izvedenosti, domnevo o izpolnjeni obliki, načelo javnosti stvarnih pravic, načelo obvezne vsebine stvarnih pravic in načelo nedeljivosti stvarnih pravic**, ki pa jih na tem mestu podrobneje ne bomo spoznavali.

6.5 Posest in lastninska pravica

6.5.1 Posest

Stvarnopravni zakonik med seboj ločuje:

- **posest** in
- **lastninsko** pravico, ki ju bomo podrobneje spoznali v nadaljevanju.

Razlaga pojmov

- **Posest** = dejanska oblast nad stvarjo ne glede na pravico do nje
- **Lastninska pravica** = pravica imeti stvar v posesti, jo uporabljati in uživati na najboljšežnejši način ter z njo razpolagati
- **Skupna lastnina** = način izvrševanja lastninske pravice več oseb, npr. dedičev ali zakoncev, na nerazdeljeni stvari, pri kateri lahko izvršujejo lastniška upravičenja samo skupaj, ker njihovi deleži niso vnaprej določeni
- **Solastnina** = lastninska pravica več oseb na isti nerazdeljeni stvari, pri čemer vsakemu od lastnikov pripada računsko določen delež te stvari
- **Sosedsko pravo** = pravo, ki ureja razmerja med lastniki sosednjih nepremičnin

Kot ugotavlja Tratnik (2020, str. 86), je posest zelo specifičen stvarnopravni institut, ki ga nekateri štejejo celo za stvarno pravico, drugi jo označujejo kot dejansko situacijo, ki ji pravni red daje določene pravne učinke, medtem ko jo tretji štejejo za hibriden institut, ki naj bi hkrati predstavljal pravico in dejansko stanje. 24. člen SPZ določa, da je posest *neposredna dejanska oblast* nad stvarjo, kar predstavlja neposredno posest, pri čemer je nujno, da je posestnik v položaju, da lahko oblast izvaja.

Primer, ki ga izpostavlja Tratnik (2020, str. 87):

Lastnik vikenda na Gorenjskem ima v posesti nepremičnino in tudi premičnine, ki se v njej nahajajo, kot so gorsko kolo, smučarska oprema ipd. Če lastnik začasno ne izvršuje neposredne dejanske oblasti nad nepremičnino, ker je za nekaj let odpotoval v tujino, s tem ni izgubil statusa posestnika.

Torej za posestnika velja, da ima vedno dejansko oblast nad stvarjo, ki jo lahko izvršuje sam, torej neposredno ali posredno,

preko neke druge osebe. Ob tem pa je pomembno, da »med posrednim in neposrednim posestnikom obstaja neko posestnospredovalno razmerje« (Tratnik, 2020, str. 89).

Kot primer lahko izpostavimo najemno razmerje:

Torej, A je lastnik nepremičnine, ki jo je preko najemne pogodbe oddal osebi B. V tem primeru obstaja posestnospredovalno razmerje, saj je prišlo do sklepanja najemne pogodbe, zato je v tem primeru A posredni posestnik, B pa neposredni posestnik.

Podoben primer izpostavlja Tratnik (2020, str. 89):

"A je lastnik kolesa, ki ga posodi B-ju. V tem primeru je A posredni posestnik, B pa neposredni /--- / Če pa posestnospredovalnega razmerja ni, na primer, če A ni posodil kolesa B-ju, ampak mu ga je ta ukradel, ne moremo govoriti o odnosu posredne in neposredne posesti. V tem primeru A ni posredni posestnik in B neposredni, ampak je A svojo posest izgubil, edini posestnik stvari pa je B."

24. člen SPZ še določa, da ima posest tudi tisti, ki izvršuje dejansko oblast nad stvarjo prek koga drugega, ki ima neposredno posest iz kakršnegakoli pravnega naslova, kar predstavlja posredno posest. Torej posestniku posest »daje predvsem možnosti ekonomskega izkoriščanja stvari, neodvisno od tega, ali ima posestnik sočasno tudi pravno oblast, torej lastninsko pravico. Posest oziroma dejansko oblast nad stvarjo ima lahko sam lastnik, saj gre za eno od upravičenj iz lastninske pravice, ima pa jo lahko tudi kdo drug, celo tat« (Bohinc et al., 2006, str. 379). Ob tem pa 26. člen SPZ (2002), še dodaja, da kdor izvršuje dejansko oblast nad stvarjo za drugega in se je dolžan ravnati po njegovih navodilih, nima posesti (imetnik). Za posest je torej značilno:

- **da je posest dejanska oblast nad stvarjo**, ki posestniku omogoča možnost ekonomskega izkoriščanja stvari;
- **da posest predstavlja dejansko oblast, ne pa hkrati tudi pravno oblast**, kar pomeni lastništvo stvari.

Če izhajamo iz prej omenjenega primera najemnega razmerja, ima lastnik pravno oblast nad stanovanjem, hkrati pa ima preko najemnika tudi posredno posest preko najemnika. Najemnik pa ima neposredno posest stanovanja in tako izvaja dejansko oblast nad stvarjo, hkrati pa kot posestnik uživa pravno varstvo svoje posesti.

»V praksi posest pretežno temelji na pravici (na primer lastninski pravici ali pravici uporabe), zato uživa pravno varstvo« (Avsec, 2017, str. 139). Če posest izvaja več posestnikov, govorimo o *soposesti*.

Kot še dodaja Tratnik (2020, str. 87), ima največji praktični pomen posest »pri premičnih stvareh, in sicer zlasti zato, ker se pravila o pravnoposlovni pridobitvi lastninske pravice na premičnih stvareh tesno navezujejo na pridobitev posesti. Posest premičnin je pomembna tudi zaradi pravne domneve iz 11. člena SPZ in pri pridobitvi lastninske pravice od »nelastnika« (*a non domino*) (64. člen SPZ).

Poznamo naslednje vrste posesti.

Neposredna (v tem primeru posestnik neposredno izvaja oblast nad stvarjo, stvar torej uporablja in z njo razpolaga);

Posredna posest (v tem primeru ima posest tudi tisti, ki izvršuje dejansko oblast nad stvarjo preko nekoga drugega, ki ima neposredno posest s kakšnega pravnega naslova (denimo najemne, zakupne ali kakšne druge oblike pogodbe));

Lastniška (pri kateri ima oseba stvar v posesti, kot da je njegova; denimo lastnik nepremičnine);

Nelastniška posest (pri kateri ima oseba stvar v posesti **brez volje, da bi jo imela za svojo** in priznava višjo pravno oblast posrednega posestnika; denimo najemnik nepremičnine);

Dobroverna (gre za osebo, ki posest izvršuje na podlagi pravnega posla, ki zagotavlja upravičenje posedovanja);

Nedobroverna posest (gre za osebo, ki je vedela ali pa bi mogla vedeti, da ni upravičena do posesti).

Primer, ki ga izpostavljajo Bohinc et al. (2006, str. 379-380) navaja primer ločenosti pravne in dejanske oblasti:

Zunajzakonska partnerja že pet let živita v stanovanju, ki ga je partner podedoval pred nastankom zunajzakonske skupnosti in ima zato na njem izključno lastninsko pravico. Dejansko oblast nad stanovanjem izvajata oba, saj v njem skupaj stanujeta, ga obnavljata, imata ključne itd. (soposest). Po petih letih se spreta in partner partnerko izžene iz stanovanja in zamenja ključavnico. Čeprav je stanovanje nesporno njegova last, pravni red varuje tudi samo dejstvo posesti. To pomeni, da "izseljeni" partnerki daje možnost, da vzpostavi stanje zadnje mirne posesti, bodisi s samopomočjo (zamenja ključavnico) bodisi s sodnim varstvom (vloži tožbo zaradi motenja posesti).

Kot smo že spoznali v primeru zgoraj, ima posestnik skladno z določilom 31. člena SPZ (2002) *pravico do samopomoči* proti tistemu, ki neupravičeno moti njegovo posest ali mu jo celo dejansko odvzame. Pogoj pa je, da je nevarnost neposredna, da je samopomoč takojšnja in nujna ter da način samopomoči ustreza okoliščinam, v katerih obstaja nevarnost. Skladno z 32. členom navedenega zakonika je sodno varstvo pred motenjem oziroma odvzemom posesti mogoče zahtevati v tridesetih dneh od dneva, ko je posestnik izvedel za motenje in storilca, najpozneje pa v enem letu od dneva, ko je motenje nastalo. 33. člen navedenega zakonika pa še določa, da sodišče daje varstvo glede na zadnje stanje posesti in nastalo motenje. Pri tem se ne upoštevata pravica do posesti in dobrovernost posestnika. Tudi posestnik, ki je pridobil posest s silo, na skrivaj ali z zlorabo zaupanja, ima pravico do varstva, razen nasproti tistemu, od katerega je na tak način prišel do posesti, če je ta izvrševal dovoljeno samopomoč. 36. člen navedenega zakonika pa še dodaja, da je ne glede na spor zaradi motenja posesti mogoče zahtevati sodno varstvo posesti z naslova pravice do posesti.

6.5.2 Lastninska pravica

Kot ugotavlja Tratnik (2020, str. 107), je lastninska pravica najvišja pravna oblast, »ki jo lahko ima pravni subjekt nad pravnim objektom in eden od ključnih pojmov vsakega pravnega reda. V naši kulturi je vedno imela izjemno pomembno mesto. Tako že od nekdaj lahko zaznavamo poudarjeno potrebo posameznikov in institucij po oblasti nad materialnimi dobrinami«. Skladno z opredelitvijo 37. člena SPZ lastninska pravica izhaja iz *pravice imeti stvar v posesti, jo*

uporabljati in uživati na najobsežnejši način ter z njo razpolagati. Omejitve uporabe, uživanja in razpolaganja lahko določi samo zakon. Hkrati navedeni zakonik določa tudi, da lastninska pravica ne more biti vezana na rok ali pogoj, razen če zakon določa drugače. »Čeprav je lastninska pravica opredeljena kot absolutna pravica, kar pomeni, da učinkuje nasproti vsem, je lastnik ne sme uporabljati na način, ki bi bil v nasprotju z njenim namenom, kar pomeni, da bi z njenim izvajanjem kršil pravno zavarovane interese drugih« (Jerman & Vidic, 2012, str. 43). Lastninska pravica je tudi najbolj znana stvarna pravica.

Za lastninsko pravico velja, da le-ta omogoča lastniku, da ima:

- **pravico do posesti stvari;**
- **pravico izkoriščanja stvari;**
- **pravico razpolagati s stvarjo.**

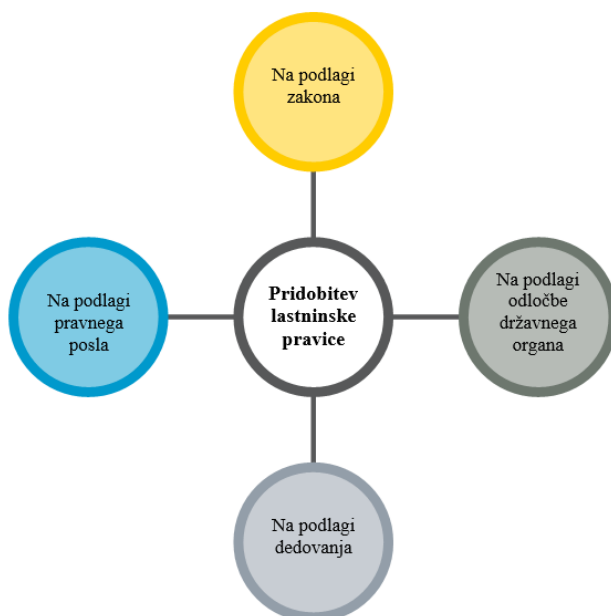
Torej »lastnik lahko svojo stvar uporablja v skladu s svojimi interesi in željami, lahko uživa njene plodove, lahko jo odsvoji ali obremeni ali celo uniči (Tratnik, 2020, str. 108). Lastninsko pravico lahko »omeji zakon, vendar je treba obravnavati to omejitev zelo ozko: a) izvedena mora biti v javnem interesu; b) omejitev mora biti neobhodno potrebna za doseg cilja; c) dosežena korist mora biti v sorazmerju s posegom v lastninsko pravico« (Jerman & Vidic, 2012, str. 43). Omejitev lastninske pravice se torej lahko izvede s pomočjo **omejitve s strani**

države ali z odvzemom lastnine v javnem interesu (zakon).

V 38. členu SPZ je opredeljeno:

- da **lahko lastnik za vsak namen, ki ni prepovedan, svojo pravico omeji**, razen če zakon določa drugače;
- s pravnim poslom ali z oporoko določena prepoved odtujitve ali obremenitve stvari ali stvarne pravice zavezuje le prvega lastnika, ne pa tudi njegovih pravnih naslednikov. Prepoved odtujitve ali obremenitve se lahko časovno omeji. Le-ta se lahko vpiše v zemljiško knjigo samo, če je določena med zakoncema ali zunajzakonskima partnerjema, starši in otroci ter posvojenci in posvojitelji. V tem primeru prepoved učinkuje tudi proti tretjim osebam;
- da se lahko lastnik s pravnim poslom zaveže, da bo drugi pogodbeni stranki pod dogovorjenimi pogoji na njeno zahtevo prodal določeno stvar (odkupna pravica). Odkupna pravica se ne more prenesti, lahko se časovno omeji in preneha s smrtjo oziroma prenehanjem druge pogodbene stranke. Odkupna pravica učinkuje proti tretjim osebam, če je vpisana v zemljiško knjigo.

»Ravno tako kot pozna stvarno pravo zaprt sistem (*numerus clausus*) stvarnih pravic, pozna tudi zaprt sistem načinov pridobitve lastninske in drugih stvarnih pravic« (Tratnik, 2020, str. 115). Načini za pridobitev lastninske pravice so razvidni s spodnje Slike 6.26.

Slika 6.26. Pridobitev lastninske pravice

Lastninsko pravico se torej lahko pridobi:

- **na podlagi pravnega posla** (za pridobitev lastninske pravice se zahteva *veljaven pravni posel*, iz katerega izhaja obveznost prenesti lastninsko pravico in izpolnitev drugih pogojev, ki jih določa zakon (40. člen SPZ));
- **dedovanja** (z dedovanjem se pridobi lastninska pravica v trenutku zapustnikove smrti (Stvarnopravni zakonik, 2002, 41. člen). Gre za pridobitev lastninske pravice »v okviru univerzalnega nasledstva, ki pomeni prehod lastninskih in drugih premoženjskih pravic z zapustnika na njegove dediče« (Jerman & Vidic, 2006, str. 45).

Prehod lastništva se lahko izvede na podlagi zakona ali pravnega posla);

- **odločbe državnega organa** (kjer se lastninska pravica pridobi s pravnomočno sodno odločbo ali z dokončno odločbo upravnega organa, razen če zakon določa drugače (Stvarnopravni zakonik, 2002, 42. člen)) ali
- **zakona** (ki je »izviren način pridobitve lastninske pravice« (Jerman & Vidic, 2006, str. 45)).

SPZ glede priposestovanja določa, da lahko dobroverni lastniški posestnik nepremičnine pridobi lastninsko pravico na njej po preteku treh let. Dobroverni lastniški posestnik nepremičnine lahko pridobi lastninsko pravico na njej po preteku desetih let in v kolikor dobroverni lastniški posestnik, pod pogoji iz prejšnjega odstavka, izvršuje posest na delu nepremičnine, je ta del predmet samostojnega priposestovanja (SPZ, 43. člen). Navedeni zakonik določa tudi omejitve priposestovanja, saj določa, da na javnem dobrem in stvari izven pravnega prometa ni mogoče pridobiti lastninske pravice s priposestovanjem ter da pravica, pridobljena s priposestovanjem, ne sme biti na škodo tistemu, ki je v dobri veri in v zaupanju v javne knjige pridobil pravico, še preden je bila s priposestovanjem pridobljena pravica vpisana v javno knjigo (SPZ, 44. člen).

Stvarnopravni zakonik ločuje pridobitev lastninske pravice na:

- **nepremičnini** (kjer se za pridobitev lastninske pravice na nepremičnini s pravnim poslom zahteva vpis v zemljiško knjigo, vpis v zemljiško knjigo pa se opravi na podlagi listine, ki vsebuje zemljiškoknjižno dovolilo);

»Zemljiškoknjižno dovolilo (intabulacijska klavzula) je potrebno za učinkovit vpis lastništva na nepremičnini v zemljiško knjigo. Gre za izrecno in brezpogojno izjavo tistega, čigar pravica se prenaša, spreminja, obremenjuje ali preneha, da dovoljuje vpis v zemljiško knjigo. Najpogosteje je sestavni del kupoprodajne ali druge pogodbe oziroma je sestavljena kasneje kot samostojna izjava. /.../ Podpis na zemljiškoknjižnem dovolilu mora biti overjen« (Sodstvo Republike Slovenije, 2009).

- **premičnini** (se lahko izvede z okupacijo, najdbo, najdbo zaklada, s prirastom, spojitvijo, pomešanjem, z izdelavo nove premičnine, s pravnim poslom, obstajajo pa tudi posebni primeri pridobitve ...).

Stvarnopravni zakonik v 60. zakonu (2002) določa, da se lastninska pravica na premičnini pridobi z *njeno izročitvijo v posest pridobitelja*. Izročitev premičnine se šteje za opravljeno tudi z *izročitvijo listine, na podlagi katere lahko pridobitelj razpolaga s premičnino, kot tudi z izročitvijo kakšnega njenega dela, ali pa z izločitvijo ali drugačno označitvijo stvari, ki pomeni njeno izročitev*.

Izročitev premičnine se šteje za opravljeno *s sklenitvijo pravnega posla o prenosu lastninske pravice brez dejanske*

izročitev: a) če je bila premočnina že pred sklenitvijo pravnega posla v posesti pridobitelja (izročitev na kratko roko); b) če sta se stranki dogovorili, da premočnina kljub prenosu lastninske pravice še naprej ostane v posesti prenosnika (posestni konstitut). Če je stvar v posesti tretjega, se šteje izročitev premočnine za opravljeno v trenutku, ko je bil tretji obveščen o prenosu lastninske pravice (izročitev na dolgo roko). S tem prenosnik prenese svojo posredno posest na pridobitelja.

Ob tem je potrebno poudariti, da se načini pridobitve lastninske pravice razlikujejo glede na to, »ali se lastninska pravica pridobi od prednika v enakem obsegu in z vsemi omejitvami, kot je obstajala pri njem, ali pa pri pridobitelju nastane nova lastninska pravica. Tradicionalno se delijo na izvedene (derivativne, translativne) in izvirne (originalne)« (Tratnik, 2020, str. 116). V Tabeli 6.8. so prikazani načini pridobitve lastninske pravice.

Tabela 6.8. Načini pridobitve lastninske pravice

IZVEDENI NAČINI PRIDOBITVE LASTNINSKE PRAVICE	IZVIRNI NAČINI PRIDOBITVE LASTNINSKE PRAVICE
<p>Univerzalno nasledstvo (dedovanje)</p> <p>in</p> <p>Singularno nasledstvo (pravnoposlovna pridobitev oziroma prenos lastninske pravice).</p>	<p>Priposestvovanje, prilastitev, najdba, najdba zaklada, prirast, spojitev in pomešanje, izdelava nove stvari, pridobitev lastninske pravice na plodovih ter pridobitev od razpolagalno nesposobne osebe.</p>

Za navedena načina pridobitve lastninske pravice je značilno:

- **izvedeni način** (»za izvedene načine pridobitve je značilno, da *lastninska pravica ne nastane na novo, temveč se pridobi od predhodnika (prednika)*). Prenosnik pridobitelju ne more prenesti lastninske pravice, če sam ni lastnik stvari ali če ni pooblaščen, da se s stvarjo razpolaga. Predpostavke pravnoposlovne pridobitve lastninske pravice, ki je eden od dveh načinov izvedene pridobitve lastninske pravice, so zato: 1) veljaven zavezovalni posel, iz katerega izhaja obveznost prenesti lastninsko pravico; 2) razpolagalni pravni posel (na nepremičninskem področju je to zemljiškoknjžno dovolilo); 3) izpolnitev drugih pogojev, ki jih določa zakon (na nepremičninskem področju je to vpis v zemljiško knjigo, 49. člen SPZ); 4) razpolagalna sposobnost odsvojitelja. Na nepremičninskem področju načeloma neveljavna pravnoposlovna pridobitev lahko pripelje do pridobitve lastninske pravice, čeprav odsvojitelj nima razpolagalne sposobnosti, ob upoštevanju splošnih načel zaupanja v zemljiško knjigo« (Sodba II Ips 951/2006)). Torej ključno je, da lahko lastninsko pravico lastnik dobi z dedovanjem ali s (kupoprodajno, menjalno ali darilno) pogodbo in da je poleg sklenitve pogodbe potreben tudi vpis nepremičnine v zemljiško knjigo oziroma dejanska izročitev nepremičnine novemu lastniku (kupcu);

- **izvirni način** (»v nasprotju z izvedenimi načini pridobitve lastninske pravice je za izvirne načine značilno, da *lastninska pravica pridobitelja nastane na novo, ne glede na to, ali je stvar pred pridobitvijo imela lastnika ali ne*. V tem primeru na novo pridobljena lastninska pravica ni v ničemer vezana na morebitne omejitve, ki so bremenile lastninsko pravico prejšnjega lastnika. Do izvirne pridobitve pride ne glede na voljo prejšnjega imetnika lastninske pravice, včasih celo proti njegovi volji. Pravni temelj, ki spada med izvirne načine pridobitve lastninske pravice, je tudi pridobitev lastninske pravice s sodno odločbo« (Sodba II Ips 951/2006)). Torej za pridobitev lastninske pravice lahko lastnik na izvirni način pride z *izdelavo nove stvari, s spojitvijo stvari različnih lastnikov ali skozi priposestvanje stvari*.

Varstvo lastninske pravice si zagotovi lastnik oziroma domnevni lastnik na podlagi dveh zahtevkov, kot izhajata iz Stvarnopravnega zakonika, in sicer:

- **vrnitvenega zahtevka oziroma vrnitvene tožbe** (pri katerem je določeno, da lahko lastnik od vsakogar zahteva vrnitev individualno določene stvari, pri tem pa mora lastnik dokazati, da *ima na stvari, katere vrnitev zahteva, lastninsko pravico in da je stvar v dejanski oblasti toženca*. Potrebno je vedeti, da uveljavljanje tega zahtevka, ne zastara (92. člen Stvarnopravnega zakonika, 2002); ključno je torej, da ta tožba ni usmerjena primarno

v ugotavljanja lastninske pravice, ampak se osredotoča predvsem na vrnitev lastnikove stvari v posest);

- **zahtevka za varstvo pred motenjem posesti oziroma negatorne tožbe** (pri katerem je ključno, da motilec vznemirja lastnika, ob tem ko uporablja oziroma uživa v lastninski pravici, ob tem pa ne oporeka lastninski pravici ali odvzemu stvari, ki jo ima lastnik v lasti, pri čemer mora biti vznemirjanje lastnika *protipravno*. Legitimacijo za vložitev zahtevka oziroma tožbe imajo v tem primeru lastnik, domnevni lastnik in dobroverni lastniški posestnik).

Lastninska pravica preneha v naslednjih primerih:

- če je stvar *uničena*;
- *druga oseba pridobi lastninsko pravico* (primer prodaje, podaritve, dedovanja ...);
- z odpovedjo lastninski pravici.

6.5.2.1 Pridobitev lastninske pravice s pravnim poslom

»Prenos lastninske pravice je v vsakdanjem življenju najpogostejši in najpomembnejši način pridobitve lastninske pravice. Glede na to, da se lastninska pravica pogosto poistoveti s stvarjo samo, dostikrat ne govorimo o prenosu lastninske stvari na stvari, kar bi bilo povsem pravilno, temveč nekoliko poenostavljeno, kar o prenosu stvari« (Tratnik, 2020, str. 117).

Načela prenosa lastninske pravice so naslednja:

- **načelo *nemo plus*** (prenosnik ne more prenesti lastninske pravice, v kolikor ni sam lastnik stvari. Torej prenosnik mora biti sposoben razpolagati s pravico, ki je predmet prenosa – razpolaga pa lahko popolno, kar pomeni, da osvoji pravico ali omejeno, kar pomeni obremenitev z omejeno stvarno pravico);
- **načelo ločevanja** (izhaja iz pravnega reda germanske družine, kjer se za prenos lastninske pravice zahtevata dva pravna posla. »Za pridobitev lastninske pravice na stvari je treba izhajati iz posebnosti stvarnopravnega posla, ki za pridobitev stvarnopravne pravice zahteva obstoj dveh poslov: a) zavezovalnega in b) razpolagalnega pravnega posla. Zavezovalni pravni posel ima naravo obligacijskega posla, s katerim se prejšnji lastnik zaveže, da bo na novega lastnika prenesel lastninsko pravico na stvari« (Jerman & Vidic, 2006, str. 44). Tratnik (2020, str. 118) še dodaja, da je naprej »potreben t. i. zavezovalni pravni posel, na primer prodajna ali darilna pogodba, s katero se ustvari obveznost prenosa lastnine in iz katerega izhaja pravni naslov za prenos lastninske pravice. Ta pa se izvrši šele z razpolagalnim poslom. Sam razpolagalni posel praviloma še ne zadostuje za prenos pravice, ampak je v skladu s publicitetnim načelom potrebno še neko navzven vidno tretje zaznavno dejanje. Pri stvarnih pravicah na nepremičninah je to vpis v

zemljiško knjigo, pri stvarnih pravicah na premičninah pa izročitev v posest«);

- **načelo kavzalnosti** (»kavzalni sistem zahteva kot pogoje za veljavno razpolaganje veljaven pravni naslov (*iustus titulus*), torej veljaven zavezovalni posel« (Tratnik, 2020, str. 119)).

Tratnik (povz. po 2020, str. 120–131) ugotavlja, da naše pravo postavlja naslednje pogoje za prenos lastninske pravice:

- **veljaven pravni posel**, iz katerega izhaja obveznost prenesti lastninsko pravico (zavezovalni posel), ki se presoja v skladu s splošnimi pravili OZ glede veljavnosti pravnih poslov, kar pomeni, da so potrebne izjava prave in svobodne volje strank, pravna ter poslovna sposobnost strank, možnost, določljivost in dopustnost izpolnitve, ki vsebuje tudi dopustnost poslovnega namena ter oblika, če je prepisana;
- **razpolagalni pravni posel** (sporazum strank o prenosu lastninske pravice), kjer se za veljaven prenos lastninske pravice zahteva sporazum med prenosnikom in pridobiteljem, v katerem prenosnik izjavi, da lastninsko pravico sprejema. Najbolj tipična razpolagalna posla sta prenos lastninske in druge prenosljive premoženjske pravice (denimo stavbne pravice) ter obremenitev lastninske ali druge premoženjske pravice z omejeno stvarno pravico (denimo ustanovitev hipoteke na nepremičnine ali zastavitev terjatve);

- **izpolnitev drugih pogojev, ki jih določa zakon** (denimo pridobitev lastninske pravice tujcev, kmetijskih zemljišč in gozdov, zemljišč na območjih, ki so pomembna za obrambo države ...);
- **razpolagalna sposobnost odsvojitelja** (odsvojitelj mora biti sposoben razpolagati s pravico, ki je predmet prenosa. Razpolagalna sposobnost ima lahko tri različne temelje, in sicer lastnino stvari oziroma imetništvo pravice, zakonsko določbo ali pravni posel → razpolagalno pravico ima praviloma le lastnik stvari).

Posebni primeri pridobitve lastninske pravice so naknadna pridobitev lastninske pravice, pogojni prenos lastninske pravice in pridobitev od razpolagalno nesposobne osebe.

6.5.2.2 Pridobitev lastninske pravice na podlagi zakona

SPZ izpostavlja naslednje načine pridobitve lastninske pravice na podlagi zakona, ki so:

- **priposestvanje** (gre za izvirno pridobitev stvarne pravice, kot je denimo lastninska ali služnostna pravica, na neki stvari na podlagi izvrševanja »določene kvalificirane posesti na tej stvari za določen čas, npr. pridobitev dobroverne lastniške posesti« (Pravni terminološki slovar, 2018, str. 297) oziroma kot ugotavlja Tratnik (2020, str. 134), gre za originalen način pridobitve lastninske pravice tako na premičnih kot tudi na nepremičnih stvareh. SPZ navaja naslednji dve predpostavki za pridobitev lastninske pravice s pomočjo

priposestvovanja, in sicer dobroverna lastniška posest posestnika oziroma pridobitelja ter potek priposestvovalne dobe, ki je tri leta pri premičninah in deset let pri nepremičninah);

- **prilastitev** (»pridobitev lastninske pravice, pri kateri najditelj najde premičnino, ki nima lastnika in jo vzame v posest, z namenom, da jo ima v lasti« (Pravni terminološki slovar, 2018, str. 295). Predstavlja enega izmed primerov, kjer se pridobi lastninska pravica na najdenih premičnih stvareh);
- **najdba** (najditelj je po najdbi in prevzemu premičnine v posest dolžan takoj obvestiti lastnika premičnine ali osebo, za katero utemeljeno meni, da je upravičena do prevzema premičnine. V kolikor najditelj ne pozna tega, je dolžan najdbo prijaviti policiji. V kolikor je vrednost najdene premičnine neznatna, najditelju takšne najdbe ni treba prijaviti na policiji, hkrati pa tudi v osnovi najditelji ni dolžan vzeti najdene stvari v posest);
- **najdba zaklada** (gre za najdbo stvari »večje vrednosti, ki je bila tako dolgo skrita, da ni več mogoče najti njenega lastnika, pri čemer najdena stvar po enakih delih pripada najditelju in lastniku premičnine ali nepremičnine, kjer je bila stvar najdena, razen če zakon določa drugače« (Pravni terminološki slovar, 2018, str. 179). SPZ v 53. členu še določa, da je najditelj zaklada dolžan najdbo prijaviti policiji);

- **prirast** (»razširitev lastninske pravice na glavni stvari na sprva samostojno stransko stvar, ki postane sestavina glavne stvari« (Pravni terminološki slovar, 2018, str. 297). Kot ugotavlja Tratnik (2020, str. 152), v tem namreč preneha samostojna fizična eksistenca stranske stvari in v skladu z načelom specialnosti posledično tudi njena pravna eksistenca, poznamo pa prirast premičnine k nepremičnini (nepremičninska prirast) ter prirast premičnine k premičnini (premičninska prirast));
- **spojitev in pomešanje** (o spojitvi ter pomešanju govorimo v primeru združitve premičnih stvari, ki pripadajo večim osebam, v celovito, novo stvar; **spojitev** je »združitev trdnih stvari v novo enotno premičnino tako, da nastane na novi stvari solastninska pravica lastnikov spojenih premičnin, solastniški deleži pa se določijo v sorazmerju z vrednostjo, ki so jo imele posamezne premičnine pred tem« (Pravni terminološki slovar, 2018, str. 341); **pomešanje** je »združitev sipkih stvari, npr. žita, več lastnikov v mešanico, pri čemer dotedanji lastniki stvari postanejo solastniki mešanice z deleži, ki so sorazmerni vrednostmi, ki so jih imele stvari posameznega solastnika pred tem« (Pravni terminološki slovar, 2018, str. 248));
- **izdelava nove stvari** (je način pridobitve lastninske pravice, ki jo možna izključno le na premičninskem področju, saj prvotne stvari s predelavo izgubijo lastno fizično identiteto, kar posledično pomeni, da na njih

preneha lastninska pravica, ki pa nastane na novo na novi stvari);

- pridobitev lastninske pravice na plodovih;
- pridobitev lastninske pravice od razpolagalno nesposobne osebe.

Lastninsko pravico se lahko pridobi tudi z **odločbo državnega organa** (in sicer s sodno odločbo ter z upravno odločbo, pri čemer imata le-ti konstitutivni učinek) in z **dedovanjem**, vendar pa se na tem mestu ne bomo podrobneje poglobljali v ti dve vsebini.

6.5.2.3 Lastninska pravica več oseb

Ko ima več oseb lastninsko pravico na isti stvari, to lahko pomeni tri različne položaje, in sicer **solastnino**, **skupno lastnino** ter **etažno lastnino**. »Skupna lastnina in solastnina pomenita lastnino na nerazdeljeni stvari, vendar pri skupni lastnini deleži niso vnaprej določeni« (Jerman & Vidic, 2012, str. 47).

SOLASTNINA

Skladno z določili SPZ ima več oseb *solastninsko pravico* na nerazdeljeni stvari (solastniki), če je delež vsakega izmed njih določen v sorazmerju s celoto (idealni delež). Če pa solastniški deleži niso določeni, se izhaja iz domneve, da so le-ti enaki. Solastnina je torej »posebna vrsta lastninske pravice, pri katerih ima več oseb na isti nerazdeljeni stvari lastninsko

pravico, tako da vsaki pripada idealni delež, ki se ugotovi na podlagi izračuna« (Jerman & Vidic, 2012, str. 46).

SPZ določa, da ima solastnik pravico imeti stvar v posesti in jo skupaj z drugimi solastniki uporabljati sorazmerno svojemu idealnemu deležu, ne da bi pri tem kršil pravice drugih solastnikov ter da lahko solastnik razpolaga s svojo pravico brez soglasja drugih solastnikov. V kolikor je predmet solastnine nepremičnina, imajo drugi solastniki pri prodaji *predkupno pravico*. Če predkupno pravico hkrati uveljavlja več solastnikov, lahko vsak od njih uveljavlja predkupno pravico v sorazmerju s svojim idealnim deležem (66. člen SPZ).

Solastniki imajo pravico skupno upravljati stvar v solastnini. Tako zakon ločuje ***redno upravljanje in posle, ki presegajo okvire rednega upravljanja***. Za posle v zvezi z ***rednim upravljanjem stvari je potrebno soglasje solastnikov, ki imajo skupaj več kot polovico idealnih deležev***. Za posle *rednega* upravljanja se štejejo posli, ki so potrebni za obratovanje in vzdrževanje stvari za doseganje njenega namena. Če se solastniki ne morejo sporazumeti, posel pa je nujen za redno vzdrževanje stvari, odloči o tem na predlog solastnika sodišče v nepravdnem postopku. Za posle, ***ki presegajo okvire rednega upravljanja***, kot so zlasti razpolaganje s celotno stvarjo, določitev načina rabe in določitev upravitelja stvari, pa ***je potrebno zagotoviti soglasje vseh solastnikov*** (67. člen SPZ).

Solastniki **sporazumno določijo način delitve stvari**. Za pridobitev lastninske pravice se smiselno uporabljajo določila,

ki urejajo pridobitev lastninske pravice s pravnim poslom. Če se **solastniki ne morejo sporazumeti**, o načinu delitve odloči sodišče v nepravdnem postopku, tako da solastniki dobijo v naravi tisti del stvari, za katerega izkažejo upravičen interes. Načeloma se stvar *fizično razdeli* (t. i. fizična delitev), z namenom, da solastniki dobijo v naravi tisti del stvari, za katerega lahko izkažejo upravičen interes. V kolikor pa fizična delitev stvari v naravi ni mogoča niti z izplačilom razlike v vrednosti, ali je mogoča le ob znatnem zmanjšanju vrednosti stvari, pa lahko sodišče odloči, da se stvar proda in razdeli kupnina (*civilna delitev*) (70. člen SPZ).

SKUPNA LASTNINA

Skupna lastnina je lastnina več oseb (skupni lastniki), njihovi deleži pa vnaprej niso točno določeni.

Skupna lastnina je možna v naslednjih primerih (Tratnik, 2020, str. 199):

- »skupno premoženje zakoncev, zunajzakonskih partnerjev in partnerjev v partnerskih zvezah;
- dediščinska skupnost;
- rezervni sklad v etažni lastnini;
- pripadajoče zemljišče k več stavbam v etažni lastnini;
- skupni deli, ki služijo več večstanovanjskim stavbam;
- mejna znamenja«.

Skupni lastniki skupno uporabljajo stvar in z njo razpolagajo, ob tem pa tudi solidarno odgovarjajo za obveznosti, ki nastanejo v zvezi s skupno stvarjo. Če eden od skupnih lastnikov samostojno razpolaga, se šteje, da tretji ni v dobri veri, samo če je tretji vedel, da je stvar v skupni lastnini in da se razpolaga brez soglasja skupnega lastnika. Vsak skupni lastnik ali njegov upnik sme vedno zahtevati delitev skupne stvari, razen v neprimernem času (72. člen SPZ). Torej skupni lastniki lahko razpolagajo s premoženjem šele po tem, ko se je skupna lastnina razdelila (denimo v primeru delitve premoženja med različnimi dediči). »Pri skupni lastnini je povezanost skupnih lastnikov še bolj intenzivna kot pri solastnini« (Jerman & Vidic, 2012, str. 47).

6.5.3 Sosedsko pravo

»Sosedsko pravo določa medsebojne pravice in dolžnosti lastnikov sosednjih ali prostorsko povezanih nepremičnin ter ga lahko štejemo za zakonske omejitve lastninske pravice (Tratnik, 2020, str. 204).« SPZ v 73. členu določa, da morajo zaradi sosedstva ali prostorske povezanosti nepremičnin lastniki teh nepremičnin svojo lastninsko pravico izvrševati tako, da se **medsebojno ne vznemirjajo in da si ne povzročajo škode**. »Lastnik nepremičnine mora pri uporabi nepremičnine opuščati dejanja in odpravljati vzroke, ki izvirajo iz njegove nepremičnine ter otežujejo uporabo drugih nepremičnin čez mero, ki je glede na naravo in nakup nepremičnine ter glede na krajevne razmere običajna, ali če ti vzroki povzročajo znatnejšo škodo (73. člen SPZ).«

SPZ v 75. členu določa, da mora lastnik nepremičnine pri uporabi nepremičnine opuščati dejanja in odpravljati vzroke, ki izvirajo iz njegove nepremičnine ter otežujejo uporabo drugih nepremičnin čez mero, ki je glede na naravo in namen nepremičnine ter glede na krajevne razmere običajna ali povzročajo znatnejšo škodo (prepovedana imisija), pri čemer gre za različne motnje, kot so denimo dim, toplota, neprijetne vonjave, odplake, ropot, odtegotanje zraka, razna sevanja itd.

Skladno s SPZ je možen pristop na tujo nepremičnino v primeru začasne uporabe tuje nepremičnine zaradi **vzdrževalnih del in v primeru zasledovanja domačih ter udomačenih živali**. Lastnik nepremičnine, na kateri je nujno treba izvesti dela, ki so potrebna za uporabo in izkoriščanje nepremičnine, lahko začasno uporabi sosednjo nepremičnino zaradi izvedbe del, če teh del ni mogoče izvesti drugače ali jih je mogoče izvesti samo z nesorazmernimi stroški. Po uporabi mora na sosednji nepremičnini vzpostaviti prejšnje stanje. Na zahtevo lastnika nepremičnine, ki jo je začasno uporabil, mora plačati primerno nadomestilo. Pred začetkom del je treba ob primernem času in na primeren način obvestiti lastnika ali posestnika tuje nepremičnine (76. člen SPZ). Kot izhaja iz 84. člena SPZ sme domače in udomačene živali lastnik zasledovati na tuji nepremičnini, v kolikor pa mu lastnik ali posestnik prepove dostop na nepremičnino, pa mora omenjena oseba žival brez odlašanja izročiti lastniku.

V kolikor je meja sporna, sodišče pristopi prednostno k urejanju meje na *podlagi močnejše pravice*. Domneva se

močnejša pravica po meji, ki je dokončno urejena v katastrskem postopku. Če vrednost spornega mejnega prostora presega dvakratno vrednost za določitev spora majhne vrednosti, lahko sodišče uredi mejo na podlagi močnejše pravice le, če predlagatelj in oseba, proti kateri je vložen predlog, s tem soglašata. Če močnejša pravica ni dokazana ali če ni podano soglasje, pa sodišče uredi mejo po zadnji mirni posesti. Če se ne more ugotoviti zadnja mirna posest, sodišče uredi mejo tako, da sporni prostor razdeli *po pravični oceni* (77. člen SPZ). Če vrednost spornega mejnega prostora presega dvakratno vrednost za določitev spora majhne vrednosti, predlagatelj in oseba, proti kateri je predlog vložen, pa ne soglašata, da se uredi meja na podlagi močnejše pravice, lahko vsak izmed njiju uveljavlja močnejšo pravico v pravnem postopku v treh mesecih po pravnomočnosti sklepa o ureditvi meje (78. člen SPZ).

6.5.4 Etažna lastnina

6.5.4.1 Pojem etažne lastnine

Pravni terminološki slovar (2018, str. 86) opredeljuje etažno lastnino kot lastnino posameznega dela stavbe, ki je samostojna funkcionalna celota, primerna za samostojno uporabo in solastnina skupnih delov stavbe v etažni lastnini. Etažno lastnino urejata SPZ in Stanovanjski zakon (SZ-1), ki predstavlja poseben predpis na področju etažne lastnine na večstanovanjskih stavbah, na urejanje etažne lastnine pa se nanašata tudi Zakon o vzpostavitvi etažne lastnine na predlog pridobitelja posameznega dela stavbe ter o določanju

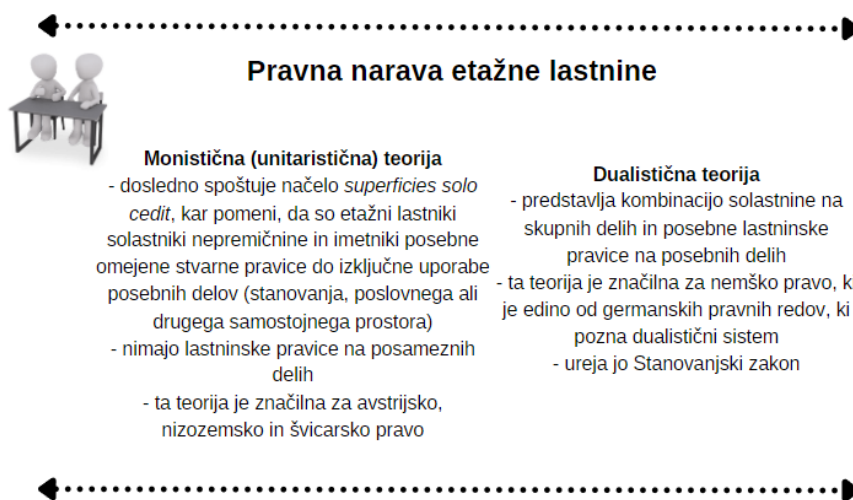
pripadajoče zemljišča k stavbi (ZVEtl-1), ki ureja pravna razmerja etažne lastnine, ki so nastala pred SPZ brez ustrezne pravne podlage, in Zakon o varstvu kupcev stanovanj ter enostanovanjskih stavb (ZVKSES), ki ureja pravna pravila za nastanek etažne lastnine, v kolikor se posamezni deli prodajajo, pred tem, ko je gradnja končana, z namenom zaščite kupcev pred nepravilnostmi. Ključni poudarki so predstavljeni na Sliki 6.27.

Slika 6.27. Pojem etažne lastnine – ključni poudarki

Slovensko pravo sloni na **dualističnem sistemu** oziroma teoriji etažne lastnine, poleg le-tega pa poznamo tudi

monistični (unitaristični) sistem oziroma teorijo, kjer pripada etažnemu lastniku solastnina na skupnih delih in posebna lastninska pravica na stanovanju oziroma poslovnem ali drugem prostoru. Ob tem je potrebno še poudariti, da predstavlja etažna lastnina poleg stavbe pravice »poglavitno izjemo od načela specialnosti in od načela povezanosti zemljišča z objektom. Za izjemo od slednjega načela gre, ker lastninska pravica na posameznem delu prevladuje nad solastnino na zemljišču, ki sodi med skupne dele stavbe« (Tratnik, 2020, str. 244). Ključni poudarki so predstavljeni na Sliki 6.28.

Slika 6.28. Pravna narava etažne lastnine – ključni poudarki. Povzeto iz Tratnik (2020).

6.5.4.2 Predmet etažne lastnine

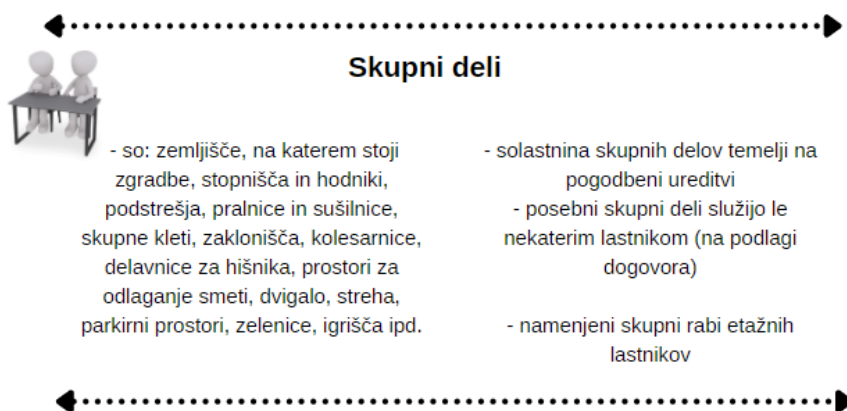
SPZ v 105. členu opredeljuje etažno lastnino kot lastnino posameznega dela zgradbe in solastnino skupnih delov,

omenjeni komponenti pa sta med seboj neločljivo povezani. Zato, kot ugotavlja Tratnik (2020, str. 245), etažni lastniki s svojimi posameznimi deli ali s solastninskimi deleži na skupnih delih ne morejo samostojno razpolagati. SPZ v 105. členu še dodaja, da je solastnina vseh etažnih lastnikov na skupnih delih neločljivo povezana z lastnino na posameznem delu in da se solastnini na skupnih delih ni mogoče odpovedati, hkrati pa nihče od solastnikov ne more zahtevati delitve solastnine na skupnih delih.

SPZ v 105. členu še dodaja, da mora posamezni del zgradbe predstavljati samostojno funkcionalno celoto, primerno za samostojno uporabo, kot so zlasti stanovanje, poslovni prostor ali drug samostojen prostor. K posameznemu delu v etažni lastnini lahko spadajo tudi drugi individualno odmerjeni prostori, če so del nepremičnine v solastnini etažnih lastnikov (drugi odstavek 105. člena SPZ). »Ta pogoj je lahko na primer izpolnjen glede kletnih in podstrešnih prostorov, garaž, parkirnih hiš ali celo prostorov, namenjenih rekreativnim ali športnim aktivnostim. Zlasti je pomembno, da so samostojno dostopni in razločno razmejeni od ostale nepremičnine« (Tratnik, 2020, str. 245). Če pa je posamezni del zgradbe ali nepremičnina, namenjena *skupni rabi etažnih lastnikov dveh ali več zgradb v etažni lastnini ali skupni rabi etažnih lastnikov ene ali več zgradb in lastnikov ene ali več nepremičnin*, se obravnava kot njihov skupen del, ki je v solastnini etažnih lastnikov teh zgradb oziroma v solastnini etažnih lastnikov ter lastnikov nepremičnin (6. odstavek 105. člena SPZ). Gre za »zemljišče, na katerem se nahaja zgradba. To zemljišče je nujen in najbolj

osnoven element vsakega etažnolastninskega razmerja ter temelj, na katerem se etažna lastnina oblikuje« (Tratnik, 2020, str. 246).

»Za odnose med etažnimi lastniki je ključnega pomena razmerje med njihovimi deleži na skupnih delih zgradbe. Ti deleži se določijo v sporazumu o delitvi, enostranskem pravnem poslu ali sodni odločbi, ki je podlaga za nastanek etažne lastnine« (Tratnik, 2020, str. 247). 106. člen SPZ določa, da se solastniški delež vsakega etažnega lastnika na skupnih delih določa ob upoštevanju uporabne vrednosti posameznega dela v etažni lastnini v razmerju do skupne uporabne vrednosti nepremičnine, razen če zakon ali pravni posel določa drugače. Ključni poudarki so predstavljeni na Sliki 6.29.

Slika 6.29. Skupni deli – ključni poudarki

6.5.4.3 Nastanek etažne lastnine

Etažna lastnina lahko skladno s 107. členom SPZ nastane na podlagi pravnega posla ali z odločbo sodišča in z vpisom v

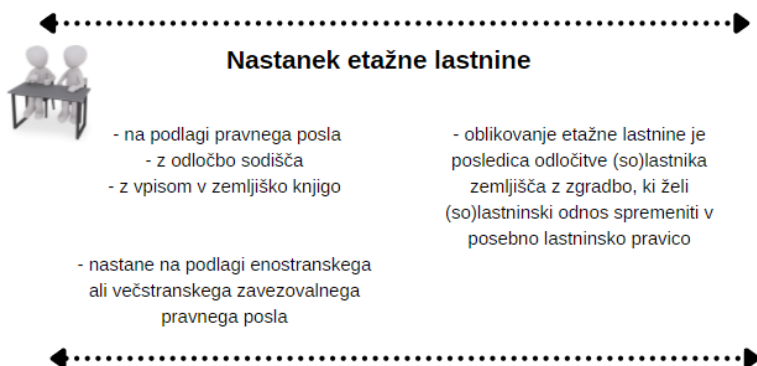
zemljiško knjigo. Pravni posel za pridobitev etažne lastnine je lahko sporazum o delitvi solastnine v etažno lastnino (sporazum o delitvi) ali enostranski pravni posel. Ob tem je potrebno poudariti, da ni nujno, da je večstanovanjska zgradba ali zgradba z več samostojnimi poslovnimi prostori v etažni lastnini. Lahko je denimo tudi predmet enovite lastninske pravice izključno enega lastnika, skupne lastnine zakoncev ali pa solastninske pravice več solastnikov. Gre torej za zavestno odločitev lastnika ali solastnikov zemljišča z zgradbo, da (so)lastninski odnos spremenijo v posebno lastninsko obliko.

Skladno z določili 108. člena SPZ mora sporazum o delitvi vsebovati *označbo etažnih lastnikov, zemljiškoknjižno označbo nepremičnin, natančen opis posameznega dela zgradbe v razmerju do ostalih delov, opis skupnih delov in določitev solastniških deležev na skupnih delih ter pogodbeno ureditev medsebojnih razmerij med etažnimi lastniki*. V kolikor je kateri od solastniških deležev na nepremičnini obremenjen s stvarno pravico, lahko sporazum o delitvi določa, da ta preide samo na nekatere posamezne dele zgradbe, če s tem soglaša imetnik te pravice ali če tako odloči sodišče v nepravdnem postopku (2. odstavek 108. člena SPZ). Ob tem 111. člen SPZ še določa, da hipoteka, ki bremeni celotno nepremičnino, ki se razdeli na etažno lastnino, preide na vse posamezne dele v etažni lastnini.

Etažna lastnina lahko nastane na podlagi enostranskega ali večstranskega zavezovalnega pravnega posla. »Izjemoma ga lahko nadomesti odločba sodišča v nepravdnem postopku, in

sicer če se v etažno lastnino preoblikuje obstoječa solastnina na nepremičnini ter o tem ni mogoče doseči soglasja med solastniki« (Tratnik, 2020, str. 249). SPZ v 109. členu določa, da lahko lastnik nepremičnine razdeli svojo lastninsko pravico na nepremičnini v etažno lastnino z enostranskim pravnim poslom.

Prvi odstavek 110. člena SPZ pa odloča še, da lahko vsak solastnik nepremičnine zahteva, da sodišče v nepravdnem postopku razdeli solastnino na nepremičnini v etažno lastnino, če je takšna delitev mogoča. Ob tem pa drugi odstavek 110. člena SPZ še dodaja, da v kolikor je kateri od solastniških deležev na nepremičnini obremenjen s stvarno pravico, sodišče s sklepom določi, na kateri posamezni del v etažni lastnini preide obremenitev, tako da se z delitvijo ne poslabša položaja imetnika te pravice. Ključni poudarki so predstavljeni na Sliki 6.30.

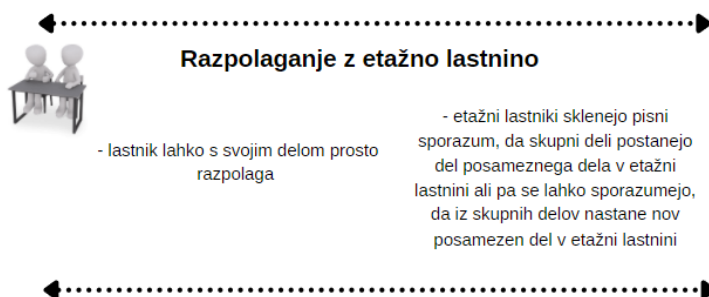

Slika 6.30. Nastanek etažne lastnine – ključni poudarki

6.5.4.4 Razpolaganje z etažno lastnino

SPZ v 112. členu določa, da je etažna lastnina predmet razpolaganja kot celota. Poleg tega lahko lastnik s svojim delom prosto razpolaga. Hkrati ga le-ta prav tako ni dolžan ponuditi drugim etažnim lastnikom, v kolikor ga želi prodati. V 113. členu pa določa, da lahko etažni lastniki sklenejo pisni sporazum, da skupni deli postanejo del posameznega dela v etažni lastnini, če je to mogoče in da se lahko sporazumejo tudi o tem, da iz skupnih delov nastane nov posamezen del v etažni lastnini, če je to mogoče.

SPZ v 114. členu določa še, da lahko etažni lastnik s pravnim poslom razdeli posamezni del v etažni lastnini v dva ali več novih posameznih delov v etažni lastnini, če je to mogoče. Pri tem se solastniški delež na skupnih delih, ki pripada razdeljenemu posameznemu delu v etažni lastnini, v prejšnjem obsegu razdeli na nove solastniške deleže za vsak nov posamezni del. Dva ali več posameznih delov v etažni lastnini se lahko s pravnim poslom spoji v nov posamezni del v etažni lastnini. Ključni poudarki so predstavljeni na Sliki 6.31.

Slika 6.31. Razpolaganje z etažno lastnino – ključni poudarki

6.5.4.5 Razmerja med etažnimi lastniki

SPZ v 115. členu določa, da so pravice in obveznosti etažnih lastnikov na skupnih delih sorazmerne z njihovim solastniškim deležem, v kolikor zakon ali pogodba ne določa drugače. »Upravljanje večstanovanjske stavbe v etažni lastnini se deli na posle rednega upravljanja in na posle, ki presegajo redno upravljanje. Za posle rednega upravljanja se štejejo zlasti posli obratovanja in vzdrževanja večstanovanjske stavbe, določitev ter razrešitev upravnika in nadzornega odbora ter oddajanje skupnih delov v najem. Tu zadostuje večinska odločitev solastnikov. Glede poslov, ki presegajo okvir rednega upravljanja, pa se zahteva soglasje solastnikov, ki imajo skupaj več kot tričetrtnski delež na skupnih delih« (Tratnik, 2020, str. 251). Iz 116. člena SPZ še izhaja, da morajo etažni lastniki skleniti pogodbo o medsebojnih razmerjih, s katero uredijo opredelitev stroškov in obveznosti, ki bremenijo etažne lastnike, v kolikor odstopajo od sorazmerne delitve njihovih solastniških deležev, načina uporabe skupnih delov, namena uporabe posameznih delov v etažni lastnini, načina upravljanja skupnih delov, zavarovanja zgradbe kot celote itd. Pogodba o medsebojnih razmerjih mora biti sklenjena v pisni obliki in učinkuje proti vsakemu novemu etažnemu lastniku (2. odstavek 116. člena SPZ).

SPZ v drugem odstavku 117. člena še določa, da v kolikor etažni lastniki ne dosežejo soglasja glede posla, ki presega redno upravljanje, lahko etažni lastniki, ki imajo več kot polovico solastniških deležev na skupnih delih, predlagajo, da o poslu odloči sodišče v nepravdnem postopku. Sodišče pri odločanju

upošteva zlasti vrsto posla in porazdelitev bremen ter posledic za etažne lastnike, ki so poslu nasprotovali.

SPZ v 118. členu določa, da v kolikor ima nepremičnina *več kot dva etažna lastnika in več kot osem posameznih delov*, morajo etažni lastniki določiti **upravnika**, ki mora pri svojem delovanju upoštevati interese etažnih lastnikov. Določitev upravnika se šteje za posel rednega upravljanja. V kolikor pa upravnik ni določen, lahko vsak etažni lastnik predlaga, da ga določi sodišče v nepravdnem postopku. Upravnik ima naslednja pooblastila (4. odstavek 118. člena):

- »- *izvajati sklepe etažnih lastnikov;*
- *skrbeti za redno vzdrževanje in obratovanje skupnih delov;*
- *poskrbeti za porazdelitev in izterjavo obveznosti;*
- *upravljati z rezervnim skladom in s skupnim denarjem;*
- *zastopati etažne lastnike v poslih upravljanja in v imenu preostalih etažnih lastnikov vložiti izključitveno tožbo ter tožbo za plačilo stroškov in obveznosti, ki bremenijo etažnega lastnika.«*

Ob tem 119. člen SPZ še določa, da v kolikor ima nepremičnina *več kot dva etažna lastnika in več kot osem posameznih delov*, morajo etažni lastniki ustanoviti *rezervni sklad za kritje bodočih stroškov rednega upravljanja*. Le-ta predstavlja skupno

premoženje etažnih lastnikov, ki jih vodi upravnik ločeno na posebnem računu, uporabiti pa jih je mogoče samo za poravnavo stroškov vzdrževanja in potrebnih izboljšav ter za odplačevanje v te namene najetih posojil. Etažni lastnik nima pravice zahtevati vračila vplačil v rezervni sklad niti zahtevati delitve.

6.5.4.6 Omejitve etažne lastnine

121. člen SPZ določa, da mora etažni lastnik:

- v primernem času zagotoviti popravila v svojem delu v etažni lastnini, če je to potrebno, da se odvrne škoda, ki se povzroča drugim delom zgradbe;
- dovoliti vstop v svoj posamezni del, da se lahko opravijo popravila in izboljšave na skupnih delih, ki jih drugače ni mogoče opraviti ali pa jih je mogoče opraviti le z nesorazmernimi stroški.

V kolikor etažni lastnik ne dopusti vstopa, odloči o tem na zahtevo upravnika oziroma preostalih etažnih lastnikov sodišče v nepravdnem postopku. Popravila oziroma izboljšave se morajo opraviti v najkrajšem možnem času in z motnjami, ki najmanj prizadenejo etažnega lastnika. Etažni lastnik mora biti o nameravanih posegih obveščen v primernem roku (121. člen SPZ).

122. člen SPZ določa, da sme etažni lastnik brez soglasja ostalih etažnih lastnikov izvajati spremembe v svojem posameznem delu v etažni lastnini, če te ne pomenijo poslabšanja za kakšen

drug del nepremičnine. Kadar pa spremembe v posameznem delu v etažni lastnini pomenijo tudi večji poseg v skupne dele, etažni lastnik ne sme začeti izvajanja del brez soglasja etažnih lastnikov, ki imajo več kot polovico solastniških deležev na skupnih delih. 123. člen SPZ določa, da v kolikor etažni lastnik ali drug uporabnik posameznega dela v etažni lastnini grobo krši temeljna pravila sosedskega sožitja ali svoje dolžnosti po pogodbi o medsebojnih razmerjih, tako da je skupnost z njim nevzdržna, lahko etažni lastniki, ki imajo več kot polovico solastniških deležev na skupnih delih, sprejmejo sklep, da se kršilca opomni. Če kršilec kljub opominu nadaljuje s svojim ravnanjem, lahko etažni lastniki, ki imajo več kot polovico solastniških deležev na skupnih delih, sprejmejo sklep, da se vloži tožba za njegovo izključitev in prodajo njegovega posameznega dela (2. odstavek 123. člena SPZ). Sodba o izključitvi se izvrši s prodajo posameznega dela v etažni lastnini po pravilih, ki urejajo izvršbo na nepremičnine (3. odstavek 123. člena SPZ).

124. člen SPZ določa, da v kolikor ima nepremičnina dva ali več etažnih lastnikov in nima več kot pet posameznih delov, imajo pri prodaji posameznega dela v etažni lastnini drugi etažni lastniki predkupno pravico.

6.5.4.7 Prenehanje etažne lastnine

125. člen SPZ določa, da se lahko etažna lastnina spremeni v solastnino ali lastninsko pravico na nepremičnini s pravnim poslom. Etažna lastnina preneha:

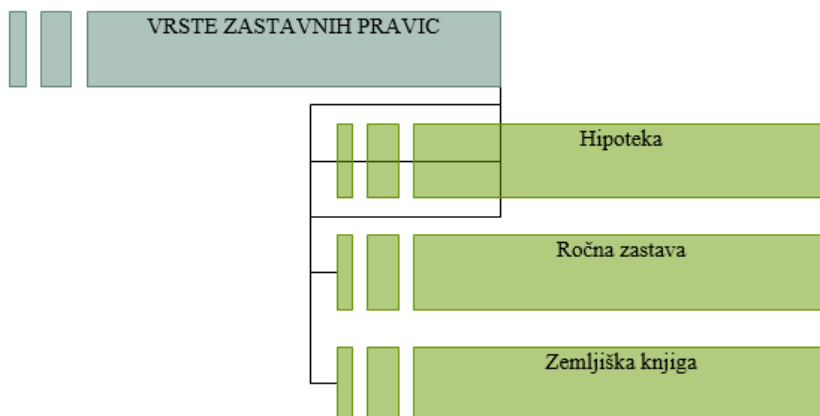
- z uničenjem celotne zgradbe. Etažni lastniki postanejo solastniki nepremičnine in ostankov zgradbe v skladu s svojim idealnim deležem na skupnih delih (126. člen SPZ);
- na določenem delu preneha, če je uničen posamezen del v etažni lastnini in ga ni mogoče obnoviti (127. člen SPZ).

6.5.5 Zastavna pravica

6.5.5.1 Pojem zastavne pravice

Zastavna pravica je »omejena stvarna pravica na tuji stvari, ki drugače kot služnosti upravičencu (zastavnemu upniku) ne daje pravice uporabljati obremenjene stvari ali uživati njenih plodov, temveč služi zavarovanju njegove terjatve do zastavitelja ali do tretje osebe« (Tratnik, 2020, str. 271). ZSP v 128. členu še določa, da je zastavna pravica pravica zastavnega upnika, da se zaradi neplačila zavarovane terjatve ob njeni zapadlosti poplača skupaj z obrestmi in s stroški iz vrednosti zastavljenega predmeta pred vsemi drugimi upniki zastavitelja. Zastavitelj lahko ustanovi zastavno pravico za zavarovanje svojega ali tujega dolga (drugi odstavek 128. člena). Predmet zastavne pravice so lahko stvari, pravice in vrednostni papirji, če je mogoče z njimi razpolagati ter če imajo premoženjsko vrednost (tretji odstavek 128. člena). Zastavna pravica se lahko ustanovi tudi za zavarovanje bodoče ali pogojne terjatve (129. člen ZSP). S spodnje Slike 6.32 je razvidna opredelitev vrste zastavnih pravic.

Slika 6.32. Vrste zastavnih pravic

ZSP v 130. členu določa, da lahko zastavna pravica nastane na podlagi:

- **pravnega posla,**
- **zakona ali**
- **odločbe sodišča.**

Za pridobitev zastavne pravice se zahteva veljaven pravni posel, iz katerega izhaja obveznost ustanoviti zastavno pravico in izpolnitev drugih pogojev, ki jih določa ta zakon (131. člen SPZ). Pogodbeni določili, da zastavljena stvar preide v last zastavnega upnika, če njegova terjatev ob zapadlosti ne bo plačana in o prodaji zastavljene stvari po vnaprej določeni ceni, sta nični, razen če ta zakon določa drugače (prvi odstavek 132. člena SPZ). Dogovora o prehodu lastninske pravice in prodaji po določeni ceni sta veljavna, če sta sklenjena po zapadlosti

zavarovane terjatve (drugi odstavek 132. člena SPZ). Za pridobitev zastavne pravice na podlagi pravnega posla mora zastavitelj imeti pravico razpolagati s predmetom zastave (133. člen SPZ).

Zastavna pravica na podlagi sodne odločbe nastane z njeno pravnomočnostjo, razen če zakon določa drugače (135. člen SPZ).

Če je predmet zastavljen več zastavnim upnikom, se vrstni red njihovega popolnega poplačila določa po trenutku nastanka zastavne pravice (136. člen SPZ). Če preneha zavarovana terjatev, zastavna pravica preneha, razen če zakon določa drugače (prvi odstavek 137. člena SPZ). Zastavna pravica preneha tudi s prenehanjem predmeta zastave. Če na mesto predmeta zastave stopi nov predmet, ki je zastavljiv, zastavni upnik pridobi enako vrsto zastavne pravice na novem predmetu (drugi odstavek 137. člena SPZ).

6.5.5.2 Zastavna pravica na nepremičninah (hipoteka)

Hipoteka je zastavna pravica na nepremičninah (138. člen SPZ). 139. člen SPZ določa, da lahko vsak solastnik ustanovi hipoteko na svojem idealnem deležu brez soglasja drugih solastnikov. Za pogodbeno ustanovitev hipoteke na celotni nepremičnini, ki je predmet solastnine, je potrebno soglasje vseh solastnikov (drugi odstavek 139. člena SPZ). Če je nepremičnina v skupni lastnini, je lahko hipoteka ustanovljena le na nepremičnini kot celoti (3. odstavek 139. člena SPZ). 140. člen SPZ določa, da hipoteka obsega nepremičnino v celoti, kot tudi vse njene

sestavine in plodove, dokler ti niso ločeni od glavne stvari, obsega pa tudi pritikline, ki so v lasti zastavitelja. 141. člen SPZ določa, da se za pridobitev hipoteke na podlagi pravnega posla zahteva vpis v zemljiško knjigo in da se vpis v zemljiško knjigo opravi na podlagi listine, ki vsebuje zemljiškknjižno dovolilo.

142. člen SPZ določa, da je lahko pravni posel o ustanovitvi hipoteke sklenjen v obliki neposredno izvršljivega notarskega zapisa, v katerem zastavitelj soglaša, da se terjatev zavaruje z vknjižbo hipoteke na zastaviteljevi nepremičnini in da se po zapadlosti terjatve opravi poplačilo terjatve iz kupnine, dosežene s prodajo ter izpraznitev in izročitev nepremičnine v enem mesecu po prodaji. Neposredna izvršljivost notarskega zapisa se zaznamuje v zemljiški knjigi in učinkuje tudi proti vsakemu kasnejšemu pridobitelju lastninske pravice na zastavljeni nepremičnini (drugi odstavek 142. člena SPZ). 143. člen SPZ določa, da hipoteka nastane na podlagi sodne odločbe z vpisom v zemljiško knjigo.

145. člen SPZ navaja, da se lahko za zavarovanje iste terjatve hipoteka ustanovi na več nepremičninah. Hipotekarni upnik lahko v tem primeru zahteva poplačilo svoje terjatve s prodajo nepremičnine vsakega od zastaviteljev in to v kakršnemkoli vrstnem redu (2. odstavek 145. člena SPZ). Medtem pa 147. člen določa, da se lahko isti nepremičnini ustanovi več hipotek. 146. člen SPZ še dodaja, da se lahko hipoteka ustanovi tudi tako, da se določi najvišji znesek, do katerega za zavarovane terjatve jamči nepremičnina (maksimalna hipoteka).

Prenos hipoteke

148. člen SPZ določa, da se s prenosom zavarovane terjatve prenese tudi hipoteka, če ni dogovorjeno drugače. Prenos hipoteke pa učinkuje šele z vpisom v zemljiško knjigo. Hipoteka je namenjena zavarovanju terjatve vse do njenega dokončnega poplačila. Če je terjatev plačana delno, se hipoteka ne zmanjša. Ob delitvi nepremičnine, ki je obremenjena s hipoteko, je vsak od delov nepremičnine obremenjen s hipoteko v celoti. Če je hipoteka ustanovljena na celotni stvari v solastnini, lahko vsak solastnik plača celoten dolg. S plačilom pridobi zavarovano terjatev skupaj s hipoteko (150. člen SPZ).

154. člen SPZ določa, da hipoteka preneha z izbrisom iz zemljiške knjige, v katero je vpisana. Izbris hipoteke se lahko zahteva:

- če dolžnik plača terjatev, ki je z njo zavarovana;
- če terjatev, zavarovana s hipoteko, preneha;
- če se hipotekarni upnik odreče hipoteki;
- če je ista oseba postala lastnik nepremičnine in imetnik hipoteke na tej nepremičnini;
- če hipoteka s potekom časa ugasne;
- če se zastavljena stvar proda za poplačilo zavarovane terjatve (drugi odstavek 154. člena).

Hipoteka ugasne s potekom desetih let od dneva dospelosti zavarovane terjatve (tretji odstavek 154. člena). Če je po kakršnemkoli naslovu lastnik s hipoteko obremenjene nepremičnine prejel v nadomestilo drugo nepremičnino, preide hipoteka na to nepremičnino (četrti odstavek 154. člena).

6.5.5.3 Zastavna pravica na premičninah (ročna zastava)

SPZ v 155. členu določa, da nastane zastavna pravica na premičnini na podlagi veljavne zastavne pogodbe, ko zastavitelj zastavnemu upniku izroči zastavljeno premičnino v neposredno posest. Zastavna pravica nastane tudi, če se zastavljena premičnina izroči v neposredno posest tretjemu tako, da lahko njeno izročitev zahteva samo zastavni upnik (drugi odstavek 155. člena). 156. člen SPZ določa, da dobroverni zastavni upnik pridobi zastavno pravico, tudi če zastavitelj ni imel pravice razpolagati, če ima zastavitelj premičnino v svoji posesti po volji njenega lastnika. Zastavni upnik, ki je v dobri veri glede neobstoja drugih zastavnih pravic, pridobi zastavno pravico z najboljšim vrstnim redom, če ima zastavitelj premičnino v svoji posesti (drugi odstavek 156. člena).

158. člen SPZ navaja, da zastavni upnik nima pravice uporabljati zastavljene premičnine ali je izročiti drugemu v rabo ali v zastavo (podzastava), razen če mu to dovoli zastavitelj. 160. člen SPZ pa določa, da na zahtevo zastavitelja sodišče odredi, naj se zastavljena premičnina vzame zastavnemu upniku in izroči nekomu tretjemu, da jo ima v posesti zanj ter za njegov račun, če zastavni upnik ne hrani

zastavljene premičnine tako, kot bi jo moral, če jo brez zastaviteljevega dovoljenja uporablja ali daje v rabo drugemu ali če je ne uporablja v skladu z danim dovoljenjem in sploh, če ravna z njo v nasprotju s pogodbo ter z zakonom.

161. člen SPZ še določa, da v kolikor se pokaže, da ima zastavljena premičnina kakšno stvarno ali pravno napako, za katero zastavni upnik v trenutku sklepanja zastavne pogodbe ni vedel oziroma je bilo dogovorjeno, da bo napaka do izročitve stvari v posest odpravljena in zaradi napake zastavljena premičnina ne pomeni zadostnega zavarovanja za poplačilo zavarovane terjatve, ima zastavni upnik pravico od zastavitelja zahtevati drugo primerno zavarovanje.

164. člen SPZ določa, da ima zastavni upnik v času trajanja zastavne pravice enako pravno varstvo kot lastnik in lahko pod istimi pogoji zahteva vrnitev zastavljene stvari, prenehanje vznemirjanja ter posestno varstvo. 165. člen SPZ določa, da mora zastavni upnik takoj, ko je zavarovana terjatev v celoti plačana, zastavitelju vrniti zastavljeno premičnino oziroma mu omogočiti, da jo prevzame iz neposredne posesti tretjega. 166. člen SPZ pa še določa, da v kolikor zavarovana terjatev ni poravnana ob zapadlosti, sme zastavni upnik od sodišča zahtevati odločbo, naj se zastavljena premičnina proda in opravi poplačilo. Za prodajo se smiselno uporabljajo predpisi, ki urejajo izvršbo s prodajo premične stvari. 168. člen SPZ določa, da zastavna pravica preneha, če zastavni upnik prostovoljno vrne zastavljeno premičnino v zastaviteljevo posest.

169. člen SPZ določa, da lahko zastavitelj isto premočnino zastavi več zastavnim upnikom. Drugi in naslednji zastavni upniki pridobijo zastavno pravico v trenutku, ko zastavitelj o tem obvesti zastavnega upnika, ki ima stvar v neposredni posesti oziroma za katerega ima stvar v neposredni posesti tretji.

SPZ pozna še neposestno zastavno pravico na premočninah, zastavno pravico na pravicah in zastavno pravico na vrednostnem papirju ter drugih premoženjskih pravicah, ki pa se jim na tem mestu podrobneje ne bomo posvečali.

6.5.6 Prenos lastnine v zavarovanje (fiduciarni prenos)

Gre za novejšo prakso stvarnopravnega zavarovanja, kjer »dajalec zavarovanja (fiduciant) prenese del svojega premoženja (na primer stroj, avtomobil ali terjatev) v last jemalca zavarovanja (fiduciarju), in sicer v zavarovanje kredita, ki mu ga ta nudi (Tratnik, 2020, str. 344). Predmet takšnega prenosa je lahko načeloma vsaka stvar oziroma premoženjska pravica, ki se jo lahko prenaša, hkrati pa ima neko premoženjsko vrednost, primarno pa poznamo prenos premočnin in prenos terjatev.

6.5.7 Služnosti

Služnosti so »omejene stvarne pravice, ki dajejo pravico do uporabe tuje stvari oziroma izkoriščanja tuje pravice« (Tratnik, 2020, str. 363). Poznamo:

- **stvarne služnosti** (le-te se »ustanovijo v korist druge t. i. gospodujoče nepremičnine, z namenom, da se omogoča

njena kakovostnejša ali učinkovitejša uporaba« (Tratnik, 2020, str. 364); »Stvarna služnost je pravica lastnika nepremičnine (gospodujoča stvar) izvrševati za njene potrebe določena dejanja na tuji nepremičnini (pozitivna služnost) ali zahtevati od lastnika služeče stvari, da opušča določena dejanja, ki bi jih sicer imel pravico izvrševati na svoji nepremičnini (negativna služnost) (216. člen SPZ)«);

- **neprave stvarne služnosti** (gre za služnosti, ki »so po svoji vsebini stvarne služnosti, ustanovijo pa se enako kot osebne služnosti v kosti določene osebe« (Tratnik, 2020, str. 364));
- **osebne služnosti** (je pravica imetnika, da uporablja tujo stvar ali izkorišča pravico in traja najdlje do imetnikove smrti (227. člen SPZ). Poznamo naslednje oblike služnosti, in sicer užitek, raba ter služnost stanovanja).

SPZ pozna tudi stvarno (realno) breme, ki je skladno z opredelitvijo 249. člena SPZ pravica, na podlagi katere je lastnik obremenjene nepremičnine zavezan k bodočim dajatvam ali storitvam, ki pa ga na tem mestu podrobneje ne bomo obravnavali.

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Katere vrste stvarnopravnih pravic poznamo?
2. Naštejte vsaj 5 stvarnopravnih pravic.
3. Katere vrste posesti poznamo?
4. Kako pridobimo lastninsko pravico?
5. V katerih primerih preneha lastninska pravica?
6. Kaj lahko poveste o lastninski pravici več oseb?
7. Opredelite, kaj je sosedsko pravo in kaj velja zanj?
8. Katere vrste zastavnih pravic poznamo in kaj je značilno zanje?
9. Kaj je značilno za prenos lastnine v zavarovanje (fiduciarni prenos)?
10. Katere oblike služnosti poznamo?
11. S pomočjo Stvarnopravnega zakonika in spleta opredelite vse stvarne pravice, na kratko opredelite ključne poudarke njihovih definicij, nato pa si izberite eno stvarno pravico ter jo podrobneje predstavite.

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Tratnik, M. (2020). *Uvod v stvarno pravo s Stvarnopravnim zakonikom in stvarnim kazalom*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- *Stvarnopravni zakonik* (2002, 17. oktober). Uradni list RS št. 87/02, 91/13 in 23/20. Pridobljeno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3242>.

7 OBLIGACIJSKO PRAVO

.....

V tem poglavju boste spoznali

- obligacijsko razmerje
  - pravne vire obligacijskega prava
  - temeljna načela obligacijskega prava
    - vrste obveznosti
  - zastopanje, pooblastilo ter prenehanje obveznosti
- .....

7.1 Pojem obligacijskega prava

Obligacijsko pravo je podpanoga civilnega prava in kot takšno predstavlja del sodobnega pravnega sistema. Je tudi »najpomembnejši in najobsežnejši del civilnega prava. Ureja obveznostna razmerja med pravnimi subjekti kot udeleženci teh razmerij« (Murtič in drugi, 2009, str. 123). Obligacijsko pravo »je celota (skup) pravnih pravil in pravnih načel, ki urejajo obligacijska razmerja« (Plavšak in drugi, 2009, str. 53). Poznamo:

- **splošni del** obligacijskega prava, ki obravnava temeljna in vsem vrstam obveznostnih razmerij skupna pravna načela, kakor tudi temeljne pravne pojme, ki izvirajo iz le-teh (kot so denimo pojem, značilnosti ter vrste obveznosti, nastanek obveznosti, učinek obveznosti itd.);
- **posebni del** obligacijskega prava, ki obravnava posamezne vrste obveznostnih razmerij. Obravnava se samo posamezne tipe obveznostnih pogodb, kot so denimo prodajna, podjemna pogodba itd.).

Pri tem je pomembno, da si zapomnimo: za posamezno vrsto obveznostnega razmerja v posebnem delu ni posebnega pravila, uporabi se splošno pravilo iz splošnega dela.

7.2 Obligacijsko razmerje

Obligacijsko razmerje predstavlja civilnopravno razmerje, kjer je en subjekt tega razmerja, tj. upnik, upravičen do tega, da od drugega subjekta, tj. dolžnika, zahteva, da le-ta izpolni svoje obveznosti, drugi subjekt pa je to izpolnitveno ravnanje dolžan tudi opraviti. Izpolnitev obveznosti se lahko izvede na dva načina, in sicer s storitvijo (t. i. aktivna izpolnitev) ali z opustitvijo (t. i. pasivna izpolnitev).

Sestavine vsakega obligacijskega razmerja so:

- **subjekti obligacijskega razmerja**, ki predstavljajo nosilce pravic in obveznosti, ki nastanejo na podlagi določenega obligacijskega pravnega razmerja, in sicer gre za pravne subjekte (fizične ali pravne osebe), torej imajo pravno sposobnost ter s tem razpolagajo s sposobnostjo biti nosilec pravic in obveznosti (OZ jih zbirno imenuje **udeleženec**; v primeru obligacijskih razmerij, nastalih s sklenitvijo pogodbe, jih imenuje **stranka, pogodbeni stranka oziroma pogodbenik**; v primeru določanja pravnega položaja v obligacijskem razmerju pa jih imenuje **upnik oziroma dolžnik**);
- **izpolnitveno ravnanje, ki predstavlja predmet obligacijskega razmerja** (izpolnitveno ravnanje je lahko dajatev, storitev, opustitev ali dopustitev);

- **pravice in obveznosti subjektov** obligacijskega razmerja, ki predstavljajo vsebino obligacijskega razmerja.

Temeljne značilnosti vsakega obligacijskega razmerja izhajajo iz dejstva, da gre za **vzpostavljeno razmerje med točno določenimi osebami**, kjer ima ena oseba položaj upnika, druga dolžnika, pri obeh pa je število le-teh nepomembno, pomemben pa je položaj osebe, torej, ali je upniški ali dolžniški. Hkrati izhajajo tudi iz tega, da je **vsebina razmerja določena po dogovoru oseb ali pa na podlagi pravnih pravil**, saj iz obligacijskega razmerja izhajajo pravice in obveznosti, le-ta pa ima lastno vsebino, kar ga loči od drugih razmerij. Gre za **relativno razmerje**, saj obligacijsko razmerje učinkuje samo znotraj razmerja med upnikom in dolžnikom, ne pa tudi zunaj, ki je **pravno varovano**, saj je upnik zavarovan, da v primeru, ko dolžnik prostovoljno ne izpolni svoje obveznosti, lahko uveljavi svojo pravico pri sodišču (pri čemer mora upoštevati, da mora le-to storiti v določenem roku, kjer je vzpostavljena tudi možnost zastaranja, hkrati pa so pri le-tem možne samo premoženjske sankcije ter ne osebne (kot so denimo v kazenskem pravu)).

7.3 Pravni viri

Temeljni pravni vir na področju obligacijskega prava je Obligacijski zakonik (OZ), ki je bil sprejet 3. 10. 2001, veljati pa je začel 1. 1. 2002.

Poleg le-tega področje obligacij v Sloveniji urejajo še Ustava Republike Slovenije (URS), ratificirane mednarodne pogodbe, ki zavezujejo Republiko Slovenijo, kakor tudi nekateri drugi zakoni, kot denimo Zakon o varstvu potrošnikov (ZVPot), Zakon o prevoznih pogodbah v cestnem prometu (ZPPCP-1) oziroma podzakonski predpisi (uredbe, odloki, pravilniki) in uzance ter poslovni običaji.

7.4 Temeljna načela obligacijskega prava

Temeljna načela obligacijskega prava so:

- **načelo dispozitivnosti:** udeleženke oziroma udeleženci lahko uredijo svoje obligacijsko razmerje drugače, kot je določeno v tem zakoniku, če iz posamezne določbe tega zakonika ali iz njenega smisla ne izhaja kaj drugega (2. člen OZ);
- **načelo avtonomije volje strank:** udeleženci prosto urejajo obligacijska razmerja, ne smejo pa jih urejati v nasprotju z ustavo, s prisilnimi predpisi ali z moralnimi načeli (3. člen OZ);
- **načelo enakopravnosti strank:** udeleženci v obligacijskem razmerju so enakopravni (4. člen OZ) (nasprotje temu načelu predstavlja upravno pravo, kjer država nastopa proti posamezniku kot nadrejena stranka razmerja);
- **načelo vestnosti in poštenja:** dopolnjujejo obligacijsko razmerje z moralno vsebino – stranke ga morajo

spoštovati pri sklepanju pogodb in uveljavljanju pravic ter izpolnjevanju obveznosti iz teh razmerij. »Pri sklepanju obligacijskih razmerij in pri izvrševanju pravic ter izpolnjevanju obveznosti iz teh razmerij, morajo udeleženci spoštovati načelo vestnosti in poštenja. Udeleženci v obligacijskih razmerjih morajo v prometu ravnati v skladu z dobrimi poslovnimi običaji.« (5. člen OZ);

- **načelo skrbnosti:** »Udeleženci v obligacijskem razmerju morajo pri izpolnjevanju svoje obveznosti ravnati s skrbnostjo, ki se v pravnem prometu zahteva pri ustrezni vrsti obligacijskih razmerij (skrbnost dobrega gospodarstvenika oziroma skrbnost dobrega gospodarja). Udeleženci v obligacijskem razmerju morajo pri izpolnjevanju obveznosti iz svoje poklicne dejavnosti ravnati z večjo skrbnostjo, po pravilih stroke in po običajih (skrbnost dobrega strokovnjaka).« (6. člen OZ);
- **načelo prepovedi zlorabe pravic:** »Pravice iz obligacijskih razmerij so omejene z enakimi pravicami drugih. Izvrševati jih je treba v skladu s temeljnimi načeli tega zakonika in z njihovim namenom. Udeleženci v obligacijskem razmerju se morajo pri izvrševanju svojih pravic vzdržati ravnanja, s katerim bi bila otežena izpolnitev obveznosti drugih udeležencev. Za navidezno izvrševanje pravice gre, če njen nosilec ravna z izključnim ali očitnim namenom, da drugemu škoduje.« (7. člen OZ);

- **načelo enake vrednosti dajatev:** »Pri sklepanju dvostranskih pogodb izhajajo udeleženci iz načela enake vrednosti vzajemnih dajatev. Zakon določa, v katerih primerih ima kršitev tega načela pravne posledice.« (8. člen OZ) – smisel načela je vzpostaviti ravnotežje med dajatvami;
- **načelo dolžnosti izpolnitve obveznosti:** »Udeleženci v obligacijskem razmerju so dolžni izpolniti svojo obveznost in odgovarjajo za njeno izpolnitev. Obveznost ugasne samo s soglasno voljo udeležencev v obligacijskem razmerju ali na podlagi zakona.« (9. člen OZ);
- **načelo prepovedi povzročanja škode:** »Vsak je dolžan vzdržati se ravnanja, s katerim bi utegnil drugemu povzročiti škodo.« (10. člen OZ);
- **načelo mirnega reševanja sporov:** »Udeleženci v obligacijskem razmerju si morajo prizadevati, da rešujejo spore z usklajevanjem, s posredovanjem ali na drug miren način.« (11. člen OZ);
- **načelo monizma:** »Določbe OZ, ki se nanašajo na pogodbe, se uporabljajo za vse vrste pogodb, razen če ni za gospodarske pogodbe izrecno drugače določeno. Gospodarske pogodbe so pogodbe, ki jih med seboj sklepajo gospodarski subjekti. Za gospodarske subjekte v smislu tega zakonika se štejejo gospodarske družbe in druge pravne osebe, ki opravljajo pridobitno dejavnost,

ter samostojni podjetniki posamezniki. Za gospodarske subjekte v smislu tega zakonika se štejejo tudi druge pravne osebe, kadar se v skladu s predpisom občasno ali ob svoji pretežni dejavnosti ukvarjajo tudi s pridobitno dejavnostjo, če gre za pogodbe, ki so v zvezi s tako pridobitno dejavnostjo« (13. člen OZ).

7.5 Vrste obveznosti

Obveznosti lahko primerjamo po različnih lastnostih in značilnostih. V nadaljevanju predstavljamo pomembnejše delitve le-teh:

1. Glede na **predmet** obveznosti poznamo naslednje vrste obveznosti:
  - **dajatve:** predmet preide iz premoženja dolžnika v premoženje upnika (npr. prodaja kolesa). »Dajatev je ravnanje, zaradi katerega se posamezen kos premoženja premakne iz premoženjskopravne sfere ene stranke v premoženjskopravno sfero druge stranke« (Cigoj v: Plavšak et al., 2009, str. 74). Premoženje pa je lahko ne samo stvar, torej lastninska pravica na stvari, ampak tudi druge premoženjske pravice;
  - **storitve:** opravljanje ali izvrševanje nekega dela (pravni nasvet svetovalca). »Storitev je aktivno ravnanje, ki pomeni opravljanje ali izvršitev kakšnega dela (poslov). Storitve se od dajatve razlikuje po tem, da ne povzroči premika premoženja oziroma dosledneje, da predmet

storitvene obveznosti ni razpolagalni pravni poselek» (Plavšak et al., 2009, str. 80);

- **dopustitve:** dolžnik dopusti upniku, da opravi neko dejanje, ki ga sicer ne bi smel (denimo dovoljenje sosedu, da prečka naše dvorišče/njivo, da lahko dostopa do svoje parcele). Gre za pasivno izpolnitveno ravnanje (negativna obveznost), ki se od opustitve razlikuje po tem, da mora dolžnik, čigar obveznost je v dopustitvi, trpeti določene posege v njegovo pravno sfero» (Plavšak et al., 2009, str. 82);
  - **opustitve:** dolžnik se zaveže, da nekega dejanja, do katerega bi bil sicer upravičen, ne bo storil (npr. dolžnik ne proda določenega predmeta tretji osebi).
2. Glede na **število oseb** poznamo naslednje vrste obveznosti:
- **deljene obveznosti:** kar se dolguje, se lahko razdeli in izpolni v delih, ki imajo iste lastnosti kot cel predmet, pri čemer se ne izgubi na celotni vrednosti (npr. možnost delitve denarne obveznosti, nezmožnost delitve knjige); obveznost je lahko deljiva na aktivni strani (strani upnika) in na pasivni strani (strani dolžnika); med več dolžniki pri deljeni obveznosti, če ni določeno drugače, delitev na enake dele;
  - **solidarne ali nerazdelne obveznosti:** delimo jih na: **aktivno solidarnost** (en dolžnik in več upnikov, vsak

upnik ima pravico od dolžnika zahtevati izpolnitev obveznosti; prenehanje – če je eden izmed upnikov poplačan); **pasivno solidarnost** (en upnik več dolžnikov, vsak dolžnik odgovarja upniku, če en dolžnik izpolni celotno terjatev, so obveznosti prosti vsi dolžniki) in **obojestransko solidarnost** (več dolžnikov ter več upnikov, vsak od upnikov ima pravico terjati vsakega dolžnika in izterjati celotno terjatev → ko katerikoli dolžnik plača kateremu koli upniku, je obveznost prenehala za vse dolžnike;

- **nedeljive obveznosti:** kar se dolguje, se ne da razdeliti in izpolniti v delih, ki bi imeli iste lastnosti kot cel predmet ter bi s to delitvijo predmet obveznosti izgubil na svoji vrednosti. Upnik sme od vsakega dolžnika terjati celo nedeljivo obveznost, ko pa jo en izpolni, so prosti vsi dolžniki.
3. Glede na **obseg pravnega varstva** poznamo naslednje vrste obveznosti:
- **civilne obveznosti:** zagotovljeno je pravno varstvo, saj lahko upnik, v kolikor se ne izpolnijo dogovorjene obveznosti, uveljavlja svojo pravico s tožbo ali z ugovorom v pravnem postopku pred pristojnim sodiščem;
  - **naturalne obveznosti:** medtem pa naturalne obveznosti ne uživajo pravnega varstva. Upnik ne more s svojimi pravnimi sredstvi prisiliti dolžnika, da bi izpolnil

obveznost, hkrati pa tudi, v kolikor dolžnik kasneje izpolni obveznost prostovoljno, upnik ne more naknadno zahtevati plačila izpolnjenega (primera sta denimo zastarana terjatev ali terjatev iz stave).

4. Glede na **čas izpolnitve** poznamo naslednje obveznosti:
  - **enkratne oziroma trenutne obveznosti:** opravijo se z enkratnim izpolnitvenim ravnanjem (s plačilom kupnine preneha obveznost kupca plačati ceno za prodano stvar);
  - **trajne obveznosti:** zanje je značilno, da obveznost, ki je sestavina tega razmerja, ne preneha z enkratno izpolnitvijo, ampak obstaja celotno obdobje trajanja obligacijskega razmerja. Načeloma opustitve in dopustitve po svoji naravi trajajo določen čas – v tem kontekstu se lahko izpolnjujejo nepretrgano v določenem časovnem obdobju ali s ponavljajočimi se izpolnitvenimi ravnanji v določenem obdobju, lahko pa so sklenjena tudi za nedoločen čas (primer: upnik s pogodbo dovoli dolžniku, da ima za čas 30 let služnost dovozne poti/pešpoti čez njegovo posest).
5. Glede na **predmet izpolnitve** poznamo naslednje obveznosti:
  - **individualno določena obveznost (*species*):** predmet izpolnitve je individualno in natančno določena stvar, dolžnik lahko izpolni samo to stvar/ta predmet (primer:

prodajalec proda motorno kolo ter s prodajno pogodbo se zaveže izročiti izključno samo to motorno kolo);

- **vrstno določena obveznost (*genus*):** predmet izpolnitve je določena količina neke vrste blaga, pri čemer se predmet določi natančneje šele takrat, ko se začne obveznost izpolnjevati s strani dolžnika.
6. Glede na **število predmetov** poznamo naslednje obveznosti:
- **preproste obveznosti:** obveznost dolžnika je odvisna izključno iz izpolnitve obveznosti (primer: prodajalec je po prodaji in izročitvi motornega kola prost obveznosti);
  - **kumulativne obveznosti:** dolžnik mora, v kolikor dolguje upniku dve ali več izpolnitvi obveznosti hkrati, vse tiste izpolnitve, ki so predmet obveznosti, tudi izpolniti, v kolikor želimo smatrati, da je obveznost izpolnjena (primer: če prodajalec proda tako motorno kolo kot motorna oblačila, se šteje, da je obveznost izpolnjena, ko kupcu izroči obe stvari in šele takrat prodajalec postane prost svoje obveznosti);
  - **alternativne (izbirne) obveznosti:** obveznost je lahko sestavljena iz dveh ali več alternativnih predmetov, pri čemer je dolžnik dolžan dati samo enega, da bi bil prost obveznosti;

- **fakultativne obveznosti:** dolžnik je dolžan izpolniti le eno obveznost in le po svoji volji jo lahko nadomesti z drugo.
- 7. Glede na **nastanek obveznosti** ločimo naslednje vrste obveznosti:
  - **poslovne obveznosti:** le-te nastanejo na podlagi določenega obligacijsko pravnega posla, torej izjave volje ene ali več strank (primeri: pogodbe in enostranske izjave volje, kot so oporoka ...);
  - **neposlovne obveznosti:** le-te ne nastanejo na podlagi posla, ampak na podlagi nekega dogodka ali ravnanja (primeri: odškodninske obveznosti, neupravičena pridobitev ...).

7.6 Zastopanje, pooblastilo in prenehanje obveznosti

Zastopanje je opravljanje pravnih poslov za druge. Poznamo:

- **posredno (indirektno) zastopanje**, kjer velja, da zastopnik opravlja pravne posle v svojem imenu za tuj račun;
- **neposredno (direktno) zastopanje**, kjer velja, da zastopnik izjavi voljo v svojem imenu in za račun zastopanega. Običajno imamo v mislih slednje, ko govorimo o zastopanju, razen, če je izrecno izpostavljeno, da gre za posredno zastopanje.

V razmerju zastopanja običajno sodelujejo 3 osebe, predstavljene v Tabeli 7.9.

Tabela 7.9. Razmerje zastopanja

ZASTOPANI	ZASTOPNIK	DRUGA STRANKA
Oseba, ki jo zastopnik zastopa.	Vsaka poslovno sposobna stranka, ki s tem, ko osebo zastopa, povzroči spremembe na pravnem področju zastopanege.	Oseba, s katero zastopnik sklepa pravni posel v imenu zastopanege (obvestilo o zastopanju ali zavedanje!).

Pravni temelj za zastopanje je lahko zakon, odločba pristojnega organa, akt družbe ali pravni posel. Iz zastopanja lahko izhajajo 3 različni pravni položaji:

- 1) zastopnik sklene pravni posel v mejah pooblastila;
- 2) zastopnik prekorači pooblastilo (solidarna odgovornost zastopnika in zastopanege za škodo druge stranke);
- 3) zastopnik pooblastila nima, a lažno zastopa neupravičeno zastopanege – v tem primeru je predvideno povračilo škode!

Pooblastilo je upravičenost za zastopanje, ki ga poseli pooblastitelj z enostransko izjavo volje pooblaščenca. Poznamo naslednje vrste pooblastila:

- **splošno pooblastilo** za pravne posle, ki spadajo v redno poslovanje;
- **posebno (specialno) pooblastilo** za menične obveznosti, pogodbo o poroštvu, odtujitvi ali obremenitve nepremičnin itd.

Pooblastilo lahko preneha veljati v primeru preklica le-tega ali zožitve obsega pooblastila, v primeru prenehanja pravne osebe oziroma smrti pooblaščenca ali pooblastitelja.

Poznamo naslednje posebne primere pooblastila:

- **Poslovno pooblastilo:** Poda ga gospodarska družba ali druga pravna oseba in tudi s. p. v mejah zakona, na podlagi katerega lahko pooblaščenec sklepa pogodbe ali opravlja druge posle, ki so običajni pri opravljanju poslovne dejavnosti pooblastitelja (drugače posebno pooblastilo);
- **Prokura:** posebno pooblastilo, njegov obseg je določen že z zakonom; upravičen za vsa dejanja, ki spadajo v pravno sposobnost družbe (izjema odsvajanje in obremenjevanje nepremičnin – posebno pooblastilo); vpis v sodni register, možna skupna prokura;
- **trgovski potnik:** pooblastilo za tiste posle, ki se nanašajo na prodajo blaga in so navedeni v pooblastilu (posebno pooblastilo potrebuje za sklepanje pogodb na kredit ali za sprejemanje kupnine);

- **pooblastilo po zaposlitvi:** se uporablja pri množičnem sklepanju pogodb na podlagi same pogodbe z gospodarsko družbo ali s. p. (npr. prodajalci v trgovinah ...).

V nadaljevanju izpostavljamo primere, ko obveznosti prenehajo veljati, torej v primeru pravilne izpolnitve obveznosti, pobota oziroma kompenzacije, odpusta dolga, preteka časa in odpovedi dolžniškega razmerja, združitve ali konfuzije, prenovitve ali novacije oziroma smrti stranke:

- **pravilna izpolnitev** = pravilni subjekt izpolnitve, pravilni predmet, v pravem času, na pravem kraju in na pravilen način izpolnitve (270. člen OZ). Z izpolnitvijo glavne obveznosti prenehajo tudi stranske obveznosti (poroštvo, zastava ...);
- **pobotanje (kompenzacija)** = možnost kompenzacije terjatve s strani dolžnika, ki jo ima le-ta nasproti upniku, s tistim, kar upnik terja od njega, v kolikor se obe terjatvi glasita na denar ali druge nadomestne stvari iste vrste/kakovosti, obe terjatvi pa morata biti zapadli (311. člen OZ); potrebna izjava o nastanku pobota; lahko pa ja ta tudi izključen (npr. terjatev, ki je nastala z namerno povzročitvijo škode ...);
- **odpust dolga** = ko upnik izjavi dolžniku, da ne bo zahteval izpolnitve obveznosti, s čimer se dolžnik strinja (319. člen OZ);

- **pretek časa in odpoved** = trajno dolžniško razmerje z določenim rokom trajanja preneha, ko preteče rok (izjema: določbe pogodbe ali zakona o podaljšanju dolžniškega razmerja po tem roku za nedoločen čas). V kolikor trajanje dolžniškega razmerja ni določeno, ga lahko vsaka stranka prekine z odpovedjo (332., 333. člen OZ);
- **združitev (konfuzija)** = obveznost preneha z združitvijo, v kolikor ista oseba postane upnik in dolžnik;
- **prenovitev (novacija)** = ko se upnik in dolžnik sporazumeta, da bosta obstoječo obveznost nadomestila z novo ter če ima nova obveznost drugačen predmet ali drugačno pravno podlago (323. člen OZ);
- **smrt stranke** = s smrtjo upnika/dolžnika preneha obveznost le, če je nastala glede na osebne lastnosti katere izmed pogodbenih strank ali glede na osebne sposobnosti dolžnika (334. člen OZ).

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Kaj je obligacijsko razmerje in katere so temeljne značilnosti omenjenega razmerja?
2. Kateri so pravni viri obligacijskega razmerja?
3. Naštete vsaj 5 temeljnih načel obligacijskega razmerja.
4. Katere vrste obveznosti poznamo in kako jih ločujemo?
5. Kaj je pogodba in katere vrste pogodb poznamo?
6. V par stavkih povzemite, kaj veste o sklenitvi in veljavnosti pogodbe.
7. Kakšni so pogoji za veljavnost pogodbe?
8. Ali imajo pravne osebe poslovno sposobnost?
9. Katere posledice neveljavnosti pogodbe poznamo?
10. Katere odškodninske obveznosti glede na izvor poznamo?
11. Kateri pogoji za obstoj odškodninske obveznosti morajo biti izpolnjeni?
12. Kdaj obveznosti prenehajo?

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Korže, B. (2010). *Pravo družb in poslovno pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 261.
- Murtič, S., Murgel, J., & Vidiček, M. (2009). *Osnove prava v logistiki*. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije.
- Obligacijski zakonik (2007, 24. oktober). Uradni list RS št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ631.
- Plavšak, N., Juhart, M., & Vrenčur, R. (2020). *Obligacije*, splošni del: komentar splošnega dela Obligacijskega zakonika: (1. do 434. člen in 1012. do 1049. člen). Ljubljana: Tax-Fin-Lex Abc Nepremičnine.
- Plavšak, N., Juhart, M., & Vrenčur, R. (2020–2021). *Obligacije, posebni del: komentar posebnega dela Obligacijskega zakonika*. Ljubljana: Tax-Fin-Lex: Abc Nepremičnine.

8 POGODBA

.....

V tem poglavju boste spoznali

- vrste pogodb
  - katere so sestavine pogodbe in kako se le-ta sklene
  - veljavnost pogodbe
  - značilnosti prodajne pogodbe
  - značilnosti podjemne pogodbe
- .....

8.1 Pravni posli

Pogodbe obligacijskega prava, ki jih ureja OZ, so pravni posli. »Pravni posel je izjava volje, ki jo je subjekt pravnega posla (oseba, ki izjavi voljo), izrazil z namenom, da nastane, se spremeni oziroma preneha določeno civilnopravno razmerje, katerega udeleženec je subjekt pravnega posla in ki izpolnjuje predpostavke, ki jih zakon določa za nastanek, spremembo oziroma prenehanje tega pravnega razmerja« (Plavšak in drugi, 2006, str. 161).

»Pogodba kot najpogostejši in najpomembnejši posel obligacijskega prava je soglasna izjava poslovnih volj dveh ali več strank, ki ga skleneta z namenom, da se ustanovi, spremeni ali preneha določeno razmerje. Po nastanku obveznosti je pogodba poslovna obveznost« (Murtič in drugi, 2009, str. 129).

8.2 Vrste pogodb

Posamezne vrste pogodb se razlikujejo po tipičnem izpolnitvenem ravnanju, ki je njihov predmet, in se po tem merilu razvrščajo na pogodbe, katerih predmet je dajatev ter pogodbe o storitvah. Pogodbe, katerih tipično izpolnitveno

ravnanje je **dajatev**, so predstavljene v Tabelah 8.10 in 8.11 ter se razvrščajo na:

Tabela 8.10. Pogodbe o odsvojitvi

POGODBE O ODSVOJITVI	Druga pogodbeni stranka na stvari, ki je predmet dajatve, pridobi stvarno pravico.
Prodajna pogodba	Posojilna pogodba

Tabela 8.11. Pogodbe o uporabi

POGODBE O UPORABI	Upnik pridobi na stvari, ki je predmet dajatve, samo obligacijsko pravico.
Posodbena pogodba	Pogodbe o najemu in pogodbe o zakupu
Licenčne pogodbe	

Pogodbe o **storitvah**, prikazane v Tabelah 8.12 in 8.13, pa se razvrščajo na:

Tabela 8.12. Podjemniške pogodbe

PODJEMNIŠKE POGODBE (POGODBE O DELU)	Storitev ima naravno obligacije uspeha oziroma rezultata.
Gradbena pogodba	Projektantska pogodba
Prevozne pogodbe	

Tabela 8.13. Mandatne pogodbe

MANDATNE POGODBE	Storitev je obligacija prizadevanja.
Komisijska pogodba	Špedicijska pogodba
Pogodba o trgovskem zastopanju	Pogodba o posredništvu
Vsi bančni posli	Pogodba o kontroli blaga

Pogodbe so lahko tudi:

- **enostranske** (če zavezujejo samo eno stranko) in **dvostranske** (če sta zavezani ter hkrati upravičeni dve stranki);
- **neodplačne** (darilna pogodba) in **odplačne** (kot denimo prodajna, podjemna pogodba);
- **imenske (nominatne) in brezimenske (inominatne)**;
- **komutativne** (pogodbe, pri katerih je vrednost koristi iz pogodbe za obe strani vnaprej znana in določena, kot primer se lahko izpostavi prodajna pogodba) in **aleatorične** (tvegane) pogodbe (omenjena pogodba je odvisna od nekega negotovega dogodka, v kolikor bo do spojitve sploh prišlo in v kakšnem obsegu, kot primer se lahko izpostavi pogodba o sreči, kot je recimo igra, žreb, stava itd.).

8.3 Sestavine pogodbe in sklenitev le-te

Sestavine pogodbe, kot sledi iz Tabele 8.14., so bistvene, običajne in slučajne (dogovorjene) sestavine.

Tabela 8.14. Sestavine pogodbe

BISTVENE SESTAVINE	OBIČAJNE SESTAVINE	SLUČAJNE (DOGOVORJENE) SESTAVINE
<p><u>Pogodba brez bistvenih sestavine ne more obstajati</u> – to so stranke, plačilni pogoji in predmet pogodb, določene pa so s prisilnimi normami zakona.</p>	<p>So sestavine, ki so določene z dispozitivnimi normami zakona, stranki pa jih lahko, skladno z medsebojnim dogovorom, izključita.</p>	<p>So sestavine, ki postanejo sestavine pogodbe šele takrat, ko se obe stranki o dodajanju le-teh sporazumeta in tako izrazita izrecno voljo.</p>

Pogodba je sklenjena takrat, ko se pogodbeni stranki sporazumeta o njenih bistvenih sestavinah, sklenjena pa je lahko v trenutku ali v več fazah. Poznamo pa:

- **predpogodbno** (ki zajema zbiranje informacij, potrebnih za sklenitev pogodbe, pogajanja, predpogodbo in ponudbo);
- **pogodbno** fazo (ki zajema sklenitev in izpolnitev pogodbe).

8.4 Veljavnost pogodbe

Predpostavke za veljavno sklenitev pogodbe se delijo na:

- **splošne** (so tiste, ki so določene za vse vrste pogodb, mednje pa spadajo predpostavke glede subjektov (kot so pravna in poslovna sposobnost ter sposobnost razsojanja), predpostavke glede vsebine volje (svobodno oblikovana prava volja in soglasje volj), predpostavke glede izpolnitvenega ravnanja ter predpostavke glede poslovne podlage) in
- **posebne** (so tiste, ki so določene za določeno vrsto pogodb, določene pa so lahko z zakonom ali pa jih določita pogodbeni stranki).

Ločimo tudi naslednje predpostavke, ki se nanašajo na:

- **določitev sestavin poslovnega obligacijskega razmerja** (le-ti sta *pravna sposobnost*, ki določa, da je oseba lahko nosilec (subjekt) pravic in obveznosti v pravnih razmerjih ter *predpostavke glede izpolnitvenega ravnanja*, ki se ga stranka s pogodbo zaveže opraviti);
- **poslovno voljo** (le-te so *poslovna sposobnost in sposobnost razsojanja, svobodno oblikovana ter resna volja, soglasje volje, poslovna podlaga in oblika*).

Če поблиžje pogledamo **pravno sposobnost**, le-ta določa, da je oseba lahko nosilec pravic in dolžnosti v pravnih razmerjih. Fizična oseba pridobi pravno sposobnost z rojstvom in jo izgubi s smrtjo. »Pravna sposobnost fizičnih oseb je splošna, v tem pomenu, da so te osebe lahko subjekt vseh pravic in obveznosti (dolžnosti)« (Plavšak in drugi, 2009, str. 181). Pravna oseba pa pridobi pravno sposobnost z vpisom dejavnosti v sodni register, pravne posle pa veljavno sklepa v okviru registrirane dejavnosti. Oziroma, kot navedejo Plavšek in drugi (2009, str. 181), je »takojšnja (neposredno na podlagi zakona, *ex lege*) pravna posledica pridobitve lastnosti (kakovosti) pravnega subjekta tudi pridobitev pravne sposobnosti. Povedano drugače, ko nastopijo tista pravna dejstva, ki jih zakon določa kot predpostavke za pridobitev lastnosti pravnega subjekta, ta subjekt pridobi tudi pravno sposobnost.«

Poslovna sposobnost pa omogoča, da oseba samostojno izjavi voljo, ki je zahtevana za sklenitev pravnega posla. Kot ugotavljajo Plavšak in drugi (2009, str. 182), je poslovna sposobnost »pravno priznana sposobnost izražati poslovno voljo in s tem z lastnimi dejanji (lastnimi izjavami volje, ki so obsežene s pravnim poslom) povzročati nastanek, spremembo oziroma prenehanje (civilnih, poslovnih, pravnih razmerij). Tako je fizična oseba do svojega 15. leta popolnoma poslovno nesposobna, kar pomeni, da je pravni posel v primeru takšne sklenitve neveljaven oziroma ničen. Fizična oseba je med 15. in 18. letom omejeno poslovno sposobna, kar pomeni, da lahko sklepa pravne posle, ki so primerni za njeno starost, ostale

posle pa lahko sklepa le v primeru odobritve s strani zakonitega zastopnika (kot je denimo starš ali skrbnik), v nasprotnem primeru je takšen posel izpodbojen (torej v primeru odsotnosti takšne odobritve). Po 18. letu pa je oseba popolnoma poslovno sposobna (lahko sicer tudi prej v primeru sklenitve zakonske zveze ali s pridobitvijo odločbe organa, da je postal roditelj). Poslovna sposobnost pa se lahko tudi odvzame z odločbo sodišča v nepravdnem postopku, kar se lahko zgodi v primeru motnje, duševne bolezni itd. Medtem pa pravne osebe nimajo poslovne sposobnosti – v pravnem prometu jih zastopajo njihovi organi ali pa določeni zastopniki, kot so direktor, družbenik, poslovodja.

Svobodno oblikovana in resna volja

Predpogoj za nastanek pogodbe je svobodno oblikovana in resna volja stranke, ki se manifestira v volji, ki je prosta grožnje, prevare ali zmote ter v resnosti volje, kjer se po okoliščinah sklepa, da hoče stranka z izvajanjem doseči točno tiste učinke, ki se s tako voljo običajno dosežejo (torej če je izjava dana v šali, v igri ali kot primer, le-to ne predstavlja manifestacije resne volje). Volja, ki je potrebna za to, da se pogodba sklene, se lahko izjavi z besedami (ustno ali pisano besedo), z običajnimi znaki (stranka brez besed z uporabo kretenj ali podobnih oblik, denimo dviga roke na javni dražbi, pokaže, da želi skleniti pogodbo) ali pa s kakšnim drugačnim ravnanjem, iz katerega lahko zanesljivo sklepamo, da obstaja svobodno oblikovana in resna volja za sklenitev pogodbe (pristopimo k prodajalcu časopisov s časopisom, ki ga želimo

kupiti ter mu izročimo ustrezno vsoto, ki je izpisana na časopisu). Načeloma se volje ne da izjavljati z molkom, so pa pri tem tudi izjeme (denimo najem stanovanja, ki je sklenjen za določen čas, po tem času, če ni nobenih drugih dogovorov, stanovanje pa najemnik še vedno najema, se šteje za molče podaljšano pogodbo za nedoločen čas). O napaki volje govorimo, če je stranka izjavila svojo voljo pod določenim vplivom, in sicer pod vplivom grožnje, zmote ali prevare:

- **grožnja**: skladno z opredelitvijo OZ velja, da v kolikor pogodbeni stranka ali kdo tretji z nedopustno grožnjo povzroči pri drugi stranki utemeljen strah, tako da je ta zaradi občutka strahu sklenila pogodbo, lahko druga stranka zahteva razveljavitev pogodbe (pri tem se strah šteje za utemeljenega, v kolikor se iz okoliščin vidi, da je grozila resna nevarnost življenju ali pa telesni ali drugi pomembni dobrini pogodbene stranke ali koga drugega);

- **bistvena zmeta**: skladno z opredelitvijo OZ velja, da je zmeta bistvena, če se nanaša na bistvene lastnosti predmeta, na osebo, s katero se sklepa pogodba, kadar se sklepa glede na to osebo ali na okoliščine, ki se po običajih v prometu ali po namenu strank štejejo za odločilne, ker sicer stranka, ki je v zmoti, pogodbe s tako vsebino ne bi sklenila. Stranka, ki je v zmoti, lahko zahteva razveljavitev pogodbe zaradi bistvene zmote, razen če pri njeni sklenitvi ni ravnala s skrbnostjo, ki se zahteva v prometu. V kolikor je pogodba zaradi zmote razveljavljena, ima druga poštena stranka pravico zahtevati

povrnitev škode, ki ji je zaradi tega nastala, ne glede na to, da stranka, ki je bila v zmoti, za svojo zmoto ni kriva;

- **prevara**: skladno z opredelitvijo OZ velja, da v kolikor ena stranka povzroči zmoto pri drugi stranki ali jo drži v zmoti, z namenom, da bi jo tako napeljala k sklenitvi pogodbe, lahko druga stranka zahteva razveljavitev pogodbe tudi takrat, kadar zmota ni bistvena. Stranka, ki je v prevari sklenila pogodbo, ima pravico zahtevati povrnitev nastale škode.

Predmet pogodbe

Pogodba je veljavna, v kolikor je predmet pogodbe:

- **mogoč**, kar se presoja po naravnih zakonitostih (denimo predmet pogodbe ne more biti dogovor, da bo posameznik skočil z nebotičnika);
- **dopusten**, kar se presoja, ali le-ta nasprotuje določbam ustave, prisilnim predpisom ali celo moralnim načelom (denimo pogodba za rop/umor posameznika);
- **določen ali vsaj določljiv**, kar se presoja, če ima dogovor med strankama dovolj podatkov, da se predmet/obveznost pogodbe lahko določi (denimo, v kolikor kupec plača dogovorjen znesek za dogovorjeno stvar, kupec ne more izročiti drugega predmeta, kot tistega, ki je bil dogovorjen).

V nasprotnem primeru se smatra, da je takšna pogodba nična.

Dopustna klavzula

Namen, za katerega se pogodba sklene, je ta, zaradi katerega se obveznost ustanovi (npr. namen prodajne pogodbe je, da kupec plača kupnino, medtem ko prodajalec izroči kupljeno stvar kupcu). Za veljavnost pogodbe mora biti klavzula dopustna, kar pomeni, da mora biti v skladu z ustavo, s prisilnimi predpisi ali z moralnimi načeli, saj je v nasprotnem primeru pogodba nična.

Ustrezna oblika

Pogodbene obveznosti izhajajo iz ustnega dogovora strank, izjemoma pa je pogodba veljavna le, v kolikor je sklenjena v določeni obliki, kar določa tudi zakon, iz razlogov varstva javnega interesa, varstva šibkejše stranke ali dokazne moči (primeri so denimo: prodaja nepremičnin, prodaja na obroke, gradbena pogodba itd.). V kolikor pogodba ni ustrezne oblike, lahko le-to rezultira v ničnosti pogodbe.

8.5 Neveljavnost pogodbe

Pogodba je neveljavna, v kolikor niso izpolnjeni vsi pogoji za njeno veljavnost, ki smo jih naštevali prej, posledici sta lahko:

Ničnost

Če je pogodba nična, pomeni, da je le-ta brez pravnega učinka in vsaka pogodbena stranka mora vrniti drugi vse, kar je na podlagi takšne pogodbe prejela. Kot izhaja iz 86. člena OZ, je pogodba, ki nasprotuje ustavi, prisilnim predpisom ali

moralnim načelom, nična, če namen kršenega pravila ne odkazuje na kakšno drugo sankcijo ali če zakon v posameznem primeru ne predpisuje kaj drugega. 87. člen OZ določa, da v kolikor je pogodba nična, mora vsaka pogodbeni stranka vrniti drugi vse, kar je prejela na podlagi take pogodbe; če to ni mogoče ali če narava tistega, kar je bilo izpolnjeno, nasprotuje vrnitvi, pa mora dati ustrezno denarno nadomestilo po cenah v času, ko je izdana sodna odločba, razen če zakon ne določa kaj drugega.

Če pa je pogodba nična zato, ker po svoji vsebini ali namenu nasprotuje temeljnim moralnim načelom, lahko sodišče v celoti ali deloma zavrne zahtevek nepoštene stranke za vrnitev tistega, kar je dala drugi stranki; pri odločanju sodišče upošteva poštenost ene oziroma obeh strank in pomen ogroženih interesov. V 90. členu OZ je določeno, da nična pogodba ne postane veljavna, če prepoved ali kakšen drug vzrok ničnosti pozneje preneha. Medtem ko je v 92. členu opredeljeno, da na ničnost pazi sodišče po uradni dolžnosti in se lahko nanjo sklicuje vsaka zainteresirana oseba, pa 93. člen še dodaja, da pravica do uveljavljanja ničnosti ne ugasne.

Pogodba je torej nična, v kolikor:

- je predmet pogodbe nemogoč, nedopusten ali nedoločen (nedoločljiv);
- klavzule ni oziroma je ta nedopustna;
- pogodbo sklene poslovno nesposobna stranka in/ali
- pogodba ni sklenjena v ustrezni obliki.

Izpodbojnost

94. člen OZ določa, da je pogodba izpodbojna, če jo je sklenila stranka, ki je poslovno omejeno sposobna, če so bile pri njeni sklenitvi napake glede volje strank, kot tudi, če je v tem zakoniku ali v drugem zakonu tako določeno. Izpodbojna pogodba je relativno veljavna, kar pomeni, da je veljavna, dokler je stranka, ki je v postopku prizadeta, ne izpodbija v izpodbojnih rokih. Pogodba je izpodbojna, v kolikor:

- je sklenjena zaradi napake volje, torej pod vplivom grožnje, zmote ali prevare in/ali
- jo sklene omejeno poslovna oseba (torej otrok med 15. in 18. letom starosti).

95. člen OZ določa, da lahko pogodbenik, v čigar interesu je določena izpodbojnost, zahteva, da se pogodba razveljavi. Njegov sopogodbenik lahko zahteva, naj se v določenem roku, ki ne sme biti krajši kot 30 dni, izreče, ali ostaja pri pogodbi ali ne, ker bo sicer štel, da je pogodba razveljavljena. Če se pogodbenik iz prvega odstavka tega člena v danem roku ne izreče ali če izjavi, da ne ostaja pri pogodbi, se šteje, da je pogodba razveljavljena.

96. člen OZ določa, da če je bilo na podlagi izpodbojne pogodbe, ki je bila razveljavljena, kaj izpolnjeno, je treba to vrniti; če to ni mogoče ali če narava tistega, kar je bilo izpolnjeno, nasprotuje vrnitvi, pa je treba dati ustrezno denarno nadomestilo.

97. člen OZ določa, da je pogodbenik, pri katerem je vzrok izpodbojnosti, svojemu sopogodbeniku odgovoren za škodo, ki nastane zaradi razveljavitve pogodbe, če ta ni vedel in ni bil dolžan vedeti za vzrok izpodbojnosti pogodbe.

99. člen OZ določa, da pravica zahtevati razveljavitev izpodbojne pogodbe preneha s pretekom enega leta od dneva, ko je upravičenec izvedel za razlog izpodbojnosti oziroma enega leta od prenehanja sile. Ta pravica preneha v vsakem primeru s pretekom treh let od dneva, ko je bila pogodba sklenjena.

Primer: »Stranka A podpiše pogodbo pod vplivom grožnje. Ta pogodba je izpodbojna (ni bilo prave volje). A lahko v izpodbojnem roku (1 leto od prenehanja sile) izpodbija veljavnost te pogodbe, če to želi. Če pa ugotovi, da ji pogodba ustreza, je ne izpodbija in po izteku roka postane pogodba polno veljavna (konvalidira)« (Murtič, Murgel & Vidiček, 2009, str. 135).

8.6 Prodajna pogodba

8.6.1 Pojem prodajne pogodbe

Prodajna pogodba je najpomembnejša in najpogostejša pogodba v pravnem prometu. Po OZ se s prodajno pogodbo prodajalec zavezuje, da bo stvar, ki jo prodaja, izročil kupcu, tako da bo ta pridobil pravico razpolaganja oziroma lastninsko pravico, kupec pa se zavezuje, da bo prodajalcu plačal kupnino. S sklenitvijo prodajne pogodbe še ne pride do prenosa lastninske pravice na stvari, ampak zgolj nastane obveznost

prodajalca, da bo stvar kupcu izročil tako, da bo pridobil lastninsko pravico, zato je prodajna pogodba obligacijski pravni posel, ne pa stvarnopravni pravni posel. Značilnosti prodajne pogodbe: 1) **konsenzualnost** (obveznost med strankama se oblikuje na podlagi samega dogovora o bistvenih sestavnih pogodbene); 2) **odplačnost** (kupnina je bistvena sestavina pogodbe); 3) **dvostranska obveznost oziroma vzajemnost** (s trenutkom sklenitve pogodbe nastanejo pravice in obveznosti za obe pogodbeni stranki); 4) praviloma pa tudi **neformalnost/neobličnost** (oblika ni pogoj za veljavnost pogodbe – izjema: prodaja nepremičnine, prodaja na obroke ...).

8.6.2 Pravni viri prodajne pogodbe

Temeljni pravni vir je Obligacijski zakonik (OZ). Kljub temu pa se v konkretnih pogodbenih razmerjih pred določili OZ uporabljajo pogodbeni določila, tipizirane pogodbe in splošni pogoji prodaje ter posebne in splošne uzance ter trgovinske klavzule. Mednarodni viri pa so avtonomni pravni viri in mednarodni viri (Dunajska konvencija o mednarodni prodaji blaga (1980) ... Deli prodajne pogodbe (kot denimo odgovornost prodajalca za stvarne in pravne napake stvari) so urejeni z drugimi zakoni, kot so denimo Zakon o varstvu potrošnikov (ZVPot), Zakon o varstvu kupcev stanovanj ter enostanovanjskih stavb (ZVKES) ...

8.6.3 Sestavine prodajne pogodbe

Za sklenitev pogodbe zadostuje, da se pogodbeni stranki sporazumeta o bistvenih sestavinah, in sicer o:

- **stvari**, za katero velja, da mora biti predmet prodajne pogodbe v pravnem prometu, sicer je pogodba nična, zanj pa ni nujno, da je v lastništvu prodajalca, saj se podrazumeva varstvo zaupanja v pravni promet. Predmet je lahko tudi bodoča stvar (npr. prodaja mladičev, plodov ...), v tem primeru pa je obstoj zavezanosti le v primeru, če stvar resnično nastane);
- **kupnini (ceni)**, ki mora biti določena ali določljiva, saj se v nasprotnem primeru šteje, da pogodba ni nastala. Za gospodarske prodajne pogodbe velja, da mora v primeru, če kupnina ni določena/določljiva, kupec plačati kupnino, ki jo je prodajalec običajno zaračunaval ob sklenitvi pogodbe, v kolikor te ni, pa primerno kupnino.

Izpostaviti je potrebno **načelo monizma**, ki določa, da določbe Obligacijskega zakonika veljajo za VSE pogodbe (torej tako za gospodarske in negospodarske), razen v primeru, da je za gospodarske pogodbe izrecno določeno drugače. OZ sicer ne zahteva dogovora o nebistvenih, stranskih sestavinah pogodbe, **običajno** pa stranki v pogodbi uredita številna pomembna vprašanja in določita pravice ter obveznosti zlasti: 1) čas, kraj in način izročitve, 2) davke, takse ter druge stroške, 3) dospelost in način plačila, 4) preskrbo dokumentov, 5) prevoz blaga, 6) garancije prodajalca, 7) zavarovanje, 8) posledice neizpolnitve pogodbe, 9) prehod rizika, 10) embalažo, 11) ugotavljanje kakovosti ter količine, 12) možnost razveze pogodbe in posledice ... Na Sliki 8.34. izpostavljamo primer kupoprodajne pogodbe.

OSNOVE PRAVA V ORGANIZACIJSKIH ŠTUDIJAH

Obratna sodišča v Republiki Sloveniji: v Ajdovščini, v Brezici, v Celju, v Cerknici, v Črnomlju, v Domžalah, v Gornji Radgori, v Grosupnem, v Idriji, v Irški Bistrici, na Javorstoku, v Kamniku, v Kočevju, v Kranju, v Kidričah, v Lendavi, v Lenartu, v Ljubljani, v Ljubljani, v Ljutomeru, v Mariboru, v Murski Soboti, v Novi Gorici, v Ormožu, v Ptujem, v Ptujem, na Ptujem, v Radgobji, v Savelju, v Sevnici, v Slovenski Bistrici, v Slovenski Gori, v Slovenskih Konjicah, v Šempetru pri Gorju, v Šempetu pri Vrtojbi, v Šentjurju, v Tolminu, v Trzinu, v Velenju, v Vojkovi, v Zavrčju, v Zeleni, v Zlati, v Zvečanju.

Na osnovi določil na dan podpisa pogodbe veljavnega zakona o obilgacijskih razmerjih je med

PRODAJALCEM: .....
(ime in priimek oz. naziv) .....

..... (naslov oz. sedež) .....

občina in kraj ....., državljanstvo .....

reg. št. os. izk. ...., davčna št. oz. identifikacijska št. za DDV .....

EMŠO ....., matična številka .....

in

KUPCEM: .....
(ime in priimek oz. naziv) .....

..... (naslov oz. sedež) .....

občina in kraj ....., državljanstvo .....

reg. št. os. izk. ...., davčna št. oz. identifikacijska št. za DDV .....

EMŠO ....., matična številka .....

sklenjena naslednja

KUPOPRODAJNA POGODBA

**za vsa motorna vozila, motorna kolesa (mopedi), kolesa ipd., vozila s pomožnim motorjem
z bočno prikolico ali brez nje**

1.

Prodajalec kot lastnik proda in kupec kupi motorno vozilo:

reg. označba ....., vrsta vozila ....., status vozila .....

znamka ....., tip ....., št. šasije .....

tip motorja/moč motorja v kW ....., leto izdelave ....., št. promet. dovoljenja .....

št. prevoženih kilometrov ....., kraj in datum prve registracije .....

kraj in datum zadnje registracije ....., registracija velja do dne .....

država dobave ....., datum izdaje potrdila o skladnosti ....., in to v stanju, ki je

kupecu na osnovi predhodnega preizkusa znano, z vso obvezno opremo in s sledečo dodatno opremo: .....

2.

Sporazumno določena prodajna cena za navedeno vozilo po 1. točki je ..... EUR

(z besedo .....

Kupnina bo plačana na sledeč način: .....

Ob podpisu pogodbe kupec plača prodajalcu ..... EUR kot (plačilo celotne kupnine,

delno plačilo kupnine ipd.) ....., na TRR št. .... Preostanek

kupnine bo plačan najkasneje do ....., na TRR št. ....

3.

Takse, overovitve, ... v zvezi z obstoječim motornim vozilom oziroma pogodbo

plača prodajalec; kupec pa plača .....

Prodajalec in kupec sta dolžna ravnati v skladu z vsakokrat veljavnim Zakonom o davku na dodano vrednost in Zakonom o davku na motorna vozila ter podrejenimi predpisi.

4.

S podpisom te pogodbe kupec postane lastnik motornega vozila po 1. točki, katerega prevzame v svojo last in posest

od prodajalca. Datum pridobitve vozila je .....

Prepis lastništva bo izvršen dne, ...

Pogodbeni stranki se sporazumeta, da bosta morebitne spore v zvezi s to pogodbo reševali po mirni poti, v kolikor pa to ne bi

bilo mogoče, je za reševanje sporov pristojno Okrajno sodišče v/na ..... (pojem smiselnosti).

5.

Ta pogodba je sestavljena in podpisana v štirih (4) enakih izvodih, od katerih prejme kupec dva (2) in prodajalec dva (2) izvoda.

Pogodbeni stranki sta v pogodbi prečrtali vse neustrezno besedilo in vpisali ustrezno dodatno besedilo na vseh izvodih

pogodbe enako. Pogodba velja od podpisa, uradno overitev te pogodbe izvede prodajalec pri notarju. Pogodba hkrati

velja kot račun za kupljeno vozilo.

6.

Priloge k pogodbi (prometno dovoljenje, potrdilo o skladnosti, ...

Kraj: ..... **Prodajalec:** .....
(podpis oz. žig pravne osebe)

Datum: ..... **Kupec:** .....

Slika 8.33. Primer kupoprodajne pogodbe. Povzeto iz Hartis (2022).

8.6.4 Obveznosti prodajalca

8.6.4.1 Izročitev stvari

V nadaljevanju na Sliki 8.33 predstavljamo, kakšne so obveznosti prodajalca, in sicer izročitev stvari, odgovornost za napake stvari ter obveznost hrambe stvari za sopogodbenuka.

Slika 8.34. Obveznosti prodajalca

Glavna prodajalčeva obveznost je izročitev stvari (ali listine, s katero je mogoče stvar prevzeti) kupcu, pri čemer mora biti stvar v brezhibnem stanju, izročitev pa mora biti v dogovorjenem času in kraju, kot izhaja iz prodajne pogodbe → če dogovora ni, pa v kraju, kjer je imel prodajalec sedež/prebivališče ob sklenitvi prodajne pogodbe oziroma v kraju, v katerem je stvar oziroma kjer naj bo izdelana, če je bilo pogodbenukoma ob sklenitvi pogodbe to znano.

8.6.4.2 Odgovornost za napake stvari

Prodajalec odgovarja za stvarne in pravne napake stvari. Prodajalec odgovarja za **stvarne** napake:

1. ki jih je stvar imela, ko je nevarnost prešla na kupca, ne glede na to, ali mu je bilo to znano ali ne;
2. ki se pokažejo potem, ko je nevarnost že prešla na kupca, če so posledica vzroka, ki je obstajal že prej.

Po OZ je napaka stvarna:

1. če stvar nima lastnosti, potrebnih za njeno normalno uporabo ali za promet;
2. če stvar nima lastnosti, potrebnih za posebno uporabo, za katero jo kupec kupuje, ki pa je bila prodajalcu znana oziroma bi mu morala biti znana;
3. če stvar nima lastnosti in odlik, ki so bile izrecno ali molče dogovorjene oziroma predpisane;
4. če je prodajalec izročil stvar, ki se ne ujema z vzorcem ali modelom, razen če je bil vzorec ali model pokazan le zaradi obvestila.

Prodajalec ne odgovarja za napake pod točko 1. in 3., v kolikor so bile ob sklenitvi pogodbe kupcu le-te znane ali mu niso mogle ostati neznanne! Odgovarja pa za napake, ki bi jih kupec z lahkoto opazil, v kolikor je izjavil, da stvar nima nobenih napak ali da ima določene lastnosti ali odlike, ki jih dejansko nima!

➔ Vrste stvarnih napak

Poznamo naslednje vrste stvarnih napak, kot sledi iz spodnje Tabele 8.15.

Tabela 8.15. Vrste stvarnih napak

OČITNE NAPAKE	SKRITE NAPAKE
Napake, ki jih kupec odkrije pri običajnem pregledu stvari	Napake, ki se pokažejo šele kasneje, običajno z uporabi same stvari
Pomembna skrbnost kupca → le-ta se presoja v primerjavi z osebo s povprečnim znanjem in izkušnjami ter podobnega poklica kot kupec (npr. večja skrbnost pri nakupu vozila od avtomehnika)	Ne gre za napako, če je le-ta posledica kupčevega ravnanja s stvarjo (npr. tovarniška napaka)
Roki za grajanje očitnih napak: - Negospodarske pogodbe = 8 dni od trenutka prevzema - Gospodarske pogodbe = očitne napake je potrebno grajati takoj!	Roki za grajanje očitnih napak: - Negospodarske pogodbe = 8 dni od dneva, ko je kupec napako opazil, vendar ne več kot v 6 mesecih - Gospodarske pogodbe = očitne napake je potrebno grajati takoj!

Kupec, ki je o napaki pravočasno in pravilno obvestil prodajalca, lahko poda naslednje zahteve:

- zahtevek za izpolnitev pogodbe (odprava napake ali izročitev druge stvari brez napake);
- zahtevek za znižanje kupnine ali
- odstop od pogodbe.

Izbira zahtevka je odvisna od kupca. V vsakem od teh primerov pa ima kupec na voljo tudi zahtevek za povrnitev škode.

→ Garancija za brezhibno delovanje stvari

... je pravni institut, ki obstaja poleg instituta odgovornosti prodajalca za stvarne napake stvari; uporablja se v primeru t. i. tehničnega blaga, kjer prodajalec izroči kupcu garancijski list. Kupec sam izbere, ali bo uporabil **zahtevke z naslova odgovornosti prodajalca za stvarne napake** ali **garancijske zahtevke**. Kupec prosto izbira tudi, ali bo uveljavljal zahtevke zoper **prodajalca** ali zoper **proizvajalca**!

Vrstni red garancijskih zahtevkov zakonsko predpisan: primarna zahteva = popravilo ali zamenjava stvari, pravica tudi do povračila škode, ki mu je nastala zaradi tega, ker stvari ni mogel uporabljati; če prodajalec v primernem roku ne popravi ali zamenja stvari, lahko kupec odstopi od pogodbe ali zniža kupnino in zahteva odškodnino.

V Tabeli 8.16. je prikazana primerjava instituta odgovornosti prodajalca za stvarne napake in garancije za brezhibno delovanje stvari.

Tabela 8.16. Primerjava instituta odgovornosti prodajalca za stvarne napake in garancije za brezhibno delovanje stvari. Povzeto iz *Murtič, Murgel & Vidiček, 2009*.

JAMČEVANJE	GARANCIJA
Zaradi napak na prodani stvari	Zaradi napak na prodani stvari
Prosta izbira sankcij	Zakonsko predpisan vrstni red sankcij
Za vse kupljene stvari	Samo za tehnično blago
Samo zoper prodajalca	Zoper prodajalca in proizvajalca
Roki za uveljavitev zahtevkov so kratki, odvisni od vrste napak, v vsakem primeru jih je mogoče uveljaviti pred sodiščem v 1 letu od njihovega grajanja .	Garancijske zahtevke je mogoče uveljaviti v garancijskem roku (praviloma 12–24 mesecev, odvisno od vrste blaga).

→ Odgovornost za pravne napake

Prodajalec odgovarja, če ima na prodani stvari kdo tretji kakšno pravico, ki izključuje, zmanjšuje ali omejuje kupčevo pravico, pri čemer pa o njej kupec ni bil obveščen in tudi ni privolil, da bi vzel stvar, ki je z njo obremenjena (npr. nakup od tatu ...).

8.6.4.3 Obveznost hrambe stvari za sopogodbenika

V kolikor kupec stvari ne prevzame, mora prodajalec varovati stvar sam ali pa jo izročiti v varovanje drugi osebi.

Primer: v primeru neprevzema blaga s strani kupca, ga prodajalec ne sme pustiti na mestu prevzema, ampak ga denimo odpelje nazaj v svoje skladišče, s čimer ga varuje za kupca ...

8.6.5 Obveznosti kupca

Obveznosti kupca so naslednje:

- **plačilo kupnine;**
- **prevzem stvari** (sestavljeno iz dejanj, ki so potrebna, da bi bila izročitev možna in iz tega, da kupec stvar odnese. Če tega brez utemeljenega razloga ne stori, pride v zamudo s sprejemanjem stvari);
- **obveznost hrambe stvari za sopogodbenika** (kupec ima navedeno obveznost, če mu je bila stvar izročena, pa jo zavrača zaradi napak ali odstopa od pogodbe ali ker namesto nje zahteva drugo stvar).

8.7 Podjemna pogodba

S podjemno pogodbo se ena stranka (podjemnik, izvajalec) zaveže, da bo za drugo stranko (naročnik) opravila določeno delo, naročnik pa se zaveže, da bo podjemniku za opravljeno delo plačal določeno vsoto denarja. Rezultat dela je lahko: (1) **materialna dobrina** – nek izdelek (miza), (2) **nematerialna**

dobrina – predavanje, svetovanje ... Podjemna pogodba predstavlja brezoblično pogodbo, ki se sklene po tem, ko se stranki sporazumeta o bistvenih sestavnih pogodbah → torej zajeti mora delo (posel, ki mora biti določen/določljiv) in odplačnost! Namen pogodbe je odplačno opravljanje nekega dela v dogovorjenem času (npr. izdelava obleke, mizarske storitve itd.). Iz navedene pogodbe sta izpeljani dve pomembni pogodbi: gradbena in prevozna pogodba.

Obveznosti podjemnika so:

- **obveznost izvršiti delo:** podjemnik mora opraviti delo v skladu s pogodbo in po pravilih posla, v dogovorjenem času oziroma v času, ki je razumno potreben za take posle. Podjemnik ni dolžan opraviti posla osebno in si lahko priskrbi podizvajalca (ista odgovornost kot za lastno opravljeno delo!);
- **delo iz naročnikovega materiala: opozoriti na napake:** če naročnik zahteva, da se stvar izdelava iz materiala z napakami, na katere ga je podjemnik opozoril, mora podjemnik to storiti, razen, če je očitno, da material ni primeren za naročeno delo oziroma bi izdelava iz zahtevanega materiala lahko škodila ugledu podjemnika (v teh primerih lahko podjemnik odstopi od pogodbe). Če podjemnik opusti dolžnost opozorila za napake materiala, odgovarja za škodo;
- **opozorilo na pomanjkljivosti v naročilu:** podjemnik je dolžan opozoriti naročnika na pomanjkljivosti v

njegovem naročilu in tudi na druge okoliščine, ki bi lahko bile pomembne za naročeno delo ali za pravočasno izvršitev, sicer odgovarja za škodo;

- **omogočiti mora naročniku nadzorovanje posla in dajanje navodil:** naročniku je z nadzorom posla omogočeno, da zavaruje svoje interese ter dobi še pred koncem posla pravico odstopiti od pogodbe zaradi odstopa od dogovorjenih pogojev ali pred iztekom roka (saj je očitno, da je podjemnik v takšni zamudi, da ne bo pravočasno končal dogovorjenega roka, rok pa je bistvena sestavina pogodbe!);
- **izročilo izdelane stvari naročniku:** po opravljenem delu mora podjemnik naročniku izročiti izdelano ali popravljeno stvar. Obveznosti izročitve pa je podjemnik prost v primeru, da je bila stvar, ki jo je izdelal ali popravil, uničena iz vzroka, za katerega ne odgovarja;
- **odgovornost za napake svoje storitve:** podjemnik odgovarja za:
  - **očitne napake** (naročnik mu jih mora javiti **nemudoma** ob pregledu izvršenega dela!);
  - **skrite napake** (naročnik mora obvestiti podjemnika čim prej, najpozneje pa v **enem mesecu, ko je bila odkrita napaka**, vendar pa najkasneje v **dveh letih od prevzema opravljenega posla!**).

Naročnik, ki je pravilno obvestil podjemnika, lahko uveljavlja naslednje zahteve:

1. **odprava napake in povračilo škode** (naročnik da podjemniku na voljo primeren rok za odpravo napake);
2. če bi odprava napake povzročila **pretirane stroške**, jo podjemnik lahko odkloni → v tem primeru ima naročnik pravico izbire med znižanjem plačila ali odstopom od pogodbe in povračilom škode;
3. **odstop od pogodbe brez zahteve po popravilu napake** (v kolikor ima opravljeno delo tako napako, da je neuporabno ali v nasprotju z izrecnimi pogodbenimi pogoji, se lahko pogodba razdre brez prehodne zahteve za odpravo napake!).

Na Sliki 8.35. je prikazan primer podjemne pogodbe.

A. A., Svibnik 25, 8340 Črnomelj, v nadaljnjem besedilu **podjemnik**
in
B. B., Velika Lahinja 12, 8340 Črnomelj, v nadaljnjem besedilu **naročnik**

sklepata

PODJEMNO POGODBO

1. Podjemnik bo za naročnika izdelal posteljo iz hrastovega lesa v izmerah: 200 x 200 cm.
2. Podjemnik bo delo opravil po načrtu, ki mu ga je ob sklenitvi pogodbe izročil naročnik.
3. Hrastov les za izdelavo postelje bo priskrbel naročnik in ga izročil podjemniku najpozneje do 1. 1. 2023. Preostali material, potreben za izdelavo postelje, bo priskrbel podjemnik in je zajet s pogodbeno dogovorjeno ceno.
4. Podjemnik bo delo opravil najpozneje do 1. 3. 2023 in posteljo izročil naročniku. Podjemnik ne odgovarja za zamudo pri izročitvi, če je ta posledica naročnikove zamude pri izročitvi materiala.
5. Naročnik bo podjemniku za njegovo delo plača 1.000 EUR, in sicer 500 EUR ob sklenitvi pogodbe in 500 EUR ob izročitvi stvari.

Črnomelj, 12. 5. 2022

Podpis A. A. _____ B. B. _____

Slika 8.35. Primer podjemne pogodbe

Na tem mestu podrobneje ne bomo obravnavali:

- pogodbe o naročilu,
- komisijske pogodbe,
- licenčne pogodbe,
- pogodbe o kontroli blaga in storitev,
- puristične pogodbe (pogodba o organiziranju potovanja, posredniška pogodba o potovanju, pogodba o najetju gostinskih zmogljivosti),
- zavarovalne pogodbe,

instrumente plačevanja in zavarovanja pogodbenih obveznosti (načela akreditivnega poslovanja, bančna garancija, nakazilo ...).

Predlagamo pa, da študentje sami preučite navedeno tematiko za lastno razumevanje.

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Napišite osnovno prodajno pogodbo, ki naj vsebuje vse bistvene sestavine prodajne pogodbe, torej, kdo so stranke, kupnina in stvar, ki se prodaja oziroma kupuje za namen prodaje motornega kolesa.
2. Napišite osnovno podjemno pogodbo, ki naj vsebuje vse bistvene sestavine podjemne pogodbe za namen izdelave vrtnega otroškega lesenega igrala.

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Korže, B. (2010). *Pravo družb in poslovno pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 261.
- Murtič, S., Murgel, J., & Vidiček, M. (2009). *Osnove prava v logistiki*. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije.

- *Obligacijski zakonik* (2007, 24. oktober). Uradni list RS št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ631.

9 OSNOVE ODŠKODNINSKE ODGOVORNOSTI

V tem poglavju boste spoznali

- pogoje za obstoj odškodninske obveznosti
- vrste odškodninskih odgovornosti
- posebne primere odgovornosti

9.1 Pogoji za obstoj odškodninske odgovornosti oziroma obveznosti

Odškodninska odgovornost za poškodbo pomeni, da je določena oseba odgovorna (fizična ali pravna oseba) za tisto poškodbo, ki je povzročena tretji osebi.

Odškodninske obveznosti izhajajo iz temeljnega načela OZ, torej načela prepovedi povzročanja škode. So posledica povzročitve škode. Pripadajo stranki odškodninskega razmerja, kjer nastopa **oškodovalec** (povzročitelj škode) kot dolжник in **oškodovanec** kot upnik. Pogoji za obstoj odškodninske obveznosti so naslednji (ob tem opozarjamo, da morajo biti izpolnjene vse 4 predpostavke, sicer odškodninska odgovornost ne nastane):

1. *PROTIPRAVNO ŠKODNO RAVNANJE OŠKODOVALCA*

Le-to je lahko z zakonom izključeno v primeru, če škodo povzroči državni organ, ko ravna v skladu s svojimi pooblastili, v kolikor denimo oškodovanec ravna v silobranu ali stiski ...

2. *NASTANEK ŠKODE*

Poznamo dve obliki škode:

- **premoženjsko škodo** (gre za zmanjšanje premoženja, ki predstavlja navadno škodo in preprečitev povečanja premoženja, ki predstavlja izgubljeni dobiček). Način povrnitve premoženjske škode je primarna **vzpostavitev prejšnjega stanja** ali **plačilo odškodnine v denarju**, če povrnitev ni možna, popolna ali nujna;
- **nepremoženjsko škodo** (gre za telesne in duševne bolečine, strah ter okrnitev ugleda pravne škode). Način povrnitve nepremoženjske škode pa je **satisfakcija** (denarno nadomestilo kot zadovoljstvo oškodovancu, ob katerem lažje pozabi na pretrpljeno zaradi škodnega dogodka in posledic).

3. VZROČNA ZVEZA

Vzorčna zveza je vzpostavljena med ravnanjem oškodovalca in nastalo škodo, pri čemer mora biti ravnanje v odnosu vzroka ter posledice.

4. ODGOVORNOST OŠKODOVALCA

Poznamo dve vrsti odškodninske odgovornosti, predstavljeni v spodnji Tabeli 9.17.

Tabela 9.17. Vrste odškodninskih odgovornosti

SUBJEKTIVNA (KRIVDNA) ODGOVORNOST	OBJEKTIVNA ODGOVORNOST
<ul style="list-style-type: none"> - Subjektivno odgovarja oškodovalec, ki je deliktno sposoben, torej se zaveda posledic svojih dejanj. - Deliktno nesposobne osebe: otroci do 7. leta, otroci med 7. in 14. letom, ki niso sposobni razumeti svojega dejanja ter osebe z motnjami v duševnem razvoju, težavami v duševnem zdravju ali z drugimi težavami, ki jim onemogočajo sposobnost razsojanja. - Potrebna je krivda oškodovalca → ravnanje z namenom ali malomarnostjo. - Obrnjeno dokazno breme → oškodovalec mora povrniti škodo, če ne dokaže, da je škoda nastala brez njegove krivde = predvidevanje krivde oškodovalca! 	<ul style="list-style-type: none"> - Odgovornost ne glede na krivdo. - Nastanek škode oškodovancu, ki jo mora povrniti odgovorna oseba, za katero pa ni nujno, da je povzročila škodo. - Možnost: odgovorna oseba lahko dokaže, da je ravnala tako, kot je potrebno in se na takšen način razbremeni svoje odgovornosti! - Objektivno se odgovarja za <u>ravnanja drugih oseb</u> (npr. starši za otroke, delodajalec za škodo, ki jo povzroči delavec pri delu in/ali v zvezi z delom), <u>delovanje nevarne stvari in obratovanje nevarne dejavnosti</u> (tisti, ki ima koristi od nevarne stvari/dejavnosti, nosi tudi tveganje za škodo) ter <u>posebno napako</u> (izdelovalec nosi odgovornost za stvar z napako).

9.2 Posebni primeri odškodninske odgovornosti

Posebni primeri odgovornosti so še:

- odgovornost organizatorja prireditve → le-ta odgovarja za škodo, ki je nastala v primeru smrti ali telesne

poškodbe zaradi izrednih okoliščin, ki lahko nastanejo ob takih priložnostih;

- odgovornost imetnika živali → le-ta odgovarja za škodo, ki jo povzroči lastniška žival (izjema: če imetnik dokaže, da je poskrbel za potrebno varstvo in nadzorstvo lastniške živali);
- odgovornost imetnika stavbe → le ta odgovarja kot imetnik stavbe/prostora za škodo, ki nastane, v kolikor iz njegove stavbe/prostora pade stvar, ki je nevarno postavljena ali vržena stvar.

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Kateri so pogoji za obstoj odškodninske obveznosti?
2. Kateri dve obliki škode poznamo?
3. Kateri dve vrsti odškodninske odgovornosti poznamo?
4. Opredelite posebne primere odgovornosti.

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Korže, B. (2010). *Pravo družb in poslovno pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 261.
- Murtič, S., Murgel, J., & Vidiček, M. (2009). *Osnove prava v logistiki*. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije.

10 UVOD V PRAVO VREDNOSTNIH PAPIRJEV

.....

V tem poglavju boste spoznali

- zgodovino vrednostnih papirjev
  - načela in značilnosti vrednostnih papirjev
  - vrste in način razpolaganja z vrednostnimi papirji
  - pojme: indosament, menica, ček, nakladnica, skladiščnica
- .....

10.1 Vrednostni papir

Vrednostni papir je pisna listina, s katero se izdajatelj (trasant) zavezuje, da bo izpolnil na njej zapisano obveznost njenemu zakonitemu imetniku (212/1. čl. OZ). Za vrednostni papir se šteje tudi zapis na mediju, če je to določeno s posebnim zakonom (212/2. čl. OZ). Je tudi vsaka listina, ki ima vse sestavine, ki jih določa zakon in na kateri je zapisana civilnoppravna pravica tako, da jo lahko uveljavlja samo zakoniti imetnik skupaj z listino oziroma z drugim potrdilom, ki nedvomno kaže, da ima zakoniti imetnik listino vsaj v posredni posesti ter da je katerikoli tretji osebi onemogočeno uveljavljanje iste pravice (Grilc in Juhart, 1996).

Obveznost z naslova vrednostnega papirja nastane, ko izdajatelj izroči vrednostni papir upravičencu. Glede na upravičenca se lahko glasi **na prinosnika, na ime ali po odredbi**.

Vrednostni papir je le tista listina, ki ima vse sestavine, ki jih določa OZ:

1. označbo vrste vrednostnega papirja;

2. firmo in sedež oziroma ime ter prebivališče izdajatelja vrednostnega papirja;
3. firmo ali ime osebe, na katero se glasi, oziroma ki odreja, na koga se vrednostni papir glasi, ali označbo, da se vrednostni papir glasi na prinosnika;
4. natančno označeno obveznost izdajatelja, ki izhaja iz vrednostnega papirja;
5. kraj in datum izdaje vrednostnega papirja, pri tistih, ki so izdani v seriji, pa tudi njegovo serijsko številko;
6. podpis izdajatelja vrednostnega papirja oziroma faksimile podpisa izdajatelja vrednostnega papirja, izdanega v seriji.

S posebnim zakonom pa so lahko za posamezne vrednostne papirje določene tudi druge bistvene sestavine. Pomembno pa je vedeti, da listina, ki ne vsebuje katerekoli izmed bistvenih sestavin, **ni vrednostni papir** (213. člen OZ).

10.2 Zgodovina vrednostnih papirjev

Vrednostni papirji so eden izmed temeljnih kamnov gospodarskega sistema. Bistvena lastnost vrednostnih papirjev je, da zagotovijo možnosti za učinkovit prenos premoženjskih pravic. Vrednostni papirji imajo izključno gospodarsko funkcijo: z njimi se zagotavlja delovanje trga kapitala (delnice), imajo pa tudi funkcijo plačila (ček) in kreditiranja (menica), omogočajo pa tudi lažji pretok blaga (skladiščnica).

Korenine zgodovine vrednostnih papirjev segajo v srednji vek, ko je nastala potreba po prenosu oziroma cirkulaciji pravic. Gre za prvi tovrstni pravni mehanizem, ki je omogočil prehod obligacijsko-pravne pravice z enega subjekta na drugega, ne da bi bilo pri tem nujno sodelovanje dolžnika.

Primarno je prišlo do nastanka menice, ki je imela prvotno funkcijo plačilnega sredstva, z razvojem denarja pa predvsem funkcijo kreditiranja. Do razcveta vrednostnih papirjev pride ob odkritju možnosti uporabe le-teh kot sredstva za koncentracijo kapitala, iz česar izhaja tudi povezanost le-teh z razvojem delniške družbe, ki predstavlja najbolj izdelano obliko kapitalskega organiziranja opravljanja gospodarske dejavnosti.

10.3 Načela in značilnosti vrednostnih papirjev

Bistvo vrednostnih papirjev je v:

- (1) **načelu inkorporacije**, ki predstavlja posebno zvezo med papirjem in na njem zapisano pravico (pravico iz papirja). Iz navedenega sledi, da lahko upravičenec uveljavlja pravico iz vrednostnega papirja (v nadaljevanju: VP) samo **skupaj s papirjem**;
- (2) **načelo prezentacije**, kjer velja, da mora zakoniti imetnik ob uveljavljanju pravice iz VP izdajatelju ali drugemu dolžniku predložiti VP;

- (3) **legitimacijska funkcija** predvideva, da zavezancu iz VP ni potrebno preverjati, v kolikor je imetnik, ki je predložil VP, zares tudi upravičen do le-tega;
- (4) **dokazna funkcija**, kjer se sklepa na obstoj obveznosti iz VP;
- (5) **prometna funkcija ...**

Funkcije vrednostnih papirjev pa so primarno:

1. kreditna sredstva,
2. instrumenti negotovinskih plačil,
3. podlaga za zbiranje sredstev,
4. instrumenti za pospeševanje cirkulacije blaga,
5. instrumenti za financiranje,
6. instrumenti za urejanje količine denarja v obtoku itd.

10.4 Temeljni pravni viri, ki urejajo področje VP

Temeljni pravni viri, ki urejajo področje VP v Sloveniji so:

- Obligacijski zakonik RS,
- Zakon o gospodarskih družbah,
- Zakon o menici,
- Zakon o nematerializiranih vrednostnih papirjih,

- Zakon o trgu vrednostnih papirjev,
- Zakon o čeku,
- Zakon o vrednostnih papirjih.

10.5 Vrste VP (po vsebini)

Po vsebini delimo vrednostne papirje na:

- **obveznostno-pravne**, ki vsebujejo določeno obveznostno pravico oziroma upnikovo terjatev za denar ali za kakšno drugačno storitev ali dajatev, npr. ček, menica, obveznica, blagajniški zapis, certifikat, komercialni zapis;
- **stvarnopravne**, v katerih je utelešena določena stvarna pravica in predstavljajo stvar oziroma blago samo. Upravičenec nima samo pravice zahtevati izročitve stvari, ampak lahko z izročitvijo listine novemu upravičencu nanj prenese tudi stvarno pravico na blagu oziroma stvari. Imetnik stvarnopravnega vrednostnega papirja, npr. skladiščnice, ima: a) pravico zahtevati izročitev blaga, ki je navedeno v njej; b) z blagom, ki je navedeno v skladiščnici, pa lahko razpolaga tako, da na novega upravičenca prenese skladiščnico;
- **družbeniške**, ki vsebujejo (in opredeljujejo) krog članskih pravic v določeni pojavni obliki kapitalskih družb, npr. v delniški družbi, v komanditni delniški družbi ipd. Najpomembnejši VP = delnica, ki delničarju

daje pravico članstva v določeni družbi, pravico do udeležbe na doseženem dobičku (do dividende) in v določenem, čeprav za imetnika majhnega števila delnic v močno zoženem obsegu, tudi pravico do upravljanja delniške družbe, katere delnice ima;

- **imenske**, pri katerih je upravičenec (ali več upravičencev) na listini izrecno naveden z njegovim osebnim imenom oziroma s firmo. Zakoniti imetnik imenskega vrednostnega papirja je tista oseba, na katero se ta papir glasi, oziroma tisti, na katerega je bil pravnoveljavno prenesen. Pravica iz imenskega vrednostnega papirja se praviloma prenaša s cesijo (rekta) ali po odredbi (ordrski) – s polnim indosamentom, biano indosamentom ali z indosamentom na prinosnika (menica, ček);
- **prinosniške** – na njih ni navedeno upnikovo ime, kot upravičenec praviloma velja vsakokratni imetnik takega VP (prenaša se z izročitvijo), kot so obveznice ali ček na prinosnika;
- **tržne**, ki kotirajo na borzi ali drugem trgu in glede obsega, sestave ter trajnosti trgovanja in lastnosti njihovih izdajateljcev celostno izpolnjujejo pogoje, ki jih podpiše Agencija za trg vrednostnih papirjev.

10.6 Razpolaganje z VP

Imetnik lahko razpolaga izključno s tistimi vrednostnimi papirji, ki so vpisani v dobro njegovega računa. V kolikor je na

vrednostnih papirjih vpisano kakršnokoli breme, je možnost razpolaganja z vrednostnimi papirji omejena z vsebino omenjenega bremena. Razpolaganje z vrednostnimi papirji je lahko ali odplačno (prodaja) ali neodplačno (darilo, opustitev). Splošni razpolagalni posel za prenos premoženjskih pravic se izvršuje s pomočjo cesije (tj. odstop terjatve s pogodbo). Poznamo:

- **prinosniške VP**, ki so najlažje prenosljivi. Pri le-teh se pravica iz papirja prenaša neposredno z listino, na kateri je zapisana, prenaša pa se z izročitvijo;
- **ordske VP**: za njihovo prenašanje je poleg izročitvene listine potreben še poseben razpolagalni posel: **indosament**.

10.7 Indosament

Indosament predstavlja specifično pisno izjavo na hrbtu VP. Pri le-tem upravičena oseba (indosant), po nalogu katere se VP glasi, določi drugega upravičenca (indosatarja), po nalogu katerega naj zavezanec izpolni obveznosti iz VP. Ima tri glavne funkcije: prenosna, garancijska in legitimacijska.

Vrste indosamentov

1) **Popolni indosament** (vsebuje izjavo o prenosu, firmo ali ime osebe, na katero se pravica iz vrednostnega papirja prenaša (indosatar), in podpis prenosnika (indosant), lahko pa vsebuje tudi druge podatke (kraj in datum idr.)).

- 2) **Blanko indosament** vsebuje le podpis indosanta.
- 3) Pri prenosu vrednostnega papirja z **indosamentom na prinosnika** se namesto imena indosatarja zapiše beseda »prinosniku« ali druga oznaka, ki pomeni isto. Delni indosament je ničen. Poznamo še: prokurni in zastavni indosament ...

10.8 Menica

Menica je VP, ki se glasi na določen denarni znesek, njene sestavne dele, način prenosa upnikovih pravic, kakor tudi način uveljavljanje teh pravic urejajo pravila meničnega prava. Razlog iznajdbe menic se nahaja v dejstvu, da se lahko pri dobavi blaga ali opravljanju storitve upnik sooči z dvema težavama, in sicer: dolžnik ne plača, upnik pa želi svoje plačilo kar se da najhitreje prejeti oziroma upnik potrebuje denar še pred zapadlostjo dolga. Ločimo: blagovno, finančno in kavcijsko menico.

MENIČNA NAČELA:

- načelo **obličnosti**: menica mora biti izdana v pisni obliki in imeti vse z zakonom predpisane sestavine;
- načelo **inkorporacije**: menične izjave in menica morajo biti celota – menični upnik svoje pravice uveljavlja samo z menico, medtem ko jih je menični zavezanec dolžan izpolniti samo, v kolikor mu upnik predloži menico;

- poznamo še naslednja načela: načelo **fixsne menične obveznosti** (samo tisto, kar je v menici nedvoumno zapisano), načelo **menične strogosti**, načelo **menične solidarnosti**, načelo **samostojnosti**, načelo **neposrednosti** ...

10.9 Ček

Ček je VP, s katerim izdajatelj (trasant) da trasatu (banki) nepogojno naročilo, da naj izplača določeno vsoto denarja iz izdajateljeva kritja oziroma dobroimetja pri banki tisti osebi, ki je označena na čeku ali pa prinosniku omenjene listine oziroma njenemu zakonitemu imetniku. Njegova izdaja je pogojena z dejstvom, da ima trasant pri trasatu kritje, s katerim lahko razpolaga na podlagi sporazuma.

Navadno komitenti in banke sklenejo pogodbo o čeku, kjer se ravna po splošnih pogojih poslovanja. Na podlagi le-te se banka zaveže komitentu izročiti čekovno knjižico s tiskanimi čekovnimi blanketi in da bo trasirane čeke izplačala remitentu, če bi imel komitent pri njej kritje (pri takšnem načinu je poudarjena plačilna funkcija čeka).

10.10 Nakladnica

Nakladnica je VP, s katerim ladjar ali z njim izenačena oseba potrjuje, da je prevzela določeno vrsto in količino blaga določene kakovosti v prevoz ter da se obvezuje, da bo le-to po koncu potovanja izročila upravičencu. Podlaga za izdajo le-te je pogodba o prevozu stvari. Njenemu imetniku daje pravico

zahtevati blago ob prispetju v namembno luko. Lastninska pravica na blagu se prenese s prenosom nakladnice.

10.11 Skladiščnica

Skladiščnica je tradicijski VP. Na njej je zapisana obveznost skladiščnika, da upravičencu iz skladiščnice izroči blago, ki mu je bilo dano v skladiščenju. V kolikor oseba razpolaga s papirjem, le-to hkrati pomeni, da razpolaga z blagom, ki je predmet izročitvenega zahtevka. Skladiščnico izda skladiščnik, ki opravlja to dejavnost (tj. dejavnost skladiščenja) kot registrirano dejavnost.

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Katera je bistvena lastnost vrednostnih papirjev?
2. Kako bi opredelili korenine zgodovine vrednostnih papirjev?
3. Kaj je vrednostni papir?
4. Opredelite načela in značilnosti vrednostnih papirjev.
5. Opredelite temelje pravnih virov, ki urejajo področje vrednostnih papirjev v Sloveniji.
6. Kako delimo vrednostne papirje?
7. Kakšne oblike razpolaganja z vrednostnimi papirji poznamo?
8. Kaj je indosament?
9. Katere vrste indosamentov poznamo?
10. Kaj je menica?

11. Opredelite menična načela.
12. Kako bi opredelili ček, nakladnico in skladiščnico?

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Grilc, P. & Juhart, M. (1996). *Pravo vrednostnih papirjev*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- Korže, B. (2010). *Pravo družb in poslovno pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 261.
- Plavšak, N. (1996). *Pravo vrednostnih papirjev*. *Pravna praksa: časopis za pravna vprašanja*, 15(6), 36.

11 TEMELJI BANČNIH POSLOV

.....

V tem poglavju boste spoznali

- pravno ureditev in temelje bančnih poslov
    - načela bančnega prava
    - organizacijsko strukturo banke
    - funkcije in tveganja v bankah
  - politiko upravljanja s tveganji v bankah
- .....

11.1 Pravna ureditev bančnih poslov

Bančni posli so vsi tisti posli, ki jih opravljajo banke za svoje komitente oziroma za svoje tekoče poslovanje.

Temeljni zakon, ki ureja pravno ureditev bank, hranilnic in bančnih interesnih združenj v Sloveniji, je **Zakon o bančništvu** (Uradni list RS, št. 92/21 in 123/21 – ZBNIP) – Zban-3. Podrobneje pa to področje (skupaj s področjem delovanja Banke Slovenije) urejajo še:

- *Zakon o Banki Slovenije (Uradni list RS, št. 72/06 – uradno prečiščeno besedilo, 59/11 in 55/17),*
- *Zakon o uvedbi eura (Uradni list RS, št. 114/06),*
- *Zakon o sistemu jamstva za vloge (Uradni list RS, št. 27/16),*
- *Zakon o trgu finančnih instrumentov (Uradni list RS, št. 108/10 – uradno prečiščeno besedilo, 78/11, 55/12, 105/12 – ZBan-1J, 63/13 – ZS-K, 30/16, 9/17, 77/18 – ZTFI-1, 66/19 – ZTFI-1A in 123/21 – ZTFI-1B),*

- *Zakon o investicijskih skladih in družbah za upravljanje (Uradni list RS, št. 31/15, 81/15, 77/16, 77/18 in 161/21),*
- *Zakon o potrošniških kreditih (Uradni list RS, št. 77/16 in 92/21 – ZBan-3),*
- *Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (Uradni list RS, št. 68/16, 81/19, 91/20 in 2/21 – popr.),*
- *Zakon o hipotekarni in komunalni obveznici (Uradni list RS, št. 10/12, 47/12 in 123/21 – ZHKO-2),*
- *Zakon o plačilnih storitvah, storitvah izdajanja elektronskega denarja in plačilnih sistemih (Uradni list RS, št. 7/18, 9/18 – popr. in 102/20),*
- *Zakon o varstvu kupcev stanovanj in enostanovanjskih stavb (Uradni list RS, št. 18/04),*
- *Zakon o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo in 177/20) ...*

11.2 Temelji bančnih poslov

Bančni sistem tvorijo:

- **centralna banka**

V Sloveniji je to Banka Slovenije, ki vodi monetarno politiko z izborom optimalnega režima vodenja in preprečuje širjenje nelikvidnosti ter insolventnosti bank;

- **poslovne banke**

Gre za depozitne finančne institucije, katerih primarna naloga je zbiranje finančnih prihrankov z vlogami varčevalcev.

Poznamo 4 osnovne finančne oblike institucij, ki sprejemajo vloge, in sicer: **poslovne banke, hranilnice, kreditne zadruge ter vzajemne hranilnice**. V Sloveniji prevladuje **sistem univerzalnih bank**, kar pomeni, da je struktura bančnih poslov celovita, saj lahko komitenti banke realizirajo vse bančne posle v isti banki.

11.3 Načela bančnega prava

Načela bančnega prava se ne uporabljajo neposredno kot pravna pravila, ampak so pomembna pri odločitvah zakonodajalca pri sprejemanju predpisov in pri razlagi le-teh. Le-ta so posebej pomembna pri razumevanju številnih in kompleksnih pravil bančnega prava, ki so urejena nepregledno ter nesistematično. Poznamo naslednja načela bančnega prava:

- **načelo varnega, skrbnega in preglednega poslovanja bank**: banke z uporabo ustreznih ukrepov učinkovito upravljajo s tveganji, ki so jim izpostavljene ali bi jim lahko bile izpostavljene pri svojem poslovanju;
- **načelo učinkovitega poslovanja bank**: banke naj pravila o upravljanju s tveganji uresničujejo sorazmerno obsegu in kompleksnosti poslov, ki jih opravljajo;

- **načelo skrbnega in učinkovitega nadzora:** zahteva opravljanje ustreznega nadzora, z namenom zagotavljanja, da banke poslujejo v skladu s pravili upravljanja s tveganji ter z drugimi pravili varnega poslovanja;
- **načelo zaupanja vlagateljev:** znotraj le-tega so pomembna zlasti pravila o jamstvu za vloge in pravila o varovanju zaupnih podatkov;
- **načelo preprečitve bančne krize in zagotavljanja finančne stabilnosti:** načelo bi se naj uresničevalo predvsem z določitvijo nabora instrumentov za pravočasno posredovanje v nestabilni ali propadajoči banki, z namenom zagotovitve kontinuitete kritičnih finančnih ter gospodarskih funkcij in čim bolj zmanjša vpliv propada le-te na gospodarski ter finančni sistem;
- **načelo prekinitve povezanosti med državami in bančnim sektorjem:** načelo se uresničuje z določitvijo sheme financiranja reševanja ter s pravili o reševanju bank s sredstvi upnikov (reševanje bank, financirano s strani delničarjev bank in upnikov ter določenih skladov za reševanje, namen preprečitev reševanja bank z javnimi sredstvi, kar bi lahko poslabšalo fiskalni položaj držav);
- **načelo zgodnjega posredovanja:** načelo bi se naj uresničevalo prek določb, ki zahtevajo in omogočajo dovolj zgodnje ter hitro posredovanje v nestabilni ali propadajoči instituciji, z namenom zagotovitve

kontinuitete njenih kritičnih finančnih in gospodarskih funkcij, kakor tudi z namenom čim bolj zmanjšanega vpliva njenega propada na gospodarski in finančni sistem;

- **načelo reševanja bank:** to načelo naj bi bilo alternativa običajnim postopkom zaradi insolventnosti. Le-to naj bi zagotavljalo sredstvo za prestrukturiranje ali prenehanje banke, ki propada in katere propad vzbuja skrb z vidika splošnega javnega interesa;
- **načelo funkcionalne ločitve med funkcijo reševanja in nadzorniško funkcijo:** uresničevanje načela skozi ločenost navedenih funkcij znotraj Banke Slovenije;
- **načelo sorazmernosti pri reševanju bank s sredstvi upnikov:** delničarji in upniki naj ne bi imeli večjih izgub od tistih, ki bi jih imeli, če bi banka prenehala poslovati.

11.4 Banka

Banka je kreditna institucija, ki ima dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih storitev, kot so sprejemanje depozitov in drugih vračljivih sredstev javnosti ter dajanje kreditov za svoj račun. Organizirana mora biti v pravnoorganizacijski obliki delniške družbe ali evropske delniške družbe. Najnižji znesek ustanovnega kapitala banke je 5.000.000 eurov. Lahko opravlja bančne storitve, finančne storitve in dodatne finančne storitve, kot so opredeljene v Zakonu o bančništvu. Lahko pa opravlja tudi pomožne storitve: upravljanje premoženja banke, vodenje zbirk podatkov, vključno z osebnimi podatki, ali

opravljanje podobnih poslov, ki se izvajajo kot podpora opravljanju storitev ene ali več kreditnih institucij.

Delnice banke se lahko glasijo le na ime. Lahko se vplačajo samo v denarju in pred vpisom ustanovitve oziroma povečanja osnovnega kapitala v sodni register. Banka mora zagotoviti, da vedno razpolaga z ustreznim kapitalom za pokrivanje kapitalskih zahtev, ki se določa glede na obseg in vrste storitev, ki jih opravlja ter glede na tveganja, ki jim je izpostavljena pri opravljanju teh storitev, kar poimenujemo s terminom **KAPITALSKA USTREZNOST**.

Banka mora poslovati na način, da tveganja iz poslovanja ne presežejo omejitvev, hkrati pa mora biti v vsakem trenutku sposobna pravočasno izpolniti zapadle obveznosti, kar pomeni, da zagotavlja ustrezen nivo **LIKVIDNOSTI**, sočasno pa mora biti trajno sposobna izpolniti vse svoje obveznosti, kar pomeni, da mora zagotavljati neprestano **SOLVENTNOST**.

Poleg tega mora banka varovati zaupne podatke (tj. vse podatke, dejstva in okoliščine o posamezni stranki, s katerimi razpolaga banka), ne glede na način, na katerega je te podatke pridobila. Banke, ki imajo po Zakonu o bančništvu dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih, vzajemno priznanih in dodatnih finančnih storitev, opredeljuje Banka Slovenija na svoji spletni strani. Isto velja tudi za hranilnice, ki imajo po Zakonu o bančništvu dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih, vzajemno priznanih in dodatnih finančnih storitev.

11.5 Organizacijska struktura banke

Organizacijska struktura banke sestoji iz:

- uprave banke in
- nadzornega sveta banke.

Uprava banke je v celoti odgovorna za poslovanje banke in njeno upravljanje tveganj, vključno z:

(1) odobritvijo strateških ciljev banke, določanjem, s sprejemanjem ter z rednim pregledovanjem strategije prevzemanja in upravljanja tveganj ter ureditvijo notranjega upravljanja banke;

(2) zagotavljanjem celovitosti sistemov računovodskega in finančnega poročanja, ki vključujejo tudi finančni ter operativni nadzor in zagotavljanje skladnosti poslovanja banke z veljavnimi predpisi ter s standardi;

(3) nadzorovanjem postopkov razkrivanja informacij banke in postopkov obveščanja pristojnih organov ter drugih zainteresiranih strani;

(4) zagotavljanjem učinkovitega nadzora nad višjim vodstvom.

Uprava banke mora zagotoviti ustrezne kadrovske in finančne vire za uvajanje ter usposabljanje članov nadzornega sveta in komisije za tveganja, kadar je ustanovljena, vključno z zagotavljanjem možnosti uporabe zunanjih strokovnjakov za obravnavo posameznih vprašanj.

Nadzorni svet mora v okviru izvajanja funkcij nadzora nad delovanjem uprave in pri sprejemanju politik ter odločitev v pristojnosti nadzornega sveta zlasti nadzorovati izvajanje strateških ciljev banke, določati, sprejemati in redno pregledovati strategije prevzemanja ter upravljanja tveganj in prispevati k vzpostavitvi ter uresničevanju stabilne ureditve notranjega upravljanja banke in pri tem upoštevati politike ter ukrepe za preprečevanje nastanka nasprotja interesov.

11.6 Funkcije banke

Poznamo naslednje funkcije banke:

- **posredniška** funkcija banke je primarna, medtem ko so ostale našteje izvedene funkcije. Omenjena funkcija predstavlja aktivnosti, povezave z zbiranjem finančnih presežkov (t. i. finančni **suficiti**). Je zelo pomembna za poslovno banko, odvisna pa od cene, ki jo banke plačujejo za pri njih naložena sredstva (torej odvisna je od obrestne mere, ki je predvidena za naložene presežke), na višino zbranih sredstev pa vplivajo tudi **oblike zbiranja presežkov**, saj morajo le-te biti raznolike in prilagodljive potrebam ter možnostim suficitarnih subjektov;
- **oskrbovalna** funkcija banke predstavlja plasiranje denarnih sredstev. Kreditojemalcem je potrebno dati sredstva takrat, ko jih potrebujejo, z realnim rokom vračanja in v pravem znesku kredita;

- **pridobitniška** funkcija banke, kjer je pomembno, da se banka ravna po načelu rentabilnosti oziroma podjetniško, kar pomeni, da zbira sredstva po najnižji možni ceni/obrestni meri, medtem ko plasira sredstva po najvišji možni obrestni meri, ki je še vedno sprejemljiva za trg;
- **selektivna** funkcija banke predstavlja analizo kreditne sposobnosti posameznega prosilca in skrb za lastno likvidnost.

11.7 Tveganja v bankah

11.7.1 Glavne vrste tveganj v bankah

V Sloveniji izpolnjevanje splošnih standardov obvladovanja tveganj ureja Sklep o upravljanju kreditnega tveganja v bankah in hranilnicah (Uradni list RS, št. 115/21). Glavne vrste tveganj so:

- **kreditno** tveganje, ki predstavlja tveganje izgube zaradi neizpolnitve obveznosti dolžnika oziroma nasprotne stranke v pogodbeno dogovorjenem roku;
- »preostalo tveganje«, ki predstavlja tveganje manjše učinkovitosti kreditnih zavarovanj od pričakovane, ki je posledica nastanka ali porasta drugih tveganj (npr. **pravno, operativno, likvidnostno, tržno, valutno** tveganje) zaradi uporabe kreditnih zavarovanj;

- predvsem po uveljavitvi BASEL II še: **kapitalsko tveganje, tveganje ugleda, strateško tveganje** ...

11.7.2 Kreditno tveganje in najpomembnejši finančni kazalniki podjetij

Kreditno tveganje predstavlja riziko izpada terjatev oziroma tveganje, da tretja oseba (kreditojemalec) ne bo sposobna/pripravljena poravnati svojih obveznosti. Gre za najbolj tehnični del kreditne analize, kjer se pripravi izračun finančnih kazalnikov poslovanja komitenta, ki naj bi bili osnova za analizo finančnega stanja v podjetju. Izračun finančnih kazalcev temelji na bilanci stanja, izkazu uspeha, izkazu finančnih tokov in na vseh dodatnih informacijah, ki jih podjetje posreduje banki. Z namenom ocene dejanskega finančnega stanja podjetja je potrebno izračunane vrednosti finančnih kazalcev primerjati v času (*»trend analiza«*) in z ostalimi podjetji v panogi (*»peer group analiza«*), uporabljajo pa se kazalniki likvidnosti, aktivnosti, stanja zadolženosti ter dobičkonosnosti ...

Najpomembnejši finančni kazalniki podjetij so:

- **Dobiček iz poslovanja pred amortizacijo oziroma dobiček pred obrestmi in davki (EBITDA)**

Le-ta predstavlja enega izmed osnovnih pokazateljev poslovne uspešnosti podjetja. Upošteva predpostavljeno naravo amortizacije kot računovodske kategorije. »Poleg amortizacije, EBITDA izključuje tudi učinke financiranja, izrednih dogodkov in drugih morebitnih nedenarnih računovodskih posegov ter

pokaže »golo« uspešnost poslovanja družbe. Zato je EBITDA dober približek denarnemu toku družbe, ki ga le-ta ustvari s svojim poslovanjem. Kot takšen je zelo koristen pokazatelj dobičkonosnosti, posebej z vidika relativnega primerjanja z drugimi podjetji in s panogo. V veliki meri se EBITDA uporablja tudi kot osnova pri kreditni analizi (ocenjevanju plačilne sposobnosti podjetja, da servisira svoje finančne obveznosti). Kazalnik EBITDA se izračunava na naslednji način:

EBITDA = dobiček iz poslovanja (EBIT) + amortizacija«
(Finančni slovar, EBITDA).

- **Donosnost premoženja oziroma dobičkonosnost sredstev (ROA)**

»Gre za kazalnik, ki prikazuje, kako uspešno je podjetje v povezavi z njegovimi celotnimi sredstvi. Večja, kot je vrednost kazalnika, uspešnejše je poslovanje podjetje. Gre za prikaz učinkovitosti menedžmenta pri uporabi sredstev za generiranje dobičkov« (Finančni slovar, Finančni kazalniki).

- **Donosnost lastniškega kapitala (ROE)**

»Ta finančni kazalnik se meri na podlagi razmerja čistega dobička in lastniškega kapitala. Prikazuje, koliko dobička lahko podjetje ustvari glede na vire, ki mu jih zagotavljajo njegovi delničarji« (Finančni slovar, Finančni kazalniki).

- **Dobičkonosnost prihodkov oziroma zahtevana donosnost (ROR)**

»Gre za finančni kazalnik, ki prikazuje izgubo oziroma dobiček posamezne investicije v določenem obdobju« (Finančni slovar, Finančni kazalniki).

- **Ekonomska dodana vrednost (EVA)**

»Gre za neto dobiček podjetja, ki je zmanjšan za primerno vrednost vseh oportunitetnih stroškov celotnega kapitala, investiranega v podjetje. Ekonomska dodana vrednost je povezana z merjenjem produktivnost podjetja, ki na neposreden način izpostavi načine, kako bi bilo mogoče izboljšati učinkovitost poslovanja podjetij« (Finančni slovar, Finančni kazalniki).

- **Rast prodaje oziroma stopnja rasti (g)**

»Finančni kazalnik se izračunava na letni ravni in prikazuje stopnjo povečane rasti oziroma količino izdelkov ali storitev posameznega podjetja« (Finančni slovar, Finančni kazalniki).

- **Ustvarjanje denarnih pritokov oziroma pritok denarja (CIF)**

»/.../ prikazuje pritok denarja, ki ga je podjetje prejelo zaradi poslovanja, investiranja in financiranja« (Finančni slovar, Finančni kazalniki).

11.7.3 Ostala tveganja

Operativno tveganje predstavlja možnost izgube zaradi neustreznega ali neuspešnega izvajanja notranjih postopkov, procesov, ljudi in sistemov ali pa zaradi zunanjih dogodkov.

Valutno tveganje predstavlja finančno tveganje in pomeni nevarnost pred finančno izgubo zaradi sprememb vrednosti ene valute v primerjavi z drugo. Razmerje med vrednostjo dveh valut imenujemo valutni ali devizni tečaj. Najbolj izpostavljena so uvozna in izvozna podjetja, ki poslujejo z državami z različno monetarno valuto, saj, v kolikor se med poslovanjem valutni tečaj spremeni in je ob plačilu neugodnejši od tistega, ki je bil veljaven, ko je bil posel sklenjen, lahko podjetje s tega naslova utрпи finančno izgubo.

Likvidnostno tveganje predstavlja finančno tveganje, povezano z likvidnostjo podjetja (*angl. Funding liquidity*) ali pa posameznega finančnega instrumenta (*angl. Asset liquidity*).

Tržno tveganje predstavlja finančno tveganje, ki se nanaša na verjetnost, da se bo vrednost določenega finančnega sredstva (npr. delnica, obveznica, terjatev) ali celotnega portfelja naložb spremenila oziroma zmanjšala zaradi spremembe v tržnih razmerah.

11.8 Politika upravljanja s tveganji v banki – Basel I, II in III

11.8.1 Basel I in koeficient kapitalske ustreznosti

Basel I je bil izdan julija 1988, z osnovnim namenom zagotoviti okvir za obravnavo obvladovanja tveganj z vidika kapitalske ustreznosti banke. Glavna skrb Basel I je bila zagotoviti kapitalsko ustreznost bank. Eden glavnih razlogov za isto je bila latinskoameriška dolžniška kriza v zgodnjih osemdesetih letih, ko je odbor ugotovil, da se kapitalski deleži mednarodnih bank sčasoma zmanjšujejo. Minimalno razmerje med kapitalom in tveganju prilagojenimi sredstvi je bilo 8 %, ki naj bi se uporabljalo od leta 1992. Basel I je določil tudi splošne določbe, ki jih je mogoče vključiti v izračun minimalnega zahtevanega kapitala.

11.8.2 Basel II

Z njim so želeli izboljšati prožnost merjenja kapitala bank in uveljaviti večjo občutljivost kapitala na tveganja bančnega poslovanja. Glavni cilj Basel II je bil nadomestiti minimalno kapitalsko zahtevo, s potrebo po izvedbi nadzornega pregleda kapitalske ustreznosti banke.

Sestavljen je bil iz 3 stebrov, in sicer:

- 1) minimalne kapitalske zahteve, katerih namen je bil razviti ter razširiti standardizirana pravila, določena v Baslu I;
- 2) nadzorni pregled kapitalske ustreznosti institucije in postopek notranjega ocenjevanja;

3) učinkovita uporaba razkritja kot vzvoda za krepitev tržne discipline in spodbujanje dobre bančne prakse.

Zasnovan je bil z namenom izboljšati način, kako regulativne kapitalske zahteve odražajo osnovna tveganja in bolje obravnavati finančne inovacije, ki so se zgodile v zadnjih letih. Spremembe so bile namenjene nagrajevanju in spodbujanju stalnih izboljšav pri merjenju ter nadzoru tveganj.

11.8.3 Basel III

Basel III je nastal kot odziv na nastalo potrebo po posodobitvi Basla 2, in sicer ob finančnem propadu družbe Lehman Brothers – svetovne družbe za finančne storitve, ki je bila septembra 2008 v stečajju. Pasti pri korporativnem upravljanju in obvladovanju tveganj so privedle do razvoja tega sporazuma, ki velja od leta 2019 dalje. Bančni sektor je v finančno krizo vstopil s prevelikim vzvodom in z neustreznimi likvidnostnimi blažilniki. Glavni cilj Basla III je določiti dodatno plast navadnega lastniškega kapitala (varovalni kapital) za banke. V primeru kršitve se omeji izplačila, da se pomaga izpolniti minimalne zahteve glede navadnega lastniškega kapitala. V Tabeli 11.18. so povzete primerjalne značilnosti med Basel I, II in III.

Tabela 11.18. Značilnosti Basel I, II in III. Povzeto iz *Razlika Med Baslom 1 2 In 3*, 2022.

BASEL I	BASEL II	BASEL III
Glavni cilj: naštetih minimalno kapitalsko zahtevo za banke.	Glavni cilj: uvedba nadzornih odgovornosti in nadaljnja krepitev minimalne kapitalske zahteve.	Glavni cilj: določiti dodatni blažilnik lastniškega kapitala, ki ga bodo morale vzdrževati banke.
Osredotočen na minimalno tveganje.	Predstavlja pristop s tremi stebri k obvladovanju tveganj.	Oceno likvidnostnega tveganja poleg tveganj, določenih v Baslu 2, je predstavil Basel 3.
Upošteva se samo kreditno tveganje.	Vključuje širok spekter tveganj, vključno z operativnimi, s strateškimi in tveganji ugleda.	Poleg tveganj, ki jih uvaja Basel 2, vključuje tudi likvidnostna tveganja.
Upošteva le sredstva v trenutnem portfelju bank.	Usmerjen v prihodnost, saj je izračun kapitala občutljiv na tveganje.	Usmerjen v prihodnost, saj se poleg meril posameznih bank upoštevajo tudi makroekonomski okoljski dejavniki.

Upravljanje s tveganji je eden ključnih elementov za uspešno poslovanje bank, saj je banka po naravi poslovanja

»proizvajalec tveganj« (tveganje sprejema, ga transformira in vgrajuje v različne bančne produkte/storitve). Poznamo 4 osnovne principe za učinkovito obvladovanje tveganj in nadzora nad njimi:

1. Uprava banke nosi končno odgovornost za obvladovanje tveganj in svojo odgovornost delegira na izvršilne direktorje, tem pa nudijo podporo skupina za obvladovanje tveganj ter različne podporne službe.
2. Uprava banke se mora zavedati velike raznolikosti vseh vrst tveganj in zagotoviti, da se pri obvladovanju zajamejo vsa tveganja, tudi tista, ki niso neposredno merljiva.
3. Podporne in nadzorne funkcije, ki jih opravljajo posamezni oddelki ter službe, morajo biti vgrajene v celoten sistem obvladovanja tveganj.
4. Celotna strategija poslovanja mora izhajati iz ciljev in politike obvladovanja tveganj, kar mora biti vgrajeno v delovne postopke ter kontrole.

Banka mora za ugotavljanje, merjenje in upravljanje s tveganji, ki so povezana s poslovanjem banke, določiti **načrt ukrepov obvladovanja tveganj**, kjer opredeli notranje postopke za ugotavljanje ter merjenje tveganj, ukrepe za obvladovanje tveganj in notranje postopke za izvajanje teh ukrepov ter notranje postopke za spremljanje izvajanja ukrepov za obvladovanje tveganj.

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Kaj tvori bančni sistem?
2. Katere so 4 osnovne finančne oblike institucij, ki sprejemajo vloge?
3. Kakšen sistem bank imamo v Sloveniji?
4. Kaj je banka?
5. Kaj razumete pod pojmom kapitalna ustreznost?
6. Katera načela bančnega prava poznamo?
7. Kakšna je organizacijska struktura banke?
8. Katere funkcije banke poznamo?
9. Katere so glavne vrste tveganj, povezanih s poslovanjem banke?
10. Pojasnite razlike med politikami upravljanja s tveganji v banki – BASEL I, II in III.
11. Kaj je upravljanje tveganj in kateri so 4 osnovni principi za učinkovito obvladovanje tveganj ter nadzora nad njimi?

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Fišer, R. (2010). *Temelji bančnega poslovanja*. Ljubljana: Zavod IRC. Pridobljeno na: http://www.impletum.zavod-irc.si/docs/Skriti_dokumenti/Temelji_bancnega_poslovanja-Fiser.pdf.

12 UVOD V PRAVO INTELKTUALNE LASTNINE

.....

V tem poglavju boste spoznali

- pravno ureditev področja intelektualne lastnine
  - delitev prava intelektualne lastnine
  - pojme, kot so: avtorska pravica, avtorska dela, sorodna dela, industrijska lastnine, druge pravice
- .....

12.1 Intelektualna lastnina

Izraz intelektualna lastnina se nanaša na vrsto lastnine, ki izvira iz človekovega intelekta oziroma razuma in predstavlja področje prava. Intelektualna lastnina se reflektira predvsem v ukvarjanju z ekonomskimi pravicami, ki določajo lastništvo neopredmetenih intelektualnih storitev predvsem v okviru njihovega ekonomskega izkoriščanja in ravno zato je potrebna zakonska ureditev, da se opredeli vrste ter dovoljenje oblike gospodarskega izkoriščanja, zaščite ... Glavna značilnost vseh omenjenih pravic je ekskluzivnost, saj lahko imetnik te pravice (izumitelj, avtor ali pa tisti, kateremu je prenesel to pravico) prepove komercialno izkoriščanje predmeta pravice, za katerega ni dal dovoljenja.

Pravo intelektualne lastnine je skupek pravnih pravil, ki urejajo pravice na intelektualnih stvaritvah. Intelektualna lastnina je tako:

- področje prava, ki obravnava:
- razpoložljivost, obseg, pridobitev, uveljavljanje in preprečevanje zlorab zasebnih, pravno opredeljenih

pravic na določenih oblikah intelektualnih stvaritev s področja industrije, znanosti, književnosti ter umetnosti in na določenih oblikah podjetniških identifikatorjev;

- z namenom določitve pravil za njihovo gospodarsko izkoriščanje na trgu v konkurenčnem okolju (Pretnar, 2002).

Koncept pravic intelektualne lastnine temelji na monopolni, izključni pravici izkoriščanja intelektualnih dosežkov, ki jo stvariteljem podeljuje država. Razlog varstva omenjenih pravic s strani države se nahaja v:

- žeji po promociji ustvarjalnosti, razširjanju in uporabi rezultatov teh stvaritev in vzpodbujanju poštene trgovine, ki bo prispevala h gospodarskemu ter k socialnemu razvoju;
- opredeljevanju moralnih in materialnih pravic avtorjev oziroma stvariteljev nad njihovo intelektualno stvaritvijo, kakor tudi opredeljevanje pravic javnosti do dostopa omenjenih stvaritev.

Potrebno je tudi poudariti, da je z varstvom pravic stvaritelja prizadet interes družbe, saj se možnosti izkoriščanja nove dobrine omejijo z njegovo izključno pravico, saj nastane konflikt interesov med stvariteljem in družbo, zato so pravice stvariteljev časovno ter vsebinsko omejene.

12.2 Pravna ureditev področja intelektualne lastnine

Avtorska pravica je urejena v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP). Pravo industrijske lastnine je urejeno v Zakonu o industrijski lastnini (ZIL-1), ki opredeljuje pojme in varstvo patenta, modela, blagovne oziroma storitvene znamke ter geografske označbe porekla blaga in Zakonu o varstvu topografije polprevodniških vezij (ZVTPPV). Za področje intelektualne lastnine je pomemben tudi Zakon o varstvu konkurence (ZVK). Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1) določa pojem firme in njeno varstvo.

Mednarodne pogodbe, ki urejajo področje intelektualne lastnine pa so: Pariška konvencija o varstvu industrijske lastnine (1967), Bernska konvencija o varstvu književnih in umetniških del (1971), Konvencija za varstvo izvajalcev, prodajalec fonogramov in radiodifuznih organizacij (1961), Pogodba o intelektualni lastnini na področju integriranih vezij itd. Pravo intelektualne lastnine pa ureja tudi Evropska konvencija o patentih iz leta 1973.

12.3 Delitev prava intelektualne lastnine

Pravo intelektualne lastnine v splošnem delimo na:

- (1) pravo industrijske lastnine in
  - (2) avtorsko pravo, ki obsega avtorske ter njim sorodne pravice
+
- druge pravice (*sui generis pravice*).

V spodnji tabeli je prikazana delitev intelektualne lastnine.

Tabela 12.19. Delitev intelektualne lastnine

INTELEKTUALNA LASTNINA		
AVTORSKA IN SORODNE PRAVICE	INDUSTRIJSKA LASTNINA	DRUGE PRAVICE
Avtorska pravica ▶	Patent ▶	Varstvo topografije polprevodniških vezij ▶
Sorodne pravice ▶	Model ▶	Varstvo novih sort rastlin ▶
	Znamka ▶	Firma ▶
	Geografska označba ▶	Domena ▶
		Poslovna skrivnost ▶

Vir: TehnoCenter Univerze v Mariboru, 2021.

12.4 Avtorska pravica

Avtorsko pravico ureja Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP-UPB₃). Zaobsega pravico avtorjev na njihovih delih s področja književnosti, znanosti in umetnosti (avtorska pravica) ter pravice izvajalcev, proizvajalcev fonogramov, filmskih producentov, radijskih ali televizijskih (RTV) organizacij, založnikov in izdelovalcev podatkovnih baz (sorodne pravice) ter individualno in kolektivno upravljanje ter uveljavljanje le-teh.

Avtorska pravica predstavlja skupen izraz za številna upravičenja, ki avtorju zagotavljajo uresničevanje premoženjskih (materialnih) in osebnih (moralnih) interesov v zvezi z izkoriščanjem avtorskega dela. Delijo se na: materialne avtorske pravice, moralne avtorske pravice in druge pravice avtorja.

(1) Materialne avtorske pravice:

- dajejo avtorju monopol nad posameznimi oblikami izkoriščanja avtorskega dela (pravica do reprodukcije, pravica do javnega izvajanja itd.);
- avtor bo svoje materialne interese uresničil na način, da bo sam izkoriščal svoje delo ob hkratni izključitvi vseh drugih, ali pa da bo dopustil izkoriščanje svojega dela komu drugemu proti plačilu;
- v zadnjem času se materialne avtorske pravice ne nanašajo več izključno na izkoriščanje avtorskega dela, ampak tudi na določene oblike razpolaganja s primerki avtorskega dela (kot denimo pravica distribuiranja, pravica dajanja v najem).

(2) Moralne avtorske pravice:

- predstavljajo (duhovno) vez med avtorjem in njegovim delom;
- zagotavljajo avtorju uresničevanje moralnih interesov v zvezi z njegovim delom, tudi v primeru, če je pravico do izkoriščanja dela prenesel na drugo osebo;
- z njihovo pomočjo bo avtor lahko zahteval, da se na vsakem primerku avtorskega dela ali ob vsaki javni priobčitvi avtorskega dela navede njegovo ime ali pa se upr. skazitvi ali okrnitvi svojega dela itd.

(3) Druge pravice avtorja:

- premoženjska upravičenja, ki niso monopolne narave, ampak avtorju zagotavljajo zgolj denarno nadomestilo ali kak drug premoženjski interes.

12.5 Avtorska dela

Avtorska dela predstavljajo individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so na kakršenkoli način izražene, na primer:

- govornjena dela, kot so govori, pridige, predavanja;
- pisana dela, kot so leposlovna dela, članki, priročniki, študije in računalniški programi;
- glasbena dela z besedilom ali brez besedila;
- gledališka, gledališko-glasbena in lutkovna dela;
- koreografska in pantomimska dela;
- fotografska dela in dela, narejena po postopku, podobnem fotografiranju;
- avdiovizualna dela;
- likovna dela, kot so slike, grafike in kipi;
- arhitekturna dela, kot so skice, načrti in izvedeni objekti s področja arhitekture, urbanizma ter krajinske arhitekture;

- dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja;
- kartografska dela;
- predstavitve znanstvene, izobraževalne ali tehnične narave (tehnične risbe, načrti, skice, tabele, izvedenska mnenja, plastične predstavitve in druga dela enake narave) (URSIL, 2022).

Med avtorska dela **ne štejemo**:

- idej, načel, odkritij,
- uradnih besedil z zakonodajnega, upravnega in sodnega področja,
- ljudskih književnih in umetniških stvaritev.

Kdo velja za **avtorja**?

- je fizična oseba, ki je delo ustvarila;
- je praviloma tisti, čigar ime, psevdonim ali znak je na običajen način naveden na izvirniku ali pri objavi dela.

Kaj je **izkoriščanje avtorskega dela**?

»Kot produkt človekovega duha je avtorsko delo nematerialna dobrina, ki pa jo je možno z določenimi postopki reproducirati v telesni obliki (izdelava kopij) oziroma netelesni obliki (priobčitev javnosti) ali predelati v novo avtorsko delo (prevod,

adaptacija), čemur pravimo izkoriščanje avtorskega dela« (URSIL, 2022).

Varovanje avtorskega dela

- avtorska pravica pripada avtorju na podlagi same stvaritve dela;
- ni potreben noben postopek, da bi bilo delo avtorskopravno varovano (primer: pisanje romana);
- traja za čas avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti.

Pravica do uporabe avtorskih del

- praviloma z avtorsko pogodbo, sklenjeno neposredno z avtorjem ali
- z ustrezno kolektivno organizacijo avtorjev, ki zastopa avtorje določene vrste avtorskih del.

V katerih primerih je uporaba avtorskih del prosta?

- Zakon dopušča izjeme, ko je uporaba avtorskih del prosta (npr. za potrebe obveščanja javnosti, za potrebe pouka idr.), kar pomeni, da se jo lahko uporablja brez avtorskega dovoljenja in brez plačila honorarja avtorju.
- Prosto tudi reproduciranje avtorskih del v največ treh primerkih za zasebno uporabo fizičnih oseb ali za lastno uporabo znotraj nekaterih javnih ustanov.

- Za ublažitev škode, ki jo avtorji utrpijo, zakon priznava **posebno pavšalno nadomestilo**, ki jo plača proizvajalec in uvoznik proizvodov, ki omogočajo množično kopiranje ter presnemavanje avtorskih del.

Zakonita licenca

- Uporaba avtorskih del je dopustna brez avtorjevega dovoljenja, vendar pa uporabnik plača denarno nadomestilo za uporabo dela (denimo: ponatis že objavljenih člankov v periodičnem tisku, objava odlomkov književnih del v čitankah).

Kolektivno upravljanje avtorskih pravic

- omogoča avtorjem in drugim imetnikom pravic bolj preprosto ter učinkovito upravljanje pravic v razmerah množičnega koriščenja njihovih del;
- uporabnikom omogoča enostaven dostop do zakonite uporabe številnih del;
- izrecno za ta namen se ustanovijo kolektivne organizacije avtorjev, ki nastopajo kot kolektivni zastopnik avtorjev določene vrste del (glasbenih, književnih, avdiovizualnih itd.) iz vse države;
- na podlagi recipročnih sporazumov med ustreznimi kolektivnimi organizacijami iz različnih držav je omogočeno kolektivno upravljanje pravic domačih avtorjev v tujini in tujih avtorjev pri nas. Domačim

uporabnikom avtorskih del je na ta način omogočen dostop do repertoarja del avtorjev, tako rekoč z vsega sveta.

Kdo je v Sloveniji pristojen za avtorsko pravo?

Urad RS za intelektualno lastnino je pristojen za pripravo zakonodaje s tega področja, za izdajo dovoljenj kolektivnim organizacijam za opravljanje njihove dejavnosti in za nadzor nad njihovim zakonitim delovanjem. Le-ta je izdal dovoljenje:

- **Združenju avtorjev in nosilcev malih ter drugih avtorskih pravic Slovenije (Društvo ZAMP Slovenije)** za kolektivno upravljanje avtorskih pravic na delih s področja književnosti, znanosti, publicistike in njihovih prevodov;
- **Združenju skladateljev, avtorjev in založnikov** → za zaščito avtorskih pravic Slovenije (Združenje SAZAS) za kolektivno upravljanje avtorskih pravic na delih s področja glasbe;
- **Zavodu za uveljavljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov Slovenije (Zavod IPF)** → za kolektivno upravljanje pravic izvajalcev in proizvajalcev fonogramov na fonogramih;
- **Slovenski avtorski in založniški organizaciji za reprografske pravice (SAZOR – GIZ)** → za kolektivno upravljanje pravic avtorjev ter založnikov del s področja književnosti, znanosti, publicistike in njihovih prevodov v

primeru reproduciranja ter distribuiranja avtorskih del v korist invalidnih oseb, reproduciranja avtorskih del za privatno in drugo lastno uporabo ter fotokopiranja prek obsega iz 50. člena ZASP ...

12.6 Sorodna dela

1. pravice fizičnih ali pravnih oseb, ki s svojim prispevkom omogočajo, da so avtorska dela dostopna širši javnosti;
2. varujejo končne interpretativne izdelke avtorskih del (denimo izvedbo avtorskega ali folklornega dela, fonograme, avdiovizualna dela, izdaje pisanega dela, podatkovne baze ...);
3. imetniki sorodnih pravic so izvajalci, proizvajalci fonogramov (zgoščenk, magnetofonskih kaset itd.), filmski producenti, RTV organizacije, založniki in izdelovalci podatkovnih baz;
4. traja praviloma 50 let od njenega nastanka.

12.7 Industrijska lastnina

Industrijska lastnina zajema: patent, model, znamko in geografsko označbo. Ureja jo Zakon o industrijski lastnini (ZIL-1-UPB₃). V nadaljevanju predstavljamo značilnosti oblik industrijske lastnine, in sicer patenta, modela, znamke ter geografske označbe:

1. **Patent:** varuje izum z vseh področij tehnike, ki je nov, na inventivni ravni in industrijsko uporabljiv.

Patent je izključna pravica fizične ali pravne osebe za izum, ki mora biti nov, nahajati se mora na inventivni ravni in ga lahko uporabimo v industrijske namene. V Sloveniji se za nacionalno podelitev patenta vloži prijava pri Uradu RS za intelektualno lastnino, ki jo lahko vloži prijavitelj sam ali preko zastopnika, ki je vpisan v register zastopnikov pri uradu. Pred tem je potrebno preveriti, ali je naš izum res nov v svetovnem merilu, ali se za le-tega dejansko lahko podeli patent, kako poteka sam postopek podelitve patenta, na koga se lahko obrnemo, da nam pri prijavi lahko pomaga in podobno. Patent traja 20 let od datuma vložitve prijave, velja samo v Sloveniji, vsako leto pa je potrebno za vzdrževanje patenta plačevati letne pristojbine. Patent se za druge države lahko pridobi na tri načine: a) preko nacionalne prijave, vložene pri ustreznem organu tuje države; b) preko mednarodne prijave po Pogodbi o sodelovanju na področju patentov (PCT) ali c) preko evropske patentne prijave.

2. **Model:** varuje zunanji videz izdelka (vsak industrijski ali obrtni izdelek), ki izhaja iz značilnosti zlasti linij, obrisov, barv, oblike, teksture oziroma materialov.

Model je izključna pravica fizične ali pravne osebe, s pomočjo katere se zavaruje videz izdelka, ki mora biti nov in imeti individualno naravo. Model traja eno ali več petletnih obdobj od datuma vložitve prijave, a vendar največ 25 let, pri čemer se lahko ob plačilu ustreznih pristojbin obnavlja vsakih pet let.

3. **Znamka:** pravno zavarovan znak ali kakršnakoli kombinacija znakov, ki omogoča razlikovanje enakega ali

podobnega blaga ali storitev in ga je mogoče grafično prikazati. Znak lahko predstavljajo besede, črke, številke, figurativni elementi, tridimenzionalne podobe ali kombinacije barv.

Kot znamka smemo registrirati znak ali kombinacijo znakov, ki omogočajo razlikovanje blaga ali storitev enega podjetja od blaga ali storitev drugega podjetja, pri čemer je nujno, da jih je mogoče grafično prikazati. Znamka traja 10 let od datuma vložitve prijave, lahko pa se poljubno mnogokrat obnovi za nova desetletna obdobja. Pravica blagovne znamke nastane z registracijo, Urad RS za intelektualno lastnino pa jo v nekaterih pogojih lahko tudi zavrne.

4. **Geografska označba:** zavaruje kmetijski pridelek oziroma živilo, ki izvira z določenega geografskega območja in ima posebno kakovost, ugled oziroma druge lastnosti, ki izvirajo z določenega geografskega območja (npr. vino Metliška črnina ...).

Z geografsko označbo se zavarujejo tiste oznake, ki označujejo izvor blaga z nekega geografskega območja. Pri tem je pomembno, da mora biti kakšna značilnost tega blaga bistveno odvisna od njegovega geografskega porekla. Pri tem velja, da trajanje geografske označbe časovno ni omejeno, hkrati pa tudi uradu ne rabimo plačevati pristojbin za vzdrževanje registrirane geografske označbe.

12.8 Druge pravice

Druge pravice, ki izhajajo iz intelektualne lastnine, so varstvo topografije polprevodniških vezij, varstvo novih vrst rastlin, firma, domena in poslovna skrivnost.

1. **Varstvo topografije polprevodniških vezij:** topografija polprevodniškega vezja je enolično določeno zaporedje medsebojno povezanih slikovnih vzorcev za vsako plast polprevodniškega vezja, pri čemer ti vzorci ponazarjajo razporeditev polprevodniških elementov na plasteh.
2. **Varstvo novih vrst rastlin:** sorte vseh rastlinskih rodov in vrst, vključno s križanci med rodovi ter vrstami.
3. **Firma:** ime, s katerim gospodarska družba posluje in se jasno razlikuje od firm vseh drugih družb.
4. **Domena:** spletni naslov.
5. **Poslovna skrivnost:** vsak podatek o gospodarski dejavnosti ali gospodarskem položaju, ki je in ki sme biti znan le določenemu krogu oseb.

PRIDOBIVANJE ZNANJA

Navodilo: Napišite refleksijo glede spodaj navedene vsebine:

»Osnovna dilema prava intelektualne lastnine je ravno monopol. Če ima stvaritelj izključno pravico do izkoriščanja svoje stvaritve, so drugi prikrajšani. Zlasti je etično sporna zaščita farmacevtskih korporacij, ki izumljajo nova učinkovita zdravila. Dostop do stvaritve in pravica stvaritelja sta vedno v konfliktu. Vendar pa pravica pomeni tudi določeno stimulacijo. Če bi bilo varstvo pravic intelektualne lastnine manjše ali ga sploh ne bi bilo, bi bilo bistveno manj tudi ustvarjanja. Zato je bistvena naloga pozitivnopravne ureditve prava intelektualne lastnine iskanje ravnotežja med javnim interesom, ki zahteva učinkovit dostop do izkoriščanja novih tehnoloških, znanstvenih, umetniških in drugih stvaritev, ter interesom stvaritelja, kateremu bistveni izziv ustvarjanja je mnogokrat ravno dobiček, ta pa znanstveni in tehnološki razvoj nedvomno stimulira.« (Skripta za pravo intelektualne lastnine, 2011).

Torej, kaj bi vi prioritizirali pri navedeni dilemi? Prosimo pojasnite.

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Kako bi opredelili termin intelektualna lastnina?
2. Kako v splošnem delimo pravo intelektualne lastnine?
3. Kako bi opredelili avtorsko pravico?
4. Kako delimo avtorske pravice?
5. Kaj so avtorska dela in kako jih delimo?
6. Kaj ne štejemo med avtorska dela?
7. Kdo velja za avtorja?
8. Kako bi opredelili izkoriščanje avtorskega dela?
9. Kaj velja za varovanje avtorskega dela?
10. V katerih primerih je uporaba avtorskih del prosta?
11. Kako bi opredelili termin kolektivno upravljanje avtorskih pravic?

12. Kdo je v Sloveniji pristojen za avtorsko pravo?
13. Kaj so sorodna dela?
14. Kaj zajema industrijska lastnina?
15. Kako nastane pravica blagovne znamke?
16. Katere druge pravice poznamo?

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Avsec, F. (2017). *Pravni okviri poslovanja*. Novo mesto: Fakulteta za upravljanje, poslovanje in informatiko Novo mesto.
- Bently, L. (2018). *Intellectual property law*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- *Intellectual property acts of the Republic of Slovenia*. (2008). Ljubljana: Ministrstvo za gospodarstvo, Urad RS za intelektualno lastnino.
- Murtič, S., Murgel, J., & Vidiček, M. (2009). *Osnove prava v logistiki*. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije.
- Korže, B. (2010). *Pravo družb in poslovno pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, str. 261.

13 UVOD V DELOVNO PRAVO

.....

V tem poglavju boste spoznali

- vire in delitev delovnega prava
  - prepoved diskriminacije
  - kaj mora vsebovati pogodba o zaposlitvi ter kako preneha veljavnost pogodbe o zaposlitvi
- .....

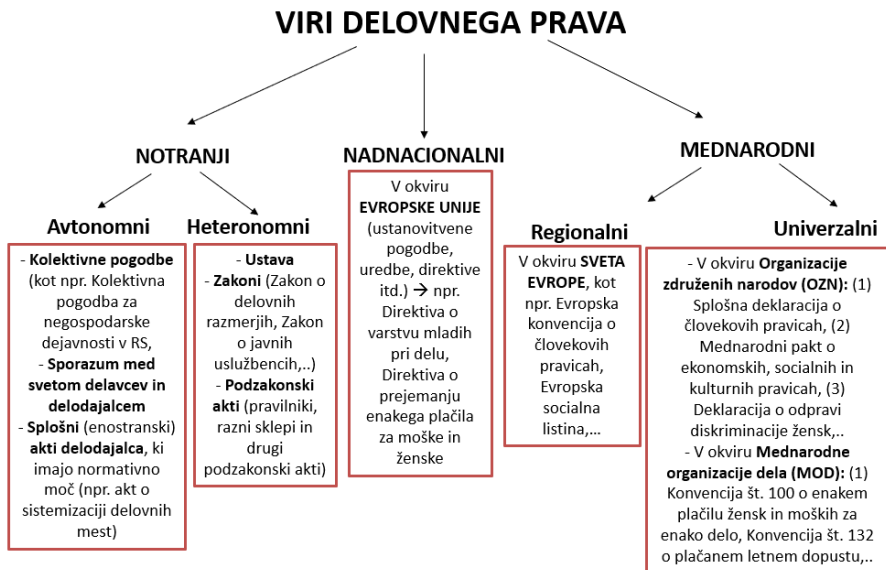
Delovno pravo je relativno mlada pravna panoga, ki se je, kot smo že ugotavljali na začetku učbenika, postopoma razvila iz civilnega prava. Predstavlja skupek norm, ki urejajo odnos med delavcem in delodajalcem, medtem ko le-ti opravljajo delo, iz česar izhaja, da je primarni (osrednji) predmet delovnega prava delovno razmerje, ki predstavlja dvostransko pravno razmerje med omenjenima subjektoma. Omenjeno pravno razmerje nastane na podlagi pogodbe o zaposlitvi, kjer so določene tako pravice kot tudi obveznosti delavca in delodajalca. Pogodba o zaposlitvi mora biti načeloma sklenjena pisno, a vendarle hkrati velja, da v kolikor le-ta ni bila pisno sklenjena, obstajajo pa elementi delovnega razmerja, velja, da delovno razmerje med osebama obstaja, kar pomeni, da je v tem primeru delavec deležen delovnopravnega varstva.

Za področje delovnega prava je v Sloveniji pristojno Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, pod njegovim okriljem pa deluje Inšpektorat Republike Slovenije za delo. Njegova primarna naloga je, da opravlja nadzor nad ustreznostjo izvajanja predpisov, ki urejajo delovna razmerja, zaposlovanje delavcev doma in v tujini,

plače ter druge prejemke iz delovnega razmerja, sodelovanje delavcev pri upravljanju, stavke, kakor tudi varnost delavcev pri delu, hkrati pa so tudi prekrškovni organ. V kolikor pride do spora na področju individualnih ali kolektivnih razmerij, na prvi stopnji odločajo specializirana delovna in socialna sodišča (Koper, Celje, Ljubljana, Maribor), medtem ko je na drugi stopnji (pritožbeno sodišče) za te spore pristojno Višje delovno in socialno sodišče v Ljubljani.

13.1 Viri in delitev delovnega prava

Na Sliki 13.36. predstavljamo vire delovnega prava, ki se delijo na notranje (avtonomne in heteronomne), nadnacionalne ter mednarodne (regionalni in univerzalni).

Slika 13.36. Viri delovnega prava

Delovno pravo se deli na individualno delovno pravo, kolektivno delovno pravo in procesno delovno pravo, kot izhaja s spodnje Slike 13.37.

Slika 13.37. Delitev delovnega prava

Delovno razmerje je razmerje med delavcem in delodajalcem. Delavec se prostovoljno vključi v organiziran delovni proces delodajalca, v katerem za plačilo osebno in nepretrgano opravlja delo po navodilih ter pod nadzorom delodajalca. Ob tem je potrebno imeti v uvidu, da se nakazuje dolžnost izvrševanja dogovorjenih in predpisanih pravic ter obveznosti tako na strani delavca kot na strani delodajalca.

Delavec je tako vsaka fizična oseba, ki je v delovnem razmerju na podlagi sklenjene pogodbe o zaposlitvi. **Delodajalec** pa je lahko pravna in fizična oseba ter drug subjekt (kot npr. državni organ, lokalna skupnost, podružnica tujega podjetja,

diplomatsko, konzularno predstavništvo ...), ki zaposluje delavca na podlagi pogodbe o zaposlitvi.

13.2 Prepoved diskriminacije

»V sodobnem družbenem diskurzu pojem diskriminacije označuje neupravičeno, neutemeljeno razlikovanje med ljudmi oziroma različno obravnavo oseb v primerih, ko med njimi ni relevantne razlike, ali enako obravnavo oseb v situacijah, ki so dejansko različne« (Bakovnik, 2016). Potrebno je izpostaviti, da sta v Sloveniji varstvo pred diskriminacijo, kakor tudi enakost pred zakonom ustavno zagotovljeni temeljni pravici vsakega posameznika, saj denimo Ustava RS v 14. členu določa, da so v Sloveniji »vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki« (Ustava RS, 1991). Pravni vir varstva pred diskriminacijo je (poleg evropske pravne regulacije tega področja) tudi Zakon o delovnih razmerjih (ZDR), ki v 6. členu določa:

»(1) Delodajalec ne sme iskalca zaposlitve (v nadaljnjem besedilu: kandidata) pri zaposlovanju ali delavca v času trajanja delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi postavljati v neenakopraven položaj zaradi spola, rase, barve kože, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega, političnega ali drugega prepričanja, članstva v sindikatu, nacionalnega ter socialnega

porekla, družinskega statusa, premoženjskega stanja, spolne usmerjenosti ali zaradi drugih osebnih okoliščin.

(2) Ženskam in moškim morajo biti zagotovljene enake možnosti ter enaka obravnava pri zaposlovanju, napredovanju, usposabljanju, izobraževanju, prekvalifikaciji, plačah in drugih prejemkih iz delovnega razmerja, odsotnostih z dela, delovnih razmerah, delovnem času ter odpovedi pogodbe o zaposlitvi.

(3) Prepovedana je neposredna kot tudi posredna diskriminacija, zaradi spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti in nacionalnega porekla. Posredna diskriminacija obstaja, če navidezno nevtralne določbe, kriteriji in praksa učinkujejo tako, da postavljajo osebe določenega spola, rase, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega ali drugega prepričanja, spolne usmerjenosti ali nacionalnega porekla v slabši položaj, razen če so te določbe, kriteriji ter praksa objektivno upravičeni in ustrezni ter potrebni.

(4) Če kandidat oziroma delavec v primeru spora navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je kršena prepoved diskriminacije zaradi okoliščin iz prejšnjega odstavka, je dokazno breme, da različno obravnavo

opravičujejo vrsta in narava dela, na strani delodajalca.

(5) *V primeru kršitve prepovedi diskriminacije je delodajalec kandidatu oziroma delavcu odškodninsko odgovoren po splošnih pravilih civilnega prava» (ZDR, 6. člen).*

13.3 Pogodba o zaposlitvi

13.3.1 *Opredelevitev pogodbe o zaposlitvi*

Pogodba o zaposlitvi je uradni dokument, s katerim se delavec in delodajalec dogovorita o načinu sodelovanja – zaposlitvi. Na podlagi le-te se sklene delovno razmerje. Ureja pravice in obveznosti na podlagi opravljanja dela v delovnem razmerju, na podlagi le-te se uredi vključitev v socialno zavarovanje na podlagi delovnega razmerja. Pogodbene določbe se začnejo uresničevati z dnem nastopa dela, dogovorjenem v pogodbi (tudi v primeru, če delavec tega dne iz opravičenih razlogov ne začne delati, kot npr. opravičena odsotnost z dela po zakonu ali kolektivni pogodbi ali medsebojni dogovor). V kolikor datum nastopa dela NI določen, se za začetek dela šteje datum sklenitve pogodbe o zaposlitvi.

Delodajalec je dolžan delavca prijaviti v obvezno pokojninsko, invalidsko, zdravstveno in zavarovanje za primer brezposelnosti v skladu s posebnimi predpisi ter mu izročiti fotokopijo prijave v **15 dneh** od nastopa dela. Praviloma se pogodbe o zaposlitvi sklepa za **nedoločen čas**, razen če z zakonom ni določeno drugače. Če s pogodbo o zaposlitvi čas

trajanja ni pisno določen/če pogodba o zaposlitvi za določen čas ni sklenjena v pisni obliki ob nastopu dela, se domneva, **da je pogodba o zaposlitvi sklenjena za nedoločen čas.**

13.3.2 Vsebina pogodbe o zaposlitvi

Vsaka pogodba mora vsebovati določene osnovne podatke, da bi bila njena vsebina veljavna in zakonita:

- **Podatke obeh pogodbenih strank**, torej kdo pogodbo podpisuje in med kom bo sodelovanje potekalo.
- **Datum začetka veljavnosti pogodbe** – v kolikor ta datum ni točno naveden, velja datum, ko sta pogodbo podpisali obe strani.
- **Razlog sklenitve pogodbe**, kjer je navedeno, zakaj sta se obe strani odločili, da pogodbo skleneta (denimo razlog za podpis omenjene pogodbe je zaposlitev).
- **Veljavnost pogodbe** – pogodba mora vsebovati tudi čas trajanja veljavnosti, določen ali nedoločen čas.
- **Podpis obeh strani** – nobena pogodba ne more biti veljavna, če je nista podpisali obe pogodbeni stranki.
- **Datum nastopa dela** – začetek zaposlitve mora biti datumsko naveden.
- **Naziv in opis delovnega mesta** – brez navedbe delovnega mesta in opisa del, ki jih mora delavec opravljati, ne moremo skleniti pogodbe o zaposlitvi.

- **Kraj dela** zajema tako podjetje kot sam kraj delovnega mesta, če ima podjetje več lokacij, na katerih poteka delo.
- **Čas sklenitve pogodbe** – v primeru pogodbe o zaposlitvi mora biti jasno zapisano, ali se dogovarjamo za določen ali nedoločen čas zaposlitve. Pri sklenitvi pogodbe za določen čas mora biti jasno naveden razlog, zakaj pogodbo sklepamo za samo določeno obdobje (nadomeščanje porodniške odsotnosti, nadomeščanje daljšega bolniškega staleža, povečan obseg dela itd.).
- **Delovni čas** – ker poznamo po ZDR-1 več oblik delovnega časa, je treba opredeliti, ali sklepamo pogodbo za polni ali skrajšani delovni čas.
- **Določilo o razporeditvi delovnega časa** – vsaka pogodba o zaposlitvi mora vsebovati tudi jasno opredelitev, kako je naš delavnik razporejen in koliko dni obsega naš delovni teden.
- **Podatek o osnovni plači** – brez podatka o osnovni plači pogodba o zaposlitvi ne more biti sklenjena, saj sicer delavec ne bi bil seznanjen s tem, kako bo njegovo delo finančno ovrednoteno.
- **Druge sestavine plače** – vsaka plača ima več zakonsko določenih delovnih dodatkov, ki pripadajo vsakemu delavcu.

- **Določilo o letnem dopustu** – vsakemu delavcu pripada pravica do dopusta, ki mu je delodajalec ne more odreči. Minimalni letni dopust po ZDR-1 traja 4 tedne. To velja ne glede na to, ali je posameznik/-ica zaposlen/-a za polni ali skrajšani delovni čas.
- **Določilo o odpovednem roku** – ko obe stranki skleneta pogodbo o zaposlitvi, mora biti jasno in točno določen tudi odpovedni rok.
- **Navedba kolektivnih pogodb, ki delodajalca zavezujejo** – v kolikor veljajo za delodajalca kolektivne pogodbe, morajo biti v pogodbi o zaposlitvi le-te tudi navedene, kar omogoča tako delavcu kot delodajalcu, da se še pred podpisom pogodbe seznanita o vseh podrobnostih, ki jih te pogodbe urejajo in določajo.

Pogodba o zaposlitvi pa lahko vsebuje še določbe glede **poskusnega dela, pripravništva, konkurenčne klavzule** (za slednjo velja, da delavcu za določeno časovno obdobje onemogoča zaposlitev pri konkurenci, z namenom ohranitve poslovnih skrivnosti; delodajalec s to določbo zavaruje intelektualno lastnino podjetja), **klavzule o varovanju poslovnih skrivnosti, določil o posredovanju in varovanju osebnih podatkov ...**

13.3.3 Sprememba pogodbe o zaposlitvi

Spremembo pogodbe o zaposlitvi ali sklenitev nove pogodbe o zaposlitvi lahko predlaga delodajalec kot tudi delavec. Sklene se z aneksom ali s sklenitvijo nove (spremenjene) pogodbo o

zaposlitvi. Nujno pa je skleniti **ново pogodbo o zaposlitvi**, če se spreminja:

- I. **naziv delovnega mesta oziroma vrsta dela**, s kratkim opisom dela, ki ga mora opravljati po pogodbi o zaposlitvi in za katero se zahtevajo enaka stopnja ter smer izobrazbe in drugi pogoji za opravljanje dela;
- II. **kraj opravljanja dela**;
- III. **čas, za katerega je sklenjena pogodba o zaposlitvi in določilo o načinu izrabe letnega dopusta**, če je sklenjena pogodba o zaposlitvi za določen čas;
- IV. **določilo ali gre za pogodbo o zaposlitvi s polnim ali krajšim delovnim časom**.

Medtem ko nova pogodba **ni potrebna**, v kolikor gre za spremembe, ki so posledica uveljavitve pravice do dela s krajšim delovnim časom v skladu s predpisi o zdravstvenem zavarovanju ali predpisi o starševskem varstvu. Pomembno je imeti v uvidu, da se delavca ne sme prisili v spremembo pogodbe, prav tako delodajalec pogodbe o zaposlitvi ne sme spreminjati enostransko. Velja tudi, da dokler delavec ne podpiše aneksa ali nove pogodbe, velja stara pogodba, pri čemer pa je potrebno opozoriti, da se mora delavec zavedati, da lahko pogosto zavračanje sprememb rezultira tudi v prekinitvi pogodbe o zaposlitvi.

13.3.4 Prenehanje veljavnosti pogodbe o zaposlitvi

Pogodba o zaposlitvi lahko po Zakonu o delovnih razmerjih (ZDR) preneha na več načinov. Najbolj znana je **odpoved pogodbe** (redna in izredna). **Redna odpoved** je odpoved pogodbe o zaposlitvi z odpovednim rokom (delavec brez razloga, delodajalec z utemeljenim razlogom). **Izredna odpoved** pa je odpoved brez odpovednega roka, pri čemer mora utemeljen razlog dokazati tista stranka, ki izredno odpoveduje pogodbo o zaposlitvi (delavec lahko le-to poda le ob hudih kršitvah s strani delodajalca, ki jih opredeljuje III. člen ZDR-1, npr. če mu delodajalec več kot dva meseca ni zagotavljal dela in mu tudi ni izplačal zakonsko določenega nadomestila plače, če mu delodajalec vsaj dva meseca ni izplačeval plače oziroma mu je izplačeval bistveno zmanjšano plačo, če delodajalec zanj tri mesece zaporedoma ali v obdobju šestih mesecev ni v celoti plačal prispevkov za socialno varnost ...). **Postopek odpovedi** je naslednji:

- pri redni odpovedi pogodbe o zaposlitvi ni posebnega postopka. Delavec podpisano redno odpoved pogodbe o zaposlitvi vroči delodajalcu, naslednji dan po vročitvi odpovedi začne teči odpovedni rok. Ko se odpovedni rok izteče, je pogodba prekinjena;
- pri izredni odpovedi pogodbe o zaposlitvi mora delavec na kršitve najprej opozoriti delodajalca in podati prijavo na inšpektorat za delo. Če delodajalec v treh delovnih dneh ne odpravi kršitev, lahko delavec poda izredno odpoved pogodbe o zaposlitvi.

Iz Tabele 13.20. izhajajo razlike, ki jih lahko izpostavimo, ko primerjamo pogoje za redno in izredno odpoved pogodbe o zaposlitvi.

Tabela 13.20. Glavne razlike med redno in izredno odpovedjo pogodbe o zaposlitvi s strani delavca. Povzeto iz *Informiran.si*, 2021.

redna odpoved		izredna odpoved
kadarkoli, brez razloga	KDAJ?	ob hudih kršitvah s strani delodajalca (111. člen ZDR-1)
ne	POSEBEN POSTOPEK?	da (predhodno opozorilo in prijava inšpektoratu)
da	ODPOVEDNI ROK?	ne
ne	ODPRAVNINA?	da
ne	NADOMESTILO ZA BREZPOSELNOST?	da

Poleg odpovedi pa lahko pogodba preneha še na druge načine:

- I. s potekom časa, za katerega je bila sklenjena (samo v primeru pogodbe za določen čas);
- II. s smrtjo delavca ali delodajalca (fizične osebe);
- III. s sporazumom;
- IV. s sodbo sodišča;
- V. po samem zakonu v določenih primerih: (1) ko je delavcu vročena odločba o ugotovljeni invalidnosti I. kategorije postala pravnomočna; (2) z dnem prenehanja veljavnosti delovnega dovoljenja za tujce oziroma osebe brez

državljanstva in (3) z dnem vpisa sklepa sodišča o zaključku stečajnega postopka v sodni register, v primeru, če po predpisih, ki urejajo stečajni postopek, ni postavljen stečajni upravitelj;

VI. v drugih primerih, ki jih določa zakon.

13.4 Človekove pravice in temeljne svoboščine s področja dela

Zagotavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin s področja dela v kontekstu zagotavljanja ekonomske ter socialne varnosti delavk in delavcev, kakor tudi spoštovanje njihovih pravic, nesporno predstavlja temelj gospodarskega razvoja. Med temeljne človekove pravice in svoboščine s področja dela spadajo spodaj zagotovljene ustavne pravice, ki zagotavljajo pravico do varnega ter zdravega delovnega okolja, pravico do svobode izbire in dostopa do dela, pravico do dostojnega plačila za opravljeno delo ..., saj določajo:

- Svobodo dela (49. člen URS)

Omenjen člen določa, da je zagotovljena svoboda dela, saj lahko vsakdo prosto izbira zaposlitev in vsakomur je pod enakimi pogoji dostopno vsako delovno mesto. Omenjeni člen še določa, da je prisilno delo prepovedano.

- Varstvo dela (66. člen URS)

Iz omenjenega člena izhaja, da država ustvarja možnosti za zaposlovanje in za delo ter zagotavlja njuno zakonsko varstvo.

- **Enakost pred zakonom (14. člen URS)**

Omenjeni člen določa, da so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino ter da so vsi pred zakonom enaki.

- **Pravico do osebnega dostojanstva in varnosti (34. člen URS)**

Iz omenjenega člena izhaja, da ima vsakdo pravico do osebnega dostojanstva in varnosti.

- **Varstvo pravic zasebnosti in osebnostnih pravic (35. člen URS)**

Iz omenjenega člena izhaja, da je zagotovljena nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic.

- **Soodločanje (75. člen URS)**

Omenjeni člen določa, da delavci sodelujejo pri upravljanju v gospodarskih organizacijah in zavodih na način ter pod pogoji, ki jih določa zakon.

- **Sindikavno svobodo (76. člen URS)**

Omenjeni člen določa, da je ustanavljanje in delovanje sindikatov ter včlanjevanje vanje svobodno.

- **Pravico do stavke (77. člen URS)**

Omenjeni člen določa, da imajo delavci pravico do stavke, ki pa se lahko z zakonom omeji, če to zahteva javna korist, upoštevajoč vrsto in naravo dejavnosti.

Med navedene pravice (v ekonomsko-socialnem kontekstu) spada tudi **2. člen URS**, ki določa, da je Slovenija pravna in socialna država.

VPRAŠANJA ZA PONAVLJANJE

S pomočjo učbenika, literature, ki jo navaja učni načrt in s pomočjo spleta odgovorite na spodaj navedena vprašanja:

1. Katere vrste delovnega prava poznamo?
2. Kako delimo delovno pravo?
3. Kako bi opredelili termine delovno razmerje, delavec in delodajalec?
4. Kaj lahko poveste o prepovedi diskriminacije v povezavi z delovnim pravom?
5. Kakšno obliko pogodbe o zaposlitvi se praviloma sklepa?
6. Kaj mora vsebovati pogodba o zaposlitvi?
7. Kdaj se lahko spremeni pogodba o zaposlitvi in kdaj je nujno potrebno skleniti novo pogodbo o zaposlitvi v primeru nastanka sprememb obstoječe pogodbe o zaposlitvi?
8. Kdaj lahko preneha veljavnost pogodbe o zaposlitvi?
9. Kakšen je postopek odpovedi?
10. Opredelite glavne razlike med redno in izredno odpovedjo pogodbe o zaposlitvi s strani delavca.

11. Poleg odpovedi lahko pogodba preneha še na druge načine – opredelite, katere.
12. Opredelite ustavne pravice, ki zagotavljajo temeljne pravice in svoboščine s področja dela v Sloveniji.

DODATNA PRIPOROČENA LITERATURA ZA SAMOSTOJNI ŠTUDIJ

- Avsec, F. (2017). *Pravni okviri poslovanja*. Novo mesto: Fakulteta za upravljanje, poslovanje in informatiko Novo mesto.
- Krašovec, D., Mašera, D., & Rangus, A. (2018). *Veliki komentar Zakona o delovnih razmerjih in reforme trga dela*. Ljubljana: Reforma.
- Kresal, B. et. Al. (2013). *Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1) in Zakon o urejanju trga dela (ZUTD): z novelo ZUTD-A*. Ljubljana: GV založba, str. 537.
- Turk, B. & Korošec, A. (2017). *Delovno pravo: z nekaterimi najzanimivejšimi vzorci in obrazci*. Ljubljana: Inštitut za civilno in gospodarsko pravo – zavod.

REFERENCE

1. Accetto, M. (2011, 11. april). Jezik prava, *INSOLV-INFO*. Pridobljeno na <https://www.insolvinfo.si/medijsko-sredisce/dnevni-izbor/66151>
2. Avsec, F. (2017). *Pravni okviri poslovanja*. Novo mesto: Fakulteta za upravljanje, poslovanje in informatiko Novo mesto.
3. Bakovnik, N. (2016). Prepoved diskriminacije na delovnem mestu in vloga svetov delavcev. *Ekonomski demokracija* 4, 23–25. Pridobljeno na: <https://www.delavska-participacija.com/priloge/2475-1.pdf>
4. Bilanca stanja (2022). Pridobljeno na <https://templates.office.com/sl-si/bilancia-stanja-tm10073876>
5. Bohinc, R., Cerar, M. & Rajgelj, B. (2010). *Temelji prava in pravne ureditve za nepravnike*. Ljubljana: GV Založba.
6. Cerar, M. (2006, 17. maj). Osnove prava v osnovno in srednjo šolo, *IUS-INFO*. Pridobljeno na <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/10096>
7. Čepič Vogrinčič, M., Justin, J., Potočnik, V. & Zupančič, M. (2014). *Državljska in domovinska kultura ter etika: učbenik*. Ljubljana: iz družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje d. o. o.
8. Debelak, S. & Rakočević, S. (2004). *Upravnopravne notranje zadeve*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
9. Dodatni protokol h Konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (1952, 20. marec). Pridobljeno na https://www.echr.coe.int/documents/convention_slv.pdf
10. Državni zbor. Zakonodajni postopek. Pridobljeno na https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/zakonodaja/zakonodajniPostopek!/ut/p/z1/o4_Sj9CPykssyoxPLMnMzovMAfIjo8zivSy9Hb283QoNDIydnAoCXUL8zVwtgwwNDI31wwkpiAJKG-AAjgb6BbmhigDg9ZsR/dz/d5/L2dBISEvZoFBIS9nQSEh/#!
11. E-justice: Evropski portal e-pravosodje (2017). Nacionalno pravo. Pridobljeno na <https://e->

- justice.europa.eu/content_member_state_law-6-be-maximizeMS-sl.do?member=1
12. Evropska komisija (2017a). *Evropa v 12. poglavjih*. Luksemburg: Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno na <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/a5ba73c6-3c6a-11e8-b5fe-01aa75ed71a1>
  13. Evropska komisija (2017b). Delo Evropske komisije. Pridobljeno na https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/what-european-commission-does_sl
  14. Evropska unija (2021). Svet Evropske unije. Pridobljeno na https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/council-european-union_sl
  15. Evropski parlament (2018). O Parlamentu. Pridobljeno na <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/sl/powers-and-procedures>
  16. Finančni slovar. EBITDA. Pridobljeno na <http://www.financnislovar.com/definicije/ebitda.html>
  17. ---. Finančni kazalniki. Pridobljeno na <https://data.si/blog/financni-kazalniki/>
  18. Geo2.si (2020). Etažna lastnina. Pridobljeno na <https://www.geo2.si/si/etazna-lastnina>
  19. Grilc, P. & Juhart, M. (1996). *Pravo vrednostnih papirjev*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
  20. Informiran.si. (2021). Odpoved pogodbe o zaposlitvi s strani delavca. Pridobljeno na <https://www.informiran.si/portal.aspx?content=redna-izredna-odpoved-delavec-razlike&showMenu=1&showRightFrame=1>
  21. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. (2018). *Pravni terminološki slovar*. Ljubljana: Založba ZRC.
  22. Hartis.si (2022). OBR.4,11 KUPOPRODAJNA POGODBA ZA VSA MOT.VOZILA. Pridobljeno na <https://www.hartis.si/sl/p/10292/obr-411-kupoprodajna-pogodba-za-vsa-mot-vozila.html>
  23. Jerman, B. & Vidic, T. (2012). *Temelji civilnega in gospodarskega prava*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

24. Kamenšek, D. (2019, 30. januar). Predstavitev vrst poslovnega izida na praktičnem primeru v povezavi s PSR 4, *FinD-INFO*. Pridobljeno na <https://www.findinfo.si/medijsko-sredisce/v-srediscu/235741>
25. Kaučič, I. & Grad, F. (2007). *Ustavna ureditev Slovenije*. Ljubljana: GV Založba.
26. Kazenski zakonik. (2012, 22. junij). *Uradni list RS št. 50/12* – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20 in 95/21.
27. Kobal, N. (2013, oktober). Temelji pravne kulture, *LUNG* Pridobljeno na <http://www.lung.si/ekt/Temelji%20opravne%20okulture%202.-1.sklop.pdf>
28. Kocjančič, R., Ribičič, C., Grad, F. & Kaučič, I. (1998). *Ustavno pravo*. Ljubljana: Visoka upravna šola.
29. Komisija za preprečevanje korupcije. (2013). Smernice za učitelje v okviru ustvarjalnega natečaja »Pisma poslancem«. Pridobljeno na <https://www.kpk-rs.si/kpk/wp-content/uploads/2018/02/Smernice.pdf>
30. Kovač, D. & Bertoncelj, A. (2008). *Pravni predpisi* [Elektronski vir]: gradivo za 1. letnik. Ljubljana: Zavod IRC (Višješolski strokovni program Gostinstvo in turizem).
31. Lahko berljiva ustava (2021). Zveza Sožitje. Pridobljeno na https://www.zveza-sozitie.si/modules/uploader/uploads/system_menu/dokumenti/Lahko_berljiva_Ustava_RS_male_tiskane.pdf
32. Letnar Černič, J. (2021, 2. julij). Deset let kasneje, *IUS-INFO*. Pridobljeno na <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/285414>
33. Listina Evropske unije o temeljnih pravicah. (2012, 26. oktober). (2012/C 326/02). Pridobljeno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=SL>
34. Medoš, L. (2020). *Vloga države pri spoštovanju človekovih pravic v gospodarstvu* (diplomska naloga). Nova Gorica: Nova Univerza - Evropska pravna fakulteta.

35. Mihelič, P. (2017). Ideološki pozitivizem kot metoda ustvarjanja objektivnosti v pravu. *Dignitas*, 73/74, 45–62. doi: 10.31601/dgnt/73/74-3
36. MNZ. (2021). Človekove pravice v gospodarstvu, *GOV.SI*. Pridobljeno na <https://www.gov.si/teme/clovekove-pravice-v-gospodarstvu/>
37. Murtič, S., Murgel, J., & Vidiček, M. (2009). *Osnove prava v logistiki*. Nova Gorica: Fakulteta za uporabne družbene študije.
38. Nacionalni akcijski načrt Republike Slovenije za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (NAN) (2018). Pridobljeno na <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/a/clovekove-pravice/NAN-za-spostovanje-cp-v-gospodarstvu.docx>
39. Obligacijski zakonik (2007, 24. oktober). *Uradni list RS št. 97/07* – uradno prečiščeno besedilo, 64/16 – odl. US in 20/18 – OROZ631.
40. Pavčnik, M. (1997). Pravni pozitivizem. *Pravnik*, 52(6/8), 317–333.
41. Perenič, A. (2001). *Pravo*. Ljubljana: DZS.
42. --- (2002). *Uvod v pravo*. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije: Visoka policijsko-varnostna šola.
43. --- (2010). *Uvod v razumevanje države in prava*. Univerza v Mariboru: Fakulteta za varnostne vede.
44. Plavšak, N., Juhart, M. & Vrenčur, R. (2009). *Obligacijsko pravo: splošni del*. Ljubljana: GV Založba.
45. Poslovník državnega zbora (2007, 10. oktober). *Uradni list RS št. 92/2007*. Pridobljeno na <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2007-01-4543?sop=2007-01-4543>
46. Pretnar, B. (2002). *Intelektualna lastnina v sodobni konkurenci in poslovanju*. Ljubljana: GV Založba.
47. Publications Europa. (2016, 26. marec). Delitev pristojnosti znotraj Evropske unije. Pridobljeno na http://publications.europa.eu/resource/cellar/62bbe30e-c1e5-42fa-92ad-e79d234a1458.0024.02/DOC_2
48. Računsko sodišče Republike Slovenije. (2012). Revizijsko poročilo - Ali v Sloveniji preverjamo učinke predlaganih predpisov na družbo (RIA 2). Pridobljeno na https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/revizija/1399/RIA_2.pdf

49. Razlika Med Baslom 1 2 in 3. (2022, marec). Pridobljeno na <https://sl.differencevs.com/6853146-difference-between-basel-1-2-and-3>
50. Severnoatlantska pogodba (1949). Pridobljeno na https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selecte dLocale=sl
51. Smernice OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu: izvajanje okvirnega programa Združenih narodov »varovati, spoštovati in pomagati«. (2011). Pridobljeno na <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral a/clovekove-pravice/SMERNICE-OZN-za-spostovanje-clovekovih-pravic-v-gospodarstvu.docx>
52. Sodba II Ips 951/2006 (10. 4. 2008). Pridobljeno na [http://www.sodnapraksa.si/?q=lastni%C5%A1ka%20posest&database \[SOVS\]=SOVS&database\[IESP\]=IESP&_submit=i%C5%A1%C4%8Di& order=date&direction=asc&rowsPerPage=20&page=0&id=213](http://www.sodnapraksa.si/?q=lastni%C5%A1ka%20posest&database [SOVS]=SOVS&database[IESP]=IESP&_submit=i%C5%A1%C4%8Di& order=date&direction=asc&rowsPerPage=20&page=0&id=213)
53. Sodobno gospodarstvo. Temeljni pravni pojmi. Pridobljeno na <https://slidetodoc.com/sodobno-gospodarstvo-2>
54. Sodstvo Republike Slovenije (2009). Pridobljeno na https://www.sodisce.si/informacije/faq/podrocje_2/20140123093775/
55. Splošna deklaracija človekovih pravic (2018, 13. april). *Uradni list RS* št. 24-2018. Pridobljeno na <https://www.varuh-rs.si/pravni-temelji-cp/ozn-organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/>
56. Spot (2020). Delniška družba d.d. Pridobljeno na <https://spot.gov.si/sl/teme/delniska-druzba/>
57. Stvarnopravni zakonik (2002, 17. oktober). *Uradni list RS* št. 87/02, 91/13 in 23/20. Pridobljeno na <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3242>
58. TehnoCenter Univerze v Mariboru. (2021). Intelektualna lastnina. Pridobljeno na <http://www.intelektualna-lastnina.si/>
59. Tičar, B. (2019). *Uvod v razumevanje upravnega prava in javne uprave*. Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
60. Tratnik, M. (2020). *Uvod v stvarno pravo: s Stvarnopravnim zakonikom in stvarnim kazalom*. Ljubljana: Uradni list RS.

61. URSIL. (2021). Avtorska pravica. Pridobljeno na <http://www.uil-sipo.si/uil/dodatno/koristni-viri/pogosta-vprasanja/avtorska-pravica/>
62. Ustava Republike Slovenije. *Uradni list RS* št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a.
63. Ustava v stripu: ilustrirana Ustava Republike Slovenije – izbor členov. (2017). Pridobljeno na <https://imss.dz-rs.si/IMiS/ImisAdmin.nsf/IMiSNetAgent?OpenAgent&2&DZ-MSS-01/a774afe4e16cf12c1662d7569e02ac4d8194edd558cc52b98cb9b4274d0b4e18>
64. Zakon o zunanjih zadevah. *Uradni list RS* št. 113/03 – uradno prečiščeno besedilo, 20/06 – ZNOMCMO, 76/08, 108/09, 80/10 – ZUTD, 31/15 in 30/18 – ZKZaš.
65. Zakon o zavodih. *Uradni list RS*, št. 12/91, 8/96, 36/00 – ZPDZC in 127/06 – ZJZP.
66. Zakon o društvih. *Uradni list RS*, št. 64/11 – uradno prečiščeno besedilo in 21/18 – ZNOrg.
67. Zakon o zadrugah. *Uradni list RS*, št. 97/09 – uradno prečiščeno besedilo in 121/21 – ZZad.
68. Zakon o ustanovah. *Uradni list RS*, št. 70/05 in 91/05 – popr. - ZU-UPB1.
69. Zakon o socialnem podjetništvu. *Uradni list RS*, št. 20/11, 90/14 – ZDU-1I in 13/18.
70. Zaveza k spoštovanju človekovih pravic pri poslovanju. (2021). Pridobljeno na <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/a/clovekove-pravice/Zaveza-k-spostovanju-CP.docx>

Založniška dejavnost
Fakultete za organizacijske študije v Novem mestu

IZDANE MONOGRAFIJE

1. **Model intuitivnega odločanja vodij javnih komunalnih podjetij**
Galič, Stanislav; Gorenc Zoran, Annmarie 2022
2. **Dolgotrajna oskrba**
Kavšek, Marta 2021
3. **Menedžment dobrega počutja**
Bertoncel, Tine 2021
4. **Model avtopoietskega vodenja – I. del (teoretična raziskava)**
Kalan, Mateja; Meško, Maja 2021
5. **Generalizirano mehko linearno programiranje**
Usenik, Janez; Žulj, Maja 2021
6. **Planetarno prebujanje**
Ovsenik, Jožef; Ovsenik, Marija; Lipič, Nikolaj 2021
7. **Paradigma sodobne organizacije**
Ambrož, Milan 2021
8. **Raziskovanje izzivov organizacijskih teorij**
Ovsenik, M. et al. 2021
9. **Ranljivosti programske opreme**
Dobrovoljc, Andrej 2020
10. **Sistemska dinamika**
Turnšek, Tit 2020
11. **Družba 5.0: Izzivi prihodnosti**
Bertoncel, Tine 2020
12. **Gradniki novih organizacijskih modelov**
Gorenc Zoran, Annmarie et al. 2020
13. **Vodenje in pripadnost v osnovni šoli**
Plešnik, Janko; Bukovec, Boris 2020
14. **Poslovna matematike (e-knjiga)**
Usenik, Janez; Vidiček, Matija 2020
15. **Poslovna statistika (e-knjiga)**
Usenik, Janez; Vidiček, Matija 2020
16. **Izbrana poglavja iz matematike (e-knjiga)**
Usenik, Janez 2020
17. **Vpliv uporabe orodij managerjev na ekonomsko donosnost**
Markič, Mirko; Kreslin, Damijan 2019
18. **Delovni terapevt v inkluzivni šoli: Trenutno stanje in smernice**
Šuc, Lea 2019
19. **Zrna odličnosti Fakultete za organizacijske študije v
Novem mestu: nove paradigme organizacijskih teorij 2018**

- Bukovec, Boris (ur.) 2019
20. **Zrna odličnosti Fakultete za organizacijske študije v Novem mestu: nove paradigme organizacijskih teorij 2017**
Bukovec, Boris (ur.) 2018
21. **Značilnosti sistemov vodenja kakovosti v slovenskih organizacijah in njihov vpliv na poslovno uspešnost organizacij**
Vinko Bogataj; Gordana Žurga; Adolf Šostar 2018
22. **Menedžment kakovosti in odličnost zdravnikov v javnem zdravstvu**
Rumpf, Dean; Voga, Gorazd; Meško Štok, Zlatka 2018
23. **Sistemi vodenja kakovosti in modeli odličnosti: ključni dejavniki (ne)uspešnega delovanja (e-knjiga)**
Škafar, Branko 2018
24. **Temelji avtopoieze v orgaizaciji: Avtopoietska 4.0 (r)evolucija človeka**
Balažič Peček, Tanja; Bukovec, Boris 2018
25. **Management varnosti pri delu, delovne razmere in gospodarska učinkovitost (e-knjiga)**
Pavlič, Miran, Markič, Mirko 2018
26. **Kvalitativno raziskovanje koncepta avtopoieze v organizaciji (e-knjiga)**
Balažic Peček, Tanja 2018
27. **Podlage in metode za raziskovanje in projektiranje organizacije**
Ivanko, Štefan 2017
28. **Celostna obravnava dolgotrajne oskrbe v Sloveniji**
Kavšek, Marta; Bogataj, David 2017
29. **Sodelovalno mreženje in izraba inovacijskega potenciala v turističnem prostoru**
Colarič-Jakše, Lea-Marija 2017
30. **Model McKinsey 7-S kot kazalnik odličnosti organizacije**
Kalan, Mateja; Meško, Maja 2017
31. **Nova doktrina organizacije- 2.del: Preusmeritev pozornosti**
Ovsenik, Jožef; Ovsenik, Marija 2017
32. **Avtopoietska organizacija**
Bukovec, Boris (ur.) 2017
33. **Kakovost v slovenski javni upravi: Delovanje Odbora za kakovost 1999-2012**
Žurga, Gordana 2017
34. **Poslovne vrednote mladih v Sloveniji**
Pinterič, Uroš 2016

35. **Selected topics in modern society** (e-knjiga)
Kaplánová, Patrícia 2016
36. **Glocalisation of the crisis: could Slovenia survive economic crisis better?** (e-knjiga)
Pinterič, Uroš 2016
37. **Zrna odličnosti Fakultete za organizacijske v Novem mestu: nove paradigme organizacijskih teorij 2016**
Bukovec, Boris (ur.) 2016
38. **Pisanje strokovnih in znanstvenih del**
Brcar, Franc 2016
39. **Education policy as the factor of development** (e-knjiga)
Pinterič, Uroš 2016
40. **Spregle dane pasti informacijske družbe**
Pinterič, Uroš 2015
41. **Psihosocialni dejavniki tveganja za bolečino v križu pri slovenskih poklicnih voznikih in absentizem**
Kresal, Friderika; Meško, Maja 2015
42. **Zgodovina organizacijske misli**
Ivanko, Štefan 2015
43. **Karierno načrtovanje: kako najti v sebi skriti zaklad?**
Turnšek Mikačič, Marija; Ovsenik, Marija 2015
44. **Sodobni trendi v turizmu**
Ovsenik, Rok 2015
45. **Selected topics in change management** (e-knjiga)
Kaplánová, Patrícia (ur.); Pinterič, Uroš (ur.) 2015
46. **Political legacy and youth civic engagement in Slovakia**
Mihálik, Jaroslav 2015
47. **Turistični prostori različnosti: turizem, turisti in fotografska podoba**
Ambrož, Milan; Bukovec, Boris 2015
48. **Izobraževanje za turizem v Sloveniji**
Ovsenik, Rok; Bukovec, Boris; Ovsenik, Marija 2015
49. **Zrna odličnosti Fakultete za organizacijske študije v Novem mestu: nove paradigme organizacijskih teorij 2015**
Bukovec, Boris (ur.) 2015
50. **Kontrolna teorija sistemov: model za sistemsko razmišljanje v sistemu zdravstvenega varstva**
Mlakar, Tatjana 2014
51. **Featuring Norden in ten episodes**
Czarny, Ryszard M. 2014
52. **Sociológia mládeže**
Macháček, Ladislav 2014

53. **Inter-municipal cooperation in Slovakia : the case of regions with highly fragmented municipal structure**
Klimovsky, Daniel 2014
54. **Rethinking public policies** (e-izdaja)
Pinterič, Uroš 2014
55. **Local Governance between democracy and efficiency**
Jüptner, Petr. (et al.) 2014
56. **Pasti razumevanja politične realnosti : pregled konceptov sodobnega političnega sistema**
Pinterič, Uroš 2014
57. **Selected issues of administrative reality**
Pinterič, Uroš; Prijon, Lea 2013
58. **Organizacijske paradigme: podlage za nastanek in razvoj organizacijskih teorij**
Ivanko, Štefan 2012

ZNANSTVENI REVIJI FOŠ

RUO

Revija za univerzalno odličnost

Journal of Universal Excellence

Letnik x, številka x, mesec 20xx

Volume x, Issue x, Month 20xx

ISSN 2252-5204

Revija za univerzalno odličnost *(Journal of Univesal Excellence)*

je interdisciplinarna revija, ki združuje organizacijske vede oz. menedžment in univerzalno odličnost, tj. poslovno, organizacijsko in osebno odličnost.

ISSN 2463-9281

Izzivi prihodnosti

Challenges of the Future

Letnik x, številka x, mesec 20xx

Volume x, Issue x, Month 20xx

Izzivi prihodnosti *(Challenges of the Future)*

je znanstvena revija, ki poskuša odgovarjati na ključna vprašanja družbene teme pri čemer akademsko rigoroznost nadgrajuje z inovativnostjo v tematikah in pristopu.

**RAZVIJAMO
USTVARJALNE
POTENCIALE
POSAMEZNIKOV IN
ORGANIZACIJSKE
ZNANOSTI
TER PRISPEVAMO K
NENEHNEMU
IZBOLJŠEVANJU
KAKOVOSTI
ŽIVLJENJA.**

**ŠTUDIJSKI PROGRAMI
MENEDŽMENT KAKOVOSTI**

- **VISOKOŠOLSKI**
- **MAGISTRSKI**
- **DOKTORSKI**

**Fakulteta za
organizacijske študije
Faculty of organisation studies**

**www.fos-unm.si
info@fos-nnm.si**

**RAZVIJAMO VAŠO
USTVARJALNOST**

**RAZVIJAMO
USTVARJALNE
POTENCIALE
POSAMEZNIKOV IN
ORGANIZACIJSKE
ZNANOSTI
TER PRISPEVAMO K
NENEHNEMU
IZBOLJŠEVANJU
KAKOVOSTI
ŽIVLJENJA.**

**ŠTUDIJSKI PROGRAMI
MENEDŽMENT KAKOVOSTI**

- **VISOKOŠOLSKI**
- **MAGISTRSKI**
- **DOKTORSKI**

**Fakulteta za
organizacijske študije
Faculty of organisation studies**

**www.fos-unm.si
info@fos-nnm.si**

**RAZVIJAMO VAŠO
USTVARJALNOST**